

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

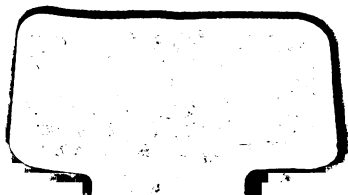
D7

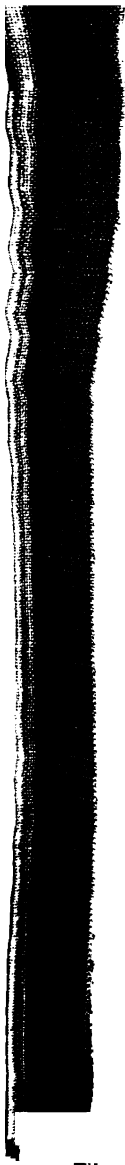
D.L.
D. 10

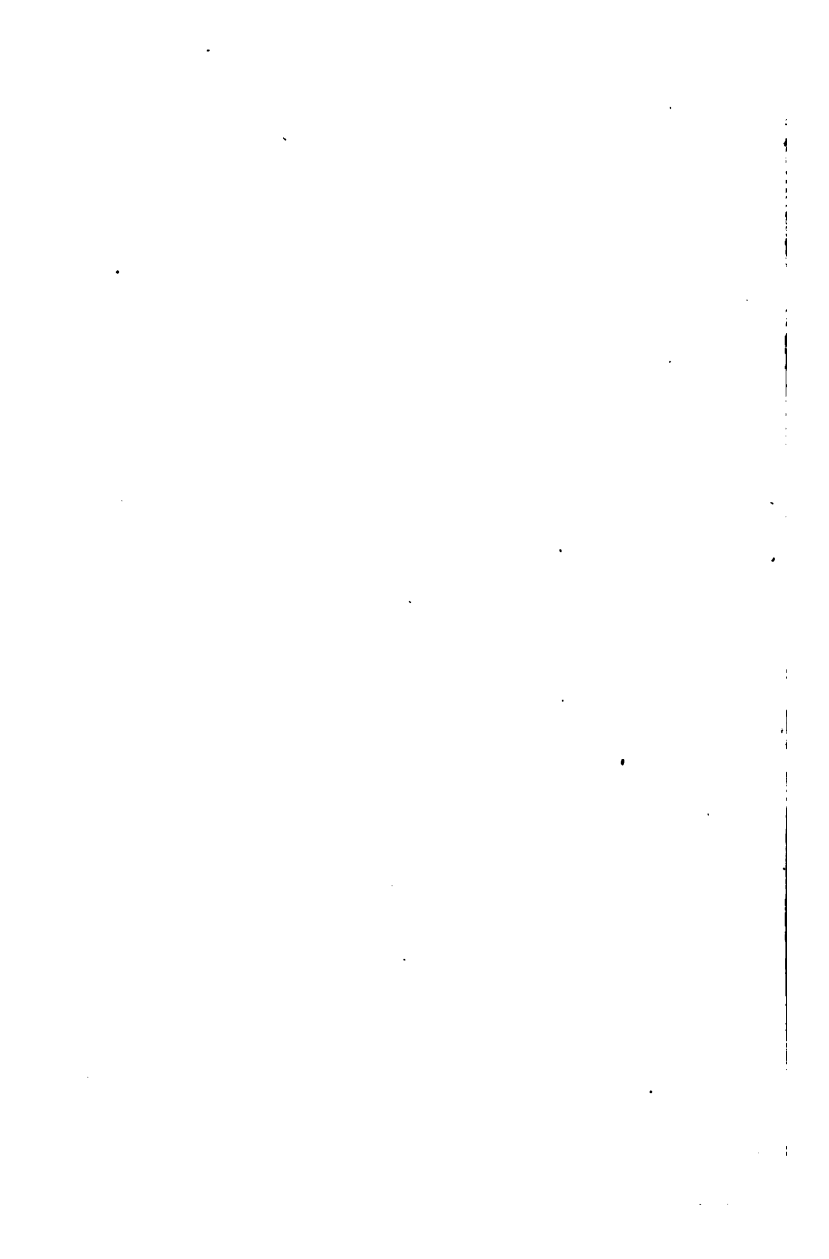
PROPERTY OF
*University of
Michigan
Libraries*

1857

ARTES SCIENTIA VERITAS

MAGÁNA HAUSA.

NATIVE LITERATURE,

OR

Proverbs, Tales, Fables and Historical
Fragments in the Hausa Language.

TO WHICH IS ADDED

A TRANSLATION IN ENGLISH.

BY

James Frederick
J. F. SCHÖN, D.D., F.R.G.S.,
CHURCH MISSIONARY.

LONDON:
SOCIETY FOR PROMOTING CHRISTIAN KNOWLEDGE,
NORTHUMBERLAND AVENUE, CHARING CROSS.

1885.

PL
8234
.S37

LONDON:
PRINTED BY GILBERT AND RIVINGTON, LIMITED,
ST. JOHN'S SQUARE.

INTRODUCTORY REMARKS.

THE orthography in the present work differs in several particulars from that adopted in previous publications. Years of observation, and much correspondence with Herrn G. A. Krause, while the latter was residing in Tripoli, surrounded by Hausa people of every province, have convinced me of the necessity of introducing changes to bring it in harmony with the system proposed by Professor Dr. Lepsius in his second edition of the "Standard Alphabet" (London, 1863).

I am well aware that objections will be made to the introduction of a new system, because it is new; but no objections will have any weight with me on that score. We aim at perfection, which time alone can bring. Other writers of previously unwritten languages, though professing to have adopted Lepsius' system, will find the same necessity in the course of time of introducing changes, in order to bring their works more in harmony with the standard. Many profess to have adopted the system,

but none (with the exception of Graut in his "Zulu Grammar") have fully carried it out. The Church Missionary Society sanctions no other system. Whatever can be proved to be in complete conformity with it has its sanction; deviations from it are forbidden, without special approbation given beforehand by the Committee. With regard to the Hausa Language, I am convinced that in case I should continue the former method of writing, the changes now introduced would be sure to be made sooner or later by my successors; and Mr. Krause, a good Hausa scholar, whenever he will publish his books (and, I sincerely hope it will not be long before he gives us his collections) will *substantially* adopt the same system. We have had much correspondence on the subject and have mutually agreed on adopting it, and in his later communications in Hausa it is fully carried out.

I will now briefly refer to those changes; and advise the reader, especially our native friends and missionaries on the River Niger, to satisfy themselves of their consistency with the "Standard," by carefully studying the second edition of the "Standard Alphabet." The changes will be noticed in their proper places in the next following pages.

It will be observed that the changes are not many, and may all be mastered in a few moments; and this, too, is another reason why no serious objection should be raised against their adoption in the present work, and introduced into the Grammar, Dictionary and other publications as opportunities present themselves and new editions are called for.

Through the kindness and liberality of the Society for Promoting Christian Knowledge, and the exertion and enlightened interest of R. N. Cust, Esq., I am now enabled to present this work to the Christian and scientific public, and to all who take an interest in the progress of the civilization and Christianization of Africa. I do not mean to conceal the fact that it cannot be called a Christian, or religious book. The object of its publication is to exhibit the Hausa language in its native character as spoken and dictated to me and others by natives, and chiefly such as had no knowledge of English by which the true native character might have been impaired and vitiated. It does not contain the Hausa language in full; much more is to be collected than what is given here. The collections now presented have been the basis of the Hausa Grammar; from them the

Dictionary has been collected. Both have already been productive of good, and have given an impulse to the study of the language and to attempts to writing in the same, not only to native teachers, but also to others, and to mercantile agents in the Upper Niger. Natives also have been stirred up and begin to learn to read our books. The Rev. Mr. John, in his last letter, told me of two Mahomedan Mallams, who came to him to inquire after our Christian books, and expressing a wish to learn to read them in our Roman type. The Primer, with an Arabic transcript of the first Lessons, was shown them. They were delighted with it, and acquired a knowledge of our Alphabet in a very short time.

I have had fellow-labourers in this work. Contributions from the Rev. Mr. John, at Lokoja, will be found ; and from Mr. G. A. Krause, in Tripoli. I have not published all the latter has sent me, though I had his permission to do so. There is a prospect that he may do it himself ere long, and prosecute the linguistic labours for which he is so eminently qualified in those regions. His labours are of special value, as he notices deviations in dialects from Katshina. Our correspondence has been long, voluminous, free, candid, and friendly

throughout, and mutually beneficial, and I cannot but consider it a privilege to have been connected in this way with that distinguished scholar of African languages for several years. My sincere thanks for his continued, disinterested labours and communications are now tendered to him ; and the wish expressed that they may be continued, more especially as he is proceeding to the Niger.

What Koelle says of his Bornu literature or narratives, "that they are not compositions," is true of the narratives here given in the Hausa language: they have been collected from the lips of the people, faithfully committed to paper, and analysed afterwards. As to their import when read in an English translation, it may be feared that some of them will appear trivial, and hardly worth the trouble of translating; it is therefore necessary to bear in mind that the *language* of the original is the main object of publication, and, of course, also to facilitate an acquisition of a knowledge of it. On the other hand, I can assure the reader that almost every story contributes something as regards *forms* or *words* peculiar to itself. At the same time, I cannot but think that many will find the book interesting and entertaining, sometimes even amusing. The Life and Travels of

Dorŭgu supply many geographical hints, and will be read with interest. His observations on English cookery, dinner parties and customs, show a shrewd and observing mind. The narratives exhibit the native way of thinking and arguing, they lead us into the secrets of family and public life ; we learn something of slavery, of the state, quarrels and disputes occasioned by the institution of polygamy, condemning the system in their popular songs and traditions ; of their views of heaven and hell, sun, moon and stars ; also the love of money, so characteristic of the Negro race ; much of human cunning, and especially in women. It is also interesting to know that what education there exists among the people is conveyed by narratives of this kind ; young and old assembling on moonlight nights entertaining one another by telling stories, often to a late hour in the night ; we find even a few examples where grammatical exercises are attempted. Many of the stories will be interesting to children.

I have mentioned above that no translations have been introduced. The only exception is that at the very beginning of the book, the thirteenth chapter of the First Epistle of St. Paul to the Corinthians, the Song of Songs, as it has been called, of the New Testament, at the head of all

Hausa songs. Translations have been made of the New Testament and portions of the Old. I hope I have succeeded in giving the sense of Scripture correctly—of so much I am sure, that there is not much that will mislead, but it is not *always* given in the most suitable words. In many instances those words have not yet been found. There is much uncertainty as regards the names of animals, plants, implements, etc. A translation cannot take the lead in a language; it can only employ the material as far as it has been brought to the surface and reduced to form in Vocabularies, etc. The Hausa language is not yet fully reduced; new discoveries will be made, and have been made since the Dictionary was published in 1876, of a very large number of words and phrases. If time and opportunities should present themselves, I should be able to improve the translations. But the years behind me do not encourage the hope of many more to come. Others will come, labourers will be sent into the Lord's vineyard, and to them I would commit my translations with a few remarks. The translations can be improved, and must be improved: time will furnish the materials for it. Let no one say, as regards them, or, I may say, as regards any translation into a hitherto unwritten language

“Thus it is written,” and thus it must remain ; on the contrary, change, not for the sake of changing, but wherever you can improve the sentence, change. Luther did the same. His German translation of the Bible passed through many editions during his lifetime ; every new edition was an advance on the preceding one ; and had he been able to edit many more he would have found matter for alterations, for even to this day the work is not perfect.

ALPHABET.

A, ā, ǎ, 'a, ʔa—*Almāra, sásabe, ábōki, 'ali, ʔaʔa.*

B, b—*bā, ba, bāki, banʔe, bantūna.*

Č, č, in previously published book = *tš*; hence *čę, čī, čiyāwa.*

D, d—*dā, da, dādi, dāriā.*

Ḑ, ḑ, formerly *ds* or *dz*; *ḑābēre* = *dsabēre*, *ḑint* = *dzini.*

Ē, ē, ę, ě, e, ę, ě—*dēre, dęngi, bęri, ęn, alęjėna, aljėna.*

F, f—*fāra, fāskāre, fī, fāzōfi, fīsga.*

G, g—*gidā, gōma, gobē, gabā, gūdu.*

H, h—*hālši, hárgi, hárgōgi, hárgūna.*

I, i, ĭ, ĭ—*ikō, ěíkin, ĭri, bīsa, haljěi.*

Ĵ, ĵ, formerly *dž* or *dš*; *ĵi* = *džī*, *ájimi, ĵini* = *džini.*

K, k—*kāma, kūgia, kōre, kúrdi, kę.*

Q, q, used by Krause in *qása* = *kása*, &c.

L, l—*labāri, labūdi, lōkáči, leiſi* = *laíſi.*

M, m—*māri, makāfo, męki, mīki, mōsi, mūria.*

N, n—*nāma, nęmi, nína, nōno, nūna.*

Ŋ, ŋ = *ng*—*doŋ, aŋfāni* = *angfāni.*

Ō, ô, o, ô, o, ô—kô, kôfa, kôgo, kôma, kónkole, kôra.

P, p—pámša, páncę, pallása.

R, r—rāma, řębi, řini, rōko, rūa, rudáde, rúmše.

S, s—sūnā, sádaka, sęfa, sobję, súmšia.

Š, š—šh ; šęmage, šida, šūre.

T, t—tā, itá, tébki, tintūmā, tōka, túdu, tūfa, tūp.

Ṭ, ṭ, formerly ts or tz—háti=hatsi, řira=tsira.

Ū, ū, ū, ū, ū—ūfu, zūciā, álbasūna, tuōnbūla.

V, v, rarely used by Barth.

W, w—wā, wanęnę, węlkia = wōlkia, wōnga, wūka, wūri.

Y, y—ya, yarīnia, yęnka, yīrda, yōyo, yūnwa.

Z, z—zámna, zīka, arzīki, zúmunta, zánče, zarūrua.

Ž, ž—ža, žęfa, žibi, žirigi, žūya, žūna.

Kw=Kū ; as, kwāna.

Ky ; as, kyaú, kyāwa.

Diphthongs : aí, eí, oí, ou :—rāi, kādei, bókoí, taúsāyi.

Tš see č.

CONTENTS.

	PAGE
Introductory Sentences	1
Proverbs	5
Letters of Dorŭgu	10
The Life and Travels of Dorŭgu, accompany- ing the late Dr. H. Barth in Africa, England, and Germany, as dictated by himself	18

NARRATIVES, TALES, AND DESCRIPTIONS, CHIEFLY BY DORŬGU.

<i>Tasŭnia ta fāraŭta.</i> (Narrative of a Hunting Match)	112
<i>Magānān Kŭra da Kŭrēge.</i> (The Story of the Hyena and the Fox)	114
<i>Magānān Mállamī da Kŭrēge.</i> (The Story of the Priest and the Fox)	115
<i>Magānān budurāi biú uwāsu daia, ubāsu daia.</i> (The Story of the Two Girls who had the same Mother and the same Father)	117

	PAGE
<i>Tasūniān uwā da dānta.</i> (The Story of the Mother and her Boy)	125
<i>Magānān mūtumé Inliz da sándānsa.</i> (The Story of the Englishman and his Stick)	127
<i>Magānān yarīnia da sāmāri fūdu.</i> (The Story of the Girl and the Four Bachelors)	127
<i>Magānān máče da mižinta da zāki.</i> (The Story of the Woman and her Husband, and the Lion)	129
<i>Magāna da birī.</i> (The Origin of Monkeys),	132
<i>Magāna da mūtāné biū daia čikin wūta, daia čikin aljana.</i> (The Story of Two Men, the one in Hell, and the other in Heaven)	133
<i>Mūtumé čikin lāhira.</i> (The Man in the Sheol),	133
<i>Mūtumé da házi da yāwa.</i> (The Man who had much Corn)	134
<i>Magānān máče da diāta da karnūkānsu.</i> (The Story of a Woman and her Daughter, and their Dogs)	135
<i>Magānān máče da ba ta yi sádaka.</i> (The Story of the Woman who has never done Good Works)	136
<i>Tasūniā da kūrēge da kūra da kīfi.</i> (A Story about a Fox, a Hyena, and the Fish),	137

	PAGE
<i>Tasūniā da mai-māganī da báruānsa biú.</i> (The Story of the Doctor and his Two Servants)	138
<i>Magánān bākq da mačēžin rūa.</i> (The Story of the Stranger and the Serpent)	144
<i>Magánān zúnsuā da kāza.</i> (Conversation between the Bird and the Hen)	146
<i>Dária ba taúsāyi ba.</i> (Laughter without Pity)	148
<i>Magána nāmīži da mātāsa biú da kárnū- kānsu.</i> (The Story of the Man, his Two Wives, and their Dogs)	151
<i>Magána da mātā biú da nāmīžinsu da diānsu biú.</i> (The Story of Two Wives, their Husband, and their Two Daughters)	152
<i>Magána ta dōki, dān-Asbon, da yāro da gisso da māyiā.</i> (The Story of the Horse of Asbon breed, the Boy, the Spider, and the Witch)	163
<i>Magánān akuyā da dānta da kūra.</i> (The Story of the Goat and her Child, and the Hyena)	168
<i>Zánčē da mūtāné úku sūnānsu Kūsa, Kwānia da Gába.</i> (Conversation between three Men whose names were Kusa, Kwānia, and Gába)	170
<i>Yārān mākarānta da ubānsu.</i> (The School- boys and their Father)	172

	PAGE
<i>Abín mamāki agánēši éikin mākarānta.</i> (Wonderful Things exhibited in the School)	173
<i>Zánčē da támrāru.</i> (Conversation between Stars)	175
<i>Aíkin ránā.</i> (The Work of the Sun)	175
<i>Šān híska.</i> (Taking a Walk)	176
<i>Magánān žirīgī da rūa.</i> (The Boats and the Water)	177
<i>Káriā māsusān atē.</i> (The Tea Party)	178
<i>Yāro da ya kāwa mállamī.</i> (The Boy who became a Minister)	181
<i>Káriān yāro da gōnāsa.</i> (The Story of the Boy and his Farm)	182
<i>Maičēn yāwa.</i> (The Glutton)	184
<i>Tákardā da alkālamī da ādāwa suna yīn dámki.</i> (The Dispute between the Paper, the Pen, and the Ink)	185
<i>Magána da ránā da wāta.</i> (The Saying about the Sun and the Moon)	186
<i>Magána da kíšiā da zārđkuā da mīžīnsu daia.</i> (The Story about the Second and First Wife, and their Husband)	186
<i>Magána na Abega na tūlūn zūmā.</i> (The Story told by Abega of the Pot of Honey)	189
<i>Magána da Alkālī.</i> (The Saying about the Judge)	190

	PAGE
<i>Rāḡon laiya.</i> (The Pascal Lamb) . . .	192
<i>Magána ta máče da dānta, da kūra da kūrēge</i> <i>da wākānsu.</i> (The Story about the Woman and her Son; the Hyena, the Fox, and their Song) . . .	192
<i>Gōdiā da dānta da kūru.</i> (The Mare, the Child, and the Hyena) . . .	195
<i>Magánān Sābuā.</i> (The Saying about the Guinea-Hen) . . .	196
<i>Magána ta budurūa da sāmārī.</i> (The Story about the Girl and the Bachelors) . .	196
<i>Tasūnia ta makāfō.</i> (The Story of a Blind Man) . . .	197
<i>Wōli = bāwān Alla.</i> (The Story of a Saint)	198
<i>Magána turūrua.</i> (The Story about the Ants) . . .	199
<i>Dān zūnsu da bākīn gēbē.</i> (The Child of the Bird with the Black Beak) . . .	200
<i>Tasūniā ta tūmfāfiā.</i> (The Story of the Boy, his Farm, and the Pumpkins) . . .	205
<i>Dān čīākō da lāyān kāmzō.</i> (The Child of the Hen with the Charm of the Crust)	208
<i>Tasūniā. Magánān cācā.</i> (<i>Ko jājā.</i>) (The Story about the Gamblers) . . .	211
<i>Tasūniān kānuā da kānēnta da māsifānsa.</i> (The Story of the Sister and her mis- chievous Brother) . . .	217

	PAGE
<i>Tasāniā ta mātā biú, da kīšiā da Sārākuā da diānsu biu, da na mútumé da ya gérta mútāné.</i> (The Story of the Two Women, their Daughters, and the Man who could repair People) . . .	221
<i>Albása māganī ga sārīm mačīžī.</i> (Onions a Remedy against Snake Bite) . . .	225
<i>Anfānīn karé da sāniā.</i> (The Use of Dogs and Cows)	226
<i>Zānsančē.</i> (Conversation)	228
<i>Magána da abōkīn Dorūgu.</i> (Dorūgu's Description of a Friend of his)	229

CONTRIBUTIONS FORWARDED TO THE AUTHOR BY THE
REV. J. C. JOHN, NATIVE MINISTER AT LOKOJA,
RIVER NIGER.

<i>Dokīta Baikie ya Kāfa Lokoja.</i> (Doctor Baikie founded Lokoja)	231
<i>Šēla.</i> (Proclamation at Lokoja)	232
<i>Sārān itātuā Kūka biú.</i> (The Cutting down of Two Kūka Trees)	233
<i>Labārin Annabi Isa.</i> (The Report of the Prophet Jesus)	236
<i>Labārin Kōluā, da Isa ya sā ya yi magána.</i> (The Report of the Skull which Jesus endowed with the Power of Speech) . .	237

	PAGE
<i>Labārin samāmé.</i> (Expedition for Slaves) .	238
<i>Dīla mallāmīn dāwa, da zāki sārīkīn dāwa.</i> (The Fox is the Priest of the Desert, and the Lion is the King of the Desert)	240
<i>Zamānin annabi Musa da Faraūna. Dīla šēku mállamī.</i> (The Reign of the Prophet Moses and Pharaoh. The Fox the Re- verend Priest)	241
<i>Gíisso da taútaí.</i> (The Spider and the Cobweb)	243
<i>Labārin wóni mútum sūnānsa Abdu a Kaúyēn Kano.</i> (The Story of a Man whose name was Abdu, as to how to keep up Appearances)	245
<i>Wākān tālaūci.</i> (An Elegy on Poverty) .	250
<i>Labārin mādúŋki Madaki Awwa, iyan Kāno.</i> <i>Uwān sārīkī Kāno, alwōli.</i> (The Story of the Tailor of Madaki Awwa, the Mother of Alwo, the King of Kanu)	251
<i>Labārin Wōlī, mállam Šīēku.</i> (The Story of the Saint, Priest Sheku)	252
<i>Magāna da Dogo na Kānsa.</i> (Dogo's Account of himself)	256
<i>Magānān Omoru na Kānsa.</i> (The Life of Omoru, the Wanderer)	257
Omar's Visit to the Mission Station at Lokōja,	258
A short Account of the Invasion of Hausa by the Fūlāni	260

	PAGE
<i>Lokoja, Rúan K̄wára, šēkāra Hejira</i> 1293, <i>na</i> <i>Anasāra</i> 1876. <i>Magánān Omoru, mayāki</i>	261
Description of Kāno	263
Another Description of Kānu, as Dorugu pronounced the word	264
<i>Labārin sāmūn Dan-Daúra (Dorugu)</i>	265

CONTRIBUTIONS KINDLY FORWARDED TO THE AUTHOR
BY MR. G. A. KRAUSE, FROM TRIPOLI, IN AFRICA.

<i>Wóni sōfo da dīānsa úku.</i> (A certain old Man and his Three Children)	269
<i>Tasūnia ta zōmọ da ya k̄āšē zāki.</i> (The Tale of the Hare who killed the Lion)	272
<i>Rākūmī dā ḡíwa, dā kūrēgē.</i> (The Camel, the Elephant, and the Fox)	275
<i>Fāsara lētāfi na Haúsa. Aršadan Allāhu.</i> (Explanation of the Hausa Book. The Athanasian Creed of Mahommedans)	276
<i>Álmārá tà maisá da makáfo.</i> (The Story of the Proprietor of an Ox and the Blind Man)	278
<i>Wākan dān Balkōrē.</i> (The Song of the Son of Balkore)	281
<i>Tasūnia na Žaha matánsa.</i> (The Story of Zaha and his Wife)	282
<i>Kámadā suna yin sárki éikin Iuragis.</i> (The Choosing of a King among the Iuragis)	284

INTRODUCTORY SENTENCES.

I. *Wāka da dādi ta fī wāka dúka.*

Kadán nī iya én yi magána da hálšin mūtāné da na mālaíku; ámmā ba nī da sōyēya, na kāmā kāmān kāra na jān kārīfē, kō kāmān mūrīā tu sarēwa. Da kadán nī iya én yi anabāncē, da én sáni āsirāi dúka, da abūbuā dúka; da kadán nī kē da yīrda háka, nī iya én kāwāsda saūni dagá wūrinsa; ámmā ém ba nī kē da sōyēya, nī ba kōmi nē. Da kadán nī bāda dūkiāta dúka, don én cīda tālakāwa, da ém bāda žīkīna, don akōnēši; ámmā ém ba nī da sōyēya, bābu aṅfāni garēni ši kē. Sōyēya tana žīn húnkūri, da tana da saīnyīn zḡciā, da ta kē tāgarī; sōyēya ba ta žī haūši ba; sōyēya ba ta maīda kānta gírīmā; sōyēya ba ta da zāfin zḡciā; sōyēya ba ta yi abín da ba ši kē ba daidai; sōyēya ba ta nēma ba abín nāta kādai; sōyēya ahaūkata saī da wḡya; sōyēya ba ta kúlla ba da mūgu da ayī máta; sōyēya ba ta yi mūrna ba da abín da bābu gāsikiā, saī ta yi mūrna da abín da gāsikiā; sōyēya tana daúka da hánkūri abūbuā dúka, tana yīrda abūbuā dúka, tana tamāha abūbuā dúka, tana žimri

abūbuā dúka. Sōyēyā ba ta kārē bā. Ámmā kọ anabánci saí ši kārē, kọ hálsí saí ši yi kūrúm, kọ sání saí ši dáina. Doñ mu sání saí kádañ, da mu yi anabánci saí kádañ. Ámmā kadán abín da ši kẹ ċíkẹ zāši zákuā, abín da ba ši ċíkẹ ba zāši wúčẹwa. Lọtūn da nī kẹ yārọ na yi magána kámān yārọ, da na sání kámān yārọ, saí yánzu da na yi gírímā, na bẹri abūbuā na yāranċi. Doñ har ga yánzu mu gáni saí kádañkádañ kámadā ga ċíkín madūbi, ámmā samásamá mu gáni fúskā da fúskā. Har ga yánzu na sání saí kádañ, ámmā samásamá nī sqni kámadā nī kuá asánī. Ámmā dagá yánzu fa yīrda, da tamáha, da sōyēya su wódā nán úku, su zámna ; ámmā sōyēya tana físu dúka.—1 Corinthians xiii.

Táfíā sanú kọ na nẹsa. Walk slowly though the journey be long.

Ka zẹfa gūrásánka b́isa ga ŕua, da ka sāmẹsa báyyā ga kwānaki da yāwa. "Cast thy bread upon the waters, and thou shalt find it after many days."

Yūñwa ši kan maída yārọ, sọfọ ; kọ̀ši ši kan maída sọfọ, yārọ. Want can make a young man old, abundance can make an old man young.

Mútumẹ da šina yīn táfíā ga ránā ba ši bẹri ba ẹnuānsa ga báyyā ; kadán šina yīn lẹtāfi, lẹtāfinsa šina zámne har ga makārin dúniā. A man walking in the sun does not leave his shadow behind him ;

but if he makes a book, his book remains to the end of the world.

Abūbuān dūniā nān suna da lōtūnsu ; *abīn da dādi šina da makārīnsa* ; *abīn da wāya kuá šina da makārīnsa*. Every thing in this world has its season ; what is sweet is coming to an end, what is trying is coming to an end too.

Mútum da gēširīnsa ši ka dáffa kāfo. A man may boil horns in his own salt.

Gāḍon gídā ālāla ga rágo. The inheritance of a house is a trouble to the sluggard.

Ko sārīkī ba ši fī máče ba da wāyo. Even a king is not more cunning than a woman.

Kārīfīn mače sai yāwan magána. The strength of a woman is in her mouth.

En kana da máče da mūgun hálli zāciāka ba ta fūtawa. If you have a wife with a bad temper your heart cannot rest.

En kana da kúrdi da yāwa, ka bāyēs mātānka sai kādañ, kadán yāo ka bāta da yāwa, gōbē tana sō kārī, bābu dúrgusā. If you have much money give your wife only a little ; if you give her much to day, to-morrow she wants more, without making a curtsey.

Aíkīn gōṇa da wāya, kadán ya kārē da dādin ē. *Hákanán kuá aíkīn lētāfi, kadán ya kārē da dādin kārátu*. To work a farm is difficult, to reap the fruit is sweet ; so likewise the making of

a book is hard work, but when it is finished it is nice to read.

Kadán zāka táfiā garí da nēsa, káda ka tūna da gídā, saídaí ka tūna énda zāka táfiā. Kadán kana tūnawa da gídā, zṛčīāka tana čē máka : O, ka dāwoi gídā. Hárío kana čēwa na tafī ya fī; kana da zṛčīā biú ke rán ; daía tana čē máka, ka dāwoi ya fī, da ba ka iya yīn kōmi. If you are going on a journey to a distant country you must not think of home, all you must think of is the place you are going to. If you think of home, your heart will say to you, O, go back, it is better for you ; again you say, O, it is better for me to go on ; this is what we call to have two hearts. The one tells you to return, the other tells you to go on is preferable, and you are not able to do any thing.

Kadán kana táfiā garí mainēsa, káda ka čē ga mútāné, zāni én kāwọ máku wóni abú, doñ ba ka sáni ba kana dāwóyowa da ráí, kọ ba ka dāwóyowa ba, ba ka sáni ba ; saídaí ka čē, saí Alla ya káini, da ya kāwoni ; kánu ka gáišēsu ka wúčē. If you are about taking a journey to a distant country, do not say to your people, I am going to bring you something, because you do not know whether you shall return alive, or whether you shall return at all ; all you have to say is, if it please God to conduct me and bring me back again, and then you take leave and go on.

II. PROVERBS.

1. *Tamáha ita ta hána mállam.*
2. *Lāfiā žiki arziki ne.*
3. *Abōki Sārīkī Sārīkī ne.*
4. *Dádi magána ka žira ši táršeka.*
5. *Mainámā ši kan nēma wūta.*
6. *Rāšin tūo kan ēi wāke akōna.*
7. *Yáú da gōbe māganī wóta rānā.*
8. *Žinī ba ši wánkē daúda.*
9. *Angō mīžīn amāriā.*
10. *Yūnwa ši ka (kan or ke) maída yāro, sōfo.*
11. *Kōši ši ka (kan or ke) maída sōfo, yāro.*
12. *Dádi mútum ši zámna lāfiā.*
13. *Woiwoyā māganī mántuā.*
14. *Táfiā sanú kō na nēsa.*
15. *Kōwa ya yi činīki kārīā, ya yi bia gāskiā.*
16. *Dūkiā māganī kankánči.*
17. *Ya čē, bā-haúše, bātūrē bīsa žākī ?*
Bātūrē ya čē, ya fī kāsa.
18. *Gārin tōnetōne har ka tōna wūka, zai (=zayi)*
kētaka, de (=dar) za aīyankēka : da zāši
yénkēka).
19. *Alla ši ne masāni ba bāwā ba.*
20. *Laifin babđ, rōwa, laifin yāro, kīwūya.*
21. *Karambāni akūya gaída kōro (=kūra).*
22. *Kōmi nīsa na dārē garī ši wāye.*
23. *Idō kirikiri tārō bánza.*
24. *Gídā biú māganī gōbāra.*

25. *Gōni na gunāna máci koi da gātari.*
26. *Kōriā ta, bī kōriā én tábi akōši ta kārīę.*
27. *Gāmu ga Alla dea sāmi rīgā ya čę, gāmu
asārīkī, Alla dea (=daī)garī bambám.
Ina guduri garā na fāda zego (gego).*
28. *Dāma ma ję bīrni bēlē sērki ya aíkō ?*
29. *Kōmi sāo (=šāwo) wūya kaí bīsa.*
30. *Tāba tāba bānta da gārī gērō.*
31. *Ena sán ta kę ta kę in sā (?)*
32. *Talōči ba za ankaúda yénči.*
33. *Ba žā bāni tūranči maidūkiā ši nę abba.*
34. *Ázia māganī wóta rānā.*
35. *Kāno masar garīn yāyā.*
36. *Kurūčia ta manēči kōwa ya sūfa ya lalata.*
37. *Ankana auo auna ya mai teki (=taiki).*
38. *Dōgo baka dādi mārī sai žęfa da gātari.*
39. *Kōwa ya yi káma tādamas. (?)*
40. *Elhāža bākō Meka da Medina.*
41. *Sābo da mayāta māganī wóta rānā.*
42. *Alla wódānga maikabīri šiki kūka.*
43. *Wāsa dabam, wossawossa dabam. Wossa-
wossa, is the Arabic mohāmsa, a kind of catter-
pillar, Kr.*
44. *Elbarkači kāza kadāngarę kanža (sa) rūa
čikin káskp.*
45. *Da sōfo-zūma kaínyi māganī.*
46. *Alla ši kaí dōmmo ga harāwa, kō ba ši čī
ši bęrgima.*

47. *Kōrakoganī damácē; or, korāgoganī damácē.*
 48. *Maidōki ši kōma kutar.*
 49. *Da yārō kaínyi babá.*
 50. *Ka dūbi rūa ka dūbi seki, kádahan kádahan.*
 51. *Wa zāši bā karé tūo addua se (= sai sāta).*
 52. *Yārō ya ēē da ubānsa karé ya hādiye lōži !*
ya ēē da ši ūrin kašīnsa ka jī kūkānsa.
 53. *Ai wónan ba zāka gán'ši sai kūku kūnēnka.*
 54. *Hálsinka ya žāwo máka magána ba wóni ba.*
 55. *Támbari gánga sārīkī.*
 56. *Bābu ázmi bābu sállā žēmāge nē.*
 57. *Kōwa ši kē kūka da wóni ši kūka da káínsa.*
 58. *Kōwa ya ēē kaí šina da námā ši sabba ka-*
yīnsa ši ži.
 59. *Allahu akbar ya ēē maikīra sállā.*
 60. *Kaí rāgō mállam ka kē sō šina da kibba, ba*
ši da kúrdi.
 61. *Gazēre ba dāma.*
 62. *Kūruma magána ēē.*
 63. *Haúya gōna ta kan kāre.*
 64. *Támbari biú ba su zāma godo dea (daía).*
 65. *Mékiyi da baí iya máka kōmí, māsōyi sōfa*
da kirīnia.
- (*Kan sun fī bókoí imānan daía čikīnsu ši mútu*
mūtuān Alla.)
66. *Doñ tūon gōbe akewánkē tūkūnia.*
 67. *Gúlbin idō ba idō nē ba.*
 68. *Kámā da wānē ba wānē nē ba.*

69. *Anēma žiní ga fāra ?*
70. *Kōmí fādan dōrina, ba ta fida kāda rūa ba.*
71. *Zōmō ba bāwān gíwa ba, dāwa suka tāra.*
72. *Ēnda maigúdu ya jẹ ẹn hánkūra maitáfíā kuá ya jẹ.*
73. *Tāron tūmāki bābu kāro hánza nẹ.*
74. *Mútum ẹn ya ẹjẹ ya hādi gātari, ríkẹ mása kōta.*
75. *Wónan labari ba letāfi nẹ, ámmā letāfi ba ši kan kārẹši.*
76. *Doñ mayinči mútum ya hadié tókūnia ?*
77. *Māganin garí da nẹsa, táfiā.*
78. *Kāyān saúmāko da marẹẹ akandaúrāši.*
79. *Na bāka na bāka duk ungo (= ẹn ka) tafí ya fí.*
80. *Abín ẹ́kín alžífú malākan mairīgā nẹ.*
81. *Da karẹ da gumi malākan kūra nẹ.*
82. *Aí ba ayí mūgu sárki, sai mūgu bafādī.*
83. *Ọ́nìkì áznì nọma.*
84. *Sárki šina da adílci b́isa maidūkiā da tálakā.*
85. *Saí mállam ya yí káriā.*
86. *Ina tām̄bāyi ba ši bu ẹe kan magána azerfa kūrūm zināriā.*
87. *Gáni ba ẹ́ ba nẹ.*
88. *Ankatám̄bāya mútum kadún ba ši sọ ši maída máka magána, ši ẹjẹ da kaí, ịdọ matám̄bāyi.*
89. *Mútum da gíširínsa ši ka dáffa káfọ.*
90. *Sānia ta b́i šānun sāríkí.*

91. *Kāka mūgu bāwa ya fī gídā wōfi?*
92. *Mainēmi rangāmi ba ši hāna činīki.*
93. *En mūtum ya yimáku rānā, ku yi mása dēre?*
94. *Gādon gídā ālāla ga rāgo; rāgo takálmín mātā.*
95. *Dān bānza rairai ne, ko andúnkulaši, ši rōši.*
96. *Bābu laiḡi bābu tūnāni.*
97. *Babá gāwo matátāra zúnsāyē.*
98. *Aken dáḡḡa āya saí žūya?*
99. *Saí sārākī suna sō mazāmbāta.*
100. *Ya žē garín bárbara, ya kōmō da čiki.*
101. *Amāli bulbulē wāka tá mūtū gūsū kúka yánka ka dá ka yi saddaka.*
102. *Kōwōṇē abú šina da lōtun zákuānsa.*
103. *Kadán zāka táfiā ga wūrīn mūtānē māsu-hánkalī, káda ka daúka mārashánkalī tāre da kaí.*
104. *Kadán kana táfiā kana tamáha ka bēri ēnuāka?*
105. *Wāwa ka žē mākočín jīa.*
106. *Žini ya fī rūa guibi.*
107. *Ko sārīki ba ši fī máčē ba da wāyo.*
108. *Akoí babā mūtum da zḡciā šina čikin dāki gēmīnsa wōše.* There was a great man possessed of a heart, he was in the house and his beard outside. Solution: *wūta tana čikin dāki hāyakīnta wōše*, i.e., the fire is in the house, the smoke outside.
109. *Furē tāgarī ba ši da dādin kámši kōyaūše.*
110. *Kārīfin mātā saí yāwān magána.*

111. *Abín da akayĩši žīa, zā ayĩši gōbē.*
112. *Kadán kŭnē ya daúka zŭčīā ta āmsa.*
113. *Kokwoi čūwo kokwoi muṭuwa.*
114. *Tallon rikiči.*
115. *Ba rūa na da rikiči.*
116. *Masoyi ya fī yírda.*
117. *Hańkŭri māganīn dŭniā.*

III. LETTERS OF DORŬGU.

1. *Wotika na Dorŭgu ga Abega,*

CHATHAM, SEPTEMBER 20, 1858.

Dań uwāna, Albega !

*Kámadā ka kę lǎfiā hákanan kua ni. Lá-
bári da ni kę da ši, zāni ęn fadā maka ; ámmā
labári nan nī da kaína ban sō ba. Wānēnē labári?
Labári nga kę nan. Ánnę ta yi ámrę ; ámmā
ámřę ya käre. Da ámrę ya käre abín žīn taúsāyi
kę nan. Bāyā ga wónan mīžinta ya sō ya tafī da
īta ; wótakīla ba zāmu ganīnta ba har ga šękāru
da yāwa. Ránā da ta yi ámrę fa kę nan August na
fúdu ; ámmā sun tafī ga čikin September ránā ta
gōma. Ámmā da sáfia ta yi muka ša atea, da
mun čī kwoi, kámadā ádan Eńliz. Da Mr. S. kuá
ya yi kārátun Letāfin Psalm, natāra da daía.
Ámmā kārātu nan ya fāye wŕya ga kūnen kówa ;
da ba wónda ši kę ŕya ši tāda kaínsa bīsa. Ká-
madā da ka saní, kadán ka tabá žikin mūtumé
enliz, kadán žikínsa fāri, ši kan yi dža, hákanan*

kuá fúskānsu dúka ta ke kámān žīni. Ámmā kóda Mr. S. šina yin kārātu saidaí šina kārífáta zūčīānsa, ámmā kóda ya sa zūčīā ga hańkūri idānūnsa sun čika da hāwayé ; hákanan kuá ūworígida ; ámmā Anne, ba ka iya ba dūba fúskānta ; ina tamáha ta šika mahárma biú da hāwayé ; da fúskānta da ta ke kámān tákarda, ta kāuro žīni, da idānūnta da su ke žūni, sun sāwoya kámān wūta. Ámmā da adūa ta kāre dúka su wāze. Ga šimawa kadán sun dāwoi ; ámmā da suna yin širin tájiā, da ta záka, ta mika maní hānu, da na tába hanūnta da wāya ; ta če maní : saí wóta ránā ; ámmā ta kaúda fúskānta dagá gārēni ; saí na če máta : Alla ya kaiki láfiā. Ámmā zūčīāta ba ta da magána da yāwa, saí tana raurāwa kámān ankoroni ; ámmā kóda ta bəri ūwa da ūba, wónda ši ke ga čikin aljāna ši sáma ūbānta da ūwānta, da ši tafí gabā gārēta har wūri énda zāta. Wónan labári kádán ne, da girima, da žin taúsaí kuá. Ámmā yánsu em bəri wónan labári én fadā máka wóni.

Ga čikin sēkāra nan mun tafí ga gídān Mr. Buxton ga wāta September ga ránā tabókoi ; mu dúka ša biú mu ke ; ámmā ba mu tafí ba ga čikin dōkin wūta. (fire-horse=train), ámmā mun tafí ga čikin babā kārūsa har muka tafí ga wūri énda zānu kėtare rūa ; dagá nan mun šiga ga žirigi, da žirigi ya kaímu ga wūri énda dōkin wūta ši ke har muka íssa Essex. Dagá nan sun aikō muná ká-

rūsa tana šīramu. Muka šīga ga kārūsa muka tafti ga gídān Mr. Buxton. Da sun sāmēmu da mūrna. Mr. Buxton šina láfiā, hákanan kuá Mrs. Buxton, da diānta suna láfiā. Ámmā Mrs. Buxton ta fadā maní labárin wotika da ka rúbútu máta. Ámmā ba ta sáni ba wūri énda zāta rúbúta máka ; ámmā mun fadā máta wūri énda ka ke. Kadán ba ta tafti ba ga wóni wūri ta rúbúta máka wotika.

Abín da enlizi su kan kirā comet, wóna su ke čéwa kadán ya zāka ši kōne dūniā dúka, kámadā Fred ya fadā ga Mr. S. číkin šēkára 1857, ámmā nī na ganēši ga šēkára 1858, Comet ši tamráro ne, ámmā abú kadán ya sāši dabám, šina da wūzia, kadán ya yita da sāwo ya žāta ta káwa gušēra. Ina tamáha ka ganēši dagá čan, kadán kana dūba bīsa ga sáma da dēre.

Ámmā yánsu ba ka fadā múná ba labárin magánan Alla ; ina tamáha zāka fadā muná ga wotika da zāta zākua, abín da ka yi yánsu. Da Mr. S. ya čē mání kadán ka tafti ga Niger ka sámu Hausāwa gēwoye gārēka ; ámmā Mr. S. ba rūānsa ga sāmūn sābon magána, saídai šina sō ya saní káka ka ke.

Da mūtānén gídāmu dúka suna gaišēka ; da Elizabeth ta čē mání, kōwoče sáfia tana dūba fúskānka, ámmā ita kuá tana tamáha kana dūba tāta kuá. Da Fred ya čē mání zāši rúbúta máka

da mail da zāta zākuá, ámmā ba ga wónan ba. Ka ži abín da enliz su kan támbayēni. Sun čē mání : ka sāmu wotika dagá Abega ? Nī kan čē, ī. Su kan čē, kāka ši kē ? nī kan čē, saí láfiā ši kē. Bā-yā ga wónan su kan šīma kādān su kan fāra dāria, su kan čē mání : Abega ya sāmu mātāsa ? Nī kan čē másu, āā, šina nēsa dagá gārēta.

Da kadán kuá zāka táfiā ga Bornu ka rūhúta muna wotika túnda ba ka tafī ba, ko ka fadī ga abōkīnka kadán ka tafī, ya fadā muná.

Da Alla ya šiga gabā gārēka, da ya sā magánasa ga čikin zāčīānka ; Alla ya kéro máka saūki, da ka sāmu wódānsu da su yīrda da magánan ubāngīži. Kadá ka ži tōro abin da zāsu čē máka. Da kuá, kadá, ka ži tōro, don Alla šina tāre da kaí. Kámadā Isa ya čē : Ku tafī ku yi almāžirai ga irāre dúka, ku yi másu baptisma ga sūnān ūba, da dā, da Fatalūa adīni ; da dūba, ina tāre da ku kwānaki dúka har ga makārin dúniā. Amin. Ka tūna da dān-ūwānka maisōn magánan ubāngīži.

Dorŭgu.

2. Wótika na Dorŭgu na Abega.

Dān-uwāna !

Na gaišēka ga yin kārātu ga mūtānēn Haúsa, ba ga mūtānēn Haúsa ba kādai, ámmā ga dúka wódānda ka kē yi masu nāgarī ga čikin letāfin Ubāngīžimu. Ga wóta rāna na yi magána

ga Schön, don ši yi máka áduā ga Ubāngīzi, ámmā kōwoče sāfiā, kadán mun tafī ga ádua, ši kan kírā ga sūnān Ubāngīzi bīsa garēka.

Abega, ina rokónka, ka yi kārātu ga dúka wó-dānda ka gámu da su, dēre da rānā, da su tūna ga číkin z̄ñčiānsu mīnēne sun sáni ga číkin mussu-lumči? Wóga támbāya če. Ámmā mun sáni abín da mu kē tun da mun sāmú magánān Ubāngīzimu, wónnda ya aíkē Dānsa, don ši mútu sábadā zunúfi-mu; mīnēne mu kē sō ya fī wónan? Wónan ne abín da Isa ya če: wónnda ya yírda da nī, kóda ya mútu, ši yi rái; da mu mu yírda da ši, da ši ne Maičētumu.

Na sáni mūtāné Mahommadu ba su yírda da kaí máza, don na sáni suna da taūrin kaí kúmān dūši, saídaí ka yi kōkārī, Ubāngīzi ya kōro máka saūki, don magánānsa ta šíga ga číkin z̄ñčiānsu.

Da ina sō ka yi támbāya kō ka sāmú wóni mú-tum, wónnda ya sáni ubāna, da ka támbāyēsa kwa-raí en ya sáni ubāna šina lāfiā; da ina sō ka fadā mání dagá gartí énda ka kē wātanī nawá zūa ga Bornu. Da na fadā labāri dúia, mūgu labāri kē nan. Akoí wóni mútum, sūnānsa, H. ya sáka šina sō ya āmré A. ámmā ita ta sōši. Yánzu fa suna yīn šērin āmré, da zāši daúkānta ga wóta kāsa nēsa, sūnān kāsa nán Ceylon, ban tamáha ba zāni en gáni kúma. Kadán ta tafī, ba maisā z̄ñčiānta da dádi. Mállamī V. šina šira wóti-

*kānka, kọ ka aíkẹ́ mása daía. Hárto labdri daía
kẹ́ nán, da ban sọ ba. Wān B. da kǎnuāta sun
mútu. Wā ya mútu kwānaki kǎdan bāyā ga
kǎnuāsa ta mútu. Da šāririn S. ambāšī sūnā
H. R. ga māsallači daía énda akasāmú sūnā. Iyā-
lín gidāmu suna gǎišīēka tāre da ubā da uwā da
abọkuínka dúka, saídaí suna šira gáni wótíkanka.
Ka gírda da ni maizūčiā kwānce ga ubāngīzi.*

J. H. D.

3. *Wótika na D. ga W. ; Secretary of the British
and Foreign Bible Society.*

Dān uwāna da abọkina W.

*Ina rọkónka ga abú daía, don na sáni
én na fadǎ máka ka bāni, da Alla ya tāyaka ka
bāni ; wónan abú da nī kẹ́ sọ, da ši kuá šina kúsa
garēka, Letāfi (Bible) nẹ, da nī kẹ́ sọ, ba ga kaina
ba, saí don ina sọ én tāya abọkina, don ya čika
magánānsu ga Ubāngīzi. Letāfin da nī kẹ́ sọ babá
nẹ, kámadā na čikin māsallači ; da sūnān abọkina
kẹ́ nán, Horton, dān Afrika, ši nẹ ; ši kẹ́ sọ ya
tāra kúrdi, don ya sāyẹ Letāfi, ya aíkẹ́ši ga Afrika,
don Letāfīnsu ya zūfa. En ka sāmú mání Letāfi
nan ina gọde máka kwaraí.*

*Don wónan nẹ ina rúbútu máka wótika, da na
zi kana ga wuri énda suna rúbúta letāfi ga mú-
tānēn dūniā dúka. Don dagá nán suka yí letāfāmu
na Haúsa. Da ina gǎišīēsu sábadā yīn wóhállá*

sábadā mûtānēn kāsāna. Har yánzu ban tamáha ba mûtānēn kāsāna sun zī Labāri Nāgarī. Ina yīn gaú-gāwa, don ɛn tafi ɛn yi másu wāzu nāgarī ; ámmā ina sōn šīma, ɛn sáni magánān kāsāku tāre da magánān Alla, da ina gódeba ga mûtāné nán da sun yi letāfin Haúsa, don ba su sáni ba abín da suna rúbútawa, abín da suna gáni su kan yi ši hakaná. Da wódānsu letāfi Haúsa sun tafi ga kāsāna ; da Alla ši sá másu albérka ga zŋčiāsu su zī magánān Ubāngīzi, da su ríketa ; mûtāné da yāwa sū yírda, saídai mûtāné da su ke yīn kārātu letāfin Arab, sai su ne, su záma da taŋrin kai ; ámmā kadán Labāri nán Nāgarī anyī wāzūnsa kwarai, su yēsa letāfinsu, da su daúka nāmu, don ban tamáha ba nāsu šina da gáskiā kāmān nāmu. Ámmā mu yi áduā ga Alla, da ši búde zŋčiāsu su zī magánāsa ; da su ríketa da hānū biú. Ina da wóta wóhalla ga mûtāné nán māsuyīn letāfi ; ina da wóni letāfi ga cikin Chatham, su ganēši kadán ba su yi gaúgāwa ba, letāfin Exodus, mun kúsa ga käre rúbútaši ; kadan ya käre mu aíkēši. Nī ne Dorŭgu wóna ya sōka kámadā dān-uwāna.

4. *Wótikan Dorŭgu, to Mr. Hinderer, Feb. 11, 1857.*

Abōkīna Mr. Hinderer.

Ina tamáha kana láfiā da mātānka. Na rúbúta máka tastniā, ban rúbúta ba enliz kúsa garēta,

ina sô kaí kokāri ka zānsančē, ka gérta ; kadán ba ka iya ba ka fadá máni ; ámmā ban saní ba magána enliz, bālante en saúya máka ka zānsančē. Ina tamáha ka iya saúyāta, doñ magána ba da wŷya ba dagá ċikīnta. Kākā sámmānka dagá ċikin London ? kana sô sámmā ċikin London ? kana šān hiska da dádí dagá ċikin sārarin London ? Ina tamáha London babán býrñi nē ; garí da yāwa, dúmī ya fī Chatham, doñ Chatham šina kāramīn garí, ámmā garín dádí, muna sōnsa, tārē da mútānēnsa.

Abega ba ši da lífīā šina da magun tuāri. Yánzu ba ya iya táši dagá ċikin gadó ; saí mai māgani šina zákuā ya gānēsa, saí ina táfīā ga wūrīn māganī ēn káwo mása māganī ; ámmā yánzu šina fára žīn róngomī. Čiwūtānsa ta rikēši aljīma biú ; ya ša māganī kāmān rūa. Muna gōdēma Alla mu sāmú abōkaí da yāwa, da abú dúka da mu ké sô.

Abega šina gaššīška da mátānka ; ka gaída mátānka ; ka gaída mátānka, da ta taya muná garan kāyāmu. Sándūkan rūbútu sun kāwpsu ; mun gōdē ga mátān Mr. Buxton da kyaútānta. Mútānēn gídāmu dúka suna yīn mūrna da sun gānēsu, ámmā mūrnamu ta fī tāsū. Ina tamáha ba na mānčēwa mátān Mr. Buxton hal ábadā. Mútum da ya yi máka kyaūta ba ka mānčēši ba. Mr. Venn kuá ya záka, ya gānēmū, da ya gáni

sándūka rúbútumu, ko ši ya gōde máian Mr. Buxton. Ya támbāyēni, ya ċē : kana sō ěn táfiā gánzu ? Na ċē mása. ba na sō ěn táfiā yánzu ; sai na saní kārátu da rúbútu kwarai, da saní magánan Ubāngīzīmu, kána ěn tāfi.

Ni ne Dorūgu, abōkīnka.

4. The Life and Travels of Dorūgu, accompanying the late Dr. H. Barth in Africa, England, and Germany, as dictated by himself.

Kai nafāri.

Garí ěnda akahāifēni Dámbānas, kúsa ga bírnín Kanje táfiān yīni daía. Da gu Dámbānas ubāna ya zámna tāre da uwāta ; sūnānsa Kwāgé, da sūnānsa nabiú, Adam ; da sūnān uwāta Kandé. Ta haifē kānēna, Hákuraú, da kānuāta, sūnānta, Tārōko. Mu wódānán úku anhaifēmu ga garí daía. Ubāna ya zámna ga garí nán šēkarú da yāwa ; da šina kidi da dúndúfānsa ; da šina yīn gōnāsa kārāmā ; ámmā mu ba mu iyawa mu yi aiki kwarai, don ba mu gírīmā ba.

Da na gáni ubāna da uwāta suna yīn wóhalla ga gōnā na ċē ga ubāna : ina ċi ina šā ba na iya yīn kōmi ; ina sō ka bāni haíwa ěn yi nōma. Ya ċē máni, kai ba ka gírīmā ba ga aiki ; ka zámna har ga šēkāra maizákuā, kána em bāka haíwa ka yi aiki ; ámmā ina yīn kūka, don ina sō ěn yi

aíkì. Da muka tafì gídā, ya fadì ga makìri, ya kīra mání haíwa, da makìri ya kīra mání haíwa, da ya kārē, da ubāna ya kāwọ mání, ina yīn mūrna.

Da gari ya wāyē muka tāši, muka tafì da sāfē ga gōnā ; ámmā uwāta ta zámna ga gídā tana yīn tūọ ; kadán ta kārē, ta kāwọ muná ga gōnā. Kadán sun záka ga cīn tūọ, nī ba na sọ én záka, én cī tūọ, don na zīn dādin nōmā.

Ubāna ši kan tafì, ši kan kāwōni, ši kan cē mání, ka cī tūónka, mu mun kārē nāmu, kána én tafì, én cī tūóna. Da muka gání ga šēkāra nán bábu házì da yāwa ga cīkin gōnā nán, ubāna ya bēri gōnā nán, ya yì wóta kúsa ga gídā. Da muka nōma wónan da kúsa ga gídā mun sāmú házì, ámmā bá da yāwa ba. Hárìo muna da wóta gōnā ta ábdugā. Kōyaūšē da nī da ubāna muna zūa nán ; ámmā kānuāta ba ta lāfiā ba, da uwāta ta kan tafì tārē da mu.

Da mārācē ya yì da muka dāwóyowa dagá ábdugān gōnā, na gání kánēna dagá bīsa tídu (šina dagá cīkin gídā) da wóni yāro kāramī tārē da ši. Uwāta ta cē ga ubāna : wónan Hākuraú nē da Tārōko ! mun yì mamáki, mun cē, kākā ta sāmú lāfiā ta fita wōšē tana yīn wórīgì ? Ámmā da muka záka, da mu šíga ga cīkin gídā, na gání yāro nán ba kānuāta ba cē.

Na yì gúdu na šíga ga cīkin dāki, na kirā sū-

nānta, na ċē, Tārōko ! Tārōko ! ban ži ba ta āmsa ; na tábāta, ba ta yi ba mōsi ; sai wūri énda tu kwānta dúka ta ċika da dālēle ; kána na saní ta mútu ; na yi kūka. Da ubāna ya zāka, ya daúkēta, ya dūbēta har hāwayē suka zūba kāsa dagá idānūnsa ; da uwāta kuá tana yīn kūka ; ámmā kānēna ba šī saní ba kōmi, ba yāro da wāyo ba šī ke. Ubāna ya támbāyēsa : ka bāta furá ? ya ċē, ī, ka bāta rūa ? ya ċē, ī. Da ubāna ya támbāya háka, ba šī ċē ba kōmi ; sai ubāna ya ċē, kadán ba ta mútu ba da yūniwa da kyaú. Da ya kirā wōni abōkīnsa ya ċē mása, šī gīna mūsā kūšīēya ābiznēdagá cán. Da mútumē nán ya gīna kūšīēya ya sā kūnuān itāċē dagá ċiki. Da akarūfēta da zāné, ya daúkēta, ya kaíta, ya sāta ga ċikin kūšīēya. Ya dōro itāċē dagá bīsa ga bākīn kūšīēya, ya rūfēta dúka da itāċē, kána ya zūba kāsa dagá bīsa, ya rūfēta da kyaú.

Da muka kwāna da gart ya wāye, ubāna ya ċē ga uwāta : mīnē zāmu sāyē mu yi máta sādūkā ? sai ta ċē mása, mu sāyē wāke da ayī furá, akai gabá maínya mútāné, ya ċē, da kyaú. Ya tafī ya sāyē wāke, ya kāwo máta. Da ta daúka házi tu yi furá, ta dáffa wāke ; muka daúka muka kāwo gaba ga maínya mútāné ga dándalī. Da suka ċī wāke suka šā furá suka kārē, mállamaí sunka yi alfātiā, muka tafī muka zámma.

Labārin yāki. News of war.

Bāyā ga mutuān kānuāta na zī labārin yāki šina zākuā ga garīmu. Muka tāši da dēre, muka gūdu táfiān kwāna biú ko úku. Aže, kārīd čē ba gāsikiā ba.

Da gari ya wāye mūtānē suna gāni dīānsu sungāzī da táfiā ; nī da kaína ina yīn kūka sábadā gāziā, Kadán sun zī šārīri šina kūka suna čē ga uwāsa, ki bāši nōnō ya šā, doni ya yi kāwoi ! Da muka zāmna dagá čikin dāzi, ina tamáha wódūnsu mūtānē sun dāwoyá dagá čikin garí. Da suka záka suka gāni garīmu bábu mūtānē da sun záka ga fadā, suka dāwoi, suka záka garēm.

Ámmā akoí wóni mūtum, maisāta, ya zāmna dagá čikin garí, ya sāta abú da yāwa ; ya zāmna har muka dāwoyo. Ámmā da muka dāwoyo muka sāmú garīmu ankōnēši da wūta, doni mūtumē, maisāta, ši nē, ya sā wūta ga garí ; sai gidān ubāna, da gidān wóta sōfuā, su nē, wūta ba ta tábasu ba. Ámmā dāktīn ubāna, zāki, da āwakī, da tūmāki, da kāzi sun šiga čiki suna wōrigí.

Da akoí wóni itāčē, sūnānsa čēdia (kūnuānta da girīmā, ta (ši) kan haifi dīā kánānā, ámmā ba mūtānē da yāwa ba su kē cī) kūnuānta sun zī wūta, sun kēkašē. Da na gāni kārīāta (kārīyāta) na kōrēta, ban san'ta ba, doni ta girīmā ; sai ubāna ya čē mání, kadá ka kōrēta ; ba ka sání ba da mun gūdu ka

bérta dagá bāyānka? Na ċē, ī, na sáni. Na ċē mása : da mun bérta kārāmā ta kē, ámmā yánzu ta gírīmā, ya ċē, ī.

Da muka sāmú garĩmu bābu abú da ya tábáši sai wūta. Da muka šíga muka zámna mātā suna nēma tūkuānēnsu, ba su sāmú ba har suka záka ga gídān mūtumé nán suka sāmú tūkuānēnsu dagá nán. Kōwōċē máċē ta daúka tūkūniāta, ta tafĩ ga gídānta. Mafārin zīn labāri yāki kē nán.

Da muka zámna kō šēkāra daía, hārío muka zi labārin yāki dagá wōšē wóni garĩ dagá garēmu ; muka gúdu muka tafĩ ga dāzi ; ámmā ba nēsa ba dagá garĩmu ; muka kwāna dagá ċíkin dāzi. Da sāfiā ta yi, muka gáni mūtāné Fulāni bīsa ga dōki, nēsa dagá garēmu ; kámadā muka ganēsu, muka yi šigōro, kō muka hāwa bīsa ga itāie ; sai mūtumé daía da hánkalī akēsāši ya hāwa bīsa ga itāie ; ya gáni wūrāre dúka. Kadán mūtāné suna zákuā dagá garēmu šina fadā muná, mu yi širi sábadā fadā ; har mūtāné nán suka kāma mūtāné ; suka sá ga garĩnsu wūta ; mu kuá muna ganēnsu abú da suka yi. Da suka ċi garĩ nán suka tafĩ ; sai hāyaki muna gáni ċíkin garĩ. Da yāro nán ya hāwa bīsa šina yīn šigōro, ya gáni mūtāné biú dagá nēsa suna táfōwa dagá garēmu suna yīn gúdu, doñ sun gánēši bīsa ga itāie, yo fadā muná.

Ubāna da wódānsu mūtāné biú suka táršēsu, da suka gāmú da su dagá ċíkin rūkúki suka ċē māsú :

nāmu kọ ba nāmu ba? Mútāné nán biú suka āmsa suka ẹẹ, nāku. Suka dāwoyo suka záka garēmu. Muna yīn mūrna da mun gánēsu, don mun sánsu. Muka támbāyēsu muka ẹẹ, kākọ kun sáni muna dagá wūri nán? suka ẹẹ muná, don mun gáni daiānku šina yīn šīgōrō bīsa ga itāče. Muka támbāyēsu labāri ẹ́íkin garí, suka ẹẹ muná, wódānsu ańkásšēsu, da wódānsu suna da ráūni, da wódānsu ańkāmāsu bāyi. Da muna gáni wódānsu mútāné kúsa dagá garēmu suna zákuā daúkān dúkiāsu suna táfiā ga garínsu (sūnān garí nán da akayi fadā da ši Šāgarí) da suka fadā muná labāri, muka dāwoyo, muka zámna ya garímu.

Bāyā ga fadā nán muka žī labāri sāríkím Bornu. Siẹku Wumar šina zákuā ya yi fadā da Kančẹ. Da ya tafó ba agánẹši ba. Da rāna ta yi akagáni kūrāsa, ya záka ya yi fadā da sāríkin Kančẹ, ya bāsu kašt kọ ya būgēsu; ya sā wūta ga garínsu, ya dāwoi ga garínsa, ya kwāsa dúkiāsu. Suna būga bíndigā múnā žīnsu dagá Dámānas, har suka záka suka yi fadā da wóni garí sūnānsa Tasaú. Mútānén garí nán suka yi fadā kāmān wūta, ámmā ba ačisu ba. Da sāríkí ya tafí ga garínsa. Ámmā wódānsu ba su tafí ba. Ga lētu nán akoí yūniwa. Ámmā akoí wóni mútum, dagá garí nán, da ubāna ya daúka diāsa ya záka ga ubāna, ya ẹẹ, ba nī bẹri diāta dagá gidānka, káda ta mútu da yūniwa. Ya daúkẹta, ya fūšẹta dagá

gidān ubāna, da nī da kănēna muna kūka, don andaúkéta uwāmu dagá gidān ubāmu; ya kaíta ga wóni garí sūnānsa Bángasa.

Énda ya bāšēta ga wóni mútum ta záma mātāsa, ámmā ba ta sōnsa ba. Ta kan gúdu, ta kan záka ga gidān ubāna. Hárío ya záka ya maišēta ga Bángasa, ámmā ba ta sō én zámna dagá garí nán. Da mīzīnta ya tafí gōnā šina šīrānta ta kāwọ́ mása abinčē, ta gúda, ta záka ga gidāmu. Hárío mútumé nan, kọ ubānta, ya záka, ya maišēta; da ya maišēta ya dāwó ga garínsa. Da mīzīnta ya tafí ga gōnā ita ta zámna dagá gidā tana yīn mása furá, ta iṣṣēši ga gōnā. Ámmā akoí kíngi Baribarí tun da akayīn fádān Kančẹ ba su táfí ba su dúka; da ta daúka furá da haiwāta ta nōma, suka gāmú da ita dagá éikin itāčẹ, suka kāmāta, suka tafí da ita. Ubāmu ya žī labāri, ya záka ya fadā muní, ya čẹ, uwāku aṅkāmāta; saí muka daúka háńkūri muka zámna.

Da ya daúki kănēna, ya bāšīṣa ga wóni mútum dagá Tasaú, ya sáma dagá garṣa kāmā dānsa; ya čẹ mása: káda ka maída mání dāna saí na gāmú da kaí dagá éikin lāhira. Na yi kūka, don ya bāda kănēna cān; na zámna, saí ina čẹwa ga zṣṣiāta: kadán na gírīmā ba na bẹri kănēna ya zámna dagá nán. Ina tamáha kănēna šẹkarínsa sída kọ bókoí tun da akabāšṣa. Kadán na tafí yánzu, ba na sán'ši ba, ámmā na sán'ši ga šaúsā-

wa ; ámmā šī la īya sánina ga šaúsāwa, sai na fadā māsā.

Bāyā da muka zámna muka žī labāri wóni sārīkī, sūnānsa Taniman, šina zákuā, ya wúčē ga garīmu. Da muka žī háka mútāné suka yi šīri.

Da dēre ya yi muka žī ya tafō šina wúčēwa. Mútāné ga garīmu suka žēfa gāgārā da daú mā-taūšin kōfā, kō itāčē da akē-sāwa gícīē ga bākin kōfām býrni. Ya čē muná, mu býrši ya šīga, ya šā rūa, ámmā mun kī ; ya yi fūši, ya wúčē. Da wódānsu sōfī sun gāži suka zámna dagá bāyān býrni, muka sāmēsu da sāfē nán. Wākāsa da akabāši kē nan :

*Dēre, dēre, yān Kwarugom, dēre, dēre,
Kadán ba ku sán' dēre, kūra ta cīku,
Bābu mačēčē a kúsa ;
Taníman mai-hindigā,
Na Yādo bāžīni.*

Da mūka zámna ina tamáha dagá cíkin šēkāra nán, muka žī mútāném Bornu sun šīga cíkin Kanče ; ina tamáha sārīkīn Kanče ya bāsāsa garīmu su čī, ámmā ya fadā mūsu su yi hànkalī kámadā zāsu čīmu. Ámmā sun yi wāyo. Da garī ya wā-ye suka záka daía daía, šuna šīga dagá cíkin garī har suka čīka garīmu. Ubāna ya čē mání, én tafī, én gbōya dagá cíkin čīāwa. Na gúdu, na gbōya

dagá ċíkin ċiāwa, kúsa ga rūa ; na šīma kādán dagá nán. Ya záka šina nēmāna dagá ċíkin ċiāwa, ya kirāni, ina žīnsa, ámmā ban āmsa bā ; hárío ya kirāni sáo biú, kána na āmsa. Ya ċē mání, bābu kōmi, saí lāfiā. Na ċē, kadán lāfiā, mu tafí gídā. Da muka záka gídā na zámna, ámmā zḡċiāta ba ta zámna ba.

Na ċē ga mātān ubāna (*stnānta Baka*, ámmā ba uwāta ba ta kē ; ubāna ya fadā mání wónan máċē ya amrēta tún da ši kē sārmāyt, da ita kuá tún da ta kē būdurūa, ámmā ban sáni ba, mī ya fūšēta dagá ċíkin gídānsa, kō ya kōrēta, kō yāki ya rábāsu, ban sáni ba ; ámmā ina tamáha ta šíga baūta, don tana yīn magánān Bāribarī ; ita ya kāwōta, ya ázēta ga gídānsa kāmān uwāta) ki daúki kwōriāki, da nī én daúka kībīāta, da én daúka mā-lafān ubāna, mu tafí ga wóni garí. Ámmā ta žī magánāta, ba ta rēnani ba. Lōtu nán ina tamáha šēkarāta ša daía. Ta daúka kwōriāta, ta wúċe gabá garēni, nī kuá ina bīnta dagá bāyā har muka kētārē rūa, ámmā ubāna ba ga gídā, ya táft ga wūrén mūtāné šina žīn labāri.

Da ya záka ga gídā da ba ši gánēmū ba, ya yī gúdu, ya tafí, ya išēmū, ya maišēmū ga gídā, ámmā zḡċiā tana raúrāwa. Da muka šīma kādán, muka gáni wóni mūtum bīsa dōki ya záka, ya šīda ċíkin gídāmu, ámmā ši ba-haúšē nē, da wóni mūtum hárío ya záka Babaribarī šina sōn házi sábadā

dōkīnsa, ámmā mu ba mu da házi; šina yīn magánām Bornu, da mātān ubāna tana āmsa mása. Kadán ya yī magánām Bornu nī kan támbāyāta, mī ya fadā máta? ta ēē mání, šina sōn házi; na ēē mása, ba mu da házi; ámmā ya ēē, šina kirā sāmārī su šīga su gáni dākīmu; da na zī háka ina zīn fōro. Šima kádán muka zī sārīkī šina táfowa. Da mārāēē, ránā ta kúsa fāduā kása, muka zī wóni mútum ya záka šina ēēwa: kōwónē bākō ya dārīmē sārīdīnsa, ya hāwa bīsa ga dōkīnsa.

Muka zī būsān sārīkī: kōso da algaīta, da kālango, da kūbē, da gānga, suna yīn mása kīdī, šina da tūta babá, da suka būga bīndīgā, kōwónē bākō šina káma ubāngīzīnsa. Ámmā ubāna šina yī mání magána, ēn záka ēnda šī kē ga wōta kōfā, ámmā káina ya gīgīta, ban sáni ba abín dazāni yī, har mútumēm Bornu, da šī kē dagá ēīkin gídān ubāna ya kāmāni, da ubāna wóni mútum ba-haúšē ya kámaši, ámmā mātān ubāna ban sáni ba wānē ya kāmāta. Óīkin garī dúka yāra suna kūka; da uwā ta rábu da yāyānta, da mīzi ya rábu da mātāsa; háka mu dúka mu kē āwāzé. Da muka wúšēwa dagá ēīkin garī ya zāni ēīkin kāyā, da nī da šī, mu dúka, muna dagá ēīkin kāyā; ámmā ya káma dōkīnsa da hānu šina zāna tāre da dōki har muka fīta dagá ēīkin garī.

Ámmā kāyā ta sósókēni, kāfāta dúka saí zīnī. Ya hāwa bīsa dōki, ya daúkēni, ya ážēni ga bāyān

dōki, ámmā ban sáni ba kāyā ta sòkēni, kọ ba ta sòkēni ba, doñ z̄ñciāta tana tana da abín da ši ke gabá garēni. Na gáni wóni yāro, abòkīna šina b́sa bāyān dōkin ubāngīz̄insa, ina yīn zánce da ši. Na ēē mása, ka gáni yánzu mu šiga éikim baūta ? ya ēē mání, ba mu iya ba mu yi kōmi, saidaí atkīn Alla, har muka íssa ga sánsāni muka šida. Da na wóiwoya na gáni mātān ubāna tana bīn wóni mútum da wūka ga hānūnsa, har ya tafī da ita gabá ga sārīkīnsa. Ámmā na z̄i kaíkai gu kāfāta, na gáni kāfāta dúka saí z̄inī. Suka kāwo muná gúciā, suka zūba gabá garēmu, ámmā ba mu ēi ba, doñ ba mu da yūnwa, da z̄ñciāmu ba ta z̄in dádi. Da suka daúka abú dúka dagá éikin garí sun s̄a wūta. Kwoín k̄aza suna pás̄ewa kāmān b́ndigā, da sun z̄i wūta ; har garí ya wāye wūta tana c̄in garí.

Suka daúkēmu suka kaímu gabá ga sārīkīnsu, su góda mása bāyīn da suka káma. Da ya gánēmu mu dúka, suka kaímu, muka zámna. Mafārin baūta tāwa ke nan. Kadán mun sáni z̄asu kāmāmu mu yi fāda, ámmā sun fāyēmu da wāyo. Kībiāmu tana da déffi ; déffimu kuá šina da zāfi, kadán ka lāša da hálši šina kás̄eka ; hákanan kuá kadán mun yi fadā da su, n̄asu su mútu da yāwa, da nāmu kuá su kás̄e, ámmā ba su yi ba fadā kāmādā ake-daúkān garí abūde, saí sun kāmāmu kāmān yāyān k̄az̄i ga as̄iri ; ámmā ban z̄i ba kọ daía

ya mútu na garĩmu, kọ wóni ya hálba kibiā ban zī ba. Da muka tāši dagá b́isa tūdu ́enda suka šida, suka tafó da mu wódānda suka káma tāre da nī.

Ína tamáha mútané da suka káma ba su fī ba dāri biú kọ úku; (ámmā ina tamáha sun ákẹ wódānsu dagá ́íkin dẹre nán) muka źaka muka wúćẹ wóni garí kúsa ga garĩmu, suka daúkẹsu; ina tamáha sun yi dāri fúdu; muka tafí tāre da su, suka kōnẹ garĩnsu. Muka tafí ga wóni babán garí, muka kwāna nán. Da sōfẹ suka daúkẹmu, muka źaka ga garín kākāta, Kunduwōše sūnānsa. Na gáni kākāta tana t́aye ga t́ákānin gídānta, da ta ganēnī źíkinta dúka raúrāwa; ta támbāyēni, ta cẹ, ́enna Adam? Na cẹ, ban śuni ba; sai na cẹ máta, sai wóta rāna; na wúćẹ, ina yīn kuka. Na gáni tāguāgẹ biú ańyašẹsu b́isa hańya, suna yīn kuka, ámmā ba su iya ba su yi magána. Muka źaka ga Zinder.

II. Kaí nabiú.

Muka źaka ga Zinder.

Nán muka šida, muka zámna kwānaki da yāwa. Da wódānsu bāyi ańaíkẹsu ga Bornu. Na zī labārin ubāna. Sārikín Zinder ya bāši dīyaūci, ya cẹ mása, ka tafí, ka nẹma dānka, kadán ka sāmẹsa ka tafí garínka da ši. Ya (ubāna) daúka

dúndūfa šina yīn kídì, don kadán na zī kídān dúndūfānsa nī záka garēsa; ámmā na zī kídì dagá ċíkin garí kāmān hānūnsa, ámmā ba na ūya fīta dagá ċíkin gídā én tafī wōše, saí zānī tafīā bāda rūa ga dāwali. Da na zāmna dagá ċíkin gídā bāyi, da su ke dagá ċíki-na-ubāngīzīmu suka tafī daúkān rūa, suka gāmú da ubāna dagá ċán šina kwāncē ga kálkāšīn dūši ga haínyān rūa šina šīrawa, én záka nán, ámmā nī ban tafī ba ga daúkān rūa. Ya támbāyēsu, ya ċē, énnā Dorūgu? Suka ċē, šina dagá gídā, mun kīrāši, ámmā ba ši zīmu ba. Suka wúċē suka tafī, suka kāwō rūa suka záka gídā, suka ċē mání: Dorūgu, yāo mun gání ubānka šina kwāncē ga haínyān rūa, šina šīrānka. Na ċē másu: dōmī ba ku kīrānī ba? Suka ċē mání mun kīrāka, saídaí ba ka zīmu ba

Ámmā suka bānī sūnū. Mútāné suka támbāyēnī, suka ċē, wānē sūnānka? Na ċē, Dorūgu; suka kīrā sūnāna, "Barka-gánna," da magúnām Bornu. Ámmā gídā sun rábaši biú; dākin mázā bāyi dabám, da na mātā bāyi dagá ċíkin lōlōki; ámmā bābu haínya da su ke ūya wúċewa, saí haínya daía ta záka ta wúċē dagá bākin kōfā ubāngīzīnsu. Da nī, kōyaūše kuá ina táfiā garēsu, ina yīn zāncē da su; muna yīn dāriā da muna yīn wōrigī. Bābu kōwa kō daía saí nī, da nī kuá ba nī da wāyo.

Kōwōċē safiā ina wúċewa ubāngīzīna ši kan

kirāni, "Barka-ganná," maidúndüfá! *ni kan yi dāriā, nī kan wúče, nī kan tafī ga wūrīn mātā bāyi. Ámmā ubāngīzīmu, šina da wóta baiwa, sādakā, īta çe babá bīsa ga bāyi-mātā dúka. Sāo dāia da na tafī garēsu da mārāče, mātā ubāngīzīna tana šiga čikin dākīnta, ta kirā māni. Īna tamáha zāta fadā māni magānān alhēri. Ta hāwa bīsa gadó, ta çe māni. Barka-ganna, ka hāwa bīsa gadó. Na çe, mī zāni yi? Ta çe, ka záka, ka yi kwānče da nī. Na çe mātā, ba na īyawa. Hārīo ta kirānī. Zikīna ya fāra raúrāwa. Īna zámne kúsa da wūta, da dāki šina da dūfu, ta çe, māni, ka tafó! na çe, na kī, ta çe, dōmī? Na çe, ban sáni ba. Ta çe, kana zīn tōro? na çe, ī. Ta çe, dōmī kana zīn tōro? Na çe, nī bā na īya én yi kwānče da ke. Ta çe māni, īna sāka ka yi kwānče da nī. Īna sō én fīta; ta hānānīn fīta. Na çe na kī. Ta çe, kadán ka fīta, kúda ka fadī ga kōwa, kadán na zī ka fadī ga wōnī īna būgāka. Na çe, da kyaú, ba na fadī ga kōwa. Na fīta; da bāyi mātā suna zámne wōše ga bākīn kōfā; īna tamáha sun sáni mī ya tātšēni háka. Da na fīta na zámna kúsa da su muna yīn magāna Haūsa. Da na gāni ta fīta dagá čikin dāki na tāši, na tafī, na gāmú ubāngīzīna; ya kirāni, ya çe, Barka-ganna? Na āmsa na wúče, ya bāni gōro. Da na fīta ba na kāra ba zákuā ga wūrīn mātā nán, sábadā mātān ubāngīzīna, ámmā na rīke*

ásiri nán har'gā yāo. Ina tamáha mātā nán ta yi mání da gaiḡaṇ, tana tamáha tna kwāna da bāyi-mātā na garīna, doṇ wónan ta tábáni, ámmā ba ta kámāni ba.

Bāyā ga wónan kwāna daía kọ biú na zī ana-aíkēni ga Bornu. Na cē: Nī zā-a-aíkēni ga Bornu? Suka cē, ī, na cē da kyaú. Suka bāni dasa (tasā) na zūba rūa; suka dōrāni bīsa dōki suka tafti tāre dani, suna sō su īše wódānsu mútāné da šānu. Kadán dōki ya yi gúda rūa da šina dagá cikin gōra šina yīn blúm-blúm, su kan yīn dāriā, da suna yīn magānam Bornu, ban sáni ba abin da su ke cēwa, kámān kurumā; har muka tārda mútāné da su ke da šānu, suka dōrāni bīsa ga sā. Nán na sāmú wóni yārọ kọ sármāyi šina yīn magána Hausa. Ammā suna yi mání nāgarí har suka kāwgni ga Bornu.

Na gáni Bornu babán garí ši ke; suka šīda dagá cikin gidā; nu gáni mātā ubāṅḡīzīna, Fāra. Sūnām bīrni Kūkawa. Dagá Zinder zūa ga Kūkawa kwānaki īširin; táfiān dōki, kwāna gōmā.

Mātā ubāṅḡīzīna tana da dīā šēkarāta fúdu, ina tamáha, tana sōna tāre da uwāta. Da bāyi mātā da yāwa dagá cikin gidā nán. Ámmā dīān mātā ubāṅḡīzīna kōmīne ta cē tana bāni saúra. Da wóni cīwo ya zāka bīsa garēta, sūnān cīwo nán āgána. Ta zámna ba ta da lāfiā, saí nī ina sáma kúsa da īta, da kōmīne ina kāwo máta. Ámmā

akoi wóta baiwa sôfuā, ita çe ta ke yīn hánkalī ga bāyi; ámmā ta kan záka, ta kan zámna tāre da dān ubāngizīta, mu dúka úku muna wūri daia har dīā nán ta sāmú láfiā. Sāo daia na zámna dagá éikin dāki kúsa ga bākīn kōfān gídā, ina tōna kāsa, ina tamáha nī sāmú īšia; na sāmú rāmi, ina gina na tārda wōni abú da kārīfi dagá kálkás, kaūrān tūkūniā: na fītás, ina gáni, na tāras kúrdi; da na gáni kúrdi suna da yāwa ban daúka ba, na tafī na kirā mātā nán sōfuā, na çe mātā, ga, kúrdi na sāmú; ámmā ba na sáni ba nu wānē ne. Ina magána Haúsa, ámmā ba ta sáni Haúsa ba; saí na çe, Alla ya gōda mání. Ta daúka kúrdi dúka, ina tamáha dāri, ámmā tókos ta bāni; āžē kúrdin wōni mútum ne. Ta tafī ta sāyi wōni abú da su. Suásuá mútāné suka tám-bāya mātā nán da ta daúka kúrdi, ámmā ta çe, nī na daúka; na çe másu, na gáni kúrdi, ámmā ita ta daúka, ta bāni tókos; suka zámna ba su çe ba kōmī.

Sāo daia na tafī wōni gídā énda máçe ta garīna ta ke, da akoi yārōn Haúsa kúsa garēta, sun sáni Haúsa, ámmā da suka záka ga Bornu sun mánçe magánā Haúsa. Da nī kan záka, nī kan gánēsu. Sāo daia da na záka, wwōrīgīziāta ta záka, da ta gáni ina magána da ita ta kāmāni, ta daúka rīgāta, ta dārimē ga zānēnta. Na yi kūka ina yīn raúrāwa da žin țōrō. Ta çe ga dānta da magána Bornu: ke ger kudē sukageré, ši ne, ka kāwō mārī

da ka dāmreši; ina žin magánā Bornu kādán-kādán. Da na ži háka dānta ya šīga čikin dāki ya tába mări; da na ži ya tába mări ina yin raúrāwa, na kúnče dārimē nan sanú, da túnda tana yin magánān Bornu, na gúdu, na tafī gabá ga máta ubangizina, ina yí máta affi, tana fadā mání, taya, ina magánā Haúsa, ba tu sání ba abú da ni čē; ta kirā wóta baiwa, da tana žin magánā Haúsa, na fadā máta abú dúka. Šima kádán na gáni mātā nán ta tafó, ta šīga čikin gídā, ta fadā ga mātā ubangizina abú dúka, da ta ke tamáha, da yariniā nán, da ta ke žin Haúsa tana žinsu, ta fadā mání da Haúsa, ta čē: mātā nán tana tamáha da kana yin magánā da baiwa ta mātā garinka, tana tamáha zāka gúda da ita. Ina tamáha ban čē ba kōmi, sai na fita, na tafi, na zámna, da ita kuá ta tafi.

Da ina dagá čikin gídā nán ban yi ba kōmi, ámmā aiki šina širani; sai suna sō én fūta da táfiāna zūa Zinder ga Kūkawa. Da na fūta suka kaini enda bāyi ubangizina suna yin dāki. Da ga nán suna yin sābon gídā, nán suka kaini. Ina daúka kása tāre da su suna gínan gídā. Da wóni lōtu mu kan tafi kwo da dāwakí; da mārēčē nī kan zāka gídā. Da wóni lōtu mu kan tafi čikin garí mu káwo tūo mu čē. Da Bornu su kan kirā sūnān tūo nán “brīgāši” ko tūo bābu mīa; kádán mun čē mu kōši gōbē da sāfē mu kan zūba rūa, mu

kan sã gĩsiri, don kowã ne šina da gĩsiri ga alžĩ-fũnsa ; mu kan cĩši, ya fĩ tũo da mĩa. Kadán mun kãre mu kan tafĩ daúkãn kãsa, har na žĩ ubãngĩžĩna šina zákuã dagá Zinder tãre da bã-yĩnsa da mātãsa sãdakã. Mu dúka muka tafó dagá sãbõn gídã, muka zámna ga sõfõn gídã muna šĩrãnsa. Da mārẽçẽ ya yĩ muka žĩ suna zákuã, anayĩn kídín gãngã. Da dẽre nán muka cĩ tũo da dãdi da zúmuã da maĩ ; muka dãwoĩ ga sãbõn gídãmu da muka gaĩššẽsu.

Da garĩ ya wãye ubãngĩžĩmu ya tafó ya gáni kãkã mu kẹ yĩ gídã nán ; ya záka, ya gánẽni, ya cẽ, “Barka-ganna” nyi ka lãfiã ? gósko ka lãfiã lai ? ši ne da Haúsa, Barka-ganna kana lãfiã, na cẽ, saĩ lãfiã lai. Dagá cĩkin gídã nán akoĩ dãki biú kọ úku. Kọ yatũšẽ ši kan záka nán ši kan fũta.

Na žĩ labãri zã abãšĩĩni sãbadã bãši ; wõnan na žĩ ga yãro da šina yĩn magánãm Bornu, ya fadã mání. Na cẽ, da kyaú. Na gáni wõni Bã-tũre ya záka. Yãro nán ya cẽ mání, ka gáni Bã-tũre nán ? ši ne zã abãšĩĩka garẽsa. Na cẽ ga zũçĩãta, mĩ zãni yĩ ban zãni ba kõmi da nĩ kẹ yĩ ? Yãro nán ya cẽ mání : kadán ka gáni Bã-tũre nan ya záka ka tafĩ cĩkin dãži, káda ka záka saĩ da mārẽçẽ. Nĩ ban kũla ba da abin da ši kẹ cẽ. Ga wõta rãna mútumé nán ya záka, da ubãngĩžĩna kuã šina nán ; da mu bãyi dúka mun tãru kãsa,

da su suka kirāwōni. Ba-tūre nán ya dūbē idōna, da hálšīna, da hānūna, ya dūba kāfāta kuá. Da ya gánēni ya kare suka fara magánānsu, ban sáni abú da suka ē. Ya hāwa bīsa dōki; suka ē mání : ka bīši, na ē, dōmi? Suka ē mání da Haúsa : ká tafí ka káwō itāče dagá ékin gídānsa. Na ē másu, kuna fadīn kārīā, na sáni kun saišī-ēni. Na bī Ba-tūre nán kō sābōn ubāngīzīna, har muka šiga ékin bīrni, muka issa ga gídānsa. Ya kaina gabá ga mátānsa; mátāsa ta gánēni. Ya kirā wóta na baiwānsa, da ta kē yīn magánān Haúsa, ya ē máta : ki támbāyēša dagá enna ya fitó? na ē kasan Haúsa. Ta kaini énda su kē zámna su kē ēn tūo; nán na zámna tāre da su Ta támbāyēni labāri dúka, na fadā máta wódānsu. Tana tamáha nī dānta nē. Da muka kwāna da sāfiā ta yi, na tafí tāre da bāyi biú ga daúkān itātše ékin dāzi, mu kan káwō ga gídā. Wōni lōtu muka tafí ga daúkan ciāwa. Sāo daia ya támbāyēni, ya ē, en tafí da dōkinsa ga Kanu en sāyēs. Na kī, na ē ní bāwa da kaina, ina táfiā sāyēsua dōki? Su saišīēni ba dōki ba.

Da ina dagá gídām Ba-tūre nán wōni mútum bakki ya záka ga gídānsa, sūnānsa Ibráhímo, ya támbāyi ubāngīzīna kadán ši bēni en tafí tāre da su ga Kanum, ámmā ina tamáha ya bēni en tafí tāre da su, ámmā nī bān sáni ba kōmi magánām Bornu kō da tūrančí; ubāngīzīna ya tafí da mí-

tumé nán, Ibrahīmo ya wúče gabá, da nī ina bīnsa har muka tafī ga gídān wóni mútum sūnānsa Tebib, énda Ibrahīmo ši ke; ámmā Ibrahīmo ši ne bārān mútumé nán. Da muka šiga ékin gídā da dēre, na gáni kāyān táfiā ašvriyé. Da muna zámna ga ékin gídā na gáni dōgon mútum ya fitó, fús-kānsa da hānūnsa dúka farī kāmān tákardā, da za tāgiā bīsa ga kānsa, da tawon gēme, da šina da rīgā fará, šina dūbina; ina zīn tōro kāmān zāši čina. Akoí wóni mútum, sūnānsa Yamaduganna, da Haúsa, Mahamadu karamī, šina yīn magānan Haúsa kāmān rūa. Ya támbāyēni, kadān ina sō én táfi tāre da su ga Kānum én kāwo rākūmīn ubāngīžina? Da sun čē, akoí dabīno da yāwa dagá čān. Suna tamáha kadān sun čē háka, nī yi švri én tafī ga čin dabīno, da én kāwo rākūmīn ubāngīžina, ámmā ban yirda ba. Suka ālālēni da magána, ámmā ba na zīnsu. Muka dāwoyā gídā tāre da ubāngīžina, muka kwāna. Da sāfe ya bāni “daúra,” da Haúsa, tāguā, ya čē mání, ka sā, da na sā, muka tafī ga gídā na žiā; sun lābda rākūmā, suka bāni īgiā én za rākūmā; muka fīta dagá ékin garī, muka tafī muka sīda ékin dāži.

III. Kaí naúku. Táfiā da Tebib.

Da ubāngīžina ya tafī hálbi na gáni ya sā wóni kārīfe da tawo dagá ékin bīndigā, nī kuā ina

kállõnsa šina táfiā sanú-sanú ; ya gáni zúnsuā dagá ėkin itāċe, ya halbēta ; ya kirāni : Barka, Barka, na yi gúdu, na daúka zúnsuā, ámmā mu rássa kārīfen da ya sā dagá ėkin bīndigā. Na kaí zúnsuā, bārānsa ya dāfāta, ya kāwọ́ māsú, tna tamáha ya ċi tārę da abókĩnsa Abd el Kērim. Muka kwāna dagá ėkin dāzī nán, ámmā bābu garí. Da sāfę muka tāši muka íssa ga wóni garí “Yāwu.” Muka kwāna úku kọ́ fúdu dagá nán. Yāwu garí kúsa ga bākĩnrūa nę. Suna da kīfí da yāwa da dādin ċi kuá. Suna kāma kīfí da tārú. Kadán zāsu šiga ėkin rūa suna da gōra biú maínya maínya da sándā kāramā tūrę da su. Kadán su kāma kīfí babá su kan pásše kānsa da sándā. Muna zámne dagá garí nán har muka sāmú wódānsu abókai, da zāsu táfiā ga Kānum. Muka kětārę gúlbi tārę da su, muka íssa ga Kānum.

Mútānén Kānum suka tárĩēmú, suka gaíšiēmú, suka dāwoí ga gidāžęnsu. Da mārāċę ya yi sārĩkĩ ya aíkọ́ muná nọ́nọ́n tāguoí, muka šā muka kọ́ši. Da muka kọ́ši muka bāda saúra ga dāwakĩ ; dāwakĩ suka šā suka ċi ċiāwānsu ; da muka ċi tūọ́, muka ċi dabĩnọ́, muka kwāna. Da sāfiā ta yi muka zī kurūrú (kọ́ ūfu) dagá ėkin hákĩ. Mútāné suka hāwa dāwakĩ, da mākĩāyę suka kōra rākĩmā ga gidā, ámmā ba su gáni ba kōwa ; suka záka suka zámna ; muka kwāna dagá nán ; muka tāši muka tafi ga wóni wūri, muka šida.

Mútānēn Kānum ba su zámna wūri daía ; wūrin da sun kwāna alžīma daía saí su tāši su tafí ga wóni wūri su šida. Ba suna gōnā, saí su na šān nōnōn tāguoí. Sārīkī šina da šānūnsa īširin, ámmā dāwakīnsa suna da kyaú da gúdu.

Da muka zámna na žī suna sō én táfiā yāki, su yi fáda wódānsu mūtāné kāmān Tūbo su ke ; táfiān kwāna daía dagá Kānum. Suka yi širi. Ba su daúka kōmi bīsa rākūmānsu, saí kaiwa bábu kōmi dagá éiki. Dagá gídā mu kuá muka daúka rākūmā biú ; akoí kāya bīsa garēsu da lēma dagá éikīnsu tāre da abínči muka tafí tāre da mūtānēn Kānum. Da muna táfiā dēre ya yi, muka kwāna, ámmā ba mu fūra ba wūta, don káda su gáni wūta da dēre. Muka tāši dagá éikin dēre nán. Na hāwa bīsa ga rākūmīn mūtānēn Kānum, tna sūkuā tāre da wóni yāro, ámmā na gāži da sūkuā, na šida kása, na tafí kása ga rākūmīn ubāngīžina. Suka šida dagá nán, suka fūta kādán. Hárto muka tāši, ámmā māsudāwakī suna wučē gabá sun tafí ga fáda. Wódānsu sun káma bāyí, da wódānsu sun daúka šānu da áwakī, muka tafí muka táršīšsu. Suka sā dūkiā ga hānūmu, suka wučē gabá, suka tafí kása ga wóni babán garí. Da suka gáni garí nán da gírīmā, da sunka gáni mūtāné sun fitó wōše suka čē māsú : ba mu záka ba fáda da garīnku.

Mútāné nán suka dāwoí éikin garí, ámmā sun fīsu.

da wāyo. Da mūtānēnmu suka dāwoya suka sāmēmu mun šīda, mun zámna yīni dúka dagá nán. Tebib da Abd el Kērim suka šā gāhāwānsu ga kálkāšīn ɛnuān kilabo, da mu kuá muka ɛi dabīno. Ámmā mūtānēn bīrni suka gbōye mātānsu da yāyānsu, da šānūnsu, dúkiānsu dúka suka daúka suka šīga ga ɛ́ikin rúkúki dabīno, sai máza suka bérɛi dagá ɛ́ikin garí, ámmā ba bérɛi ba sunka yi, saídai suna zámna ga dēre dúka. Ámmā mūtānēmu suka tāši da jījīfi suka dārīma súrdi. Kōwa ši ɛ́ika bīndigānsa, suka tafi ga bīrni suna yīn fāda dūsim bīndigā šina wúɛwa kiu kiu, har garí ya wāye suna yīn fāda. Mūtānēn garí nán (Tūbo) suka kōrásu. Da muna gáni suna gúdu zákuā garēmu muka ɛ́ɛ, mu tāši, mu gúdu sun (kōrɛsu) kōrosu. Na hāwa bīsa rākūmī. Da Tebib ya bāni karamī sándūki; da rākūmī šina yīn gúdu sándūki šina žāna kasa, na fādi tāre da sándūki kāna na tāši; ina yīn gúdu da kāfā tāre da sándūki; muka hāwa bīsa wóni tūdu, nán mu dúka muka țāya har suka tāršīemu. Suka wúɛ wūri ɛ́nda muka šīda, ámmā kāgāmu muɲ béri. Da mūtānēn garí nán suka záka ɛ́nda muka šīda suka kwáɛ dúkiāmu dúka; suka tārás wóni mútum dagá nán suka yēnke gabānsa da māží, da suka káššɛ wóni mútum dagá nán. Da suka dāwoi muka záka ga wūri ɛ́nda muka šīda sun daúka abūbuānsu dúka, ámmā kaíwa da suka ɛ́ika da házi su kētasu. Da suka daúkān lēmamu,

da käyā da mu ke da su dúka sun daúka munka zámna yīni dúka éikin ránā. Da sārīkīmu ya dāwoyā ya gēwayā wūri énda muka šīda sāo úku da sūkuā, da mūtānēnsa tāre da ši. Da wōni mūtum šina yīn kurūruā bāyā garēsa kána suka šīga suka šīda. Yāki dana gāni ke nán da ga Kānum, énda su ke sāmún házi, saí dagá wūri nán da su ke yīn fāda.

Da munka tāši dagá Kānum muka záka ga hainyamu tafāri wóda ta ke kaímu ga Kūkawa ; muka šīda ga gídāmu ; ámmā gídāmu ba kúsa ba ga na sārīkī ši ke. Da muka zámna da dēre sōfōn ubāngīzina ya záka šina sō ya kaínī ga gídānsa, ámmā Tebib ba ši bērsi ba ; saí šina sō ya kaínī ga gídān ubāngīzina da kānsa. Suna dúmkà mání sàbōn rīgā da alkāmūrā. Ya fādī ga Ibrahīmo ya dārīma ga Tebib sūrđi, da ya dārīmā mása ya hawa dōki wōše ga bākīn kōfa, ya tafī ya hāwa ; Ibrahīmo ya wúče gabá šina bīnsa bīsa ya dōki, nī kuà ina bīnsu ga bāyā har muka tafī ga gídān ubāngīzina. Ibrahīmo ya kirāwo ubāngīzina ; ya fīta, ya yi magána da ši da magánān Arab. Ina tamáha Tebib ya bāši kúrđi, ámmā nī na šīga éikin gídā. Da mātā ubāngīzina ta gánēni tana yīn mūrna. Ámmā Tebib da Ibrahīmo sun dāwoi gídā. Da ubāngīzi ya zámna éikin dākīnsa ya kirāwōnī, ya ēē, ēm bāši rīgāna ; na tūbe na 'bāši, da wūkāta kāramā na bāši, abú dúka da nī ke da ši ya kārība ; suka bāni wóta rīgā kāramā ; na tafī na

zámna, tna žin haúšinsa, saí ina ééwa : Alla ya maíšiēni ga gidān Tebib ! Da na zámna kwānaki kadan ga gidānsa ya saíšiēni ga wóni mútum na irinsu Arab, na šiga ga hānūn sābo ubāngīzi. Ina tamáha sūnānsa Bohal, ya zámna ga wōšīēn Arab. Kōyaūše šina fīta ya tafti yāwo da nī kuá tna bīnsa ; kadán ya šīda tna rīke mása dōki. Ubāngīzina wónan da na sāmú tna sōnsa, don šina yīn dāriā, da šina sōn mútāné da yāwa ga éikin Kūkwa, da yāwa kuá sun sánši, da suna sōnsa.

Da na zámna kwānaki kadan na gāni Ibrahīmo ya záka ga gidān ubāngīzina, ya gánēni, na gaísāsa. Ya támbāyēni kadán ina sō éni kōma ga gidān Tebib ? na éē, ina sō. Ya éē mání, Tebib šina sōnka ya sāyēka. Na éē, kadan ya sāyēni ni yi mūrna. Ya támbāyī ubāngīzina, kadán šina sō ya saíšiēni ? Ya éē mása, i. Ya támbāyēsa kúrdi nāwa ? Ina tamáha šina sō ya saíšiēni ga ázūrfā šā biál. Ya tafti ya fadī ga Tebib. Hārō ya dāwoyo garēmu da kúrdi ga éikin zānē, ya zūba ga kāsa ; suka kēdāya, da suka gāni daídaí ; Ibrahīmo ya kirāni ; muka fīta wōše muka tafti muna yīn zánčē. Ya éē mání : yánzu kaí dā ka kē, ba bāwa ba, ámmā ban yírda ba har muka záka ga gidān Tebib ; ya fīta, ya gánēni ; na gaísāsa. Da šina yīn magána Haúsa kadan kadan. Suka kirāwo Mállamī tāre da wóni Mállamī harō, sūnānsa Madiarīmāmi. Suka rubúta mání laiya,

suka cē, ku bāši laiyānsa ; ámmā Mariarimāmi ya cē, kadám ku bāši ši yārɔ ne šina gbátāsua, goŭma ku bāšiēta ga Tebib, ya rīkɛ mása har ya yi gírīmā ; suka bāšiēta garēsa. Ya cē mání : kaí dā ka kɛ, ba bāwa ba. Na gōde mása, ina yīn mūrna kwaraí da na šíga ga hānūnsa.

En dēre ya yi ši kan šímfúda mání tābérma dagá dākīnsa, nī kan yi kwāncɛ dagá nán, da ši kuá šina kwāncɛ bīsa ga gadōnsa. Da sáfɛ nī kan tāši, nī kan fíta, nī kan wánkɛ fúskāta. Da ya fadī ga bārānsa ya kōya ga mání kámadā akē-yīn gāhāwa, ya kōya mání, nī kan yi gāhāwa, nī kan wánkɛ abín da ši kɛ šā gāhāwa da ši. Da wóta ránā akan dāmɾɛ mása sūrɔdi, nī kan tafí tāre da ši ga gídān wóni galladīma, sūnānsa Hāzi Basir ; ši ne babān māfūdan sārīkī. Kadán ya fíta dagá nán ši kan tafí ga gídān wóni abōkīnsa sūnānsa Alhāzi. Dagá nán ši kan dāwoyā gídā. Da kō ɛnna ya šīda ina rīkɛ dōkīnsa har ya fíto ya išēni, har muka záka ga gídā. Da wóni lōtu ši kan tafí tāre da Abd el Kērim ga gídān sārīkī ; mu kan dāwoyā ga gídā. Sārīkī ši kan bāsu dōkī da rākūmī da abínɛ.

Tūn da na zámna da Tebib kōwóce sáfíā da mārāɛɛ šina táfí šān híska ; da šina daúkān bindigānsa, ya rātāya ga wŷyānsa, da mu tafí ga hálbi ; šina da idōn hálbi kwaraí. Kadán ya gáni zūnsāyɛ ko bārɛwa ši kan kásšɛ. Kadán ya

šīda nī kan rīkē dōkīnsa ; kadán ránā ta kúsa fāduā mu kan dāwoyā gídā. Sāp daía da muka taft ga wóni garí énda abōkīnsa šī kē, kúsa ga rūan Ādu, nán muka taft bálbi tāre da bárānsa Ibrahīmo da abōkīnsa Kalumba ; ya hálbe zūnsā-ye dagá rūan Ādu. Muka sāmú dūšim bīndigā ga zūčīān zūnsuā ; da dōrinaí suna yīn kūka čīkin rūa. Da munka kārē fāraūtamu muka dāwoyā gídā. Muka bēri abōkīnsa ga garīnsa, da mu kuá muka záka ga býnnin Kūkawa. Da akayī rūa muka taft da sáfe ga Ādu. Da ga čan muka gāmú da abōkīnsa, muka wúče ga Ādu ; muka sāmú kīfāyē sun fitó wōše, doñ rūa da yāwa, suka kwāna da wūri da akoi rūa kadan-kadan. Muka káma da yāwa, muka dōra bīsa ga bāyān dōki. Karé kuá šina káma kīfi. Da wódānsu muna sūka da māži. Kadán abōkin Tebib ya sōki kīfi šī kan čē ga Tebib “nočira nočini ? Tebib šī kan čē,” noči, da Harúsa šī ne : na sáni sūkan kīfi, kō ban sáni ba ? Da Tebib, šī kan čē mása, ka sání. Da muna fita dagá čīkin rūa na gāni kīfi babá, da na taft én kámasi ya kúbče dagá hānūna, saí abōkin Tebib ya záka, ya sōkēsa da māži. Muka darúka muka dōra ga bāyān dōki muka záka ga Kūkawa. Maidāfa ya sōyāsu, muka čī har muka kōšī, muka bēri saúra ga gōbe.

Da muka zámna wātanī kadan muka yí šīri ga zūa Gūšiba, muka lābda rākūmī daía da kāyā.

Da muka tafi da báruān Tebib biú, da bárān sārīkī tāre da báwānsa daía kurumā, ši ne sārīkī ya aíkō ya wúče gabá garēmu, ya kaímu ga Gūšiba. Da muka zámna čikín Gūšiba wótakila wāta muka tāši, muka wúče muka tafi ga wōni garí na mánče sūnānsa ; dūāsu māsutawo da yāwa ga garí nán, da akoí dabīno. Da muka kwāna ga garí nán da sāfe muka tāši muka tafi muka hāwa bīsa ga dōgon dūši. Da mūtānén garí nán suka gánēmu muna bīsa dūši nán suka aíkō wōni mūtum ya kirāmu mu šīda kāsa. Da muka šīdo muka záka muka šīga čikín garí, muka sāmú mūtāné da yāwa suna yīn yāwān magāna suna yīn dúmmi sábadāmu. Da sun yi fūši, don bāba kōwa da ya hāwa dūši nán. Ina tamáha mūtāné Māndara ne, ámmā nī ban sàni ba magānānsu. Ba mu dāde ba ga garí nán, muka tafi, don sārīkīnsu ba ši da lāfiā ; ámmā šina aíkō muná házin dōki da tūo. Da muna dāwóyowa ga Kūkawa rākcūmīnmu daía ba ši žīn dādi, ámmā ba mu sáni ba wáče čiwūta ta kāmāši. Da muka záka ga wōni garí karamī muka sábkā dagá nán, da ya mūtū ga garí nán. Da zāši mūtūa suka sōkēši da wūka ga wāya, suka káššēši. Da suna daúkan námā, saí žinī da yāwa, kána muka sáni žinī ne ya káššēši. Da mun fita mása žinī ba ūya mūtūa. (If we had bled him he would not have died.) Da suka daúka námā, kōwāne ya tafi ga gidānsa.

Tebib ya fadī ga māfādan sārīkīn Bornu, ya tafi ya fadī ga sārīkīn garī nán šī bāmu tákārīkārāi biú, mu daúka kāyāmu mu tafi. Da bārān sārīkī ya tafi ya fadī ga sārīkī, da sārīkī ya aíkō muná tákārīkārāi biú, da suna daúkān kāyāmu, da mun gōḍe ga sārīkī mun tafi ga Kūkawa.

Da mu ke zámne ga éikin Kūkawa ubāngīzi ya kirāwō bārānsa, don šī dārīmā māsā súrdi. Da ya dārīmā māsā súrdi, ya hāwa bīsa ga dōki, da Abega, daía na báruānsa ya daúka bīndigānsa, suka fīta wōše. Da mārāḗḗ tūn da ránā ba ta fādī ba suka iše gá wōni tápki, wūri da ba šī ke nēsa dagá Kūkawa. Ámmā šī wūrin šīda ne, don kōwōdane māsufataúci, kadán su záka dagá Fessan suna šīda dagá nán. Kadán sun fīta dagá nán mūtānēnsu, wōdānsu, suna zákuā su nēma māsū gídā. Kadán sun sāmú gídāše su yi lābdun rākūmānsu, su záka ga éikin garī. Dagá nán ne ya kārīgba bīndigā dagá Abega, ya gāni zūnsuā furā; da ya tafi ya halbēta; ta tāši, ya bīta, da ya halbēta. Da ya yi gúdu ban šī kāmāta, tābo ya rīke takálmīnsa, ámmā ba šī kāmā ba zūnsuā; ya fīta dagá tābo bábu takálmī. Abega ya tafi ya nēmasu; ina tamáha da ya sāmēsu, ya wánke, ya sā. Ina tamáha hákanán ne, don ba nī ke tāre da su ba, saí da suka záka ga gídā Abega ya fadā mání. Da dēre nán ya fūra yīn saínyi. Da muka zámna kwānaki kādān cīwō ya fāyē māsā

kārifi, ya *čē* muná : ga *fī* mū *tafi* ga *wóni* garín Kalumbu *sūnānsa*, Maduwaí *kúsa* ga *rūan* Čadu *enda* *abōkīnsa* *ši* *kē*, *šina* *tamáha* *kadán* ya *tafi* *nán* *ši* *zī* *rangōmi*. Da *kadán* *sāfiā* ta *yi*, mu *tafi* ga *rūan* Čadu, *doñ* *ši* *wánka* *dagá* *nán*. Ámmā ga *čikín* *dēre* *nán* ba *ši* *kwāna* ba. Da *sāfiā* ta *yi* *muna* *yi* *mása* *kūka*, *nī* da *Abega*. Suka *aíke* *wóni* *mútum* ga *Kūkawa*, *doñ* *ši* *fadī* ga *Abd el Kērim*, ámmā ba *ši* *čē* *mása* ba *Tebib* ya *mútu*, *saidai* ya *čē*, ya *záka*, ya *gánēsa*. Da *suka* *fita*, (*Ibrahīmo* da *Abd el Kērim*) *suka* *gāmvú* da *wōdānsu* *mútāné*, *wódānda* *sunka* *fita* *dagá* *garī* *enda* mu *kē*, *suka* *támbāyēsu*, *suka* *čē* : *bāko* *nan* ya *mútu* ? *sun* *āmsa*, *i*, ya *mútu*. *Dagá* *nán* ya *fāra* *sūkuā* da *dōkīnsa*, ba *ši* *ťāya* ba *har* ya *záka* ga *rēmu*. Da ya *šīda* *dagá* *bīsa* *dōki* ya *yi* *hāwayé* *bīsa* ga *Tebib*. Ga *šīmawa* *kādāñ* ya *záka* *garēmu*, ya *čē* ga *Abega* da *nī*, *káda* mu *yí* *kūka* ; *abín* da *Tebib* ya *yi* *muná* *ši* *kuá* ya *yi* *háka* *garēmu* ; *mun* *āmsa* *mása* da *kyaú*.

Abd el Kērim ya *támbāyi* *abōkin* *Tebib* *énna* *zā-abīznēši* ? *Suka* *čē*, *abīznēši* ga *kálkāšīñ* *itāčē* *nán* ; *itāčē* *nán* *šina* da *gírīmā*, *ina* *tamáha* *gāwō* *nē*. *Kāsa* da ta *kē* *kúsa* ga *gāwō* *nán* da *kārifi* *nē*. *Nan* *suka* *gína* *kūšīēya*, *ina* *tamáha* *surūfīnta* *dāni* *fúdu*. *Abōkīnsa* ya *aíkō* *sāmārī*, da *mātā* su *kāwō* *rūa* *awánkēši*. *Abōkīnsa* *šina* *zīn* *taúsāyi* *kwaraí*. Ámmā *mútāné* *nán* da *sunka* *kāwō* *rūa* ba

daía da ši ke sô ya yi magána. Da sunka kārīgba rúa dagá garēsa suka daúkēši suka wankēsi suka sūši ga ċikin alkāmura. Ámmā Abd el Kērim ya šimfuta kilīši da wódānsu abūbuā da yāwa, ya sā dagá ċiki kána suka sāši; suka sā babān akōši kána suka dōra itāče daídaí ga bākīn kūšīēya kána suka sā sánsāmi dagá bīsa, suka zūba kása; da sunka biznēši suka sāre itātuā da kāyā suka sā bīsa ga kūšīēya. Da munka kārē muka taft, muka yi širí zūa ga Kūkawa. Da muka taft, mūtānē māsusōnsa da yāwa suna yi mása kūka. Sāp daía abōkīnsa ya zāka ya ċē ga Abd el Kērim : yánzu fa abōkīnka ya mútu, káda ka kīmu, ámmā sai ya yi dāriā, ya ċē, ba zāni kīnku ba.

Ámmā Tebib šina da bárā, šine babá gabá ga bárnānsa dúka, ámmā ši bárāp ne, don tún da ubāngīzīmu ya mútu, ya daúki mākúblāin ubāngīzīmu, ya zāka, ya daúki kúrdi dagá kāyānsa; ámmā Abd el Kērim ba ši sáni ba. Ámmā suá-suá da Abd el Kērim šina nēma kúrdīnsa ba ši sāmēsu ba. Ámmā ya kirāwō Ibrahīmo, ya ċē mása, kaí ka daúki kúrdi nán; ya ċē ba ši daúka ba. Ya ċē kadán ba ši kāwō ba kúrdi nán ši daúkēši ga sārīkīn Bornu, ina tamáha báka. Ámmā ya sāmú wódānsu kúrdi, ban tamáha dúka. Abd el Kērim ya fūšīēsa dagá gídānsa, don ši bárāp ne. Yánzu fa muna zámne tāre da Abd el Kērim, muna kállōnsa kāmān Tebib.

IV. *Kaí nafúdu.*

Dórūgu da Abega sun šiga ga hānūn Abd el Kērim. Yānzu fa muna zámne tāre da Abd el Kērim, muna kállōnsa kāmān Tebib.

Muka ži šina sō ya tafī Timbúktu ; garīn da dādaí ban ži ba sūnānsa. Sārikīn Bornu ya yi māsā gūzuré ; ya bāši rākūmā ; ya aīkō mūsu mansāni, kō sū gabá. Abd el Kērim ya ēē mání, kadán mun tafī ga Haúsa, én nī gání ubāna ya bāšīēnī garēsa. Da muka yi širi zūa ga Timbúktu muka šida wōše. Da muka fīta dagá Kūkawa kwānānmū išīrin, kána muka záka ga Zinder, Táfiān maidōki saí kwānaki ša-biál kána ya issa ga Zinder. Da muka záka ga cíkin Zinder suka šī-dēmu ga cíkin gídā. Zinder garī kāramī ne, ámmā šina da girīmā, doñ sun gēwoyēši da dūši.

Da muka zámna ga cíkin Zinder na gání mú-tāné na garīn kāsān kākāta. Sāp daía na sāmú yāro, abōkina, na ēē māsā, ya tafī, ya fadī ga kākāta, ina ga cíkin Zinder, da ta fadī ga ubāna ya záka ya daúkēni, doñ nī dā ne, ámma ban tamáha ba ya tafī ; doñ kadán ya tāši dagá Zinder da sāfē ši tafī garīn kākāta da mārāčē. Ámmā da ban ži ba labārīnsa na gání wódānsu mútāné, Haúsāwa, suka ēē su kaíni ga ubāna, ámmā ban yirda ba, doñ ina žin tōro su saišīēni, doñ su māsufatauč ne, suka záka cíkin Zinder ga čin kāsūā.

Mun zámna ga éikin Zinder ina tamáha wāla, kána muka tāši dagá nán. Da muka záka muka kwāna wōše ga bāyān garí; dagá nan na gání túrūba, da ta ke zūa ga Kunduwōše, sūnān garín kākāta; dagá nán na gōda ga Abega, na ēē: ka gání túrūba nán tana zūa ga Kunduwōše, sūnān garí énda kākāta ta ke. Na ēē māsā kumá: ka gání wūrin čāna da akoí itātuā dayāwa? ya ēē, i; na ēē māsā, dagá nán ne kākāta ta ke. Da ga wūri nan čāna da ka ne gání dūāsu masutāwo, sūnān garí nán: “gāwōn da rāí,” itātuā gawo da yāwa dagá nán. Diān gāwō jā su ke, ámmā da gírīmā da tawo ši ke; diānsa mūtāné suna či, da āwakí kuá suna či, hákanán kuá žākaí da tūmakí.

Da muka tāši dagá wūri nán muka záka muka šīda ga haínyān Kanče. Na támbāyā mūtāné dagá nán, kadán sun sání ubāna? Suka ēē mání, wā ne sūnānsa? Na ēē māsū Kwage, suka ēē, kaí dān Kwage ne, maikídin dúndūfā? Na ēē, i. Suka ēē, ubānka ya záka naná žīa, ya dāwoí ga Kanče. Da na žī háka na žī babān taúsāyi; ámmā Alla šina žāna. Muka tāši dagá wūri nán da sāfe muka šīga ga éikin dāži; ina tamáha ba mu šida ba saí da muka záka éikin bīrni Kasuna da mā-rače. Muka šīda ga bāyān bīrni Kāsina (?). Wódānsu mūtānēmu suka šīga ga bīrni, suha tafí suka fadí ga sāríki, akoí bāktí ga bāyān bīrni. Da

suka fadā māsā, suka nēma munā gídā, muka tafī,
muka šīda.

Sārīkī ya bāmu gídā, muka tafī mu šīda; gídāmu
šīgífa ne, anyīta da tābo. Kátsina garī babá ne
šīna dagá ékin itāṣe, ámmā šāšīn garī bābu mú-
tāné, don yāki ya wāzṣesu, da wódānsu gōnaki suna
dagá ékin garī. Da ga nān ne akoí itātuān rīmi
da yāwa da ṭāwō, da ábdugānsu akeyīn lūfūdi da
alfāmi na kāmūn wūta. Da ga ékin gídāmu
wōni mútum ya mútu, sūnānsa Šērīf, Ba-lāraḅe, ya
záka tāre da mu dagá Bornu. Muka fadī ga sārīkī,
akoí Šērīf ya mútu dagá ékin gídāmu; ya aīkō
bāyīnsa, suka gína kūšīṣya dagá ékin gídāmu,
suka gērda kwaraí; akawánkṣēši akasāši ga ékin
alkāmūrā, sābuā, kána akasāši ga ékin kūšīṣya;
da suka kāre suka tafī suka bērmu.

Šērīf šī ne kāmān mútumén Alla, don kōwōne
mútum bakkí šīna čṣwa, kadān Šērīf ya sā hānūn-
sa ga ékin wūta ba ta kōṇṣēši ba. Dagá Bornu
na gāni biú. Abd el Kṣrīm ya aīkēni garṣesu, don
én kaí māsū wōni abú; suka čṣ māni, én ṭāya, én
īā gāwa da su. Na ṭāya, na šā gāwa suna šā, ba
su da šugur ba dagá ékí, wótakīla šugurnsu ya
kāre. Da su mútāné nāgarī su ke. Da zānī tafīā
suka bāni gōra, na mīka māsū hānū na tafī. Hārīo
na zī labāri, wōni Šērīf da ya sāmi yāra sun kāma
kifī suka sā ga ékin wūta, ya sā hānūnsa ga ékin

wūta ya daúkān kīfi ašīkē ; kārīā kọ gāsikiā ban sání ba

Kasuán (Kātsina,) Kačina kọ Kačina.

Da kāsuan Kačina da kyaún gáni. Suna sā-yēsuā nálmā, zānuā, ábdǵā, sārē da abú da yāwa suna sāyēsuā. Da muka fíta dagá cíkin Kačina mútāné da yāwa sunka tafí tārē da mu, kāmān yāki, don su yi muná rākiā, don dāzi nán ba ši da kyaú, don akoí mútāné māsutāriān tūrūba. Da sārē nē muka tāši da mútānén Kačināwa da yāwa bīsa dōki, da wódānsu a kása, suna wúčē gabá garēmu. Muka záka ga wóni wūri da akoí rúa, da muka țāya muka daúka rúa bīsa ga bāyān rākūmā, mun wúčē muka yi táfiā rāna dúka har rānā ta fādí. Da dēre ya yi muka țāya, don mu fútu kādañ, da mu ci abínčē ga hānūmu, ámmā ba mu šidē ba kāyā dagá bāyān rākūmā, muka tafi dēre dúka. Ina tamáha wódānsu su mútu da kūmọlọ. Da na gāzi Abd el Kērim ya čē mání, ka gāzi? Na čē, i. Ya čē, ka hāwa bīsa ga rākūmā; Abega ya dōrani bīsa ga rākūmā. Ámmā da na fúta bīsa ga rākūmā na fāra yin bērci, sábadā gāziā. Wódānsu rākūmā kuá sun kī táfiā šábadā gāziā da kīširūa, saí maidōki ya šidọ dagá dōki ya kōraši; kadán dōki ya kī táfiā ya daúki súrđi, ya dōra bīsa ga kānsa, ya kōra dōkīnsa; kadán dōki kārīfīnsa ya kārē, saí ya fādí, ka

wúçé ka bérši. Háka muka yi táfiā dagá sáfīā nán da mārāçéçé muka záka ga garí; sūnān garí nán na mánçé; ámmā šína éíkē da mūtāné da gírīmā, da kyaún gáni.

Muka káfa lēmā ga bāyān garí; tna tamáha mun kwāna dagá nán kwāna biú. Da mūtāné suna kāwọ muná abūbuā na sāyē: gūziā, házi, albássa, bérkōno da īgoí, da abú da yāwa bāya ga wódānán; suna kāwọ muná, doñ mun sāyē. Kō-wónē yartí muka záka suna yi muná hákanán. Da abūbuā da yāwa bāya ga wódānán suna kāwọ; čiāwa ga dōki, harēwa ga rākūmā kọ sánsāmin wākē saí muna bāsu kúrdi dafāri, da alūra, ámmā ba su kúlla da alūra kwaraí.

Da muka tāši dagá nán muka šiga ga ékin wóni dāzī kumá, ámmā bābu abin țorọ kwaraí. Muka wúçé, muka záka da mārāçéçé ga wóni garí énda sārīkīn Sókotu ya yi širi ya tafí yāki. Muka káfa lēmānmu ga sārari énda suka káfa tāsū. Sārīkīn Sókotu ya aíkē muná rāgūnā fūdu ga námā, da kúrdin kása ya bāmu taiki biú kọ zukuram biú. Da muka kwāna dagá nán kūrayé suka záka da dēre da gírīmā. Wóni Ba-lārube da ya gánēsū ya yi ūfu dagá dēre ya çē da magánān Arab: azurub, azurub! ku hálba, ku hálba! Sāmārīmu suka tāši máza, suka hálba bīndigā, suka támbā-yēsa, mī? ya çē, kūra, suka fášē da dāriā; suna tamáha bārāp nē dajāri. Da na ži kūra çē, na ži

ƙɔrɔ, don muna kwāna wɔɓɓe ga lɛma. Ina da zānɛ da ƙawo, na nādɛɓi kāmān kaɪn mūtum, ámmā ya fi kaɪna da gírímā, da kaɪna ya kāwo kāmān káfa. Wóni sārmāyī da ya gáni ya támbāyēni da Bornu : aɓi naɪga ate gaídum : Ši ne, dɔmī ka yi háka ? Na ɛɓ, ɛn kūra ta záka, kadán ta gáni zānɛ nán tā tamáha kaɪna ne, ɛn ta kāmā, nī tāši, ɛn yi kāra kāmādā mūtumɛ nán. Ámmā ba kūra da ta záka, don sun ɛɪnyɛ kaššī dúka dafāri, ba abín da ya kāwosu saí kaššī.

Da garɗ ya wāyɛ mun yi mamāki sábadā kūrāyɛ ba su ɛi ba rāgūna. Hárío na ži dagá sáfiā nán wóni mūtum ya nādu dagá ɛikin tabérma, don ya ži dārt. Da kūra ta záka ta kāmā tabérma ta gúdu da ita dagá ɛikin dāži tana tamáha ta kāmā mūtum.

Da ga nán ɛn mārāɓɛ ya yi, kadán mūtānɛ ba su gbōyawa dīānsu da dɛrɛ kūra tana gúdu da su ga ɛikin dāži, da ta ɛisu, don wūri nán šina kúsa ga dāži, da kūrāyɛ da yāwa, kāmān bīrnin Bornu. Hákanan kūrāyɛ su kan yi ga Afrika. Sāo daía kūra ta záka ɛikin dɛrɛ ta šiga garɗ ; ámmā da zāta fīta žīkīnta ya maɗu ga ƙákānin itātuān káffi. Wóni mūtum ya yi gúdu, ya kāmā wūzi-ānta ; ámmā ba ta iya fīta da ba ta iya dāwoi bāyā ; wóni mūtum kumá ya hāwa bīsa káffi da kānsākalīnsa ƙārara, da zāši ya sārɛ kūra ya kúbɛɛ dagá hānūn mūtumɛ nán, wóna ši kɛ ɛikin

garí, ámmā da šina zánčē, ya čē, én ina da wū-kāta nī yēnkē wūziāta, ámmā ga lōtu nán dūka šina da wūkāsa gēwoyē ga sūwōnsa ; da ya gāni ya yi dāriā, ya čē : kura tana da laiya.

Wūrīn da suka yi sánsāni kúsa ga uṅuā nē, don kōwōnē mūtum da ši kē sō táfiā ga yāki ši yi šīri ya záka garēsu, don mūtānén Afrika kō-yaūšē kadán suna zūa ga yāki én sun fīta ba su táfiā wūri da nēsa. Kadán su gāzi, kána su šīda, ámmā kadán bāyā ga bākīn bīrni, én ka mánčē wōni abú ka dāwoyā ga gídā ka daúka, don wōnan nē ba su táfiā nēsa ga rāna tāfāri. Mun ɣāya ga wūri nán ya íssa kwānaki biú kọ úku. Da muka tāši dagá nán muna táfiā suka čē máni, én táfi én kárba āgāla dagá wūri wōni yāro én zā rākūmī, don šina táfiā sanúsanú. (Āgāla īgiā adārīmē ga lābān rākūmī na kálkāšin da hákō-rānsa biú suna da ɣāwō atsāyē daídaí, ámmā wō-dānsu ana yi māsū rāgāma, kāmān rāgāman dōki ; māsūrāgāma saí mūtum da ši kē hāwa bīsa gārēsu kadán suna táfiā suna čēn čīāwa, bākīnsu ba adārīmē ba, don šina táfiā sanúsanú). Da na yi gúdu na šiga ga ɣákānkānin rākūmī, tāguā daía ta žūrēni, don ta ži ɣōro ; na fādī. Da na tāši ba na iya táfiā, don ta žūrēni ga guíwa. Wōni Ba-lārube ya záka ya kāmū hānūna, yá čē, tāši ! da na tāši ya yi gúdu da nī, har kāfāta ta mīku, sāanán ya bērni.

Muka záka ga wóni garí énda sārīkīn Sókotú, kádán ya gāzi da zámna ga éikīn býrni, ši kan záka nán ga fútawa. Nán mukā zámna har sārīkī ya dāwoyo dagá yāki; tnu tamáha mun zámna wāta biú dagá nán. Wónan garí šina da dādin zámna; atšīkē da mūtāņ. Wódānsu suna magánan Fūlāni, ámmā sun sáni magánān Haúsa, sun fī dān Haúsāwa.

Haúsa Sókotú. Kádán munčē “wónan,” su kan čē, “wónga.” Kádán mun čē “biál,” su kan čē, “biár.” Da na támbāyi wóni yāro na čē: kádán ka kē kēdāya iširin, hárto ka kēdāya gōmā, én ka gámasu, mī kana kírāsu? ya čē: tālatin. Ya čē mání, tna tamáha kaí ba Bā-haúšē ba ka kē, don hálšīnka ba kāmā nāmu na Sókotāwa ba, kána na čē mása: na sáni Haúsa kwaraí, don nī dān Ba-túntūmé' né, ámmā kaí dān Sókotāwa ne. Ya čē mání: tna tamáha dafāri kai makōyin Haúsa ne. Na čē mása, ka gōdā mání yánzu abú da ka kē sō sūnānsa da nī fadā máka. Ya čē mání, kana yīn magánān Haúsa, ámmā ba na iya sáninka. Na čē mása, ka sáni suá-suá. Kádán mun čē: Sā (Bull) “bāšimi,” su kan čē “bāšini.”

Abega ya sáni magána Haúsa; ámmā ba mu dāde ba ga éikīn Haúsa, saí mun dāde ga éikīn Sókotú, don wónan hálšīnsa, kádán šina yīn magánan Haúsa šina garīwōyasu-kō kádán mu Tún-

tūmāwa mun ɛ̃p “wónan mácé,” su su kan ɛ̃p “wórga mácé,” ámmā suna ɛ̃p, wónan mácé, hákanán mu kuá muna ɛ̃p: wórga, ɛ̃n magána kámān tana mátuā.

Da muka tāši dagá nán muka záka ga Sókotu. Sārīkī ya bāmu gidā nāgarī, nī na sōn (sa) šī; ámmā ina tamáha Abd el Kērim ba šina tamáha háka, don gidāšēnsu dagá London (Inland) sun fāye kyaú, ya fī abín da mu kẹ da ɛ́ikin gidāšēmu, ámmā muna tamáha sun fī abú dúka da kyaú. Kāyāyēki da mu kẹ da ga ɛ́ikin gidāšēmu. Da muna zámne ga ɛ́ikin Sókotu ga kōwóce ránā Abd el Kērim da nī, kadán aṇḍārīmā mása súrdi, mu kan fīta ga bāyān garī, har muka gēwoye bírni dúka: šina da gírīmā, ámmā ba ašīke ba da mútāné. Suna da šānu; šānūnsu na Afrika dabám su kẹ da na Inliz. Nāmu suna da ɬozo da ɬāwōn kāfōni, da suna da ɬāwo; ámmā na Inliz ba su da ɬozo da ɬāwōn (kāfōni); bāyānsu kāmā na baūna. Suna da tūmāki. Abú daía ne zāni ɛ̃p dabám da tūmākīnsu da na Inland. Nāsu suna da ɬāwo, da na Inliz da kībba da mai, da gāši da yāwa ga bāyānsu; da wūziāsu gāšīrīā, da kūnēnsu gāšīṭere aṭāye. Ámmā tūmakī na Sókotu kūnēnsu da gírīmā da da ɬāwo, akwánce. Wūziāsu da ɬāwo, da gāšīmu gāšīṭeru, kámān gāšīn kaímu na Afrika, Ámmā suna da farī; gāšīnsu ba ja ba šī kẹ kámān tūmākīn Afrika. Ba mu iya

mu yi zāné da gāšín tūmakīmu ; ámmā ga tūmakīn Tímíbúktu suna yi da gāšín tūmakīnsu, doñ šina da ƙáwó káman tūmakīn Inland ; da tūmakīn Larabāwa kuá suna da gāši, da wūziānsu suna da gīrīmā.

Suna da sābī wódānda su ke kḡwo (kywo, kḡwo) ga bāyan gart, da kāzi suna da. Sābuā daía tana āžewa kwoí hámsín kọ dāri. Kadán kọyaūše ta āže kwoí, én su biú ne, kana daúke daía da ka béri daía ; daía nán da ka béri yāo, én ta āže daía ka daúke wónan, wóna ta béri žia ; hákanán ka ke tārasu. Ámmā kadán ba ka yi ba háka én ta āže kwoí iširin, kadán ta gānḡsu ga gabánta, ba ta kára ba āžewa wódānsu. Ina tamáha tana kén kešewa dīánta sun fī iširin da biál.

Da ga Afrika ina tamáha dādaí ban gáni ba máčē ta ēi kwoí na kāza, na sābuā ko na šīminā, ámmā dagá Inlíz kọyaūše na gáni máčē tana ēin kwoí. Da abú daía ne ba na iya sọ ga ganinsa da ēin kwoí, doñ suna ēinsa daínye ; ámmā mu muna sōnsa da tauri káman dūši ; hákanán kuá dáfān námā Inlíz. Kadán ya ži wūta su kan čē, ya íssa, ku kāwōši ga maída ; ámuā mu muna sōnsa har wūta ta kōnḡši. Kọ mu na Afrika muna ēin námā daínye, ámmā ba mu ēi mu kōši ba, da wōšḡ nán ši ne tumbi na šānu kọ na tūmakī kọ na āwakī.

V. Kai na biál.

Fita dagá Sókotu zūa ga Timbúktu.

Da muka tāši dagá Sókotu muka záka ga wóni gart sūnānsa Gondu ; kwāna fúdu ko biál ka ke issa ga Sókotu dagá nán. Gart nán ši dagá éikin dūši ši ke ; gart karami ne, ámmā āčike da mūtāné. Ámmā ina tamáha suna zin tōro dagá nán, don suna kusa ga bākin dāzi. Suna yin magána Hausa kāmān Sókotu. Ina tamáha mun kusa zámna wāta dagá nán kána muka tāši ; muka záka ga wóni gart anakirā sūnānsa bīrnin Káfi. Tūn da muna zámna dagá nán ga fāduān rānā muka zi ūfu ga wōta unguā nēsa dagá garēsu ; ážē, yāki ne. Ina tamáha bábu mūtum daia ya tafi ya taíyasu, har suka čánye gart nán suka tafi.

Dagá nán muka tāši muka záka ga wóni gart énda akoí babān rūa dagá tákānīnsu da mu ; suka kāwo žirigī, suka fūšīēmu (ko suka kaímu) Dagá éikin žirigī nán mūtāné iširin suna iya šiga. Mūtāné nán saí suna magānān Fulanči ; ámmā nī ba na iya ba en yi magānā Fulanči. Da muka tāši dagá nán muka issa ga wóni gart kumá, nán muka šida. Mūtānen gart nán suka záka ga wūrin Abd el Kērim suka rōkāsa ši yi māsū āduā sábadā rūa ; ámmā ya čē : āduāmu dabām ta ke da tāku, don en kuna yin āduā, kuna yin magānāku abūde,

ámamā tāmū dagá āsirī ; ina tamáha háka ya čé, kána ya rūfē hānūnsa, da su suna gēwoyē da ši, tare da sārīkīnsu. Ámmā nī ina zámne ga bākīn mūrūfu énda nī kē yī mása gāwa (kō gahāwa). Da ya yī āduā ya kārē suka gōdē mása suka tafī, Dagá dēre nán rūa da yāwa ya zūbu. Da garī ya wāyē suka yī mamāki, kākā mūtum farī šina kīrā rūa, suka čē mása kumá : ka yī mīna āduā kō yāō. Ámmā ya čē ; qā, kō ya kī. Ámmā sun gōdē mása kwarai. Ámmā da muka tāši dagá nán muka šiga ga čīkin žirīgī kō žirīgīn gīdā, Dagá čīkin žirīgī nán mu kē fūra wūta, mu yī tūomu ; ámmā kadán dēre ya yī mu kan fīta, mu kan kwāna ga raīraī, don ba mu ūyan gāni énda zāmu tāfīā ; saī garī ya wāyē kána mu šiga ga čīkin žirīgī. Ámmā mūtāné nán da su kē da žirīgī su mūtāné Timbúktu ne, suna magánān Timbúktu da Fulanči, har suka kāwomu ga wōni garī, wōnda ši kē kúsa ga Timbúktu ; én ka tāši da sāfē kana issa nán da māračē. Wōdānsu mūtāné suna kāmā kifayē da yāwa, da suna kāsšē āyu dagá nán. Na čīnāmānsa, kadán ba námā ba fāta, ámmā ačīkē da mai, šina da dādīn čī, ámmā én ka čī da yāwa ba ka sōši ba.

Kāma dā suna tūnkūdā žirīgīnsu. Én žirīgī babā ne kō karamī. Kadán karamī, ba (ta) ši girīmā kwarai ba, én ši ne čīkē da naūyi mūtāné ūku su kē tūnkūdāši ; mūtāné biú suna ūya ga gabān žirīgī, da mūtum daia dagá bāyá, suna da sán-

dīna kọ kāruki mai ƴāwo suna tunkūdāši, dōmi na dōrínā da yāwa dagá wōšīř nán. Da muka ƴita dagá ċikín žīrīgī nán muka kwāna ga gari ċnda ši ke kúsa ga Timbúktu.

Issa ga Timbúktu.

Da muna zámne dagá ċikin Sai (Saye) rākū-māmu akakāwosu, don su daúke káyāmu. Da muka sá káyāmu bīsa ga bāyānsu muka tāši da sāfe; ránā ba ta fādi ba muka issa ga Timbúktu. Da wódānsu žākaí kuá suna da káyān šínkāfa sábadāmu. Kọ wódānda Sidel Bakaye (Sheikh el Bakay, Barth) ya bāmu, suka sāmú gidā nāgarī. Gidā nán šina da mārūfin kōfā, da akoí abú da ka ke būga kōfā kāmā na Inliz, da mākúbli dagá ċiki, kāmā na kōfān Inliz. Ámmā dākūnān gidā nán suna da gírimā. Akoí dākūnā tókos; ámmā dagá ƴakān gidā dándālī ne. Dāki daía wōnda Abd el Kērim ya yi kwānce, akoí wōni dāki dagá ċikīnsa ċnda zāka sá káyānka, ámmā dūfu ƴakānsa, akoí kōfā ċnda híska ši ke šíga, káda káyā su rŭgba. Sāo daía Abd el Kērim ya rŭfe, dākin káyānsa da mākúblinsa suna dagá ċiki, ba ši tūna da su ba, saí ga wóta ránā da šina sọ ya šíga ba ši gáni ba mākúblaí; ya támbāyī bárānsa babá, sūnānsa Gutruni, ya āmsa mása, nī ban gánřsu ba; ya ċe, wótakíla suna dagá ċiki. Suka fāra kārīā kōfā,

ámmā kōfā ya fāye māsū kārīfi. Da sunka sāmú gbāriā karamā suka kírāni én šíga; na sā kaína, ámmā žíkina ya maŋu; da na kārē šíga na sāmú mākúblaí b́sa ga sandūki; na mika hānūna da mākúblaí; daiānsu ya kārba ya b́de, na f́ta. Da dāki b́sa kana hāwa b́sa ga mahāya, énda ka gáni Timbúktu dúka. Dāki daía mādāfa ne, dagá čikinsa kana wúčewa, ka tafi ga wūrin tūrūkin dōkí. Dagá wūrin tūrūkin dōki akoí dāki kusa garēsa, énda mu ke ríke tándābārū. Dagá gídāššen Timbúktu kōwōne gídā akoí tándābārū, ba da yāwa ba ne ba su da tándābārū. Tándābārūnsu da dādin čī. Abd el Kērim šina sō ya čisu kōwōče ránā.

Abúbuān Timbúktu.

Gartn Timbúktu ačike, ámmā ba su da býrni kámadā kōwōne su ke da. Da māsallāčinsu šina da ŋāwo kāmā na Inliz (Inland). Ámmā ban šíga ba čikinsa saidaí sāo daía. Da muka šíga čikinsa da kyaún gáni. Muka sō mu hāwa b́sa, ámmā da dūfu muka dāwoyā bāyā. Da kadán ránā ta yi ŋāka wōni mútum šina hāwa b́sa, ko alkāli mu kan kírāši ga Haúsa, ši ne maikírān sállā, ko maikírān mútané su záka ga sállā. Da kadán mútāné sun záka ga sállā suna tāru ga šēra daía, da mútumé daía ne ši ke yīn āduā. Su wánkē ká'nsu da fāri, kána énda zāsu yīn āduā, su daúka hānūnsu

bísa kána su ážē, da su súnkwia, kadán su t̄iya daídai kumá, su dūrúgūsa har gōšinsu ya tába kása ; su yi háka s̄o biál kána su k̄are, da kadán suna čēwa : Allahu hakubar, kana žin mariānsu kāmān ārādu, ém ban čē ba k̄ariā.

Šān tāba ga Timbúktu. Dagá Timbúktu ina tamáha bābu Kafraí, da bābu Yāfudāwa, da bābu Anasāra, sai Músulmaí. Suka s̄o su s̄a Abd el K̄erim ya k̄awa músulni, ámmā ya k̄i. Mútānén da suka s̄o su s̄āši ba mútānén Timbúktu ba n̄e, sai Fūlāni wódānda su k̄e zámne dagá nán. Da ba suna s̄o su gáni mútum šina šān tāba. Kadán sun gáni mútum šina šān tāba suna daúkānsa ga alkālī na Fūlāni ; hákanán suka yi ga Abega. S̄o daía da Abega šina šān tāba bāyīn Fūlāni biú suka gánēši. Daiānsu ya čē ga Abega, ka bāni tūkūniān tābānka ēn gáni. Abega ya bāši šina tamáha zāši šān tāba. Da ya gáni Abega ya čē mása ; bāni, ya čē, na k̄i. Abega na tamáha šina yi mása wórige, ámmā da ya k̄i suka fāra fáda ; suka čē saí su tafí ga alkālīnsu kána su bāši tūkūniān tābānsa ; ya čē, ku tafí mu tafí. Da suka tafí suna issa ga māsallāčīn Lārabāwa, da Lārabāwa da yāwa zámne dagá nán, Abega ya čē másu : ba na tafí wóni wūri ya fī wónan. Mútānē Lārabāwa da suna gánēsu suna žān Abega šina žānsu, suka tambāyēsu, mī ya farú ? Suka čē, bāyīn Fūlāni nán, mun gánēši šina šān tāba, da s̄arikimu ya čē,

kōwāne na *šān tāba* mu *kāwōši garēsa*. *Lārabāwa* sunka *čē*, *wōnga mūtumé* *Anasāra ne*, *ši ba ši sáni* ba ku ba ku *sōn tāba*; ku *bērši ya tafti*, ku *bāši tūkūniānsa*. Da ya *záka gídā ya fadā muná*; muka yi *dāriā*, muka *čē*: *kaí*, ka *kúsa zūa ga čikin dākin dūfu na Fūlāni*. *Fūlāni* *én* sun *gáni Absonāwa* suna *šān tāba* ba suna *tábēsu* ba, *én* sun *gáni Ba-lārabē* na *šān tāba*, ba su *tábēši* ba, *ámmā* *én* sun *gáni dān Timbúktu šina* da *tūkūniān tāba*, *saí* su *záši ga alkālī*. *Kadán kana sō* ka *šā* taba *dagá Timbúktu* ka *šā tāba dagá čikin gídān-ka*, *kána ka fíta*.

Gīširin Timbúktu.

Gīširin Timbúktu šina da *kyaú* da *zāki*. *En* ka *daúka gállo gántnsa kámān mādūbi*. Ba suna *gína gīširi* ba ga *Timbúktu*, *saí nēsa dagá nán*; su *ke kāwō* su *kámān kántu* (*kántu kámān kaín gīširi*, *wódānsu dāni biú* da *šāši*, da *fādīnsa dāni biú*, *ámmā šina* da *naūyi*, *kámānka čika žika* da *kāsa*). *Kámadá* suna *kāwō gīširi* ga *Timbúktu*? suna *lábda rākūmā* *dagá čan*; *bābu kōmi* ga *bāyānsu* *saí gīširi* da *abin čí* da *rūa ačike* *dagá čikin zāka*, da *kadán* su *záka* ga *čikin garin Timbúktu rākūmān* da na *gáni labče* da *gīširi* suna *fī árbañ*. Da suna *yīn wākānsu* har su *šide gīširaí*. Su *saíšiēsu* ga *čikin Timbúktu* ga *fátake*,

kadán sun záka suna sāye su tafɪ ga wóda kása su sāyēs.

Mútānén Gõnša suna kāwɔ fārin gōrɔ da yāwa ga Timbúktu ; suna da ārahá ga ċíkin Timbúktu, ámmā da ċāda ga ċíkin Haúsa, don ba mu ke kúsa ga Gõnša ba.

Gūrásan Timbúktu.

Da gūrásan Timbúktu suna da dádín ċī. Kana ċīnta bābu kōmī ; ċn ka sɔ ka sū ga ċíkin rōmuā (rūan nāmā), kadán suna gássa gūrása suna yīn wóni abú kāmān akūrīkēn kāži da kúsa, da ga kálkāšīnsa su fūra wūta, da su sū gūrása dagá bīsa, háka suka gássāta har ta nīna.

Suna da wóni háki, sūnānsa burgu. Dāwakī suna sɔ ċīnsa kwarai ; mutānē kuá suna ċīnsa, don šina da zāki (sāki). Da yāwa dagá ċíkin rūan Timbúktu ; da mútānē su kan yi rūan burgu da šī, šina da dádín šā. Hákanán na žī, ámmā ban šā ba rūānsa, na ċī kārānsa.

Na gáni Kāsuān Timbúktu ċnda suka saida nāmā dabám, da itātuā dagá nán na fūra wūta da gūrása, da wódānsu abú da yāwa bámda wódānan. Da kāsūām bāyi kuá dabám ta ke. Da na tafɪ na gáni bāyi dagá nán, yāra da mázā, da mātā da diānsu, ámmā ba da yāwa ba na gáni kámadā ga ċíkin Bornu, kana gáni dūrī ga wūri daía.

*Kadán suna gína gídā suna yīn kása būrugúše-
būrugúše, su sāsū ga čikin rānā har rānā ta kēka-
šēsu kána su daúka su gína gídā ; ámmā nī ban
gáni ba kámadā suna gína gídā.*

*Sidel Bokayi (Sheik Bokay) ši mútum nāgarī
ne da hánkalī ga yīn kōmīne. Ši ba iya sō ya
zámna ga čikin Timbúktu, wótakīla don šina da
dūkiā, rākūmā, da dāwaki, šānu da žakaí šina da
su. Da mātāsa daía, da diānsa úku, wólānda na
sáni māzā. Su dúka úku suna sōna, nī kuá ina
sōnsu, ámmā biú, daía ina tamáha šēkarūnsa biál,
da daía úku. Dān babá ina tamáha šēkarūnsa ša
fúdu, ámmā ba yānzū ba, da kāñonīnsa biú šēka-
rūnsa fúdu. Ámmā iyālīnsa da dakiānsa suna
zámne bāyā ga Timbúktu, da suna da lēma. Ámmā
diā nán nāsa biú kānanā ; ga wōni lōtu ba su sō
su čī tūōnsu, kadán nī ban záka ba. Da suna sō
én daúkēsu ga wǵyana mu tafī wórigīn dōki ;
suna yīn magánān Arab, da nī kuá ina yīn māsū
magánān Arab.*

*En muna zámne ga čikin garī su kan kǵwomu-
ná tūō ; da én házin dōki ya kǵre Sidel Bokayi
ya fadā muná mu fadā māsā, don ya bāmu kǵri.
Da muka tafī ga gídānsu na dāži, čān mu kan
sāmēsu suna wórigī da mūrna ; da abínči, mun
gāži da čī. Kōyaūše mun záka nán suka kǵššē
muná rǵō kō sǵniā.*

Tún da muka zámne dagá nán bābu dádi řákāni

Abd el Kērim da Fūlāni, doñ ya kī ya kāwa mūsūlmi, suka cē su kāsšēši, kọ ya bāsu dūkiā. Ámmā Abd el Kērim ban tamáha ba šina da dūkiā da yāwa, saí, doñ sun gáni babán sándūki, ɣayinsa da dāni biú bīsa ga kāsa, fādīnsa dāni biú, ámmā su biú nē da kānānā. Ámmā tún da muna zámne wōšīē ga bāyān Tímbúktu muka zī kidin támbērī rānā dúka. Da ga rānā nán Tímbúktu ya cīke da dōkin Fūlāni na-gabá (enemies) Tún da muna zámne dagá nán, ɪna tamáha wōni mútum ya záka, ya fadā muná Fūlāni dagá Tímbúktu suna sọ su daúke kāyān Abd el Kērim. Da muka cī tūo, da māraēē, kúmadā rānā tana zūa fāduā, Sidel Bokāyi ya tāra Absonāwa, ɪna tamáha sun yí dāri biú kọ dāri úku ; wódānsu bīsa dōki da māzi da gárkuā, da wódānsu kāsa da māzi biú da garkuā. Da mu kuá muna šīriā bīndigā ; hákanán muka fíta ; da nī ɪna hīnsu dagá kāsa. Da Sidel Bokāyi šina da bīndigā da bāki biú, da Abd el Kērim šina da bīndigā da bāki biú, da gāšīēria bīndigā da bāki biál, da wódānsu biú ga bāyān dōki āratāye ga wgyān súrdi daía ga wōšīē nán da daía ga wōšīēn cān ; da báruānsa da bīndigā, da nē, ɪna da māzi ; da fāri ɪna da kwōri da kibāú šīirin dagá cīki da bāka nāgarī. Da Abega ya kāriā bāka, šina daúka māzi. Tún da muna táfiā muka gāmú da tārōn Arab da bīndigā ; suka cē muná : mu yi sámri ga garí. Da muka záka kúsa ga

Timbúktu ránā ta fādi, da wāta šina bāda hāske. Muka gāni tāron Fūlāni suna yīn wākānsu da káde-káde; nán muka sábkā; muna nēsa dagá garēsu, suna nēsa dagá garēmu. Tún da muna zámne dagá nán Abega ya fīto dagá cīkin Timbúktu, da bīndigā āratāye ga wāyānsa. Fūlāni suka gánēši, suka sō su fadā ši, ámmā sunka hāna žūnānsu; ámmā ba ši da albarús, kō dūšim bīndigā, saí kārīfe da naūyi bīsa ya kafādānsa; én sun fāda bīsa garēsa su čáinyēši kāmān kūra dān ákwia—ya zāka garēmu da gudu, ya čē: Énna Abd el Kērim? Na čē, ga ši čāna aṭāye. Da Abd el Kērim ya gánēsa ya yi mūrna, doñ ši nāmīži ne da kārīfi. Ina tamáha ya lāši dūšim bīndigā da albarús.

Tún da muna zámne dagá nán mūtānén Fūlāni biú suka zāka suna sō su gēwoye sánsānimu; ámmā da Sidel Bokayi ya gánēsu, ya tambāyā: én su Fūlāni ne? Ámmā da sunka žī háka suka būge dōkīnsu, suka yi sūkuā suna sō su tafī ga sánsānīnsu, ámmā Absonāwa suka tarišesu; daiānsu ya yésdā bīndigā, da daiānsu ya fādi da dōki; da ya tāši ya mánče bīndigānsa; saí šina sō ya čéče ráīnsa; Absenāwa suka daúka bīndigōgi suka kāwōsu a Sidel Bokayi. Ya daúkēsu ga hānānsa. Da Fūlāni sunka gāni ba zāsu sāmún nasāra ba, suka čē: suna sōn bīndigōgīnsu; ámmā Sidel Bokayi ya čē; na kī bāku, én zāku

fadá garēmu. Ámmā suka ċē, ba zāsu su yi fadá ba, saí dádi. Ámmā Absenāwa suna sō su yi fadá, don su mūtāné kāmān wūta ga fadá. Kadán sun būga gárkūnānsu tana yīn kāra kāmān bīndigā. Sidel Bokayi ya bā ga Fūlāni bīndigāsu ; suka dāwoi ga gartí.

Ámmā da suka taft kúsa ga gídāmu na Timbúktu sun hálba bīndigā da yāwa, da suna žēfa wūta ga ċíkin gídā ; ámmā bārān Abd el Kērim, wōnda ši ke sō, sūnānsa Gutrumi šina dagá ċíkin gídā, ya yi fūši ; ya ċika bīndigānsa, da zāši hálbawa ; wōni mūtum, sūnānsa Ali, šina hānaši ; ámmā ba ši žīnsa ba, saídaí ya hálba bīndigā, ya ċēga Ali : Fūlāni suna tamáha mu mātā ne ? Kadán ba mu țāya ba kāmā nāmīži, sū rēnamu. Muka dāwoi da dēre nán zūa ga gídānsu na dāži. Ámmā nī na gāži da gúdu kāsa ; ámmā na yi kūka ; saí da suka daúkēni bīsa ga bāyān dōki. Makārin fadāmu ke nán dagá Timbúktu.

VI. Kaí na šída.

Bérin Timbúktu anadāwoyā ga Sōkōtu.

Da muka zámna dagá nán, ina tamáha mun yi wātani tókos, kána muka fāra šīriā kāyāmu dagá Timbúktu ; Abd el Kērim ya daúkē kāyānsa dúka ga ċíkin babán sándūki fúdu ; ya sā kāyānsa ga

číkin kaíwa ; muka fíta ga Timbúktu láfiā ; mun yi mūrna da gōḍe Alla. Muka záka ga lēman Sidel Bokayi énda iyālinṣa su ke wōṣe ga fīli. Da mu ke kwāna dagá nán da sāfe muka yi lábdun rā-kūmā. Da mūtāné da yāwa tāre da mu. Sidel B. ši da kānsa ya yi muná rākiā, táfiā kwāna gōmā.

Du kwānaki nán dúka saí muna yāwo ga číkin Asbeṇāwa, da kōénna mun záka da mun šiḍa suna káṣṣé muná šānu, mun čī nāma har mun gāži. Da mūtāné da yāwa suna tariḗ Sidel Bokayi, don ši ḍōra hānūnsa bīsa ga kā'nsu, da ši yi másu āduā ; da wódānsu kuá suna číka hānu da kāsa, da ya sā hānūnsa ga kāsa da hānūnsa, da ya yi másu āduā.

Mātā Asbeṇāwa wódānsu arāme, da wódānsu da kyaún kibba ; ámmā wódānsu suna da kibba ta fāye kā'nsu. Mātā Absenāwa na gáni dayāwa, da záni én fadā máka kāka kibbasu ta ke. Máče daía da na gáni dámsēnta ya kúsa fin čīniāta da gírīmā. Ámmā ba na sō ba én sāmú mārī dagá garēta, don én ta mārēka, énda ka fādi, ba ka tūna ba ka tāši kumá. Da žīkīnta ya yi mūtumé daía da yāro, da čīniōyīnta sun yi žīkīna da gírīmā. Diāsu daía na gáni kumá šēkarūnta, ina tamáha, gōmā, tana da kibba ta kusá kāmā uwāta. Kadán suna hāwa bīsa ga žāki saí su kāwo tūrūmi kána máče ta hāwa bīsa ga tūrūmi, da ta zámna ya bāyān žāki. Ámmā žākaínsu suna da kārīfī ; suna táfiā

da žākí biú ; én žāki nán daía ya gāži taña hāwa
bisa ga wónčán žāki ; tún da wónčán šina fūtawa,
wónan šina fāra gāziā ; wónan na gáni da idóna ;
én ka tafi Absenāwan Timbúktu, ka sāmú mātā
nán kámān dōrinaí. Ba su da kyaún gáni kō kā-
dan ; ámmā mātān Haúsa sun fīsu da kyaú ; ba
sábadā mūtānén garína nẹ na čẹ háka.

Mātān Absenāwa nán wódānda su kẹ da kíbba
suna čín námā ; da šā nōnō ; suna da nōnō dagá
čán kámān rūa. Tún da suna kánānā ūwāyēnsu
suna dūrasu da tīlas. Ámmā Absenāwa mūtāné
nāgarī nẹ én ka sán'su, ba kámān Fūlánī ba ;
saí kadán ka sāmēsu ga číkin dāwa gánīnsu
abinžōrō nẹ.

Da muka záka ga wóni wūri kumá muka šída
kúsa ga bākínrūa. Dagá nán akoí dōrinaí da
yāwa, ámmā dāwakīnmu ba su sōn ganīnsu, da
su kuá, én su gáni dōki ba su sō ; su sá kā'nsu ga
číkin rūa, ámmā žíkīnsu dúka šina ga číkin rūa ;
da suna yīn kurūrūa su țōrāta dāwakī ; da én
dāwakī sun žī wónan kāra suna gúdu, su šíga ga
dāži ; da wódānsu suna čīra ūgiā. Da na gáni
dōrinā úku suna fadá dagá číkin rūa ; na gáni
šída, kō bókoí sun fīta kā'nsu. Da Abd el Kērim,
ya daúka bīndigānsa ya hálba zūa garēsu ; ina
tamáha sāō úku ; da wóni ársas ya kětārē rūa ya
fāda ga kálkāšīn lēma énda mūtāné su kẹ zámne ;
da sunka gáni kūra ta tāši suka daúka ársas,

ámmā ba ši šīma ba kōwa, suka kāwọ ársas ga Abd el Kērim, ban tamáha ba sun ēę mása kōmí, saí sun gōda mása ársas.

Da muka tāsi dagá wūrí nán muka záka ga wóni sōfọn bȳrni ; wūrí nāgarī nẹ ; suna da kīfí da yāwa. Da muka tāši dagá wūrí nán, kọ da muka wúčẹ mākārin Absenāwa, kána Sid el Bokayi ya bėrmu, ya dāwoí ga Timbúktu.

Tún da šina tāre da mu muna gánĩnsa kámā muna ga ċíkin Tímbugtu ; da mun ži taúsāyén rābu da ši. Ya yi nāgarī ga kōwānēnmu dúka. Da mútumé nan ya yi kámadā abín da Isa ya ēę : ši wóna ya bāda rūan saínyi ga almāžirīna daia sábadā sūmāna, ba ši rássa biānsa.” Ámmā tún da ba ši tafí ba, ya sā māaíkānsa biú su tafí gabá garēmu. Dagá nán muka záka ga wóni wūrí kúsa ga bākīn rūa, muka šīda nán. Da dēre ya yi muka ži abú dagá ċíkin rūa kāmān žirigī na zákuā garēmu. Na ēę ga wóta máčẹ : wónun žirigī nẹ, ámmā ta ēę : dúmmi nán ya fī žirigí. Da šīma kádan muka gání dōrinā ēę ; ta fītọ dagá ċíkin rūa tana zūa ga kīwokyọ, kŕwo). Sāmārī suka ċika bíndigānsu ; dōrinā ta tafí nēsa dagá rūa ; muka bíta dagá bāyā ; da ní tna da sándā da gāšīērīā. Mútāné biú suka tafí gabánta, da mu šīda muka řāya ga bākīn rūa, da daia na biún čan ya halbēta, ta fādi, ta tāši kumá ta wọ gúdu (ta yi) zūa garēmu. Ámmā wāta fārífet bísa ga kaímu ; da muka

gáni tana táfiāwa mun fāra zā da bāyā ; da ta yi kúsa suka halbēta da bīndīgā, ta sō ta ƙāya ta yi fadā. Na zēfa sándāta na gúdu, ban ƙāya ba. Ta šíga ga číkin rūa, muka dāwoí ga lēmamu.

Muka tāši dagá wūri nán da dēre, kána muka íssa ga garí énda muka šíga ga číkin žīrigī dafāri. Da muka tāši dagá nán muka záka ga Saí (Saye) garín da muku šíga ga žīrigī dafāri. Dagá nán na žī wóni mútum šina sō ya káššé Abd el Kērim ; wóni Sármaýi ya čē mání, ší ya sání magánān Anasāra. Ba mútāné da yāwa muka žī suna yīn magánān Anasāra, saí daía dagá číkin Timbúktu ; ší mállamī ne, ámmā ší mai rāgaítu ne, ya čē ší kāramī ne tun da ya taft ga wōššēn Anasāra, šina yīn magánānsu dafāri, ámmā yánzu ya mánče, mútum nāgarī da kyaín gáni, ámmā mūgun hálli.

Da muka tāši dagá Saí muka kētārē gúlbi, muka záka ga wóni garí, ší ke kádañ nēsa dagá Saí ; nán muka kwāna. Da muka tāši dagá nán kuá kwānaki da yāwa, kána muka íssa ga Góndu. Da mútāné wódānda suka sán' mu sun yi múrna, da mu kuá muna yīn múrna, don mun záka ga iyākān Haúsa. Dagá nán kuá, tna tamáha mun zámna kwānaki fúdu. Gídān da suka sāmú ba gídā ba nāfāri da muka šēda da muna zūa ga Timbúktu ; ámmā wónan gídā da suka sāmú šina da dādi, da šina da dándālī. Suna da itātuān Kūka dagá nán da yāwa. Žikīn itāčen Kūka daía šina yīn mútāné

talatin ; ámmā Kūka ba ta ɽāwo kámān Rīmī, saɽ tana da gírīmā ; tofōnta mu kan yi mīā tana kē-kaṣe ko daínya. Diānta suna da gírīmā. Ēn ka daúka daía hānūnka biú ba su tábā žūna, ěn ka sāsū dagá ɽāka ; da ɽaínta kámān dāmšīn mútum. Ámmā wódānsu sun fī da ɽāwo. Ēn ka tábā diānta, ěn kaíkaí na bāyānta sun tábāka, ka yi sūsān žīkīnka har ka gāži, ámmā ba ta yi máka kōmi. Ēn ka pássa daía ka sāmú číkīnta farí fēt kámān nōnō, da ga číkīnta kuá akoí wódānsu diā, su ne ka ke čī, ámmā da ɽāmi, wódānsu ba su da ɽāmi. Da muna da wōni abú, sūnānsa dānkalī, žīkīnsa jā da ɽāwōnsa dagá wāyān hānū ga yāsāka maiɽāwo, da fādīnsa kámān yāsā úku, kō fúdu šina da zāki, kadán andáffa, da tápši kuā ; ina sōnsu kwarai. Wótakīla Abd el Kērim ya dándānāsu, ko ba ši dándānā ba, ban sáni ba.

Da muka tāši dagá nán muka záka ga wōni garɽ, nán muka šīda. Da kāsūān garɽ nán mútāné sun záka čīnta. Siliān alharēni da yāwa ; rīgūnā da farí ; šānu, nōnō da mai ; itāče ka sāye ga fūra wūta da yāwa. Kāramā kāsūā če, ámmā ačīke, da itāče da gírīmā dagá nán. Da muka fīta dagá garēta ban sáni ba wōni garɽ muka záka, da wōni garɽ mun bēři, da muka íssa ga Sókōtu.

Íssa ga Sókōtu fītowa dagá Tímhúktu.

Da muka záka ga Sókōtu kumá muka šīda ga

wóni gídā ba nafāri ba. Ina gánin wūri ya sāwoyā, don dāmānā ta záka. Hāzi da čiāwa dúka suna gírīmā. Wōšīē énda muka šīda dafāri ban sáni ba ga wóni wōšē šī ke. Da muka fīta ga Sòkòtu muka gángārā ga kálkāšīn duāsa, bābu dādi ga rākūmā ga šīda ga kálkāšīn túdu da su. Da muka šīda ga kálkāšīn duāsa kōramā ta hánamu wúčēwa, don dafāri da muka wúčē ga cíkin bāsara, ámmā yānzū rāni. Muka šīde kāyā dagá bāyān rākūmā akasā su ga cíkin žvrigī; háka muka yi mu dúka muka fīta. Da wūri nán ba šī da kyaú ga rākūmā. Én kāfān rākūmī ta šiga ga cíkin tābó dúka tana šiga, da en zāšī fūsāta, kadán ta fīta ta kan būge kāfāsa daia, hákanán ya fādi da kāyā. Tún da muna zámne dagá nán rūa ya záka bīsa garēmu, ámmā ba mu kúlla ba da rūa, don mun sábe da šī kāmān kīfi ga cíkin gúlbi. Muka bér wūri nán muna táfiā ga cíkin házi da šínkāfa har muka záka ga Wūrnū ga sòfon gídāmu. Da mútāné sun sāmēmu da mūrna dagá nán. Na sō én zámna ga cíkin Wūrnū ya fī Sòkòtu. Da itāčēn ábdugá sun cīka wūrāre dagá wóta kōramā. Kúsa ga Wūrnū suna da wóta kōramā, nán mútāné su ke kāmā kīfayē, da mātā suna daúka rūa dagá cíkin tūlu su dōra ga kā'nsu, su záka ga gídā. Tún da muna nán na žī akáče: Káda kōwa ya tafī ga bākin rūa nán gōbe da sāfe har ga šā(n) rūan dōki; don yāyān rūa suna wúčēwa; hákanán kūa

bābu kōwa da ya taft har ga hánši (kọ šā rūan dōki, rūnan t́áka ke nán) na támbāyēsu : Dómi ḿútānē káda su taft ? Suka cē : én ka gáni yāyān rūa ka ḿutu : Suka cē : suna da t́āwōn gāši, ámmā su gāšīēru nē.

Tún da muna zámné dagá ćikin Wŭrnu kumá wódānsu suka káwọ labāri ga sāríkí Alīyu, kọ sāríkín Sókotu, suka cē : Ga f́atakē sun šēda ḱusa ga Gawasu. Sāríkí Alīyu ya aíkē yāyān-yā-ḱinsa da galladīmānsu; ya cē ḿasu; én su ḿútānē na lāfiā nē, káda ku tábāsu, ámmā kadán ḿútānēn gábá nē, ku daúké káyānsu. Hákanán suka f́ita da dēre, wáta na bāda háske. Da suka íssa garēsu. Ẃotaḱila sun támbāyēsu, kọ ba su támbāyēsu, bān sáni ba, ámmā sun daúké káyānsu dúka, suka káwọ ga Wŭrnu. Da sáfíā ta yí kána suka sáni su ḿútānē da lāfiā nē, f́atakē ḿāsutáfíā ga b́írnin Kānu. Sāríkí, Alīyu, ya cē ga ḿútānēnsa : kōwānē da ya daúké káyānsu ya káwọ ya bāsu; hákanán suka káwọ káyānsu dúka, suka f́ita dagá Wŭrnu.

Da muka t́āši dagá Wŭrnu muka kētārē kōramā muka źaka ga Góndi. Kífí da yāwa dagá nán. Nán muka yí gúzuri. Da muka t́āši dagá Góndi muka šiga ya ćikin dāži; ḿútānē da yāwa tārē da mu, ámmā da kwānaki ša f́údu sun yí, muka íssa ga b́írnin Kānu.

VII. *Issa ga bîrñin Kānu.*

Bîrñin Kānu garñn yāyā ye (ye-ne). Ámmā wódānsu mútāné su kan cē : Bîrñin Kānu garñn ya-mátā, doñ diānsu suna da kyaú. Zákuāta tafāri ke nán ga cikin bîrñin Kānu.

Bîrñin Kānu kōwóçē sāfiā Abd el Kērim da nī mu kan fīta ga wóta kōfa muka gēwoya, mu šigo dagá wóta kōfa. Bāyām bîrñin Kānu suna da gō-nakī da yāwa, da suna da rúkukī, da suna da kōramā da yāwa ga bāyām bîrñi dagá wóni wōšē. Kōfam bîrñin Kānu, ina tamáha ša fúdu. Da gīnam bîrñi šina da t̄āwo ; aṅgínāšī da yímbu. Da suna da gōndan mazar. Gōndan mazar tana da t̄āwo, ámmā ba ta da t̄āwo kwaraí ba ; diānta sun kúsa kaín mútum da gírīmā ; én ta nīna ba jā ba ta ke, ámmā z̄ikīnta kāmān wóta īrin kabēwa, ba cāniwa ba ; én ka pássāta tana dazāki da tápsī ; fātānta ba ta da kabrí. Da akoí wóta īrin gōnda kúá, ámmā bamu kirānta gōnda mazar, saí gōnda ; itācēnta kāmān kaín mútum, tana gírīmā-gírīma ga cikin dāži ; ba ta kōwóne ba ta ke ; ámmā wódānsu sun fī mútum ga t̄aí ; tōfōnta ba ta da gírīmā ya fī hānūn mútum. En diānta suna kánānā cūnwa su ke, én su nīna jā ; ámmā wódānsu har suna nīna cāniwa su ke ; én zāka ka cīra diānta ka yi hānkālī da mačīzi, doñ mačīzi da kānsa šina sōnta, háka-

nán kuá zūnsāye. Gírīmān diānta kámān ċibirin kása ga hānū ; da ga ċikīnta akoí diā babāku.

Da akoí wóni itāċe sūnānsa lēmu šina da ƴami ; kōwōne dān Haúsa šina sō lēmu ga ċikin alzīfūnsa ; suna sō šān lēmu ; wódānsu da gírīmā kámān gōndan dāži, ámmā wódānsu-kānānā.

Býrnín Kānu dagá ċiki suna da wóni dūši sūnānsa Dāda. Tún da ba ka gáni ba býrnín Kānu ka na gānín kānsa. Ámmā én ka zámna kúsa da ši, én rīgānka fāra ċe tana sāwoyā kámān ka ċi gōro ka zūba býsa garċeta. Da na ži ga mútānén Kānawa, mútumé daía, mútumén Inliz, ya zāka nán, ya ċe ga sārīki šina sō ya fūtásda sināria dagá ċikin dūši nán, ámmā én ya fūtás yūnwa ta štga ga garí nán. Sārīki ya ċe : én yūnwa ta šiga ga garína, kadá ka tába dūši nán, ka býrši ya zámna. Kāria ko gáskiā nī bān sáni ba ; abin da na ži na ċe ; da ši ne makārinsa.

Ga wōšīēn Bala bābu gídāšē saídaí fīli ; ċiāwa ta fíta ga ċikin garí ; rākūmā, šānu da žākaí suna kḡwo dagá nán : da bāyi suna yénkan ċiāwa su kāwo ga gídā. Rūa da yāwa ga wōšīē nán. Dagá ċikin rūayē kuá suna kāmā gaíwa. Én ka kāmā gaíwa ka yénke kánta, da abūbuā na ċiki dúka ka fūšīēsu, ka zūbas ; ka ƴirċeta ga itāċe maiƴīni, ka kaffāta kúsa ga wūta, én ta ži wūta ka gēwoyāta, ka zūba gīširi, býrkōno ko taúši da dūsa ; ka zūba dúka garċeta ; tún da kana yīn zánċe da abōkínka

ita tana gássuā ; kadín ta gássu ka āžēta har gōbe da sāfe. Da sāfe én ka tāši ka ƣira wōzēn wūziā, nán ne dádinta ši ke ; ámmā žikínta dúka da dádi ba kámān wūziā ba. Da bābu kašši dagá žikínta, sai daía ya tafí ga bāyānta, da én ban čē ɓa kārīā hákōrānta kámān na mútum. Sāp daía ta káma yāsāta har ta kúsa pásše fāričina ; ámmā ba ta da kúffu kámān kādō kō kifí, saidaí wódānsu abú da ƣāwo kámān háki ga žikínta biú ga žikí, da ina tamáha kuá biú kuá kúsa ga kūnēnta. En rāni ya yí ta kan šíga ga číkin tābō, da wūrin da ta kwānta ba iya ba kēkášewa. Tana nāde žikínta kámān ma-čži, da ba ta da abú da zāta čí sai ta čí wūziānta da tābō, abín da ta ke čí ke nán ga rāni har dāmānā ta zāka. En dāmānā ta zāka ta fíta dagá číkin rāmi, ta kāmā kānānān kifayē ta čisu ; hákanán ta ke čída kānta ; wódānsu da gírīmā kámān kábrin mútum, ém ba ta fí ba da gírīmā ; da tana da ƣāwo ya fí šāšin kāmu.

Da ga číkin rūa muna kásšēta da māži, ámmā ga číkin tābō muna gínānta da fántariā. Wūrin da gaiwa ta ke, kana žín čiwūki, da wódānsu mútāné kuá, na ží, ga rāni, én suna wúčewa, kōda ba su ží ba čiwūkin gaiwa, suna gáni énda ta kwānta, ámmā ba mútāné da yāwa ba, sun sání háka ; kāsa tana sāwoyā énda ta kwānta.

Kāsuān bīrnīn Kānu.

Kāsuān bīrnīn Kānu tana da gírīmā. Akoí sa-bīra, tākálmin Kānāwa, tándún kǒllē da kǒllē, bérkōno, gīširi, námā, itāčē, rīgā, zānē. alhārīni, mārokáci kọ madūbi, siliyān alharīni, tákobi, al-lēwa, šānu, rākūmā, yāyān itāčē, māsa, házi, gídān alūra, alūra da kānta, bānta na yā-māta, duāsu da tākánda.

Makāfi da māsugāni dúka āgarwoyēsu ; kāsua ta ēika. Kúsa ga kāsua akoí babán fadāma, kọ idōn rūa, šina dagá fákānin garí. Ga wōni lōtu ši kan ēika kāmān zāši pásšawa garí ; ámmā sun tāra kása kúsa ga bākin rūa, káda ya šiga ga kāsua. Rūa nán (dúka) suka ēē anrufēši da tāsan kārīfē ; ēn ba su yi ba háka garí ya pássua, háka na ži. Na gāni kuá rūa nán bīsa garēsa ēīkē da kaínua (some sort of plant like lettuce.)

Mārinān Kānu.

Én ka záka ga mārinān Kānu kana gāni mūtānē da yāwa ; wódānsu suna rīna alharīni, da wódānsu sārē, wódānsu suna rīna rīgā, da wódānsu na dúm-ki ; wódānsu na būgan túrkudī suna yīn wāka. Dagá nán nē aīkīn fāta da tūfuā na Haúsa nán su kē, da abú māsukyaún gāni kuá.

Da kámadā zāsu rīna rīgā kē nán : suna gīna rāmi da zūrūfi gabá fúdu kọ biál, wótakīla ya fī

nán. Su gérta éíkínta da yĩmbu; kadán ta kẹkashẹ su ƙira bāba su éíkata da rŭa kána su sà bāba bɪsa garẹta har ya kúsa ga šāšĩnta; su daúka sándũna māsutawo fúdu, su fāra dāka bāba har ya fāra zūni; su bérta kwāna, su rufẹta ga kwānaki fúdu ko biál; su būdẹta; su wánkẹ zāné farí, ẹn daúdāsa ta fíta, su sà ga éíkin mārínā. Mútumẹ nán da ši ke rĩna zāne hānũnsa šina kāwa bakki kāmān adāwa ko zūni. Ámmā en mārínā ta fāra zūfa ba ta da dādin kāmši; háka mu ke rĩna tūfafemu.

Bāban gart.

Bāba, wūrin da bāba ke gírīmā wūri nāgarĩ ne; šina gírīmā kúsa ga bākin rŭa da éíkin dāzĩ; kŭnẹnsa kānānā su ke, ámmā ẹn nĩna jā da ƙĩni, éíkĩnsu kānānā su ke; ámmā ẹn su nĩna jā, da ƙĩni bākĩnsu. Gartna ačíkẹ ši ke da bāba tārẹ da ábdugā da bérkõno da tāba muna da su.

Akoí mútāné dabám dagá éíkin býrńín Kānu: Lārabāwa, Absenāwa, Babāribārĩ, Nifewa, Fúlāni, Yārubāwa, Wadāwa, Adamāwa, da mútāné bāyi māsūmagāna dabám da yāwa.

En ka šiga ga býrńín Kānu ka yi hánkalĩ ga kāyānka kānānā, don sun sáçẹ tāsāmu tĩn da mu ke dagá nán; sun sà ga kálkāšin babān rīgānsu, sun yi yāwo da ita.

Suna da kwāria. Abín da mu ke šān rŭa kwa-

ria ɛɛ : kwāria tana gírīmā ga ɛ́ikin gōnāki. Aṣīpka
 irin dúmmā ; ɛ́n sun gírīmā da su nīna aṣīrṣu ;
 kana yi da wóḍānsu gōra na daúkān rūa ; da wó-
 ḍānsu kana yīn kwāria, ka gérta ɛ́ikīnsu, ka fīta abú
 dúka, da kwāria ka yénkɛ bāyānta nāgarī, ka sāta
 ga ɛ́ikin dākīnka ; kadán kaí sārmāyī nɛ ; da wó-
 ḍānsu irin dúmmā kuá suna gírīmā ga ɛ́ikin gídā,
 kana iya dáffāsu ka ɛ́i, tún da ba su kōsa ba, ɛ́n su
 kōsa kana yīn laddai, da ka yi gōra kārāmī
 wónda zāka ɛ́ikēši da furá kọ rūa, ɛ́n zāka táfiā ga
 ɛ́ikin dāzi, ka daúka tāre da kaí.

Da suna yīn fáta kuá ga Kānu. Da ina fadā
 máka kámadā su kɛ yi.—Ka daúka kārīfī, (ši nɛ
 babán tūkūniā) ka ɛ́ikaši da rūa, da ka zūba tōkan
 kára kọ tōkan itāɛɛ, ka dāmma tōka nán kána ka
 daúka fáta da tana da gāši, kana sāta dagá ɛ́ikin
 kārīfī nán da ši kɛ da tōka ; kadán ka bɛrī ta
 kwāna sāo daía kọ sáo biú, ka fitás ; kadán ka fitás,
 kadán ka tábāši, da gāši ya tūšɛ, kọ ya jīrɛ ya rábu
 da fáta, ka daúka ka kaí, ka šimfūtāta ga bīsa itāien
 šīma wónda mu kɛ ɛ́ɛwa, mašīmi, da magānān Haúsa ;
 da ka rába itāɛɛ kārāmī, sūnānsa dān mašīmi ; ka-
 dán ka šimfūta fáta nán bīsa ga itāɛɛn šīma, da ka
 dúrgusa bīsa da fáta nan, da ka daúka dān mā-
 šīmi, ka rīkēši da hānū biú, kána ka fāra yīn šīma ;
 kadán ka yi šīma ya kārɛ, ka tafī ka wánkɛ fáta
 nán, da ka dákka bāgarūa (sūnān wóni itāɛɛ da
 vīnā da diā), ka zūbāta dagá ɛ́ikin kārīfī ; ka zūba

rüa bîsa garêta, kána ka zôma fáta dagá éikin kārîfê nán, ka rûfê ka tafî ; kadán ka kwána ka záka ka ganí ; kadán ka ganí fáta nán ta sáwayā, kadan ka za tana da kārîfî, káda ka zômāta dagá éikin bāgarūā, ku tafî šainyāto, kadán ka šainyāta kê-kašê ka zūba máta mai, ka mûrsāta har ta yi tápši. Kadán ka ži tana yîn kūka, bāgarūā ta išiřeta; kadán ka mûrsāta ka gani kôwôñe wūri šina da tápši da mai, ya išiřesa. Ka tafî ka yi žika, kadán kana sô; kadán ba ka sô ba ka yi wálki, kô ka āžêta dagá éikin gidānka, ta káwa fáta ke nan, kadán fáta a kê yi, mu kê kírá sūnānta, kírigî.

VIII. *Kaí natókos.*

Issa ga Kūkawa.

Da muka fíla dagá býnnin Kānu, ina tamáha mu yi wāta kô ya fî wāta, muka záka ga Kūkawa. Da mútāné da suka gánēmu sun yi murna, suka êē muná, mun ži da kuna ga éikin Timbúktu ankáš-šeku ; muka êē, ba mu mútu ba, ámmā mun šā wôhálla ga éikin Timbúktu.

Býnnin Kūkawa acíkê ši kê, ámmā ba da gírīmā ba kāmān Kānu. Garín Kūkawa bāyān býnni, ba ka gánēn kômi sai káššin mútāné, káin mútum, da káin dôki, kásusuān žakái suna êikê ga bāyān garí. Garín Kūkawa, ina fadā gáskiā, garín bāyi nē. Da mútānéen Bornu, kô mállamai, da suna gáni ba

su sāmú rŭa suka ċē ga sārīkīn Bornu, ċn mūtānē su daúke kāsúsuā nán dúka, da su bízñesu, mu sāmú rŭa; hákanán kuá suka yi. Ga šēkára nán sun sāmú rŭa da yāwa.

Kāsuān Kūkawa.

Da ga Kūkawa suna da kāsūā biú kọ úku. Daía ga ċikīn garí, da biú a wōšē. Ámmā daía ta fīsu gírīmā. Su kan ċē “Kasugu kurá” kāsūā babá ke nán; da ta ċikīn garí, su kan kírā “dŭria,” kārāmā kāsūā: da wóta kuá tana da ga ŋákankāni garugidda garufute, tana dagá ŋákānkānīnsu, ita kuá sūnānta “dŭria;” abin da su ke da ga ċikīn kāsūānsu ba dabám ba ta ke da ta bīrñin Kānu, saí suna saída babán kīfi da kañwa.

Mátān Bornu, da na Timbúktu da na Haúsa. Mátān Bornu aíkīnsu daía ke nán da na sáni. Ēn sun daúka rŭa sun kārē, su daúka furēn tāba da gōro, su zámna ga kálkāšīn ċnuā da saínyī, su fāra ŋásāgā furī ga hakōrānsu, kadán su yi jā su kāwa bakkī; kadán sun gōge hakōra biú dagá bīsa suna da farī kāmān nōnō; hákanán kuá na Haúsāwa, ámmā mátān Bornu sun fīsu ga ċīn furē. Tún da tna fadī na abūbuān Timbúktu na mánċē fadīn mātānsu. Mātānsu wódānsu suna ċika yāsōsīnsu na hānū da sōba, saí yāsa daía kọ biú, ámmā sōba nán wódānsu jān kārīfē da wódānsu farī, da wódānsu gánīnsu kāmān sināria; ámmā mátān Bornu suna

da wóni abú ga hānūnsu, ámmā da kyaún gáni; ámmā wódānsu anyīsu da kása, da wódānsu, da su ke sà gu yāsānsu anyīsu da hakōrēn gīwa, da wódānsu anyīsu da fātān dōrinā. Ámmā mātān Haúsa suna sò ɛn sà kōlli ga idānūnsu, don ɛi sà idānūnsu zūnī.

IX. Kai nanōna.

Bérin Kūkawa zūa ga dāzin Sahāra, Tintumā.

Da muka fita dagá Bornu mūtāné da yāwa ba su sò ba mu bērsu. Tún da muka béri Kūkawa muka záka ga Yāo, ina tamáha kwānaki šída dagá nán zūa ga Bornu. Garí nán kārāmī šì ke; ámmā kadán ka záka garēsa kana sò ka yi gúzwuri; kadán ka bérēi ba záka gánin garí ba kāmānsa har ga wāta. Ámmā akoí gúlbi kúsa garēsa; gúlbi nán šì kan káffe ga ráni kò ga bāsārā, lōtun da bábu rūa, Bornu sun ɛɛ, “dūnia biɛ.” Ina tamáha mun daúke tāre da mu: kēkasášēn námā da dabīno, šinkāfa da gāri, házi, da zálkūnā ɛ́ike da rūa, abú da yāwa anadaúka bámba wódanán. Da wóni mūtum Tabo tāre da mu, šina da báyi sun kúsa īširin, da šì muka yi rāgaitu ga kowónɛ wūri. Ámmā wūrin da mu šída muna sāmú rīziā; rúa nán šina da dādin šā; ámmā ga wóni lōtu kana sāmún zūnsuā ta mūtu dagá ɛ́iki, da ta rŭgba;

ámma ka šā rūa nán tīlas, don ba ka sāmú ba ya fī wōnan; muna tāši da sāfē tún da ránā ba ta fīta ba, da muna táfiā har ránā ta fādi; ga wōni lōtu muna yīn bērci ko aṅgašē tún da muna táfiā, ba mūtānē da yāwa ba bīsa ga rākūmā, ko nī da kaína sai tna táfiā ga kāfāta, Ámmā ba mu sō ba mu šīda ga wūri da bābu rīziā. Da akoi zā-gabá tārē da mu, wōnda ya sáni wūri. Muka šīga ga wōni dāzi bābu kōmī sai raíraí, ámmā akoi čiāwa bīa garēsa, da akoi garí dagá nán, kārāmī šī ke. Da mūtānē nán ba su ēn kōmī sai námān dāri (ar da Arab). Ámmā wódānga námān dāzi da girīmā da kībba da ƙawon kāfōni; kana gāni dāri suna táfiā gabádaí. Da muka bēri garí nán ko uṅguā muka fara šīga ga ēlkin dāzi; da híska na būsawa raíraí ya šīga ga idānūnka; ámmā muna da wōni abú da mu kē kírā rāwanī, wōnda én mun gēwoyē ka'mu, mu rūfē bākīmu, don káda mu zī kīšīrūa, da dāmārā ēkī, don káda ka fāyē sō én ē. Mai-sōn-ē-da-yāwan-šā iyākāsa kē nán, kadán ba šī rāgē ba ga ēniā-ēniē, ko yāwan-ēi.

Da muka záka ga wōni wūri raíraí ya rūfē rīziā sai da muka gína wóta kána muka sāmú rūa. Ámmā ga wōni wūri rākūmā ba su iya táfiā, don raíraí ya kāwa kāmān dūši gabá garēsu. Da na zī wódānsu mūtānē suka ē: kana tunkūdēwa raíraí, kána ka yi tūrūba ga rākūmī, ámmā mu ba mu yi ba, don mun sáni wóhállā; mu kan zā rākū-

māmu ga kálkāšin kōrammī, muna hāwa bīsa ga tūdun raíraí kādañ-kādañ, har mu hāwa bīsa garēsa. Dagá ċikin dāži nán ba ka sāmún ċiāwa da zāka kōñkōlē hakōrānka. Da kōwōņē wūri ka dūba ba ka ganī ba kōmī saí saūni da kan mūtāņé, na dōki, na rākūmī dúka agarīwōye ; dúka kīširūa ta kāsšēsu tāre da yūñwa. Ēn mun íssa ga wōni wūri ċnda akoí ċiāwa, mu kan yēņķē mu dōra ga bāyāñ rākūmā, har mu íssa ga wōni wūri. Da wōdānsu saūni kana gāni kaínsu táfiāñ kwānakī biál, da suna da gírīmā sun fī na wōšīēñ Timbúktu. Ámmā na Timbúktu, kadān anyī rūa, bāyā ga rūa, kana gānin gílqīzi suna fíta ; Tún da muna táfiā muka zāka ga wōni garī dagá nán muka fāra mūr-nā da hálbāñ bīndigōgi, da ga garī nán akoí gīširi da yāwa, da ga nán ñe su ķē gīna gīširi, ámmā mūtāņé Tūbu su ķē, da ga nán muka rábu da abōkimu Tūbú, ya tafī ga garīnsa tāre da bāyīnsa ; ámmā dagá wūri nán dabīņo da yāwa, saí ba su nīna ba. Daga nán muka daúka dabīņo tāre da mu. Muka šiga ga wōni dāži kumá ; ina tamáha bābu žā-gabá tāre da mu. Ámmā dāži nán ċiķē šī ķē da saūni, ámmā bābu raíraí da yāwa ; saí bārāñ Abd el Kērim šī ya sáni wōšīē kāna muka zāka ga Gatrūni. Garīnsu ba da gírīmā kwarai ba. Su mūtāņé māsucīñ dabīņo su ķē. Ina tamáha ba su da gōna saí da dabīņo. Da ga nán kuā hārīo muka šiga ga ċikin dāži, ámmā aċīķē šī ķē

da rairai kána muka záka ga wóni (wūri) garí kúsa 'ga Murzuk, dagá nán Gunsul (Consul) ya tārīemu ; na gánēši ya ƙōsi Abd el Kērim. Amma da na gánēsa ban sáni ba mútumēn Inliz ší kẹ, don ya rīgūnān Arab, da bīndigāsa ta Arab. Da muka bəri garí nán muka záka ga wóni wūri, nán muka šida. Da mārāčẹ Abd el Kērim ya bāda ga kōwōnēmu gurusgurus. Da ga rdnā nán nẹ azúrūfa ta šiga ga hānūna. Muka tāši dagá nán da sāfẹ, muka íssa ga wóni wūri kuá nán muka šida, ámmā anyi rūa ga mārāčẹ nán. Da muka bẹr wūri nán muka šiga ga Murzuk muka šida ga gīdān Gunsul.

Da ga gīdān Gunsul akoí babān sāa. Sāo daía, du ina zámne ga wóni wōšīẹ na gīdā na ži kāra, na záka ẹn gáni, ámmā ban gáni ba kōmi; na támbāyā Gunsul, mīnēne wōnan da ya yi kāra? ya čẹ, záka ; da na tafī ya tabá wóni abú kārāmī, ya fāra kāra, na čẹ, abin mamāki kẹ nán. Ina tamáha ší mútumēn Inliz ší kẹ, ámmā ya sáni magānān Bornu ; da wódānsu Lārubāwa kuá suna yīn magána Haúsa, ámmā ba da yāwa ba ; ámmā akoí bāyīn Haúsa dagá nán. Da suna da yāyān-yāki dagá nán duka Lārabāwa nẹ ; wándōnsu kāmān žika, ámmā farāren wándūna su kẹ, da rīgān gabá ja. Da suna da bīndiyā, sai mādūfā ban gáni ba, sai daía da na gáni dagá čikín Kūkawa. Ámmā ga bāyān garīnsu kōwōnẹ wūri akoí dabīnọ. Ba zāni čẹ ba

garí da gírímā, ámmā šina da dāma. Ban tamáha ba mun dāde ga Murzuk ya fī wāta kána muka fīta dagá nán; da Gunsul ya yi mámu rākiā; muka kwāna da ši ga wūri daía; hário muka tají gabá ga wóni wūri kuá, da ga nān ya bērmu; da wódānsu mūtāné suna tāre da mu kána muka zaka ga Sōkūnā.

Sōkūna garí kārāmī ne, ámmā da mūtāné Lāra-bāwa da yāwa. Mu ba mu šīda ba ga éikín bīrni, ámmā wōšē ga wóni gídā. Da ga nān rākūmī da žāki suna šān wóhalla. Suna da garíkaye, ámmā ba su sāmú rūa ba, sai dagá éikín rīžīā, da ránā tana da zāfi. Kadán sun yi rīžīānsu gāba šīrin kō tālatin kána su tārās da rūa; da su dūmka gūga da gírímā; gírímānsa ya yi fātūnān ākuya biú, da, kadán suna sāši ga éikín rīžīā, su dārīma īgoi ga rākūmī, da su yi kōrammī káman, zāka šīda kāsa dagá túdu, hákanán su kē yi da rākūmā nán da wódānsu žakai.

Dabīno da éibirikiñkini, kābīḡwa suna da su. Da muka bēr garí nán mūtāné úku kō fúdu tāre da mu, don Abd el Kērim šina da rākūmānsu, én su kaiši ga garín da ši kē zō, su dāwoyā da ya biāsu. Ámmā daiānsu yārō ne, gōni ši kē, ga hāl-bin bīndigā; ina tamáha ga kōwōčē ránā šina kāsšē barḡwa daía kō biú; da žīminā da yāwa ga éikín dāži nán, ámmā bai kāsšē ba daía, don sun fīši wāyo da fāwōn wḡya.

Da suka kâwomu ga garin da zâsu dâwoi suka sâci zânéna. Dagá râná nán na sáni Lārabāwa bārāyi su ne. Kadán kana táfiā én kai maíwó-hállá ne, káda ka sô bérçi ; ka yi bérçi tun da akoí rânā, da dēre ka yi háñkalí da kâyānka; ámmā ém ba kai yi háka, su yénke wgyānka kámadā su kan yi ga káza. Su mútané masuzālúmçi ne ; én ka bāsu kádán ba ši íssānsu, sai suna sōn kārí ; ámmā su māsú rōwa su ke, kadán sun sāmú abīnsu su zā nēsa dagá garēka. Ámmā suna sô én hálba bíñ-digā ga ékin híska kamān yāra, én suna wórigín dōki. Muka tafó ga wóni garí, ámmā sūñānsa na mánçe, ga ékin kōrammī ši ke, dagá nán da muka fita suka sâci tāsāmu.

Tún da muka béri garí nán ban sáni ba sūnān wóni garí gabá garēmu sai Tarābulus.

X. Kai nagōma.

Issa ga Tarābulus.

Da muka issa ga Tarābulus na ga wóta kāsua ga bāyān bírni da yāyān-yāki da yāwa, ámmā su dúka kúsa ga bākīn gúlbi. Da na gáni bākīn gúlbi na ži kārāyān zñčia, don dādaí ban gáni ba háka gúlbi da gírīmā ; én rânā ta tāsī kana tamáha tana fitawā dagá ékin gúlbi.

Da muka šiga ga Tarābulus muka šiga ga gídān wóni Gunsul. Bāyā ya Tarābulus akoí wóni garí

kārāmā na bāyi wódánda akabérsu dā, da ba su iya kōmawa ga garínsu. Da kāsua Tarābulus ta fī kāsua dúka da na gáni dagá wūrin da na kai kāfāta. Da mūtānē babāku suna ēē mání: záka táfiā ga čikin bakkīn rūa nán? na ēē ī; hárío suka ēē mání, ba záka kára gáni wóni garí ba, ámmā na ēē, ba na zīn ƴoro wónan. Da akoi Haúsāwa dagá nán, da wódānsu mūtānēn Bornu. Dagá nán Abd el Kērim ya sāyā muná sābōn rīgūnā, Abega da ni, jā rīgā ta mūlufi, ámmā ba ta gírīmā, ta ke gāšīē-ria, da ga wāyānta har ga kása dúka mākúblai na fārīn kārīfē, ámmā gánīnsu kámān sināria, ámmā ba sināria ba); hárío kúsa ga mākúblai nán gēwōye ga wāya agēwōye da sārēn sināria; hákanán kuá hānūnta da wóta kārāmā kuá kāmānta ba ta da mākúblai da yāwa, sai fúdu ga kāfāda, biú ga wōšīē nán da biú ga wōšīē wónēan. Da wándō na mūlufi káman žūni da tápši da kyaún gáni; gírīmān čikīnta ka sā šārīrai gōmā, kadán ban ēē ba kārīā; da tāgiā ta mūlufi jā, da ga bīsa garēta akoi alharīni na žūnī. Da nī da Abega mun yi mūrna, doñ muka sāmú abūbuā nga. Ámmā Haúsāwa da su ke dagá nán suna sō su dāwoi, ámmā ba su da kúrdi, da ši ke kaisu ga garínsu: da wódānsu bāyi, ēn sun sāmú kúrdi suna gbōyewa: kadán sun gáni suna iya sāyin kā'nsu dagá ubāngīžīnsu su kan táfi, su yi hákanán. Ban sáni ba gírīmān Tarābulus, ámmā ačīke da gídāšē, wódānda ban gáni ba gína háka

dagá ċikin Afrika, don suna da tawo. Ammā kusa garēmu akoi masallāci. Abega da nī da wōni yāro, Ba-lārabe, muka šiga ; da ċikinsa šina da kyaún gáni ; akoi fātillai aratāye ; ina tamāha suna ċikasu da mai. Na gānī sōfon mūtum dagá nán šina yīn aduā ; ya sā kānsa kása da bīsa kámadā nī kan yi. Da kōmāne da na gāni dabām šī ne dagá nāmu ; saí muna yīn mamāki. Bīrnin Tarābulus muka yi kwānaki fúdu kō biál muka šiga ċikin kārāmī žirigī, wōnda mu ke kīrā sūnānsa žirigīn hāyakī. Da muka šiga ga ċikinsa na gāni babān mādūfā, kána muka tafī kása na gāni dā-kūnā da wūrin bērci, na ċē, wōnga garī ne. Da muka fita dagá ċiki muka yāwo bīsa ga žirigī. Da muka šima kadán ya fāra yīn kurūrua kāmān zāši hādīemu, da žirigī dúka šina mōsi ; mun ċē mun šiga ga sābuān dūniā. Da žirigī ya fāra táfiā na fāra yīn mamāki, mī šī ke tūnkūdāsi ; da rūa dúka ya kāwa farī. Šimawā kadán Abega ya ċē mání, Dorugu, zāka naná, da na zāka na gāni babān kārīfe na dāka bīsa da kása, na ċē, wōni irin žirigī ke nán ? Akoi yāra biú dagá nán māsūmagānān Haúsa, bāyi su ke : Na támbāyēsu, en su diā ne ? Ámmā suka ċē ; áá, da hálšin Haúsa. Suka ċē su māsutáfīā zūa ga Santanbul ne. Na žī mūr-nā, don na sāmú māsūmagānān Haúsa, ámmā na žī taúsāyi, don bāyi su ke. Daiānsu ya ċē ga Abega ; wōnga aīkīn žirigī na Mahamadu ne ; na

ē, wótakīla suna yīn háka ga garīn Anasāra? ya ē, saí suna kōyo; wāne zāsi iya daúkan kārīfe nán da gírīmā da agámāsi da žūna? ban bāsi ba āmsa ba. Ámmā ga šīma kādan na žī zūciāta ba ta sō ba wārin rūa; na fāra tóffi; da ina ēn gūrása kēkasāšīā, ámmā ba ta yī mání kōmī, saí kaína šīna gēwōyawa; na šīda kása ga Abd-el-Kērim, na ē māsa, ka bāni wōni abú én ē, don kaína šīna gēwōyawa, da ina zīn kūmūlo, da bāktīna šīna da dōāci, ya āmsa mání, O! O! ka yi kwāncē dagá nán, da na kwāncē na fāra zīn dāma.

Issa ga garīn Malta.

Da ga ēkin žirigt nán muka kwāna dēre daía. Da ránā ta fāra tāsi, ina gánīnta kāmān tana fita dagá ēkin gúlbi; ya kúsa mārāčē muka záka ga garī Malta; muka šīda ga babām gídā. Da muka gáni gídāšēn Malta mun yi mamāki Abega da nī, don suna gína gídāšēnšu da kyaún gáni. Da hainyāsu ašāre, da kāsuanšu da muka gáni ba mu sō mu kāra dūbāta, don ta sāmí rūan idō, kō sōn abūbuā da yāwa. Abín da su kē da ga ēkin kāsuanšu ba zāni iya fadt sūnānsu ba, don abūbuā dúka sābi su kē garēni.

Ámmā én lōtun ēn tūo ya záka su kan kírāmu; mu kāsšē kāžī kámadā mu kē yi ga ādān Musulmaí. Mu daúka wūka mu yénkē wūyān kāza, da mu yāšīēta ta fāra yīn žūrezūre har

rā'nta ya fīta ; da ɛn sun fīgēta su dáffa, su kāwo garɛmu, saí mu biú Abega da nī ; mu zámna da mūrna da muna ɛí kámadā ādān Musulmi. Ẹn sun kāwo muná wóni námā ba mu ɛinsa, doñ hāram ši kẹ, ba hálál ba. Da Abd el K̄erim ya ɛe muná, káda mu bəri tāguāmu wōšẹ kámadā mu kan yi ga ɛ́ikin Lārabāwa, saí mu sāta ga ɛ́ikin wāndọ. Sāọ daía da na záka ga ɛ́ikin dākĩnsa šāšẹn tāguāta tana wōšẹ ga bāyāna, tna tamáha na sā duká, ámmā da Abd el K̄erim ya gáni ya žā, ta fāra fīta, ya ɛẹ, háka ka kẹ yĩn širi ? Na ɛẹ, ban sáni ba na bəri šāšẹn tāguāta wōšẹ.

Ya kaímu ga gídān Sáríki na garí nán, gídā nāgarí ; dākūnā da gírĩma ; da babu raíraí kọ kādān. Kámadā gídāšẹmu na ɛ́ikin kūra, āšāre. Da na gáni wóta máɛe tana zákuā tana da zāņẹ babá, ámmā žíkĩnta kārāmĩ, ɛn ka sā hānūnka biú ga ɥọsọnta hānūnka su tabá žūna. Da gāšĩn ká'nta ta kíssāsu ga bāyū, da fúskānta fāra kámān Alĩ, da abú na žíkĩnta ba na tūna da su ba yánzu. Da muka tafĩ šān híska muka gáni mādĩfā da ársas, kọ dūšĩm bĩndigā, muka ɛẹ, wóngá garí šina da kārĩfi ; muka dāwoí ga gídā.

XI. *Kaí na gōmā šā daía.*

Bérin Malta.

Mun zámna ga ɛ́ikin Malta kwānaki biál wóta-

kīla ba háka ba. Muka záka ga wóni žirigīn wūta, ámmā ačíkē da mūtāné, ina tamáha ba yāyān yāki ba nē. Da muka bēri Malta hário na fāra žin kūmōlō; ina támbāyā Abd el Kērim ši nēma mání lēmu, ya čē, wōnga žiriyt nē, dagá enna sāmú lēma? Ya taft ya támbāyā maižirigt ya bāši lēmu, ya kāwo mání; na rābā, na bāda šāši ga Abega, doñ ši da kānsa ba iya žin dādi. Da kwānakí úka sun yi muka zākā ga wóni garī sūnānsa ban ži ba kwarai, doñ ni kē kūrūmā ga mūtāné nán. Muka gáni dāwakī da yāwa; da mūtum daia šina rikēda dāwakī biú, da šina bīsa ga bāyā daia. Muka šida ga gída nāgarī; kyaūsa ba na iyu čē ba; ina tamáha māšidi ši kē. Da ga nán wóta máče ta bāni kúrdi, da tana yīn mūrna ta gáni bākin yāro ga dākīnta. Da kádan lōtun čima ya yi suna būga karaúrāwa, da én muna táft ga čin tuo ko ga kálači, ba mu sáni ba kámadā zāmu rīkē wūka ko zīnkē (zīnkē ši nē kārīfē kāmān čákwālī, ámmā aňyēnkēši kāmān yasōsin mūtum, su úku, ámmā ga sándā daia). Tīn da mu kārē čin tūomu muna šān wóhalla ga yēnkē nāma, ém ba mu iya ba mu taúšēši da bāyān zīnka.

Da dūfu ya yi muka daúka kāyāmu, muka záka ga wóni wūri, énda akoí fitillā da yāwa. Muka gáni mūtāné suna šiga ga čikīn kārāmī dāki; muka gáni Abd el Kērim šina gúdu zūa ga wóni wōšīž nán yana sā kā'nsa, da mu kuá muka šiga

Abega ya čě mání: mīñēñe wóniga da ši ke žāmu? Ámmā na ámsa mása, dāwakīn da muka gáni su ñe suka žāmu; ámmā Abega ya čě, kadán dāwakī nán ñe gōbē da sāfe mu sāmú wódānsu amače.

Da ga dẹrẹ nán suka ẗàya ga wóni wùri. Àmmā tna ẗìn kǐsirũa kwaráí, da na ẗì dúmmì kámàn sagó ga éikín ẗùrẹ, tna tamáha rũa nẹ na šā, ámmā da na fíta ban gáni ba rũa, da ina ẗìn ẗòrọ ban tafí ba nẹsa, don káda ẹn (g)bātásda káina; na dāwoí zũa ga Abega. Abega ya ẹẹ mání, ka tafí nẹsa, kaí kana ẗìn ẗòrọ, don káda ka (g)bātásda ká'nka? Na ẹẹ, áá, ba zāni táfiā nẹsa ya fí wónan. Hákanán muka bẹri garí nán. Da sáfíā ta yi na fíta kaína wọ́šẹ, don ẹn gáni mìnẹ si kẹ ẗāmu. Na gáni kārífẹ da ẗāwo šina zũa gabá da báya, na ẹẹ, ó, Abega, “areri,” ka záká ka gáni! Da ya fíta ká'nsa wọ́šẹ ya ẹẹ, áá, na fadá máka ba dāwaki (daúaki) nẹ da su kẹ ẗāmu; ámmā ba mu iya ba ẗìn gāziā fíta kaímu wọ́šẹ. Da muka šíga ga wóni dákí, wóna mu kẹ ẹẹ dākin dūfu (Tunnel) na ẹẹ: mútānén kása nga gónáí su kẹ, kákọ su yi gína ga kálkāšin kása kámàn kūrẹge!

Da muka ɕāya kumá ga wóni wūri na ɕē, dōmi muna ɕāyawa háka da yāwa? Na ɕē, wótakila žikūnāmu da suka daúka suna sō su wúɕe gabá garēmu, abín da na ɕē háka, ina tamáha žikūnamu suna táfiā ga ɕikin kārúsān dāwakt, ámmā suna bīmu ga bāyā kāmān wǵziān karé, don ba su bērmu daúka žikūnā tāre da mu. Da muka fíta dagá wūri nán muka yāwo zūa kādañ, muka šíga ga ɕikin garí, da ga nán muka ɕi tūp. Na ɕē mūtāné farúfarú su mūtāné nāgarī ne, kōēnna mun tafí suna širiā muná abínɕi máza. Ámmā da muka bēr wūri nán muka támbāyā Abd el Kērim sūnān wōnan abú, da ší ke žāmu, ya ɕē : “dōkín Victoriá ;” na ɕē da kyaú. Ámmā tún da muna táfiā muna wúɕe garūruā da yāwa, da ban sáni ba sūnānsu, ko én tūna kāmānsu ; kadán Abega šina nán ši tāyani. Ámmā da dēre ya yi, ban sáni ba wóni garí muka šíga. Muka šida ga ɕikin gídā katāgi. Ámmā da sāfiā ta yi, ban sáni ba wāne ya fadā mání sūnān garí nán, wótakila Abd el Kērim da kānsa ya fadā muná, ban sūna ba, da wóniga ne sūnā : London.

XII. Kaí na gōmā ša biú.

Issa ga London.

Gídān da muka šida māšidi ne, don mūtāne māsutáfiā ga wóni wūri suna sábkā ga gídāše

kámā wónan. Irin gídāšē nán ba mu kẹ da su, da dọmí na ẹẹ háka : bākūnāmu suna šída bāyā ga gari, da ẹn suna sọ su šída ga ẹ́kin gída nāgarí, su záka su nẹma, ẹn sun sāmú, su taft da dūkiānsu dúka ; ámmā ga ẹ́kin London ba ka širān kọmí, saí ka taft ka žẹfa kánka ga ẹ́kin dākūnā nán ; da suna da bāruā da yāwa ; da gídāšēnsu āratāye da kārāúrāwa ; ẹn ka sọ ka kírā bārā kana žān kārāúrāwa nán, da šimawā kādan, ka gáni sārma-yí ya záka bísa, da ši támbāyẹka abín da ka sọ. Da abú daía, ẹn zāsu ẹ́n tūonsu, suna būga babán kúbẹ ; da kọwānẹ da ya ži háka šina zākuā ga ẹ́n tūo.

Ẹ́n tūon mútānẹn Inliz abin dádi nẹ.

Ka búde kīnuānku da ka ži dádin ẹ́ tūon Inliz. Suna da babán maída ; taínta ya yi gabá úku da tawónta kámu biú, da fādínta kámu biú da šāši ; Abú nafári suna sá maída daídaí ; kána su šimfúta fārān alkāmūrā ; da su āžẹ wúka da zínka da ẹ́kwálí, da fāra alfúta kúsa garẹsu gẹwọyẹ ga maída dúka ; da suna da kūšẹra ga kọwóńẹ wūrin da suka āžẹ wákáke.

Namíži daía šina zámńẹ ga makārin maída, da máče kuá tana zámńẹ ga kaín maída. Dafári uwāngídā ta kẹ zámńa kána ubāngizín gídā da ši kẹ zámńẹ šina ẹ́wa ga yāra da yan-mātā : aku zámńẹ. Šina da babán akọši: kadán na námā nẹ,

ámmā én abín maitáfěi nẹ, suna āžīę ga mátāsa. Māzān London ba suna sọ su gáni mátānsu suna yīn wóhállá. En sun gáni mátānsu, kọ daiānsu ta b́uga hānūnta ga maída, mīžīnta šina cẹ; O, my dear, what is the matter? Ši nẹ, masọyāta, kọ mai cāda, mī ya sāmẹki? En ka gáni suna yīn abín nán, ba zāka iya rīkẹ dāriāka; ámmā én kai dāriā suna cẹ: how rude you are! kākọ ka kẹ da rāšin kūmiā, kọ ƙaūrín idọ.

Bán mánčẹ ba cīn tūọnsu har yánzu. Suna āžīę ākusā wódānsu na āzurűfā, da wódānsu, abú kánānā, na šināria, da kasasākẹ ganīnsu da kyáu ya fī nāmu. (Nī fadā máka suásuá) Da én sun fára cīn tūọ, ba ka sáni ba yaūšẹ makārīnsa ši kẹ. Su yénkẹ máka námā; suna da bárā ya kāwọ ākōšínka da námā; da ya kāwọ máka kumá dánkālī, ámmā ba ši da dádí kāmā nāmu; da su kāwọ máku mīa, ta fī tāmu da dádí. Hário su kāwọ máka gūrása, da šínkáfa, da abūbuā da yāwa bámda wónan, suna kāwọ máka, ba na iya fadā máka sūnānsu dúka, don sun fīmu da cīma; da kōwánẹ sansāmī, ina tamáha, suna cī.

Su daúka wónan námā, su kāwọ wóni abú fāri fet, su dọra b́isa ga maída gabá ga uwọrigídā, don šina táfěi; ba ka sáni ba mīnẹnẹ, ámmā ka cīši, don šina da wúnkẹ, da kyaún gáni; da wóni abú suna kírā "pie;" ina tamáha anyīši dúka da šuker; ina sọnsu kwarái. Da kadán kun cī wó-

dānan sun kārę, adaúkęsu ; akāwọ wūka, su āžtę ga kọwānęnku ; su kāwọ ćúkūmāri da gūrása ; maigídā ya yęnkęši, bārā ya daúka dagá gabánsa, ya gęwọyā ga jīmāa dúka ; da ęn kun kārę wónan su daúkęši ; kána su kāwọ kánānān kwáčāyę na madūbi, ámmā ba kana iya ba gánin fúskānka ga ćikinta. Su dọra su bįsa ga kasāķę, su āžtę ga gabánku ; su kāwọ gūšiā, da gīa, iri dabám, da wóni abú kámān lęmu, da kękasāsu yān ćibirikin-kini, da ęn kuna ćisu, kun kārę, kuna zọma hānūnka ku wánkęsu, ku kękaķę hānūnku ga mahārma fara. Da ęn ka gáni suna ćin tūọ nán, ba ka sáni ba ęnna su ķę sāši ; kana tamáha abin da sun ći anadaúkęši. Da yān mātā suna ći tūọ nán kádañ-kádañ ; ina tamáha sábadā wónan su ķę da kārāmīn tọso.

Bāyā ga ćin tūọ ęn mātā suna fíta dagá ćikin dākin ćima, su taft ga dākin tāru ; ši nę dāki da ya fi dúka na ćikin gídā. Ęn sun bęr sāmārę, sāmārę suna sā kārın gīa, da suna yīn zánćęnsu da dādi, da sāmārę suna žā gāšin bākĩnsu, ko sāsĩnsu. Ęn sun kārę su taft ga wūrin yān-mātā ; su sāmęsu suna yīn kiddy bįsa ga wóni mākiddy, sūnānsa “ piano ;” mūriāsa kāmā ta sāręwa, saí ya fi sāręwa. Suna da lętāfi ārubúćę, su sāši ga gabánsu ; suna yīn wāka tún da suna wọręgi. Da kọmī da zāka, támbāyānsu, ka ćę “ if you please,” kadán ba ka ćę ba háka su ćę : “ rude young man,”

ši ne, *én* ka yírda, da *én* ba ka cē ba háka, su kíráka sārínāyí māraskūmiā. Ámmā *én* ka sání abín da su ke yín wórígi, ka yi mūrna. Da wódānsu suná rāwa da yān mātā; kána su šā gīa kumá, báya ga wónan wódānsu suna kārātun tákardā labāri; labārin da ka sání ga kōwóčē kása wóda suka gáni; da suna gōda máka kāmā kō fúskān mútum ārubúčē. *En* lōtūnku ya kúsa na táfiā, ku taftí gídā.

Yāo na káwo máka labāri da yāwa; kana sōnsa, kaí masōyin magána Haúsa? ka sāmú magána sābō? kádán ka sāmú magána sābō, ka yi tumá da mūrna; nī, kádán na sāmú sināriā nī yi tumá da mūrna, don sināriā šina da anfāni; magána bábu da anfāni. Na gāzi da zánčē, na taftí kwāna. Har yányu hānūnka ba ši gāzi ba da rubúta? na taftí kwāna. Kádán na yi magána dēre dúka, kai ka rubútu dēre dúka. Ka kwāna lāfiā, kaí masōyin magána Haúsa. Gōbe, da sáfē, kádán na sāmú kúrdi da yāwa, nī fadā máka tasūnia da yāwa. Ka kwāna lāfiā. Ba nī da magána ko daa kumá.

Oin tūo na Afrika abin na mūrna ši ke.

Kádán mātāka ta dáffa tūo da mīa éikin tūkūniā dabám, wóda akayī da yākuā da kūka kō gōdo, ta sá gīširī da bérkōno. *En* ta dáffa mīa nán, *én* mútāné Inlíz sun dándānāta, bākīnsu ši sōālē sá-

badā bérkōnō ; ámmā ta kan sāta éikin akōši, da tūo dagá éikin mīa, ta gēwoyēši ; ta daúka akōši, én ta záka gabá ga mīžinta, ta dúrgūsā, ta āžīē tūo ; kadán mīžī, abōkānsa suna nan, ši éi tāre da su ; da mātāsa tana zámne ga wūrin mūrūfu, ta éi tāre da yāyānta. Māzān Afrika ba suna sō su éi tāre da mātānsu, ban sáni ba sábadā mī, da kadan kai, kana sō ka sáni, ka tafī ka tambāyēs.

Bāyā ga ēin tūon mázā, yāro šina daúkān akōši ši kai ga uwāsa, da uwāsa ta ēē : agaišēka, dāna. Ta daúka rūa, ta kāwo ga mīžinta. Muna ēin da hānū ; ámmā na yāra šina kōnēwa sábadā zāfin tūo, ámmā mázā sun sába da wūtan tūo, ko sábadā aikī hānūnsu ši ke da kábri, kāmān bāyān gíwa. Da én munu yīn aikī mātānmu kuá su kan tafī ga gōna, don su tāya mīžīnsu. Da én muna ēin tūo ba mu zámne bīsa kūšīēra, don ba mu da daía, sábadā wōnan mu kan zámne bīsa kāsa ; da wódānsu, suna šimfúla tābérma, da wódānsu būzu. Muna ēin tūomu da mārāēē, ga fāduān ránā ; da bāyā ga ēin tūo, mu táfī mu kwānta. Da sāfē kuá saúrān tūo aṅgaṅamāši ga éikin tūkēniā daía adaffāši ; kadán ya dáffa afitas, da šina da dādi ya fī irin tūo dúka ga éikin Inland. Suna tamáha da muna kwāna ga éikin kūra ba mu sáni ba kōmi nāgarī. Da bāyā ga ēin tūo nán sai furá muna šā ránā dúka. Da mārāēē mu éi tūo. Da yāra ém ba su sōn furānsu, suna táfiā éikin dāži su

ēi diān itāče ga kálkāšīn énuā da saínyi, da mā-račē sūn kāwō itāče na dáffa tūo.

Mu maída ká'mu ga London.

Da muna zámna, ga éikin gídā nán na sāmú kārāmīn furé daga éikin sándūki, na žāši, ya kī tīrēwa, na čē ga Abega: gá īrīn furé, wónḁa ba iya tīrēwa; ya čē, ka kāwōši garēni, da nī čāgēši; da na kāwō mása ya žā, da ya gáni ya kī čīruā ya mūrśāši, ya gáni alkāmūrā čē, suka rīna. Mātā, māsuaíki éikin gídā nán, suka bāmu wóni abú an-yīši da gāši na wánkēn hakōri; da én muna čīn tūo tārē da su éikin māḁafa, én muna sōn wóni abú, sukan čē: say, "if you please," ámmā ba mu sáni ba magánān Inlīz, mu kan dūbēsu, da su kuá suna dūbēmu; sunka čē, mī ya sāmi gāšīn kāínku? Muka čē, mun áškēši dagá éikin Tarabulus.

XIII. *Kai na gōmā ša úku.*

Bérin London zūa ga Germany.

Muka béri London muka tafī ga Germany; éikin garī ubān Abd el Kērim, Hamburgh. Da muka záka ga kōfān gídān ubānsa, ya būḁe kōfān kārūsa, ya šīga éikin gídā da gúdu; kana žīn dúmmi ga éikin gídā; da muka šīga éikin gídā Abega da nī, suka kaimu bīsa; muka āžīḁ kāyāmu,

muka tūbe rīgñāmu māsudaúdā, muka sā wódānsu wánkēku, muka šida kása ; suka kāwọ muná gāwa da bakká gūrása da mai, muna ċita, da mun šā gāwa. Nī ban sọ ba ċin gūrása nán akēkášę da taūri. Na gáni uwān Abd el Kērim, da ubānsa täre da kākása. Da ga rāna nán mūtāné suka tōru, suka šā atę dagá nán. Ámmā muka wōšę ga bākīn kōfān dāki, nán mu kę ċi da muna šā, sábadā wñan ban sáni ba abín da sun yi dagá ċíkin. Da suka kārę Abd el Kērim ya kírāni, ċn yi māsū wāka, na yi māsū wóta gāšċeria wāka ta dān Karama, ita kę nán : Dān Daúda šina gídā kọ kuá ba šina gídā.

Kadán ya sāmi támbāyā.

Ši sām̄ma kāra Maínọ.

Maínọ ba šì tọrọ.

Šiga bābu taúsāyi ;

Fadá da gọbe.

Kwānan wāza.

Rūra na Kande.

Kírīžin kāda.

Mútuā ga rāgōnki na laíya.

Da na kārę suka yi tábbi da hānū, ámmā ban sáni ba dọmi sun yi háka, saí Abd el Kērim ya fadá mání, gaísuā ċę. Ámmā tún da tna yīn wāka nán šina dagá ċíkin dākīnsa, bābu kọwa täre da šì, ya ċę mání ya íssa, na fíta. Da sāfiā ta yi ya

kirā wōni mūtum, badūku, doñ ši yi muná tākālmī Abega da nī, da wōni mūtum kuá, mādúmkī, ši ya dúmkā muná rīgūnā gāšīeru; suna da kábri, abin da ya kamāčēmu ke nan dagá cikin Germany, doñ suna da dārī dagá nán. Kadán ayénke yāsōnka kadán ban cē ba kārīā, bābu dāson zinī da zāšī fīta. Da wōta rānā mūtum ya záka cikin dākīnsa, da Abd el Kērīm ya fadā muná mu sā farāyēn rīgūnāmu, hákanán muka yi, muka záka cikin dākīnsa. Abega ya zámna bīsa kūšīērā, ámmā nī ina taye kúsa da ši, da hānūna daía šina kúsa da alžīfuna. Na gāni mūtumé nán šina da alkālamī, da én ya dūbēmu, ši sā da kānsa kása, da tákardā fāra gabá garēsa. Da ya kāre muka fīta; ámmā ban sáni ba mīnēne da ya yi, saí Abega šina tamáha, kāmā iē. Ubānsa ya daúkēmu wōšē ga wōni māsallāci, ámmā mūtāné suna yīn aiki, da kūšīērai da yāwa dagá ciki, āšīēre daídaí. Muka fīta dagá cikin māsallāci nán, muka tafī wōni wōšē, kúsa ga bakīn rūa, muna wúcēwa gídāšē nāgarīgarú, da kāsūā. Muka šīga wōni gída cike da mūtāné. Ina tamáha dúka suna šān tábān háyakī, da tákardu kānānā cikin hānūnsu; ámmā muna dagá bīsa; da suka gánēmu dúka suka tāda kaūnā bīsa, dúka fúskā farāyē; ámmā ban sáni ba dōmi suna sā bakkā tāgiā: Muka záka ga gídāmu. Da ga wōta rānā mūtāné, da yāwānsu, suka tāru, da kōyāušē suna yīn háka. Na yi fūšī, na šīda kása

na kwáče sándān yāro, na bŭgēsu da ita, su dúka suka gúdu. Abega ya záka, ya kárbi sándā dagá hānūna, ya bāda ga yāro. Kúmā dagá wóta ránā da zāmu táfiā ga gōna ta kánēn Abd el Kērim maínya da yāra, suka tāru ga bākīn kōfā kāmān kūdāšēn zūmuā dagá wūri daía ; muka šíga éikin kārúsa, muka tafī, muka bērsu. Da Abd el Kērim ya gáni gidā da akagína ga tālakāwa, ya ēē muná, wónan hyaúta ēē ga tālakāwa, da ta fī kyaútan sārīkīn Sókotu, don sārīkīn Sókotu ya bāši dōkīkūru. Da gidā nāgarī ne dagá wōšē, ban šíga ba éikīnsa. Muka táfó gidā ; wódānsu, abōkaínsa, suka bāmu kúrdi na ázurūfa.

Muka bēri gidān ubānsa muka záka ga gōnān kánēnsa ga éikin kārúsa. Kánēnsa šina da máče, sai bábu yāyā, da karnūka, šānu da dāwakī (daúa-sī) šina da su dagá éikin gōnāsa. Kadān bārūānsa suna túnguā nōnō mu kan tafī tāyāsu. Da muna bēri nán Abd el Kērim ya bāni rīgān kánēnsa tana da naūyi, kāmān lūfudī, ámmā, kóda ina da kāramān kārīfē, na tafī da ita.

Sūa ga Gotha.

Bāyā ga bērin gidānsa muka íssa ga Gotha ; muka šīda éikin māšīdi. Da sāfē muka šīda kāsa muka tafī ga wūrin mādafī, nán mu ke yīni ránā dúka. Da mu kan tafī šān híska da bārā, don

ši gódā muná sabin wūrāre, muka íssa ga wóni wūri énda rūa na tāši bísa ; da na ƴaya tna kal-
lon wónan. Muka wúče, muka záka ga wóta babán haínnya, da ga kúsa garęta akoí māsallāči.

Petermann.

Abd el Kērim šina da abōki sūnānsa *Petermann* ;
ya kaímu ga gídān wóta máče sūnānta *Dorothea*
Beker ; muka sāmú yāra suna wórīgí dagá čiki, da
mu kuá mun yi wórīgí täre da su. Ta bāni letāfi,
sūnānsa, “*Natur Geschichte*,” ši ne letāfi da ga
čikīnsa akoí kāmā na býrī, da būšiā, wóta būšiā
kārāmđče, wóta da gírīmā. Ēn ka záka kúsa ga-
ręta, ta kan maída ká’nta ; da ba záka iya daúkānta
máza, don tana da kāyā, kāmān ta bęguā ; da
šimāge, da biribiro, da kūra, da záki, da dām-bā-
riā, da dāmmu, da gýwa, da gādōn dāzi, dōrina,
da nāmīžin dōrinā, rākūmī, kāsáú da rākūmīn
dāwa, mūšiā, šīmīnā, maižīka, kúnkurú, hāwoíniā,
kāda, uwāyara, zérbina, kunāma, garę : ičen da-
bīno ; kōwōne ya tafí garīn Lārabāwa ši gāzi da
čīn dabīno ; itāčen abdūgā ; ičen tāba ; da akoí
kūri na irin wódānan kāmā, sai ba mu da sūnānsu ;
muka gaíšięta, muka tafí gídā.

Da tna tamáha bábu mútumę da na sáni sai
Petermann, da ši mútum nāgarī ne. Da wóni lōtu
ši ke sọ ya yi muná magána da Haúsa, ámmā ba

ši iyawa. Da ši ya bāni letāfin dūniā, ya rubúta da Haúsa : abòki Petermann ga abòkīnsa Dórugu. Ban sáni ba mīnē dagá ċíkīnsa, don ba na iya karātu ko rubútu, saí na daúka, don ċn tīna da ši.

Issa ga Berlin.

Da muka tāši dagá Gotha muka záka ga Berlin, muka šīda ċíkin māšīdi da girīmā. Da ga nán Abd el Kērim ya daúka Abega tāre da ši, ban tafī ba tāre da su, saí Abega ya fadā mání labāri na abín da ya gání, ya ċē : suka šīga ga gídān babān mútum šina ċíke da sināriā bīsa ga rīgūnā, da šina žān tákwòbīnsa kása, da ya gání Abd el Kērim ya bāši zābīra ta Kānu tana da kyaún gání. Da ċn mātā sun záka sāmārtī suna daúka másu alkiāba dagá bayān su. Da ga ċíkin līrnin Berlin kōyóúšē tna gání yāyān yāki. Da gínān gídānsu da kyaún gání, dógāyē da kārīfi. Kadān suna kírā mútum, maikārúsa, suna bīsa wóni abú kārāmī kāmān fító, da ċn maikārúsa ya žī hāka, ši kan žúya wāyānsa, da mútumé nán, da ya yi fító šina tāda hānūnsa, da maikārúsa, en ya gání, ya záka garēsa.

Ubān Tebib.

Da ga ċíkin Germany na gání ubān Tebib, ubān-gīžimu nāfāri, wóna ya bāni diyaūči, ši sōfo nē, ámmā da kārīfi, da ƙáinsa kāmā na mútum ; ba ši da kībba kwaraí, da, īna tamáha, ká'nsa farí nē ko

furúfurú, da bakka tǎgiǎ bísa kǎ'nsa, da fúshǎnsa akúnčẹ ; da Abd el Kērim ya čẹ : wónan ne mútum da dǎnsa ya bérku diǎ. Da muna táfiǎ čikin Germany, muka támbāyǎ Abd el Kērim, mīnēne wónan abúfǎrí ? ya čẹ, šuker ne. Da muka tafí ga mǎšidi Abega ya čẹ, ẹn wónan šuker ne nī čika ziri-gĩnsu daía, da ẹn tafí ga kǎsamu da ši ; yǎnzú fa da muka šida čikin mǎšidi na gáni abín nan fǎrí bísa dǎki, na čẹ ga Abega, gá, abín da muna gáni da fǎrí, na tafí na dándǎnǎ, ya čẹ da zǎki ? Na čẹ, ya ka, da ka čí, da ya dándǎnǎ, ya čẹ, dúka rúa ne, na yí dǎriǎ, na čẹ Abd el Kērim ya saišēmú. Da ga nán muka sāmú wóni sǎrmāyí šina yín muná magánǎn Lārabǎnči, da muna āmsa mása. Dafǎrí ya čẹ : “ a sallama alaíkum ”, muka āmsa mása “ malaíkum masallam ”, gaísuǎ Lārabāwa ke nan. Ya kíramu ga dǎkĩnsa ; muka zǎmnǎ tǎre da ši ; da šina šǎn tǎba, ya čẹ ga Abega, ka daúka daía. Irin wónan tǎba, suna yínta anǎde, kámǎn yǎsa. Da Abega, gá ši, mǎsǎ tǎba ne ; ẹn ya sāmēta šina šǎnta kámǎn čín tǎp. Ban gáni ba kǎsa da mútǎne suna šǎn tǎba kámǎn yǎn Germany ; kana sāmún kǎrǎmín yǎro šẹkarúnsa ša biú šina da tǎban túkúniǎ akáffe čikin bǎkĩnsa ; suna bǎna tǎba, ámmǎ nī ba na šǎ, ẹn na daúkēta, nī kan bǎda ga Abega. Da wóni wúri da mun tafí čikin kǎrúsa ta dǎkin wúta, na čẹ ga Abega, ka tafó, da ka gáni wónan haínya ; da ya tafó šina tamáha bábu madúbi ga

*bākīn kōfa, da zāši fīta kānsa wōšē, ya pásšē ko ya tūnkūde madūbi, dúka suka kāriē ; na fāra dāriā, ya ēē da magānam Bornu : aforo kasutu dīmī ? šī kē, dōmī kana yīn dāriā ? na ēē, don madūbi ya pásšē. Wōni mūtum ya zāka šina da rīgā ta gāši bīsa garēsa da tāgiā da gāši, ēn ka gāni tāgiāsa kāmān tana da kūnuā ; ya yi dāriā. Abega ya ēē, dāriāsa ta mūgūniā ēē. Abd el Kērim ya bāsi kūrđi sábadā madūbī. Da Abega da ya kāriāši, ya sābirā bāyā, yā taya, ya būde bāki da idō, ya ēē, ah, ban sāni ba akoí madūbi dagá nán ! Da madūbi ya zūba kāsa kilīn kilīn kāmān kana būga tāsa. Abd el Kērim ēn mun taftī ēkin kārúsa ya ēē, ka yi hánkalī da madūbi ! Na mánčē ēēwa ubān Abd el Kērim ya daúkēnu ga wōni gídā dagá ēkin Ham-
burgh. Akoí mazámni dagá ēkin wūri nán, da fátilla da yāwa, da mūtānē āzámne gēwoyé kōwōnē wōšē.*

Dafāri suka fīta dōki ; da wōni mūtum šina tákān dándālī da búlāla ēkin hānūnsa ; ēn ya būga búlāla dōki šī kan yi gúdu ; ya gēwoyé dándālī sāp biál, kána su maīsāsa ; ēn sun zā karaúrāwa wōni dōki ya fīta da sūrđi ga bāyānsa, wōta yarīniā ta zāka ; suka dōrata bīsa garēsa. Na ēē ga Abega : wōga ba diā da rāi ba ēē ; Abega ya ēē ; í, tana da rāi ; na ēē, ka gānēta, da ka dūbi, kāfáfūnta da gírtmānsu kāmān yāsa hānū úku. Ta dōra dagá dōki ta šīga ēkin gídā, hákanán kuá dōki.

Bāyā ga wōnan bīrī ya fīta šina sūkuā ga bāyān

karé šina da kansākalī āratāye kāmān dan yāki, da šina da tāgiā dóguā tana da ƙāwo gabá, da ƙāwo dagá bāyā da tamma asāge, ya gēwoyē dāndalī. Wóni mútum ya kōro karé; mútumé nán ya ɕíka bíndigā kārāmā, ya bāda ga býri; na ɕē, yāo mu gáni mamāki. Da býri ya ƙāya nēsa, mútum nán ya ƙāya gabá garēsa; mútum na maisā mútāné dāriā ši ké. Ya fadā wóta magána da hálšin German. Býri ya dōra bíndigā ga kafādasa; ya būga bíndigā, mútum ya fādi, mútāné suka yi dāriā; da anakiddi dagá bīsa býri ya tafī da dōkīnsa ɕíkin gídā.

Gíwa ta fíta suka sata ta kwānta kāmān rākūmi; wóni mútum ya hāwa bīsa garēta, da ta gēwoyā ta šída; akakāwa máta wóni abú dagá ɕíkin kásko ta daúke abín nán, da ta hādīē, ta daúka kásko, ina tamáha, zāta hādīēši, ámmā ta bāyēs ga mútum. Da akoí karaúrāwa kúsa garēta; abín da ta ɕáinye ta kan zā karaúrāwa, doñ su kāwe máta kári. Ámmā ba mu gáni ba mākāri, muka tafī.

Dagá dēre nán mun zī mūrna, doñ mun gáni abín mamāki, wóna ba mu gáni ba dādaí.

Da muka fíta dagá Germany mun šiga ɕíkin zīrigí, kána ga dōkin wūta; muka íssa ga London, muka šída dagá nán. Nī fadā máka labārin London suásuá. Na fadā máka abūbuā da yāwa; mī ka bāni yānzū? Aí ka bāni abūbuā da yāwa, na góde máka. Sai wóta rāna. Táfīa da raí na Dorügu sun käre.

XIV. *Tasūniōyí, habaitai da zánče, dúka na Dorūgu;*

OR,

NARRATIVES, TALES, AND DESCRIPTIONS, CHIEFLY
BY DORŪGU.

1. *Tasūnia ta fāraūta.*

Narrative of a Hunting match.

Yāo maka tafi fāraūta mu úku. Yāro da ubānsa suna da bīndigā, nī ina da dūši ċíkin alžīfu. Da muka tafi ċíkin dāzi bābu karé tārē da mu; ámmā ubān yāro ya sáni ċnda námā ši kē. Da muka tafi ya gánēši, ya góda ga dānsa, ámmā dānsa ba ši gáni ba. Hārīo ya góda mása da ya gáni, ámmā nī ban gáni ba, don na țāya bāyā garēsu, don káda mu tafi wūri daía, káda námā ya tāši kadán ya jī mōsīmu; ámmā suka kirāni, na tafi kúsa da su. Ámmā dafāri ubān yāro ya ċē ga dānsa, kadán nī na hálba dafāri, kaí ka yi gúdu, ka hálba, ya ċē da kyaú.

Da suka gēwoyā ga wóni wōšē kādañ, muka țāya, ubānsa ya hálba, da námā ya tumá bīsa, ya fāra gúdu, kána dānsa ya hálba; nī kuá na žēfa da dūši, kána muka fāra gúdu muna bīnsa, ši kuá šina gúdu, kána muka țāya, ši kuá ya yi gúdu, ya šiga ċíkin sánsāmi.

Da muka gáni ya šiga, muka țāya wūri daía.

Dānsa ya ċika bīndigā, da šina ċikawa na gāni nāmā nān, ya fita dagá ċikīn sánsāmi, na ċē, gá ši, šina fíta. Da ya fíta ya fāra gúdu. ba ya iya gúdu máza, doñ bīndigā ta halbēsa dafāri. Muka țāya muna ganīnsa har ya tafī ga wōni wūri ya gbōya. Na daúka dūši kána muka fāra gúdu ; da muna gúdu muka țāya muna táfiā. Da suka wúċe nāmā, nī na gāni ; ina sō ěn žēfāsa da dūši, ámmā ban žēfa ba. Na țāya, na kirāwo ubān yāro, na ċē : gá ši, kun wúċe ; ya ċē, ěnna ? na ċē, gá ši, kúsa da mu.

Da muka tafī bāyā kādañ, ya hálba da bīndigā, ya kásšēši ; ba ya iya tāši, saí šina žūri da káfa. Ubān yāro ya ċē ga dānsa ; ka daúka ! ba ši sáni ba kámadā zāši daúkānsa, saí šina sō ya káma kīnuā ; ubānsa ya ċē, ba háka ba. Da ubānsa ya sā hānī, ya káma kāfafūn báyā biú, ya múrde wūyānsa, kána ya daúka, ya góda ga wōni mútum dagá nēsa.

Mútumé nán ba ši gāni ba. Harío ya nūna mása, ya gāni ; ya țāya har muka išēši. Ya kárigba dagá hānuānsa suna yin zánċe. Daiānsu šina ċēwa, wōnan nāmā šina da kibba. Maāikácīnsa ya ċē, ina gúdu da nāmā nān ; na ċē, kadán mútumé nán ya gúdu tna kāmāši. Har muka záka ga gídā ya kárigbā, ya sā wūka, ya ċāge țákankané dāgará (žēžia), ya sā wóċan káfa dagā ěnda ya kēta, ya rātāye ga bīsa itāċe.

Ubān yāro ya ċē : Kana sō ka hálba bīndigā ?

na *čē*, *ī* ; *kadán* na *tafi garina ina daúka daía*.
Muka fita ; *ya kásšē zúnsāyē biú kándnā* ; *nī kuá*
na hálba sáo úku, *ban kásšē ba kōmi*, *sai sánsāmin*
itātua suna fādi kása. *Muka šíga éikin gidā*,
muka zámna kúsa ga wūta muna zánče da mūrna
yin dāriā ; *ši kẹ nán ya kārē* ; *na kāwọ máka la-*
bāri yāọ.

2. *Magánān Kūra da Kūrēge.*

The Story of the Hyena, and the Fox.

Kūra ta *haifi diānta tana kāwo másu abinči* ta
tafi éikin dāži, ta *daúka kašši*, ta *kāwọ* ta *bāyēs*
ga diānta suna čē. *Da dēre ya yi ta tafi tana*
nēma kašši. *Kūrēge ya tafó*, *ya šíga wūri énda*
diānta su kẹ, *ya šíga kálkās ya gbūya*.

Da dēre ya yi ta tafi nēman kašši, *ba ta sáni ba*
Kūrēge šina éikin rāmi ; *da ta kāwọ námā ta bāyēs*
ga diānta sunka čē : *nāwa nẹ nẹ ? Kūra la āmsa ta*
čē másu : *nāku dúka*. *Kūrēge ya čē*, *ku bāni*, *nā-*
māna nẹ ; *suka bāsi ya čai nye* ; *diānta sunka zám-*
na da yūhwa. *Hário da dēre ya yi ta tafi ta sāmú*
námā kọ kaššt, ta *kāwọ* ta *bāyēs* *ga diānta*. *Diānta*
sunka āmsa máta suka čē, *nāwa nẹ nẹ ? Uwāsu ta*
čē másu : *nāku dúka*, *sunka bāyēs ga kūrēge* ; *kū-*
rēge ya čai nye, *ya bẹr diān kūra da yūhwa*. *Kọ-*
wónẹ dēre tana táfiā tana kāwọ kašši tana bāsu ga
diānta tana čēwa : *nāku dúka*.

Ba ta sáni ba nāku-dúka sūnān kūrēge. *Har*

wāta ya yi ta ēē ga dīānta : ku fitō kōwōnē šina fitowa bābu kibba ; wōnan ya fitō saí da rāma ; su dúka bābu daía da kibba éikínsu. Ta ēē másu : éнна námā dúka da tna kāowa kuna ēi ? suka ámsā suka ēē máta : Nāku-dúka ya čaínye námā dúka ; ta ámsa ta ēē, wānēnē Nāku-dúka ya čaínye námā ? Sunka ēē máta, sūnān kūrēge. Ta ēē másu : éнна ši kē ? sunka ēē, šina éikin rāmi. Ta dūba rāmi, ta gánēši, ta ēē mása : yā ka, fitō ; yāo kārīāka ta kārē. Ya āmsa, ya ēē ; da kyaú tna fitowa. Ya mēka kūnuānsa ya ēē ga kūra, ki kārīgba tākálmīna én fitō ; ba ta sáni ba žikínsa nē dúka ya yi kibba ; ta káma kūnuānsa ta yēs ; ba ta sáni ba ta žēfāsda nāku-dúka tana tamáha tākálmīnsa nē.

Ta šira, ya fitō, ta kāmāši, ba ta sáni ba šina dagá báyānta. Ya ēē máta : kūra, kūra ! dūbēni na tafí garīmu ; šina gúdu tana bīnsa, saí šina ēē máta : daía, biú, úku, daía, biú, úku, ya tafí, ba ta kāmāši ba ; ta dāwoyo tana čison hākōra tana žin haūši. Dīānta dúka suna rāma ; saí ta tafí tana žin haūši, ta zámna. Ši kē nán ya kārē.

3. *Magánān Mállamī da Kūrēge.*

The Story of the Priest and the Fox.

Mállamī šina da dūkiā dayāwa, da šānu da āwaki da tūmáki. Kūrēge yu zāka garēsa, ya ēē, Mállamī, ina sō én yi máka bārantáka ; ya ēē, da kyaú. Ya ēē, mī zāka yi mání ? Ya ēē, ina yi máka.

šīrān gārīkēn tūmakīnka da āwakīnka ; ya ċē da kyaú sunka zámna. Kōwóċē sāfiā kūrēge šina daúka kāsīn tūmaki da na āwaki.

Samá samá suna nán. Kadán garī Alla ya wāye šī kan taftī šī kan šāre gārīkē na āwaki. Mállamī ya bāši sánfō kārāmī. Kūrēge ya ċē mása, O, ka bāni babá, ya fī ; Mállamī ya bāši, sunka zámna. Da sāfe ya yi ya kásšē tūmkiā, ya sā ċīkin sánfō, ya sūba kāsīn āwaki bīsa garēta, ya daúka, ya kaí wōšē, ya taftī ċīkin dāzi, ya fūra wūta, ya gása, ya ċī ; ya tafō gídā da sánfō, ya zámna. Da mārāċē ya yi, ya dārimē tūmaki da āwaki ; sunka yi bēriċī. Hárto da sāfe ya yi háka kāmā na žīa. Mállamī šina gáni tūmaki da āwaki suna rāgewa, ya ċē, minēne šina ċī tūmakīna da āwakīna ? Ya fadī háka, ya táftī, ya zámna. Da mārāċē ya yi ya dārimē tūmaki da āwaki.

Da sāfe ya yi ya táftī, ya kásšē babá būsūru, ya sā šī ċīkin sánfō, ya sūba kāsīn āwaki bīsa garēsa : šina daúka ya fāskārēsa daúka : abú ya ša kānsa ; kadán zāši daúka ya fāskārēsa. Dīa Mállamī ta tafō, ta ċē mása : ba ka iya ba daúka kāya nán ? Ya ċē : tafō ki tāyani daúka. Ta ċē, ka rāge ; ya ċē, qá, ba na iya rāgewa. Yarīnia ta rāge kāsīn tūmaki da na āwaki, ta gáni būsūru ċīkin sánfō, ta ċē, O, ubāna ! tafō, ka gáni abīn da kūrēge ya yi ; ya ċē mi ya farú ? Ta ċē : ya kásšē babān būsūru. Ya ċē, O mūgum bārā ! ya ċē : ku kāmāši ! Sunka kāmāši sunka dārimēši ċīkin itāċē

tún da sáfẹ har mārāḗḗ ya yi suna bṗgānsa, har sunka gāzi kāmān zāsi mútuā. Sunka ḗḗ, ku bṗrsi, da sáfẹ mu bṗgaṣi; sunka dārīmṗṣi nán. Da dṗrẹ ya yi kūra ta tafó, ta gánṗṣi, ta ḗḗ mása: mī ya sāmṗka sunka dārīmṗka?

Ya ḗḗ, O, saí laṗfi kádañ na yi sunka dārīmṗni. Ta ḗḗ mása: ḗñ kúnḗka? Ya ḗḗ, kadán kin yírda. Ta ḗḗ: ḗñ mútum ya yi máku ránā ku kan yi mása dṗrẹ? Ya ḗḗ, áá, ba na yi máki dṗrẹ. Ya ḗḗ máta, kadán kin kúnḗni ḗñ dārīmṗki dagá nán, da sáfẹ mútāné suna tafó, su bāki námā ki ḗi. Ta ḗḗ, da kyaú. Ta kúnḗṣi, ta tafó, ta ṣíga, ya dārīmṗta kwaraí, ya tafí ya bṗrta.

Da sáfẹ ya yi sunka tafó sunka gánṗta suka ḗḗ, kūra ḗḗ, ku bṗgāta; suna bṗgāta tana kūka tana zāo; suna bṗgānta kwaraí; ta ḗrẹ, ta tafí ḗikin dāzi tana nṗmāñ kūrṗḗ; ta sāmṗsa; ya yi gúdu, ya ṣíga ḗikin rāmi. Kūra tana zṗñ haṗṣi, ta tafí gídānta. Ṣi kṗ nán, ya kārṗ.

4. Magánān budurái biú uwāsu daía, ubāsu daía.

The Story of the Two Girls who had the same Mother and the same Father.

Budurúa daía ta ḗḗ ga kānuāta: nī na fiki kyaú; kānuāta ta ḗḗ máta: nī na fiki kyaú. Wóḗan ta ḗḗ máta: kadán kin fīni kyaú, tafó, mu tafí ḗikin dūniā, mu gāni wāḗḗ ta kṗ da dūkiā da yāwa. Kānuā

ta *čē* da *kyau* sunka *širi* sunka *tafi*. Da sunka *tafi* ga *wóni* garí sunka *čē* ga *mútāné*: *wáče* ta *ke* da *kyau* ga *čiktnmu*? *Wóda* ta *ke* da *kyau* ku *bāta* *dúkiā*. *Wódānsu* *mútāné* sunka *sō* *kānuāta*, *wó-dānsu* *mútāné* sunka *sōta*; sunka *bāsu* *dúkiā* *dagá* garí *nán*, sunka *wúče*, sunka *tafi* ga *wóni* garí; da sunka *issa* ga garí *nán*, *hārio* *mútāné* sunka *bāsu* *dúkiā* *dagá* garí *nán*, sunka *wúče*.

Da sunka *tafi* *kānuāta* ta *sāmú* *dúkiā* da *yāwa*. Suka *yi* *yāwō* *gārūruā* da *yāwa* sunka *dāwoyō*. Da sunka *dāwoyō* sunka *tafō* ga *bākin* *gúlbi*; *šā-nūnsu* da *āwakīnsu* da *abú* *dúka* da suka *sāmú* sunka *kāwō* *nán* sunka *ša* *rūa*. Da sunka *ša* *rūa* sunka *kōši*, *kānuāta* ta *tafi* ta *ša* *rūa*: *iyāta* ta *čē* *máta*: *ki* *kāwō* *máni* *rūa* *én* *ša*, ta *čē* da *kyau*; ta *tafi* ta *daúko* *rūa*, ta *kāwō* *máta*. *Iyāta* ta *čē* *máta*, *wónan* *rūa* *bābu* *kyau*; *āwakīnki* da *tūmakīnki* da *šānūnki* sunka *ša*, *ki* *kāwō* *máni* *kuá* *én* *ša*; ba na *sō* *tafi*. *Ki* *kawō* *máni* *wódānsu* *māsukyaú*; tana *žēn* *haūši*. *Kānuāta* ta *tafi*, ta *čē*, *dagá* *nán*? *iyāta* ta *čē* *máta*, ba *dagá* *nán* ba, *tafi* *gabá*. *Hario* ta *tafi* *wūri* da *súrufi*, *nán* ta *fāda*, ta *gbáta*. *Iyāta* ta *kāwō* *dúkiāta* *dúka* *gídā*.

Sunka *támbāyēta* sunka *čē*, *énna* *abōkiāki*? Ta *čē* *másu*: ta *gbáta*. Sunka *čē*, *dagá* *énna*? Ta *čē* *másu*, ga *čikin* *gúlbi*. Sunka *zámna* *kānēnta* ya *tafi* *šina* *kīwōn* *tūmaki* ga *bākin* *rūa* *nán*, *šina* *wākānsa* *sūnān* *kānuāsa*: *zō* *gída*! *Šina* *dagá* *nán*

šina wāka šina kirā iyāsa. Ya šima kādañ, ya gáni ta fitó dagá éikin rúa, ta tafó garësa ; ya gaisëta. Ta zámna, ta gértá mása gāšín ká'nsa, ta žāfa mása maĩ, ta čë mása, zāni táfiā gídā. Ya čë máta, wónë gídā zāki? Ta čë mása, zāní táfiā éikin rúa. Ta tafí, ta fāda éikin rúa, ba ši gánëta ba. Da mārā-
ēči ya yi ya dāwoyā ga gídá, ya fadí ga mūtāné : na gáni iyāta! Sunka čë, kārīā! doñ ba su yírda ba. Hárío (gòbë) ya tafí wātā ránā, ya zámna nán šina kíwò šina wākānsa. Ta fitó, ta tafó garësa, ta gaisása, ya karba gaisuāta.

Suka zámna suka yīni nán. Da mārāčë ya yi iyāta ta tafí ta fāda éikin rúa ; ši ya tafó gídā. Hárío ya fadí ga mūtāné ya čë másu, da gāskiā, na gánëta. Ya čë másu, kadán kuna sò ku gánëta ku sáma tūmaki ; gòbë mu tafí, ku gáni. Sunka čë da kyaú. Da garí ya wāyë sunka sāwoyā tūmaki, sunka tafí wūrin kíwò. Da sunka tafí wūrin kíwò tāre da uwān yāro da ubānsa, sunka sāwoyā tūmaki, ya tafó ga bākin rúa, ya zámna šina wākānsa. Ta fitó dagá éikin rúa, ta gaisëwa sunka zámna suna magánānsu, ta čë mása : Aí da fāri ba ka da tūmaki ba da girimā háká. Ya čë máta, ina da su: ta čë, ban yírda ba ; su kuá sunka éí čiāwa suna gannta. Da mārāčë ya yi ta čë mása, zāni táfiā gídā ; ya čë da kyaú. Ta gértá gāšín ká'nsa, ta žāfa mása maĩ ; ta yi mása tápka, ta tafí gídā.

Ya čë másu, kun gáni diāku? Sunka čë, da gās-

kiā, mun gánēta; ta gérta gāšín ká'nka, ta žāfa máka maí muna gáninta, da gáskiā, ita ēē. Sunka ēē, kākā zāmu yi mu sāmēta? Akoí wóni yāro, dān sārīki, ya ēē māsū : kadán na fūšīēta kuna bāni ita én yi árīmē? Sunka ēē, ī, da gáskiā, muna bāka ita ka yi árīmē. Ya ēē da kyaú. Ya sáma kútūrū : fúskānsa dúka bábu kyaú, da hānuānsa dúka ākú-túrē. Mútāné ba su sáni ba ya yi da gaṅgañ. Ya ēē māsū : kadán na šíga éikin rŭa ; kadán ku gáni rŭa ya sáma fāri, káda ku yi mŭrna, kadán ku gáni rŭa ya sáma bakkí, ku yi kŭka, káda ku yi mŭrna ; kadán ku gáni rŭa ya sáma ja, ku yi mŭrna. Sunka ēē da kyaú. Ya daúki áska da wŭkāsa, ya šíga éikin rŭa, ya gaída mīžin yarīniā, ya ēē: Kana lāfiā sārīkín rŭa? Dōdō ya ēē, saí lāfiā. Ya ēē māsā, kana sō én yi máka áski?

Dōdō ya ēē, ina sō, ya ēē da kyaú. Ya fūtásda aska šína áskin Dōdō. Mútāné sunka gáni rŭa ya sáma farífarí ; sunka šīma kādañ sunka gáni rŭa ya sáma bakkí kírín, suka fāra kŭka, mútum ya yénka ká'n Dōdō. Sunka šīma kadán, sunka gáni rŭa ya sáwoyā ja wúr, sunka fāra mŭrna suna kídidi suna wórigē. Mútum ya fūtásda yarīniā dagá éikin rŭa. Iyāyēta sunka gánēta suna mŭrna da kŭka. Mútum ya daúki mātāsa, ya kaí éikin gídānsa, ya yi árīmē da ita. Kadán ta yi tŭo ta kan bāši nāsa dagá éikin káskŭ bábu kyaú kŭ kasāmi, ba ta sōnsa ; ba ta wánkēwa káskūnsa da šína éin tŭo, tana bérí

háka da daúda, tana bási rúa éikin kwōria bábu kyaú.

Wóta rāna ya tāra mūtānē dajá éikin dándālē, ya fadī ga mūtānē, ya ēē : kun gāni éikin káskō nán bábu kyaú ina ēin tūo, éikin kwōria nán bábu kyaú ina šan rúa. Mátāta ba ta sōna, don žikina bábu kyaú, yāo ina saúya žikina, ēn tafī éikin gídāna. Sunka ēē, mun gāni. Ya tafī gídā, ya wánkē hānu-ānsa, ya wánkē žikīnsa dúka, ya sāwayā žikīnsa, ya sáma kyaú ; kutúrta dúka ta bérši. Wóta máče ta yí gúdu, ta tafó, ta fadī ga budúrūa, ta ēē: mīžīnki da ba ki sō, yāo ya gérta žikīnsa; máza ki wánkē akōšīnsa, da kwōriāsa ta šan rúa, ki wánkē kwaraí ! Ta ēē da kyaú. Ta tāši, ta wánkē akōši, ta wánkē kwōriā, ta wánkē da kyaú, ta yí tūo maikyaú, ta sá éikin akōši, ta džē, ta šīma kādan, ta ži búšebúše.

Mīžīnta ya tafó, ya šīga éikin gídā, ya gāni akōšīnsa, da kwōriāsa awankē, da tūo nagarī. Ya ēē ga mātāsa : nī ba na sō ēn ēī dagá éikin akōši nán maikyaú, ba na sō ēn sá dagá éikin kwōriā nán maikyaú, ba na ēī ba ; ki bāni dagá éikin kúskōna da bábu kyaú ēn ēī, dagá éikin kwōriāta da bábu kyaú ēn sá. Ba na sō ēn ēī dagá éikin akōši nán maikyaú, da kwōriā nán maikyaú, saí kin tafī ; kin kāwo wūziān dān zakaínya, kin wánkē akōši nán da kwōriā nán, kána ēn ēī ēn ša dagá éikīnsu. Ta ēē da kyaú. Ta tafī éikin dākīnta, ta zámna, ta ēē, kākā zāni ēn kāwo wūziān dān zakaínya ? Ta

tafi, ta fadi ga wota máče, ta če : mizina ba iya so ya ci ya sa dagā čikin kwōriā nān maikyaú, dagā čikin akōši nān maikyaú ; ya če, sai na tafi na kawo wuziān dān zakaínya, na wánkē akōši nān da kwōriā nān, kána ya šā dagā čikinsu.

Máče ta če máta : abin da kinka yi mása dafāri ši ne šina rāma máki yānzū. Máče ta če, ina tāyaki, ki tafi, ki gerta házi, ki wánkē, ki bēri dāri nān. Kudāše ru fāda dagā čikinsa ; ki daúka kudāše nān, ki sōyēsu, ki daúka, ki tafi čikin dāzi ; kadān kin tafi kin gāni uwā yānzakaínya ki hāwa bīsa itāče, ki zámna ; kadān uwā yānzakaínya ta būdē bāki, ki zūba čikin bākinta máza, kina sāmú wuziān dānzakaínya ; ta če da kyaú. Ta tafi čikin gidānta ta daúke házi, ta yi sūrife, ta wánkē házi, ta daúke rūan házi, ta džē. Kudāše sunka šiga ta daúki kudāše nān duka ta sōyēsu ; ta daúka, ta tafi čikin dāzi, ta iše uwā yān zakaínya, ta hāwa bīsa itāče. Uwā yān zakaínya tana gerta gāšin kūra. Ta gāzi, ta būdē bākinta bīsa. Máče ta daúki kudāše máza, ta sūba čikin bākin uwā dān zakaínya, uwā yān zakaínya ta čaiñye.

Hario ta šima kādañ, ta būdē bākinta bīsa ; máče ta sūba máta kāmū nadá. Uwā yān zakaínya ta če ga kūra, ki tafi gidānki, yāo na gāzi, ba ta sáni ba uwā yān zakaínya tana žin dādi, ta če na gāzi. Kūra ta tafi. Uwā yān zakaínya ta tāši, ta dūbi bīsa itāče, ba ta gāni ba kōwa, ta če : wāñēñe

bísa itāčē nān ? Máčē ta āmsa ta čē máta, nī čē, máčē ; ta čē máta : šīdō kāsa ; ta čē, ba na iya ba. Ta šē, yān zakaínya ta čē, dōmi ba ki šīdōwa ? Ta čē, kadán na šīdō dīānki su čaínyēni ; ta čē, áá, ba zūsu čīnki ba ; ki tafó kāsa. Máčē ta šīdō. Ta daúki saúrān kudāše, ta bāyēs ga uwā yān zakaínya. Uwā yān zakaínya ta čē : mī kina sō ki tafó naná ? Ta čē mātā, ina sōn wūziā ta dānki daía ; ta čē da kyaú. Ki tafó én rūfēki, káda su tafó su gánēki. Tā čē da kyaú. Máčē ta šīga číkin rafōniā, uwā yān zakaínya ta rūfēta.

Da ta rūfēta da mārāčē ya yi dīānta sunka tafó sunka žī kámsaṇ mūtum sunka čē, O, uwāmu ! yāo muna žīn wārin mūtum. Ta čē másu : kārīā, éna kunka žīn wārin mūtum ? Tanu kūka ta čē, kuna čēwa akoí wārin mūtum, nī ban žī ba. Babá dān zakaínga ya tafó, ya čē, ki zámna, dōmi kina kūka ? Da suka tafí suka yi bēriči, uwā dān zakaínya ba ta yi ba bēriči, ta čē ga máčē : ki fīta ki tafí, ki yénke wūziā aúta dān zakaínya ; ta čē da kyaú. Ta čē máta, kadán kin gáni dāki šina fāri, káda ki tafó, don ba suna bēriči ba, kadán kin gáni dāki bakkí kírīn, ki šīga suna bēriči ; ta čē da kyaú.

Máčē tana daúka wūkānta kāramā dagá číkin alžīfūnta, ta tafí ta gúni dúka fāri, ta yi gúdu, ta tafí ta gbōya, ta čē, ba su yi ba bēriči. Sunka tafó wūrin uwāsu, sunka čē, mun gá mūtúm ! ta čē

másu : káriā ; ta ċē, ku taft, ku yi bériči. Sunka taft sunka yi bériči ; máčē ta táfó, ta gáni dāki bakki kírín, ta šiga, ta tába kāramī aúta dān zakaínya ta yénkē wūziānsa. Uwā yān zakaínya ta ċē máta, ki gúdu máza ki taft éikin gart. Máčē ta ċē da kyaú. Ta taft tana gúdu, ta sāmú wūziā ta dān zakaínya. Da tāfē diā yān zakaínya sunka tāši suna ċēwa : ina tāši da wūziāta bīsaí (bisaye) wónan kuá ya ċē šina ċēwa, ina tāši da wūziāta bīsaí. Su dúka sunka tāši da wūziānsu. Kārāmī ya tāši ya ċē, ina da wūziāta gúndul (gāziēre) ya tāši bábu wūziā. Sunka daúka gúrumīnsu suna kidi suna ċēwa : da bāyā ! da bāyā ! wóna ya yénke wūziā dān zakaínya ši dāwoyo !

Máčē ta dāwoyo kādañ kādañ. Uwā dān zakaínya da ta gáni máčē nēsa tana dāwóyowa, ta ċē ga diānta, ku, bāni gúrumī, nī ina kidi ; tana kí-dínta tana ċēwa : da gabá da gabá ! máčē ta taft gabá tana gúdu. Ta tafó éikin gart ; ta kāwo wūziā dān zakaínya, ta taft éikin gídānta, ta wánkē akōši da wūziā dān zakaínya, ta wánkē kwōriā da ita. Hárío ta dārīwōye, ta sā tūo éikin akōši, ta sā rúa éikin kwōriā, ta kāwo tūo gabá ga mīzīnta ta kāwo rúa gabá ga mīzīnta, kána ya sā hānūnsa ya ċi tūo. Dagá ránā nán ta sáni ši dān sārīkī nē.

Ši ke nán, ya kārē ; magánán yāmāta biú ya kārē.

5. *Tasūniān uwā da dānta.*

The Story of the Mother and her Boy.

Akoí wóta máčẹ tana da dā, ámmā ši mārashán-kalī ši kẹ, ba šina da wāyọ ba kámadā wódānsu yāra. São daía uwānsa ta aíkẹsa ya tafť, don ya sāyọ máta alūra; da ya tafť ya sāyi alūra, ya gámú da yāro šina da sánfọ ẹíkẹ da dūsa, ya ẹẹ ga yāro: ẹnna zāni sū alūrāta? ya ẹẹ mása, ka sāta ga ẹíkin dūsa. Da ya sā; da ya yi kúsa ga gídānsu ya támbāyi yārọ, ẹnna alūrānsa? Yārọ ya ẹẹ, ka dūba ga ẹíkin dūsa; da ya dūba ba ši sāmú ba alūra, ya tafť gídānsu. Da ya tafť uwāsa ta ẹẹ mása, ẹnna alūra? Ya ẹẹ, na gámú da yārọ šina da sánfọ ẹíkẹ da dūsa, da na ẹẹ mása, ẹnna zāni sū alūra? ya ẹẹ mání, ka sā ga ẹíkin dūsa, ámmā da mun yi kúsa ga gídā, da na dūba ga ẹíkin dūsa, ban sāmú ba. Uwāsa ta ẹẹ mása, kaí ba ka da wāyọ; dọmi ba ka sāta ba ga hānūn rīgānka, ka kāwọ mání? kadán ka tafť, ka sāyin alūra, ka sāta ga hānūn rīgāka.

Da suka zámna ta aíkẹsa ya tafť ya sāyi máta maí máza, ta ẹẹ mása, ka yi gúdu, da ka dāwogo da gúdu. Hákanán ya tafť da gúdu, ya sāyi maí, ya sā ga ẹíkin hānūn rīgāsa, ya yi gúdu; ámmā tun da šina gúdu maí šina nārtkẹwa šina fāduā kása. Ámmā da ya záka sai ya kāwọ maí kadan. Uwāsa ta ẹẹ mása, ẹnna maí? Ya ẹẹ, maí ya nā-

rīke, sai kādañ ga hānūna. Ámmā uwāsa ta yi fūši tana sāgēnsa, ta ċē, dōmi ba ka sā ba ga ċikin tūlu, da ka kāwọ mání? Kadán ka tafī kumá ka sā ga ċikin tūlu, da ka rūfē tūlu kwarai, ka kāwọ mání.

Da sunka zámna kwānaki kādañ uwāsa ta ċē mása, ši tafī ya kāwọ dān karé dagá gídān abōkaínsa. Ámmā da ya tafī ya gaídā māsugídā, ya ċē másu : uwāta ta aíkēni, doñ ɛn daúka dān kuíkūya ; sunka ċē da kyaú. Da sunka bāši ya sā ga ċikin tūlu, ya rūfē bākin tūlu kwarai. Da ya záka ga gídā uwāsa ta ċē : ɛnna karé? ya ċē, šina ga ċikin tūlu. Ámmā uwāsa ta ċē, ba ši yi kūka ba, da ka sāši dagá ċike? ya ċē, i, ya yi kūka, ina tamáha šina yīn mūrna. Da uwāsa ta būdē tūlu ta sāmú karé amáɛ! Ta ċē, kaí mākēlāɛi ka kē! Ámmā ya ċē, kē kíńki fadā mání húka, kadán na tafī na kāwọ wóni abú, ka sā ga ċikin tūlu, hákanán nī kuá na yi. Ta ċē mása, ya fī ka sā iḡiā ga wḡyānsa, da ka ċē mása : ka tafó? ka tafó!

Hákanán ga wóta sāfiā ya tafī ya sāyọ ċīniān dān ákūya ; ámmā da ya tafī ya sāyi ċīniā ákūya ya dārimē ċīniā da iḡiā, ya fāra zā šina ċēwa : ka tafó! ka tafó! Da karnúka sunka zī háka suka yi gúdu zūa garḡsa, suka ɛáinye ċīniā, sai kašši ya za zūa ga gídā. Uwāsa ta ċē, ɛnna námā? ya ċē, gáši ; ta ċē, kaí mārashánkalí ka kē. Ta ċē, wónan nē ka kē kirā námā? ɬófon kašši! Ya ċē, kē kánka aíkēni. Da gabá ga wónan ta ċē, ba na kára aíkēka.

6. *Magánān mútumé Inliz da sándānsa.*

The Story of the Englishman and his Stick.

Mu rubútu magánān wóni mútum da na ži dagá Bornu. Mútumé Inliz ya tafti wóni garí ya zámna éikin garí nán šina da sándā éiké da ážúrfa. Ránā daia ya fita wōše, ya zámna kálíkāšin wóni itāčē. Da zāší dawōyawa gídā ya mánče sándānsa. Wódānsu mūtāné sunka gáni sándā sunka daúka sándā da naŷyi suka če, wóče irin sándā ké nán da naŷyi háka? Daiānsu ya daúka kaí. Suna táfiā mūtumé nán da ya mánče sándānsa ya gáni mūtāné nán sun daúka bīsa kaí, ya kirāwōsu ya čē, ku saida máni sándā nán? Sunka če mása: ka sāyi kō, nāwa ka sāyē, mu ži? ya čē māsū, nī bāku alūra dūba da sándā alkāmūra bókoí da tūrārē kādañ. Sunka čē da kyaú, suka bāši sándā. Bīsa sándā nán akoí tāgiā kārāmā. Ya daúki makúblī, ya būdē mūtāné suna gántnsa; ya būdē sándā, ya áwūna da hānūnsa saú úku, ya čē, daídaí nē. Ya bāsu alūra, ya bāsu alkāmūra, ya bāsu tūrārē, suka tafti; wōnan ya kārē.

7. *Magánān yarīnia da sāmāri fúdu.*

The Story of the Girl and the Four Bachelors.

Yarīnia wōnan tana da kyaú; éikin garínsu dūka bābu budurúa da ta fita. Da sāmāri fúdu suna da

kyau káman tta, sunka ēē: muna zūa, mu daúka yarīnia nán. Daia ya ēē, nī zāni daúkanta suna gér-dama. Hákanán yāro na wóni garí ya záka ya daúkēta, ya kaíta garinsu. Ubānta ya žī labāri diānsa ta yi árīmē; ya tāši ya hāwa bīsa dōkīnsa, ya tafī garinsu yāro nán, ya kāwo diānsa ēkin gidānsa. Šina da rākūmī ēkin gidānsa. Ya tāra mūtāné dúka; yarīnia ta ēē: kōwāne ya hāwa bīsa rākūmī nán, ba ši fādi ba ši ne mīžina.

Mútāné dúka sun sā rīgā maikyaú; ámmā mī-žinta nafāri ya tafó, ya daúki būzu, ya zámne ēkin mūtāné; ámmā yarīnia ta sáni ši ne mīžinta nafāri. Mútāné dúka sunka tāši ta ēē: kōwāne ya yi sūkuá rākūmī nán sáo úku, ba ši fādi ba, nāmīžina kē nán. Wóni ya tafó ya hāwa rākūmī sunka bāši búlála ya yi sūkuá, ya fādi, Wóni ya tafó ya yi sūkuá, ya fādi. Mútāné dúka, kōwāne, ya yi sūkuá saí ya fādi. Yarīnia ta tafó, ta tafī wūrin yāro šina bāzu, ta ēē, wa? ga mūtāné, kē bāši rākūmī nán, ya yi sūkuá? Mútāné dúka sunka ēē: mu ba mu iya ba, ši šina iyawa? Yarīnia ta ēē, ku hánkūra, ku bāši, ya yi sūkuá kádañ. Sunka ēē, da kyau. Ya tafó, ya hāwa bīsa rākūmī sunka bāši búlála, ya yi sūkuá rākūmī sáo úku, a na fúda ya tafó, ya daúki yarīnia, ya āžēta bīsa rākūmī.

Ubān yarīnia šina da dōki nakwarai šina gúdu. Mútumē nán šina gúdu da yarīnia bīsa rākūmī. Ubānta ya tāši, ya hāwa bīsa dōki šina sūkuá ya

āžẹ hánčín dọki daídaí da wūziān rākūmī suna gídu. Yāro ya šiga číkin gídānsa, ya rūfẹ kōfa. Ubān yarīnia kāfa dōkīnsa ta máđu ga itāčẹn kōfa; ya fútās, ya dāwoyo gídā.

Ši kẹ nán, ya kārẹ; magánān yarīnia da yāra fídu.

8. *Magánān máčẹ da miz̄inta da zāki.*

The Story of the Woman and her Husband, and the Lion.

Nāmīzi kōwóčẹ ránā šina táfiā fāraúta ba ši kāsšẹwa kọmi, ši kan tafọ ga gídā. Wóta ránā ya tafí fāraúta ya kāmā bābẹ; ya nāděši dagá číkin dāži da číāwa da yāwa, ya sāši, ya dārīmẹ šina táfowa gídā. Da ya tafọ gídānsa ya āžẹ. Mátāsa ta gáni tana tamáha námā nẹ; ta wánkẹ tókūnia kwarái, ta tafí, ta fūra wūta, ta dōra tókūnia, ta tafọ tana būdawa, ba ta gáni ba námā, saí sán-sāmi tana būdawa ta gáni, bābẹ ya tāši. Ta čẹ ga miz̄inta, námā da ka kāwo, ya tafí. Ya čẹ, ha! Mátāsa tana da žiki (čiki) ya čẹ máta, ki tafí ki kāmāši kọenna ya šiga. Máčẹ ta tāši ta daúki kāra tana táfiā ta būga fāra; fāra ta tāši, ta tafí ta šida; máčẹ ta tafí, ta būga fāra, fāra ta tāši, ba ta iya kāmawa. Fāra ta tāši tana bī, ta būga, saí fāra tana tāši, ba ta iya kāmawa.

Har mēražčẹ ya yi, ránā ta fādi, ba ta iya gáni.

Ta sāmú kōgōn itāče da gírīmā, ta šíga, ta zūmna. Ga wāta nán ta haífi dānta nāmīzī; tana táfiā ta nēma abínči kádañ, ta tafó, ta ēī tana bāyēs ga dānta nōnō, ya ša; tana táfiā tana nēma abínči kádañ-kádañ, ta tafó, ta zámna tana bāyēs ga dānta nōnō har dānta ya yi wāyo kádañ šina táfiā wūrin zāki, ámmā zāki šina sō šī káššēšī, šī kan dāriā, zāki šī kan bērsī. Zāki ya haífe diānsa. Kōwóče ránā yāro šī kan tafó wūrin zāki, šī kan tafí wūrin uwāsa. Kōwóče ránā zāki šī kan káššē náma, šī kan káwo ga diānsa. Yāro šina nán šina zámne šina gáni har yān zāki sunka sāba da šī, sun sáni wārin mūtum.

Sāo daia zāki ya káššē náma ya káwo ga diānsa sunka ēī, yāro ya tafí wūrin uwāsa, ya tafí háriō. Wōta ránā zāki ya tafí, uwāsa tana táfiā čikm dāži, zāki ya gánēta, ya káššēta, ya káwōta ga diānsa. Dān zāki ya gáni, ya kī ēī, ya yi fūšī sunka tafí sunka yi rāmi sunka bízne uwān yāro suka zámna. Dān zāki šina táfiā gólgodāwa káfānsa da nu uwānsa šina gáni ba daidai ba. Šī kan tafó šī kan zámna har ya gírīmā ya gáni káfāsa daidai da na uwāsa; ya tafó ya zámna, ya yi kībba. Dān máče šinn gírīmā. Dān zāki da ya gáni káfāsa daidai da na uwāsa ya tafí, ya kāmāta, ya káššēta, ya káwo ga yāro, ya ēē, kai kúú ka ēī; yāro ya kī ēī; ru dúka sunka zámna bábu uwā. Sunka tafí sunka bízne uwān zāki. Sāma sāma dān mūtum ya gírīmā, dān zāki ya gírīmā, su dúka biú sun gírīmā.

Sáma sáma yāro ya čē ga zāki, zāni táfiá gartmu. Zāki ya čē, da kyaú. Yāro ya čē, ina sō rīgā. Zāki ya čē, da kyaú. Zāki ya taft, ya kwānta ga hainyān fátake; fátake sun tafó suna wúčewa, ya fāda ko ya tumá čikīnsu. Mútāné sunka gúdu zāki ya kāwo rīgā da yāwa, kōwóčē irin rīgā, da kōre, da zāné, turkedi, da barāge, da fāra rīgā, da rīgā alharīni; kōwóčē irin tēfawa ya kāwo, ya bāyēs ga yāro. Yāro ya čē na gōde. Hārio ya čē, ina sō māži, ina sō gílma, ina sō wūka, ina sō kōri da bāka, ina sō dūkiā. Zāki ya čē da kyaú; ya taft, ya kwānta bīsa hainyā. Fátake suna táfowa, ya tumá ya fāda čikīnsu; mútāné dūka sunka wāžē, ya kāwo māži, ya kāwo kánsākali, ya kāwo wāka, ya kāwo gílma, ya kāwo mása dūka abin da ya fadā mása. Yāro ya čē da kyaú. Yāro ya daúki dūkiāsa, ya tafó čikin gart, ya zámna; bābu wōnda ya sán'ši, har ya yi ártmē.

Zāki šina táfowa čikin gart, da dēre šina táfowa wūrin yāro; kōwōne dēre hákanán šina táfowa wūrin yāro da dēre. Wōta ránā da dēre ya tafó, ya šiga čikin dāki šina zámne da abōkīnsa. Mátān yāro ta tafó, ta fūra wūta, ta gá zāki, ta yi ūfu (ko ta yi kúrūruá) ta ži țoro. Zāki ya hāwa ya tán-gána ga itāčē, kāfānsa biú bīsa, kāfānsa biú kása. Máčē tana čēwa, akoí zāki čikin gidāmu. Yāro šina čēwa, enna ši ke? Šina čēwa, bābu zāki nán. Zāki ya fúta da sáfe gart bai wāya ba kwaraí. Ya

tafó, ya ċē ga yāro: kadán ka žī na yi kūka daía na mútu, kadán ka žī na yi kūka biú, ban mútu ba. Yāro ya ċē da kyaú. Yāro zǵiúsa ta gbáce. Zāki ya tafí ċíkin dāži, ya yi kūka sáo daía, ba ši kára ba, ya mútu. Yāro ya žī; ya gérta wūka da kyaú tuna da kaífi, ya daúka ya tafí. Ya ċē ga mátāsa, zāni én mútu. Ya tafí šina nēmān wūri énda zāki ši kē; ya gáni zāki ya mútu. Ya daúki wūka ya kásšē kānsa, ya mútu kúsa ga zāki. Su dúka biú su mútu. Wóni mútum ya tafí, ya gáni yāro da zāki sun mútu wūri daía. Ya kirāwo mútānén gart sunka daúkēsu sunka kaísu, su biú, suka bíznēsu wūri daía.

Ší kē nán ya kārē; magánān mútum da mátāsa, saí zāki ſakānīnsu.

9. Magána da bírī.

The Origin of Monkeys.

Bírī dafāri ši mútum nē.

Suna kāmā kīfi da yāwa sun ċī. Wóni lótu mútumé Alla ya zāka, ya ċē másu: kuna kāmā kīfi da yāwa; ránā alǵima ku bērsu su ċī kādañ. Kōwónē lótu kuna kāmāsu kuna ċī, ránā alǵima ku bērsu, su kuá su ċī, suka ċē, da kyaú. Máčē ránā alǵima ta yi, ta tafó ċíkin gūlbi daúkān rūa, ta gáni kīfi da yāwa, ta kāmā, ta daúka rūa, ta tafí gídā,

ta fad̄ ga māza, ta ċē : kuna gídā kuna kwāncē, gá, kīfī sun fitō da yāwa ċīkin gūlbī suna ċī abínċī, ku tafī ku kāmāsu, ku kāwōsu mu ċī. Māza sunka ċē : mûtumé Alla ya tafó, ya fad̄ mǎmu, káda mu kāmā yāo, ránā daía ; da mûtumé Alla ya tafī, ya bērsu. Mātā sunka ċē, kadán ba ku kāmā kīfī ba, ba mu sōnku ba.

Māza sunka ċē, mālā suna kīmu, mun kī kāmā kīfī, mu tafī mu kāmā kīfī. Sunka tafī sunka kāmā kīfī da yāwa sunka kāwō gídā. Mûtumé Alla ya dāwoyā, ya ċē māsū ; ba ku jī ba magána da na fad̄ máku ? Māza sunka ċē, mun jī, saí mātāmu sunka kī jī. Ya ċē māsū : Alla ši daúka múku albérka, ku kāwā wóni abú, ku šíga ċīkin dāži. Sunka sāwoyā sunka yi wūziā suna táfiā hānū tāre da kāfā suna táka kása suna táfiā.

Ši kē nán na jī, na fad̄ máka, kō kāriā kō gās-kiā ban sáni ba.

10. *Magána da mûtāné biú daía ċīkin wūta, daía ċīkin aljāna.*

The Story of Two Men, the one in Hell, and the other in Heaven.

Mûtumé ċīkin lāhirā.

The man in the Sheol.

Ċīkin gar̄mu wóni mûtum ya mǔtu ; dānsa šina

da raí. Dánsa ya tafi éikin gona; rúa dayāwa sun tafá da kañkára; ya sūma, don ya ži dārt. Mútāné sunka fūra wūta, sunka daúkéši; wóni ya káma káfa, wóni ya káma hānū suna rēto da ši; ya yi raí, ya sāmu láfiā; da ya yi háñkalī ya čē: O, ubāna! Alla ši bāši wūta éikin lāhira!

Mútumé da házi da yāwa.

The man who had much Corn.

Akoí mútum daía šina da házi da yāwa. Kadán ya ži almāžiri šina rōko házi, don ši sāmú ši čē, ši kan gúdu, ši kan fíta daqá bāyān gidā, ši kan tafi gona, ba ya sō almāžiri; da ya mútu akasāši éikin aljāna.

Akoí wóni mútum ya yi sādaka da yāwa; kúr-dīnsa šina bai ga mútāné, da házīnsa šina bāyēs ga tálakāwa, da ya mútu akasāši éikin wūta; házīnsa da yāwa éikin lāhira. Mútum wónan da ya šiga éikin aljānu bābu házi wūrīnsa. Házi daía daía šina fādawa éikin gidānsa, šina daúka šina čē. Ya čē, ɛnna wónan mútum ši ke? Sun čē, šina éikin wūta. Ya čē, ku kāwōši, da házīnsa dúka, mu zámna tāre da ši, mu čē házīnsa. Mútum da šina éikin wūta sunka kāwōši da házīnsa dúka akasāsu éikin aljāna sunka zámna tāre da su wón-da ya kirāwoši, ya sāmi aljāna, ya ži dádi; ya käre.

11. *Magánān máčē da dīāta da karnūkānsu.*

The Story of a Woman and her Daughter, and
their Dogs.

Máčē da dīāta da karnūkānsu sunka tafí ě́kin gōna sunka yi gídā suka zámna ě́kin dā́ži. Karnūkānsu anayī másu tūp sunka ě́, anayī másu furá sunka šā. Da dēre Dōdō ya tafó, ya yi kūka, sunka kirāwō sūnān karnūkānsu suka kōre Dōdō. Dōdō ya tafí ě́kin dā́ži, karnūka suna táfó gídā ; kōwónę lotu da dēre Dōdō šina táfowa karnūka suna kōrānsa.

Da uwān yarīnia zāta táfiā ě́kin garí ta fadt ga dīāta, ta ě́ : ki yi furá ki bai karnūka, su ša, ki yi tūp ki bai karnūka, su ě́ ; yarīnia ta ě́, da kyaú. Da uwāta ta tafí ě́kin garí yarīnia ta kī magánān uwāta. Da țarārēnta sunka tafó ta yi furá ta bāsu sunka šā, ta bā karūka sākí, sunka kī šā ; ta yi tūp ta bai ga țarārēnta sunka ě́, kámsa ta bai karnūka, karnūka sunka kī ě́. Da dēre ya yi Dōdō ya tafó, ya yi kūka. Yarīnia ta ži țōro, ta kirāwō sūnān karnūka. Šato ya tafó, ya wúčē, ya kī kōra Dōdō. Ta kirāwō Farí, ya tafó, ya wúčē, ya kī kōra Dōdō ; ta kīrāwo Sama-kúsa, ya tafó, ya wúčē, ya kī kōra Dōdō. Kōwónę karé ya tafó, ya wúčē. Dōdō šina kūka ya tafó, ya šiga ě́kin gídā, ya țāya. Yarīnia ta tāsí ta šiga ě́kin dākīnta, ta țāya. Dōdō ya yi kūka ya tafó, ya šiga ě́kin dākí

yarīnia ta hāwa b́sa gadó. Dôdọ ya yi kūka, ya háwa b́sa gadó. Yarīnia ta hāwa b́sa rāfōniā. Dôdọ ya yi kūka, ya š́ga é́kin rāfōniā. Yarīnia ta š́ga é́kin tándu; Dôdọ ya yi kūka, ya hāde yarīnia da tándu dúka.

Uwāta ta tafó da ránā ta gáni diāta bābu, ta éẹ, Dôdọ ya hāde yarīnia; yarīnia ta yi tūo, ba ta bāsu ba ga karnūka, su éē, ba ta yi furá ba, bai bā ga karnūka su šā. Da uwāta ta yi tūo da yāwa, ta bai ga karūka sunka éē sunka kōš́i, ta yi furá ta bāsu sunka šā sunka kōš́i. Da dẹre ya yi Dôdọ ya tafó š́ina kūka, karnūka sunka tāš́i suka kāmā Dôdọ, suka káššẹ Dôdọ. Uwān yarīnia ta tafó, ta fūda ž́ikin Dôdọ, ta sāmú tándu, ta búde tándu ta sāmú diāta; ta yi mūrna diāta tana da rái, ba ta mútu ba é́kin Dôdọ. Uwāta tana mūrna tana mūrna da yāwa ta sāmí diāta.

12. *Magánān máčẹ da ba ta yi sádaka.*

The Story of the Woman who has never done
Good Works.

Akoí máčẹ tun da Alla ya yi ta ba ta yi sádaka kọ daía. Sāo daía wóni mútum ya tafó, kūmūlo ya kāmāš́i, ya éẹ máčẹ, ki bāni kánwa kádañ, kūmūlo ya kāmāni. Ta bāš́i kánwa kádañ-kádañ, ya šā, kūmūlo ya tafí. Da ta mútu, ta tafí lāhira, wūrin wūta; wūta tana é́nta; ta daúka idōnta b́sa, ba ta gáni ba wóni abu saí kánwa da ta yi sádaka.

Tana ċin kánwa har bākīnta ya yi ĵa, ta gāzi da ċin kánwa. Mútānēn lāhira sunka ċē, ku fūtás da máċē nán, ta tafī gídānta, sunka ċē máta : ki yi sádaka ga dūniā !

Da zāta fūta suka būgēta da wūta, suka būgāta būgo biú ; ta kāwọ šaída da ga dūniā, ta ċē másu : ku yi sádaka da yāwa, wūtān lāhira bābu kyaú. Ta ċē másu, ku gáni bāyāna ! dagá lāhira akabūgēni da kārifé da wūta ; šaída kẹ nán. Ta zī ẗọrọ wūta lāhira.

Ši kẹ nan, ya kārẹ ; magánan da na ĵi.

13. *Tasūniā da kūrēge da kūra da kīfi.*

A Story about a Fox, a Hyena, and the Fish.

Akoí tasūniā daía, ámmā ban sáni ba dúka na sáni šāše.

Kūrēge ya tafī ċikīn rūa ya sāmí kīfi da yāwa, ya fūtás wōše ya ċi, ya kōši, ya bér saúrā šina ċēwa : Wāņe šina tāyani ċin kīfi nán ? šina ċēwa, wāņe šina bāni ċiki da gírīmā ?

Ya šima kādañ kūra ta tafó ; ya gá kūra, ya ċē, tafó naná kūra ! kūra ta tafó, ya ċē, gá, námā da yāwa, ẹn kin sọ ki ċi ; kūra ta ċi kīfi dúka ; kūrēge šina zīn haūšin kūra.

Sābuā ta tafó ta zámna bīsa itāċe tana kūka : kīlkal ! kīlkal ! kūra ta gáni sābuā zīkīnta da zāné, kūra ta ċē : wāņe šina bāni zāné da kyaú kāmān

138 *Tasūnia da mai-māganī da báruānsa biú.*

sābuā? *Kūrēge ya cē ga kūra, nī na yi zāné wónan. Kūra ta cē, ba ka bā mání zāné háka da kyaú? ya fadī ga kūra, ya cē, én kina sō zāné, kāwō wūka da kása farí. Kūra bābu hánkalī ta taftī, ta kāwō wūka da fārān kása, ba ta sání ba kūrēge šina žin haúsšinta, ta čáinye mása námā; ya daúke wūka, kūra ta zámna šina máta šaúsšawa ga báyā šina wāka: ka čáinye kífina! ina rāmawa ga žikinta! šina čāga da wūka, ya yi šaúsšawa da kyaú. Kūra ta taftī tana žin čwō, kūrēge šina dāriā ya čāga žikin kūra.*

14. *Tasūnia da mai-māganī da báruānsa biú.*

The Story of the Doctor and his two Servants.

Wónan maimāganī ba šina saida māganīnsa nāgarī, ámmá sábadā kārīā da šina fadī ga mūtāné én su tāru su sāyē māganīnsa suna yírda abín da ya cē, doñ šina sāsū dūka dāriā. Dagá číkin dēre fa šina sā wódānsu báruā nāsa su gángāmā māganī, ámmá dagá číkin ránā šī kan fīta dagá číkin gídānsa, ya taftī yāwō.

Dafāri šina fadī ga báruānsa; ku fadī ga kōwānā da ya záka, na taftī én gání marāsalāfiā. Hákanán fa kadán mūtāné sun záka su támbāyā báruāsa enna ubāngídānsu šī kē, su kan cē, ya taftī šī wóríkē marāsalāfiā da māganīnsa, hákanán su kan taftī

suna tamáha ši maimāganí babá nẹ. Kānda ši dāwoyá báruānsa sun kārẹ gáma māganī.

Da mārāçẹ kadán sun šā atē (tea) daia na báruānsa ši yi matāra énda mútāné su tāra ši sā māgún-gunā lisa garẹta. Da wūri kuá énda ubāngizīnsa ši sāya dafari wónan bárā ši sā rīgā da zāné, ámmā ba tāgart ba, da gáninta ši sā kōwónẹ dāriā. Da ši fāra fadtn kārīā ya fī ubāngizīnsa. Ši çẹ uhāngizīna ya taft ga Mursuk, nán ya wórikẹ sārākī wónnda šina da čiwúta da bábu maimāgant čikin daniā da ši ke iya ši wórikẹši; háka nán kuá ya hāwa bīsa dūši da ikon māganīnsa, énda bábu kōwa ya hāwa, doñ wóhalla tana da gírīmā; ši fādi čikin rūa ši yi zánçe da kīfi; kadán šina da mútāné (māraslāfiā) marāsalāfiā ši wórikẹsu.

Yánzu fa ubāngizīnsa ya širiyu ši záka ga mútāné ši çẹ másu: Māza-žina, ina da māgant naná, wónnda ši wórikẹ kōwónẹ raūni; kadán wónínku šina da raūni ya fī ši sāyěsa. Da ši támbayā, wānēne ši sāyěsa? bábu kōwa da ši sāyé? Da wóni ši çẹ, bāda mání wónan māgant, hákanán ya saida wónan. Da ši daúki wóni irin māgant kumá dabám dagá wónnda ya sāyés, ši çẹ, wónan māgant maiwórikẹ čiwútāne dagá čikin čiki, kōwāne fu da hánčīnsa šina múrdānsa ya fī ši sāyé wónan, da hákanán kuá ši sāyėsdaši.

Bāyā da ya sāyėsda māgangánūnsa dúka, bárānsa ya çẹ ga kānsa: na sáni māgant na ubāngizī ba

šina yīn nāgarī kōmūgu ga mūtāné da su ke rāšīn lāfia, nī yi kōikōyānsa, én saida nāwa. Hákanán ya gáma kōmīne da ya sō da ba ši kásšé ba mūtum, kō ši yi mása laifi. Da ubāngīzī ya tafī kása ya hāwa énda ubāngīzīnsa ya t̄āya, ya čē ga mūtāné : Máza da mātā ! z̄ā da na kwānta cíkin gadóna, na tūna da wóni māgant̄ wónnda ši kásšé kōwónē irin alāla cíkin gadó, da wónan nē māgant̄. Kōwānkū fa da šina da gadó acīkē da kumá, kadán ya sāyē wónan māgant̄, da ši yi kámadā na čē ši kārēsu dúka, da ba daiānsu asāmú cíkin dūniā nán. Da māgant̄ nan šina da ārahá. Wóni sōfōn mūtum ya čē; mīka mání wónan māgant̄, gadóna acīkē ši ke da kumá, da suna ālālāna kōwónē dēre én na tafī ga kwānta. Da ya bāšīe kúrdi da bāra, kō wāwa, kámadā mūtāné suna kirānsa.

Yánzu sōfōn mūtum ya sō afadā mása kámadā ši yi da wónan māgant̄. Bárā ya čē, bābu wūya kámadā māgant̄ nan ši yi máka anfāni. Da fāri, ka kāma kumá, da ka rīkē dagú cíkin yāsāka tafūdū, da babān yāsa, da ka taúsēta har ta būdē bākīnta, kadán ka gáni bākīnta abūdē, ka sá māgant̄ wónan kádan, da én ka sākēta ta mūtū máza. Da mūtāné suna dāriā sōfōn mūtum ya čē ga bárā : kaí wāwa nē, kadán nī yi kámadā ka čē, ya fī én kásšé kumá da kaína bámda māgant̄ ! Wāwa kūma ya čē, kadán ba ka iya kásšēta, da ka yi kámadā na čē ta mūtū dagú māgant̄, ta fī yi kámadā ka sō, nī da

ina da kúrdina. Da sunka kare saida maganinsa sun tafti ga sánsāninsa.

Nán sunka gáni mātān maimāgant da wóta yarīnia, ámmā ba dīāta ba. Da sunka taya nán wātani fúdu sun cē ga maimāgant, mu rábu da kai, da muna sō wōnan yarīnia ta bīmu, hákanán suka rábu.

Maiháńkalī (sūnānsa ke nan) ya támbāya Fāra (sūnān yarīnia ke nan) kākā kin šiga čikin hānūn mūtāné nán? Ta cē, ina tamáha sun sačēní; da yánzu ba ni da uwā da ubā. Maiháńkalī ya cē, ki yi hánkūri, da káda ki yi kūka, nī zāma wāńki, don nī kuá ban sáni ba ɛnda uwāye su ke. Da yánzu nī zāni táfiā nēmānsu, kadán na sāmú nāki nī fadā māsū ɛnda ki ke.

Da suka issa ga wōni gart ta daúka duāsu na sināria ta bāši, ta cē, uwāta tana da zōbēn-kūnūā kāmān wódānān duāsu; ya sa čikin alžifūnsa, ya tafti gidānsu. Da ya šiga čikin býrni ya gáni wōni mūtum zámne čikin kārúsānsa šina da kai da hāńci kāmān maiwāyo. Da maiwāyo ya gánēsa fa ya fāra gúdu, da tūn da bai issa ba ga kārúsa mūtāné suka cē: ku kāmā bārāo, ku taidaši! Ámmā maiwāyo ya maída kānsa kúruma, sai šina cewa ga kānsa: hāńci, hāńci, wōnan ubāna ne. Ámmā da mūtāné sun fīši da kārife sun kāsēsa, da zōbē čikin yāsānsa sun dēbē tāre da kúrdinsa, suka kaiši ga wúrin šāwōra gabá ga alkāli. Alkāli ya cē māsā,

sārmāyī mī ya kāwōka naná? ya āmsa, hānci. Hānci alkālī ya čē, kana tamáha ka záka naná, don ka dārāni gabá ga wónan žēmāa? Maiwāyo ya čē: ankāwōni naná ba sábadā lafi ba; nī da ina karami na gbáta dagá uwāyēna, da yánzu fa, da na gírīmā na tafi nēmānsu; na gáni wóni mútum da hānci kāmā náwa, ámmā da ina gúda en ƙáida kārúsa, mútāné sunka yésdani kása, da hákanán sun kāwōni naná. Da alkālī ya žī abin da sār-māyī ya čē, ya čē ga yāro, na gáni ka fáda čikin hānun bārāyi, da yánzu tafi nēmān hāncínka, da káda ka kāwōšī naná kumá.

Da maiwāyo ya fíta dagá wūrin šēriā ya yi kúka da mūrna. Ámmā da ba ši tafi bu nēsa ya gāni máče kyaúkyāwa ta šida dagá dōkīnta da zōba čikin kūnnuānta kāmān wódānān duāsu wóda yarīnia ta bāši, ya sū čikin alžīfūnsa. Da ta šiga čikin kāsūē ši kuá ya bīta, ámmā da tama sāyē zānuā ši šina dūbē zōbe na kūnuānta kāmā na Fāra. Da máče ta kārē sāyin zānuā ta fíta, ta hāwa bīsa dōkīnta tana táfiā gídā. Ámmā maiwāyo ya mánče abin da šina yi; ya tumá dagá čikin kāsūā, da wódānsu zānuā na kúsa garēsa sun fādi kása, ámmā ba ši kúlla da su ba; ya fāra gúdu, ya ƙáida máče ši támbāyēta, kadén ba ta gbátás da ba dīā? Da mútāné na kāsūā sunka gāni šina gúdu, sun tamáha ya sači wōni abú dagá garēsu, da hákanán sunka fāra kēwa: Ku ƙáida maisāta! Da wōni mútum

ya gáněsa fa, ya bŭgi káfāfun maiwāyo, da maiwāyo ya fāde kása sun daúkēši, sun kaíši ga Alkālī. Da Alkālī ya gáněsa ya ċē : sārmāyī, ba kaí nē ba akakāwō žīa, da yánzu mīnē ka yi mūgu ? Ya ċē, Alkālī, ba ina tamáha na yi laifi da su káwōni naná. Ámmā na gání máċē kyarúkyāwa ta šiga ċíkin kāsūā da zōbē ċíkin kūnuānta wódānda na yi kállo har na mánċē ċnda nī kē, da ta fíta nī kuá na yi gúdu en taríšēta, ámmā mútāné nán sunka kāmāni, sunka ċē, bārāo nī kē. Alkālī ya ċē, sār-māyī, da kana nán žīa ka ċē, kana nēma ubānka, ámmā yánzu kākā kana nēmān máċē ? Da mīnē ya sāka ka dūbēta ? Maiwāyo ya ċē fa, tna ā garīnia wóda na sā ċíkin mākarānta, ámmā da ba ta sání ċnda uwāyēnta su kē, ta bāni duāsu dagá wāyānta ta ċē : máċē da ta bāni duāsu nán tana da zōbon kānuā kamāneu. Alkālī ya ċē, ka tafī ka kāwōta. Da ya kāwō yarīniā wónan máċē kuá ankirāwōta, ámmā da ta gání yarīniā, ta tūna wónan diāta ċē. Hákanán Alkālī ya sakěsa. Da wónan máċē ta gōċē maiwāyo sábadā yīn nāgarī ga yarīniā. Hákanán kuá da mútumē nán wóna maiwāyo ya sō ya ŋayāsda kārúsūnsa ankirāwōši antám-žāyěsa kadán wónan sār-māyī dānsa nē wóna ya (g)bāta, da tūnda Alkālī ba ši kārē ba magánūnsa wónan mútum ya ċē, wónan dāna nē maiwāyo ; ya daúki dānsa, ya tafī gidā. Ši kē nán, ya kārē.

15. *Magánān bākọ da mačīžin rua.*

The Story of the Stranger and the Serpent.

Wóni mútum ya tafó wóni garí, garín bakōncí ga wóni mútum, ya tafó ékin garí, ya šíga ékin gídān sōfuā. Da maraḗḗ ya yi ya támbāyā sōfuā, ya ḗḗ : uwāta, bāni gūga, én tafí žān rūa, ém bāi dōkina ši šā. Ta ḗḗ másu, dāna, ékin garímu, karlān mārāḗḗ ya yi bābru maitáfīa ga rīziā; ya ḗḗ mātā, dōmi? Ta ḗḗ mása : akoí mačīžī ékin rīziā nān, kadān ka sā gūga ši kan rīkēši; ya ḗḗ, O, ba na ṭorōn mačīžī, bāni gūga, én tafí; ta ḗḗ da kyaú ta bérši, ya tafí. Akoí ránā kadan kadan. Dēre ya yi, ya tafí rīziā da dōkinsa da tákwobinsa. Dāniā akoí sābōn wāta. Ya tafí, ya sa gūga ékin rīziā, gūga ya íssa, gūga ya daúka rūa. Mačīžin-rūa ya rīkē. Mútum ya žā, gūga ya kī fītawa. Ya faddá ga mačīžin rūa, ya ḗḗ mása : ka béri dōkina ya šā rūa, kána ka rīkē gūga. Mačīžin rūa ya bérši. Mútum ya žā rūa, ya bāyés ga dōkinsa, ya šā rūa, ya kōši. Yana sā gūga ékin rīziā, ya sāge tákwobinsa, ya āžē bākīn rīziā, ya ḗḗ ga mačīžin rūa : dōkina ya šā rūa, ya kōši, kai, ka šíga, én žāka. Mačīžī ya rīkē gūga. Mútumé šina žā ya gání žikīn mačīžī dúka zāné. Ya daúki tákwobi, ya yénke kánsa, ya āžē šina žān saúrān žikīn mačīžī šina žā, ya tāra wūri biú, sun fī maiṭāwọ, šina žā ya fūtás dúka; ya āžē kúsa ga bākīn rīziā,

ya taŋi gidā. Ya daúka káin mačīžī, ya kāma dōkīnsa, ya hāwa, ya taŋi tāre da gūgānsa, ya taŋi ga gidān sōfuā, ya šīda. Sōfuā ta čē mása : dōki ya šā rūa, ya kōši ? ya čē, ī. Ta čē mása, kākā ka yi da mačīžīn rūa ? ya čē, O, bábu kōmi ; ya kī fadā máta abín da ya yi.

Da garī ya wāye mātā sunka taŋi rīžīā ga daúkān rūa sunka gāni abu čikīnsa da zāné da yāwa ga wūri daia sunka gúdu sunka taŋi gidā, suka zámna. Wódānsu kāmānsu sunka taŋi sunka gāni sunka gúdu sunka taŋi gidā, suka fadī ga mūtāné. Mūtāné sunka čē, da gāskiā ? Mātā sunka čē, da gāskiā. Mūtāné sunka čē, muna táfiā mu gāni. Sunka taŋi sunka gāni mačīžī ya mútu. Sunka čē, wānēne ya yi aiki wōnan ? Ba su sáni ba kōwānēne ya yi. Sunka taŋi čikin býrni, suka fadī ga sārīkī, suka čē mása ; Alla ši bāka yāwān rāi ! Ya támbāyēsu ya čē māsū, mi kuna sō ? Sunka čē mása, mačīžī wōnda ke čikin rīžīā ya mútu. Sārīkī ya yi mūrna, ya čē, da gāskiā ? Sunka čē mása, da gāskiā. Ya čē māsū, ku yi mání súrdi ; sunka dārimē mása súrdi ya hāwa ; suka wúče gabā šīna bīnsu tāre da fādawānsa. Sunka taŋi bākin rīžīā, ya čē māsū, wānēne ya yi wōnan aiki ? Suka āmsa mása suka čē, ba mu sáni ba. Ya čē māsū, ku tāra mūtāné garī nan dúka, ku támbāyēsu wānēne ya káššē mačīžī nán. Sunka čē, da kyaú. Sunka taŋi sunka kirāwō mūtāné dúka, wódānda čikin garī, sunka

tāra wūri daia sunka támbāyē mūtāné, sunka cē, wānēne ya kāššē mačīzi nán? Kōwōne ya tafó, ya gáni šina cēwa, ba nī ba; wódānsu mūtāné sunka cē, aí, akoí bākō cīkin gídān sōfuá cān, ku tafí, ku kirāwōši. Sunka tafí sunka kirāwōši, sunka támbāyēši, suka cē, kaí ka káššē mačīzi nán? Ya cē másu, i. Sunka cē nása, enna káin mačīzi? Ya cē másu, gá ši! Sārīkī ya yi mūrna da ya gáni káin mačīzi. Ya cē ga mūtum, tafó, na bāka šāšin garí duka. Mūtum ya tafí cīkin gídān sōfuā. Ya sāmú šāšin garí dúka, da ši, da sārīkī daídaí. Ši kē nán; ya káre.

16. *Magánān zúnsuā da kāza.*

Conversation between the Bird and the Hen.

Zúnsuā ta záka ga kāza ta cē: Kāza, kina da faifeto, dómi ba ki iya tāši bīsa kámadā ina tāši? Kāza ta cē: da nī, da kē, ba daia ba cē. Zúnsuā ta cē, dómi kin fadí háka? Kina da káfā da fúka-fíkí kámā nāwa, da kōmi ga žikina akoí ga žikínki. Da kāza ta ži háka, ta yi fūši, ba ta sō ta ži magánān zúnsuā ba. Ta cē, ki tafí, ki kwāncē cīkin dāži, ki bérni, én yi kwāncē cīkin gídā, ban sō ba magánānki, da kin fadā máni. Zúnsuā ta cē, kadán ba ki sō ki ži magánāta gōbē mūtāné su kámāki cīkin gídā, su káššēki, su cī námāki; kē

mārashánkalī ki ke. Dɔ̀ni na záka, zāni kōya máki hánkalī, kin rēnani, Dagá gabá nán kadán kin gáni mūtāné suna zákuā ga káššēki, ki sáni kámadā zāki ēto rá'ni. Kāza ta ē, ki tafī, bābu rūánki da ga garēni. Zúnsuā ta ē, da kyaú, ta tafī, ta zámna b́sa ga itāče.

Da gári ya wāye mūtumé, maigidā, ya daúki sándā šina sō ya káššē kázī. Da kāza ta gáni, ta tāši b́sa, ta kētāre gidān ubāngīzīnta tana yīn kūka tana ēwa, abin da zúnsuā ta fadā mání zīa ke nán, da na kī zī. Da zúnsuā tana zámne b́sa itāče tana ēwa ga kāza : ki šiga ēkin čiāwa, káda ya gánēki, ya káššēki. Kadán kin šiga ēkin čiāwa, káda ki mōsi, ki zámna kāwoí. Da kāza ta zī háka ta gúdu, ta šiga ēkin čiāwa. Da mūtum ya dūba ēkin čiāwa dúka ba ši sāmēta ba ; har māraēče ya yi, ya tafī, ya zámna.

Da kāza ta gáni ya tafī, ya zámna, ta fíta sanú, ta tafī ga wūrīnta nafāri énda ta fíta. Da zúnsuā ta záka, ta ē, kadán ya záka zāši káššēki, ki yi kwoí, daía, kadán ya gáni šina ēwa : kázāta tana yīn kwoi, ba na sō ēn káššēta, saí ya daúka kwoi ya tafī ; kadán ya dáffa, ya sā gīšīrī, kadán ya ē, saí ya yi mūrna. Kōwóče sáfia šina dūbawa énda kika yi kwānce. Wónan ne wāyo da na bāki, káda ki mánče. Kāza ta ē, na gōde máki, kānuāta, zúnsuā. Kadán ba ki fadā mání ba yāo da sāfe da na mūtú. Na gōde máki kwarái. Da zúnsuā ta ē, kadán

kina ži magánāta mūtāné ba su kásšēki ba, saí ga wóni lōtu. Da zúnsuā ta tāši, ta tafti. Magánān kāza da zúnsuā ya kārē.

17. *Dāria ba taúsāyi ba.*

Laughter without Pity.

Wóni mūtum, sūnānsa “dān kānu”, da mātá-sa, sūnānta, “ki-bāni-rūa-kadá-nī-žī-kiširūa”, da sunka tafti wóni garí suka šida ga gidān wóni mūtum, maidūkiā, sūnānsa “káda-ka-māncēni”, suna kirāwō wóni yāro dagá bīsa dāki, ámmā ba ši záka ba kāsa. Hārto dān-Kānu ya kirāwōši, ya kī zákuā kāsa. Dān Kānu ya yi fūši, ya tafti bīsa, ya čē, Šataú (sūnān yāro) ina-kirānka, dōmi ba ka záka ba kāsa? Šataú ya čē, ina žin čiwōn kái. Dān Kānu ya čē : čiwōn wōfi ! énnā kā'nka da ka čēwa, ina žin čiwō ? Yāro ya čē ga dān Kānu : ka sā hánkalī ga kā'nka. Dān Kānu ya čē, kai, ka kē yi mání magána háka ? ya čē, i. Dān Kānu ya daúka sándā, ya būga yāro. Yāro ya tāši šina gúdu ga čikin dāki, dān Kanu šina bīnsa. Dāki da bāktī bābu hāske. Dān Kānu šina nēmānsa, ba ši yi sāmēsa ba. Yāro ya tafti, ya yi kwāncē ga bākin kōfān dāki énda dān Kānu ši kē šida kāsa.

Da dān Kānu zāši fīta dagá čikin dāki, ya záka ga bākin kōfā, ya yi túntubé da yāro, ya fādi kāsa, ya gāngāra, ya íssa ga kāsa ; kāfānsa daía ya k-

riyě, šina čěwa : dān karé, yāro nán, kadán na sāměka gòbẹ, ina bŭgāsa kwarai. Yāro ya tāši, ya čě, dān Kānu ! mī ya sāměka ka yīn kūka ? Dān Kānu ya yī fūši, ya čě, kadán gòbẹ na sāměka kai ka yī kūka, doni ka kəriyě mání kafa.

Mátāsa ta tafó, ta čě, mīžina, mī ya sāměka ? Ya čě, na kəriyě kafata, da ina zūa bŭga yāro nán, da ina šida kasa ya tafi, ya yī kwāncẹ ga bākin kọfa, na fādi bīsa garɛsa, na fāda kasa, kafata ta kəriyě. Mátāsa ta čě, O, mīžina, ka kəriyě kafaka, mī zāni yī yāo ? Sai ɛn tafi ɛn kirāwo maimāgant ? Da ta fita, huinya dúka da daúda, tana yīn gaugawa ta fādi kasa ; bākinta ya čika da kasa. Ta tafi ga gidān maimāgant, fúskanta da zānɛnta da hānu-anta dúka da tābo. Maimāgant ya čě, mātā dān Kānu, mī ya sāměka ? Žikinki dúka da daúda, da bākinki ya čika da kasa. Ya čě, ki saka, ki wānkẹ hānunki da bākinki. Da ya kawo mātā rūan zāfi tana tamaha maisainyi nẹ, ta čika bākinta da rūan zāfi, ta kōnẹ halsinta ; ta zūbas rūa kasa, ta čě, maimāgant, kai mugu maimāgant nẹ, ta čě ga maimāgant ; maimāgant ya čě, mī na yī ? Ta čě, ka kawo rūa maizāfi, ina tamaha da sainyi, na čika bākina da rūan zāfi, na kōnẹ halsina, dōmi ba ka fadā mání ba da zāfi da fāri ? Ya čě mātā, wónan ba ši yī máki kōmi šina yī máki nāgarí, kadán kin ša bérkono. Ta čě, ka bāni bérkono máza ɛn ša. Ya bāta bérkono maizāfi ; da ta ži zāfi, ta yī kūka

har ta māncē mīžinta. Maimāgnī ya cē, ta alālēni da yāwan magāna da fāri; dōmi tana yīn kūka yānzū? Mútānē sunka cē, kaí wāwa nē; ka bāta ruan zāfi ta ša, hārīo ka bāta berkōno ta ša, yānzū kana cēwa, dōmi, tana yīn kūka?

Ya cē ga mūtānē, ina tamáha na bāta ruan saínyi ta ša, ámma ban bāta ba; ya tafī, ya kāwo rūa da saínyi da dādin šā, ya bata ta šā. Da ta šā kána ta yi hánkalī, ta tūna da mīžinta. Ta cē ga maimāganī, inā só ka zāka ka gání mīžina, doni kāfāsa ta kāriyē, ya cē da kyaú.

Ya daúki wódānsu máganī dagá cikin alžifūnsa. Da sunka tafī dagá cikin haínya wóni yāro da ya gání maimāganī, ya cē, bírī! maimāganī ya cē, wánēnē ka ke kirā bírī? yāro ya cē, kai! Maimāganī ya bíši; mácē tana bīnsa dagá báya tana cēwa: maimāganī, maimāganī! éнна zāka? Ya cē máta. Ki tafī cān, nī ba na sō zūa gídānki yāro, sai na kāmā yāro nán. Maimāganī šina bīn yāro, yāro šina gúdu. Da maimāganī ya fādi kása, yāro ya dārāsa. Ya cē ga yāro, ka tafī, na sání masīfān yāro. Ya tāši šina būga daúda da kūra dagá rīgāsu; ya zāka cikin gídā, ya yi kwāncē bīsa gadó šina žin haúšin yāro. Da máta ta dān Kānu ta tafī, ta yi kwāncē tana žin haúšin maimāganī da yāro. Bākinta ya kōnē; kāfā ta mīžinta ta kāriyē; su dúka suka yi kwāncē cikin gadó; bábu daía da ši ke žin táfia.

Wónan ya kārē, magánan máčē da mīzinta, da yāro da maimāgant, ya kārē.

18. *Magána nāmīzi da mātāsa biú da kárnūkansu.*

The Story of the Man, his Two Wives, and their Dogs.

Nāmīzi ya čē ga mātānsa biú, nī ina táfiā čikin dāzi ; kadán na dārīmē kárnūkana, káda kōwa ši künčēsu. Ya čē másu, máčē da ta künčē kárnūkana, kadán na tafó, ina kōrānta ta tafí gidānta. Šina da kárnūka māsukyaú, da babán karé da kánkāna kárnūka, ya dārīmēsu čikin gidā. Ya daúki sārēwānsa da žikāsa da gátarinsa, ya tafí čikin dāzi. Šina táfiā šina táfiā Dōdō ya gánēši, ya tafí garēsa ; ya yi gúdu, ya hāwa bīsa itāčē, babán itāčē. Ya daúki sārēwa šina būsū. Kárnūka suna čikin gidā, sunka ží būsūn sārēwa suna túma suna hapši suna kūka. Mātāsa daía ta gáni, ta čē, mī ya sāmi kárnūka nán suna túma suna kūka háka ? Ta čē, ina künčēsu. Máčē daía ta čē, úq, káda ki künčē. Kina ži ya čē, káda kōwa ši künčē kárnūkana, kadán na tafí čikin gidá ; ta čē, ina künčewa. Ta čē máta, kadán kin künčē, kadán ya tafó šina fušēki, ki tafí gidānki. Ta čē, babu rūana ina künčewa. Ta čē, tafí, ki künčē, babu rūana garēki. Máčē ta tafí, ta künčē kárnūka dúka sunka tafí ga čikin dāzi. Sunka išē Dōdō šina tōnewa saíwān

itāčē ; ya tōnē dúka, saí daíá ya yi kíngi itāčē ya fādi da mútum dúka. Babán karé ya tafó šina gúdu ; ya kāmā Dōdō ga bāyā, ya žēfāsda Dōdō. Sunka kásšēši ; ubāngīzi ya šido dagá bīsa itāčē šina murna. Ya tafó gidā, ya čē, wānēnē ya kūnčē kárnūka ? Máčē daíá ta čē, gá ta, ita da kūnčē ; ina fadā máta, kada ta kūnčē, ta kúnčē. Ya čē, ki tafí, ba na sōnki ; kadán ba ta kūnčē ba kárnūka nan yāo da na mútu. Tāši, ki tafí, ba na sōnki ba. Ya kōrē mátā da ba kūnčē ba kárnūka ; ya bēri máčē da ta kūnčē kárnūka ta zámna číkin gídānsa, ya kōrē máčē wóčan. Ya zámna da mátāsa daíá da kárnūkānsa, ya zámna číkin gidā. Ši kē nán ; ya kāre.

19. *Magána ta mátā biú da nāmīžīnsu da diānsu biú.*

The Story of the Two Wives, their Husband, and their Two Daughters.

Máčē daíá tana da diā, máčē daíá tana da diā, su dúka biú suna da budurāí (kọ yāra). Diā ta máčē daíá ta yi daúda ga būzu na sállā nāmīžīnsu. Kīšiā daíá da ta gáni, ta yi fūši, ta čē : yarīniāki tana yin daúda bīsa būzu mīžīmu, ta tafí, ta wánkē ga rúa Madīna. Yarīniā da uwāta su dúka biú zūčīānsu ta gláčē ; uwāta ba ta sáni ba abín da

zǎta yi; ta aíkē diǎta ga rǘa Madīna, ta wánkē būzu nán.

Yarīniā ta tāši; ba ta daúka ba abínči; ta tafí tana táfiā ga dōgon dāži. Tana táfiā dagá cǎn ta gāmú da wóta máčē, ta čē, er-uwāta (kọ kámā uwāta) uwāta ta aíkōni ta čē, én tafí, én wánkē būzu nán ga rǘa Madīna; ta támbāyā máčē, ta čē, rǘa Madīna nán ši kẹ? Máčē ta čē, wúčē gabá, diǎta, rǘa Madīna ba kúsa ba.

Yarīniā ta wúčē tana táfiā ta gāmú da kudá suna dáffa kǎ'nsu. Ta čē da su: uwāta ta aíkōni, dǎmǐ na yi daúda bǐsa būzu, ta čē, én tafí, én wánkēši ga rǘa Madīna; ta čē mǎsu, naná rǘa Madīna ši kẹ? Suka čē máta, ba nán ba, wúčē gabá. Sunka čē máta, ki daúki námā nán kǎdan, ki čī. Ta čē, ba nǐ da yǔnwa. Da ta wúčē tana táfiā tana táfiā čikin dāži ta gāmú da gǐwayé suna dáffa kǎ'nsu. Ta čē da su: uwāta ta aíkōni, dǎmǐ būzu nán, don na yi daúda bǐsa garēsa, ta čē mǎni, én tafí, én wánkēši ga rǘa Madīna, da na tāši na tafó, ina támbāyā dagá éna rǘa Madīna ši kẹ? Sunka čē máta, ba nán ba, wúčē gabá. Sunka čē máta, daúki námā nán kǎdan: ta čē mǎsu, ba nǐ da yǔnwa. Ta wúčē, ta tafí gabá, ta gǎni fǎra suna dáffa kǎ'nsu, ta támbāyēsu, ta čē: uwāta ta aíkōni, dǎmǐ na yi daúda ga bǐsa būzu, ta čē, én tafí, én wánkēši ga rǘa Madīna. Suka čē máta, ba nán ba, wúčē gabá. Sunka čē máta, ki daúki námā nán ki čī. Ta čē,

ba nī da yūñwa. Suka cē mātā, wúçe gabá. Da ta wúçe tana táfiā tana táfiā éikin dāzi, ta gáni zúnsuāyē suna dáffa ká'nsu; ta támbāyēsu ta cē : uwāta ta aíkōni, dōmi na yi daúda ga b́sa b́zu nán, ta cē, én taft́, én wánkēši ga ŕa Madína ; suka cē mātā, ba nán ba, wúçe gabá. Ki daúki námā nán kādañ, ki ć. Ta cē, ba nī da yūñwa. Sunka cē mātā, wúçe gabá.

Ta wúçe tana táfiā tana táfiā ta gāmú da námā šina dáffa ká'nsu, ta támbāyēsa, ta cē : uwāta ta aíkōni, ta cē, én taft́, én wánkē b́zu nán ga ŕa Madína. Námā ya āmsa, ya cē mātā, ki daúki námā nán kādañ, ki ć. Ya cē mātā, wúçe gabá ŕa Madína šina dagá nēsa. Ta cē ḿsa, ba nī da yūñwa ; ta ḱ daúkan námā. Ta wúçe gabá tana táfiā tana táfiā, ta gāmú da ŕa šina gúdu war war ! Ta támbāyēsa, ta cē : uwāta ta aíkōni, dōmi na yi daúda ga b́sa b́zu sállan mīžinta, ta cē, én taft́, én wánkēši ga ŕa Madína ; ta cē, kaí nē ŕa Madína ? Ya cē mātā, ba nī nē ba ŕa Madína. Ki daúki kādañ, ki šā. Ya cē mātā, wúçe gabá, ŕa Madína šina nēsa, tu wúçe ; abūbuā nán dúka ta wúçesu.

Tana táfiā ta gāmú da zūmuá tana gúdu ga ḱsa ; ta támbāyā ta cē : uwāta ta aíkōni, én taft́, én wánkē b́zu nán ga ŕa Madína, da na tafó na támbāyēki ko kē cē ŕa Madína ? Ta cē, daúki kādañ ki šā ; ba nī nē ba ŕa Madína. Ta cē mātā, ba nī da

kīširūa. Ta wúče, tana táfiā ta gāmú da nōno šina gūdu ; ta fadī mása, ta če : uwāta ta aíkōni, én tafī, én wánkē būzu nán ga rūa Madīna, dōmi na yi daúda bīsa garēsa, na tafó, én wánkēši. Nōno ya če, daúki kādañ, ki šā. Ta če, ba nī da kīširūa. Nōno ya če, wúče gabá. Da ta wúče tana táfiā ta gāmú da mútum daía, ta fadá mása, ta če mása uwāta ta aíkōni, én wánkē būzu nán ga rūa Madīna, dōmi na yi daúda bīsa garēsa ; ta če, ko dagú nán rūa Madīna ši ke ? Mútum ya če máta, kin kúsa, tafī kádañ. Tana táfiā ta gáni rūa kwāncē ; ta gāmú da sōfuā daía, ta tafó garēta, ta če máta : kina lāfiā ? Ta če, saí lāfiā. Sōfuā ta če, diāta, mī ya kāwōki nán ? Budurūa ta če, da nī da uwāta da ubāna da kīziā uwāta muna kwāna, nī ina kwāncē, bīsa būzu nán, da na yi daúda bīsa garēsa ; kīziā uwāta ta yi fūši, ta če, dōmi diāki tana yīn daúda ga bīsa būzu nāmīžīmu ? Ta nēma rūa, ta wánkēši ga rūa Madīna, dōmi tana yīn daúda ga bīsa būzu nāmīžīmu da ši ke yi sálla ? Doñ wónan na tafó, kō nán nē rūa Madīna ? Na tafó ina támbāyēki ? Sōfuā ta če, da gāsikiā, kin tafó ga rūa Madīna, ši nē maidádi : ga ši nán, ki tafī ki wánkēši kwaraí ; ki tafó, ki dáffa tūo, mu čt ; ta če da kyaú. Ta tafī, ta wánkē būzu ga rūa Madīna, ta tafó.

Sōfuā ta če, ta wánkē tūkūnia, ta wánkē ; ta dōra mūrūfu, ta fūra wūta, ta zūba rūa čikin tūkūnia.

Sōfuā ta bāyēs alkāma, kwāra daía, tana sã ċikin tūkūnia. Ta šīma kādañ tana žīn tūkūnia tana tafāsa, ta ċē, minēñe wónan? Ta būdē tūkūnia, ta gáni tūkūnia ta ċika da alkāma ta nēna, ta fūtás, ta āžē.

Hārīo ta dōra tūkūnia ; sōfuā ta bāta kaššī, ta ċē, ki tafī, ki wánkē, ki āžē ċikin tūkūnia, ki dáffa ; gá, gīšīrī, ga bérkōno, ga māsoro, ga kīm̄ba, ga daúdāwa, dúka abūbuā nán ki sās̄u, ta ċē da kyaú. Ta wánkē kaššī ; žīkīn kaššī bābu námā ko daía, tana sã ċikin tūkūnia. Ta sã gīšīrī, ta sã bérkōno, ta sã kīm̄ba, ta sã māsoro, ta sã daúdāwa ; ta rūfē tana tunkúda wúta ; ta šīma kādañ, ta žī tūkūnia tana tafāsa ; ta būdē, ta gáni námā ya ċika tūkūnia.

Ta yi mamāki, tá ċē, kākā kaššī bābu námā, da alkāma, kwāra daía, sun issa abínčī tāro da yāwa? Abūbuā dúka ta wúčēsu, ba ta ċī ba kọ daía, saí da ta tafó ga gídān sōfuā ta ċī ; ta fūta námā dúka, da alkāma dúka, da mīa, ta kāwọ ga wūrin sōfuā, ta fūtás. Sōfuā ta ċē, mu ċī, suna ċī, sunka kōšī har abínčī ya yi suúrā, sunka tāra sunka béri, saí gōbē da sáfē su ċī, sunka tafī suna yīn béričī bīsa gadó. Garí ya wayē sunka ċī saúrā.

Yarīnia ta zāmna kwāna fúdu kọ biál, ta ċē ga sōfuā : zāni táfīa gídā. Sōfuā ta ċē, da kyaú. Ta ċē ga yarīniā, ki žāwọ káfāta (káfān Sōfuā nán daía ya tafī Mēka, daía dagá nán ya tafī Bornu) yarīniā nán tana žāwọwa tana tārāwa, ta kāmā káfā

daia wóda ta zámna dagá Bornu, ta káwo daia wóda ta zámna dagá Méka. Sôfuā ta cê ga yarīniā, wánkê bāyāna. Yarīniā ta cê, da kyaú. Tana wánkêwa ; bāyān sôfuā ya fūdē, ya yi rāmi. Yarīniā ta zī tōro, ta cê, éna zāni šiga ? Sôfuā ta cê mātā, kadán kin gáni bāyāna ya fūdē, ki būdē tūkūnia babá, ki daúki kwoí úku ; ta cê, da kyaú. Ta daúka kwoí úku, ta gāda sôfuā, ta cê, na tafī garīmu. Ta daúka büzūnta. Sôfuā ta cê mātā, kadán kin tafī kwoí úku nán ki fāsāsu ga wūri maitaūri ; kadán kin cê : ém pássa ? Kadán kin zī : pássa, pássa, pássa ! Káda ki pássa ; ki tafī gabá ga wóni wūri. Kadán kin cê, ém pássa ? Kadán kin zī bābu wóni abú da ya yi magána, ki šima, ki cê, ém pássa ? Kadán kin zī širū, ki pássa, ta cê, da kyaú.

Tana táfiā ta gáni wūri da taūri, ta cê : ém pássa ? ta zī pássa, pássa, pássa ! Ta ki pássawa. Ta tafī gabá, ta gáni wūri maikyaú, ta cê : ém pássa ? Ta zī širū, ta pássa. Ta gáni rākumī, dōki, šānu, ākuyā, mūršan, kúrdi, sināria, rākumīn dāzi, da gīwa, da mūtāné ; ta sāmú dūkia da yāwa, abún dāniā dūka ta sāmú. Kwoí úku nán dūka ta pássāsu. Da ta gáni ta yi mūrna, zūciānta ta kwānta. Ta hāwa bīsa dōki tana táfowa ga garīnsu. Mūtāné sunka gáni kūra da yāwa sunka zī tōro sunka fāra gūdu. Yarīniā ta aíkê dāwakí biál da mūtāné bīsa garēsu, ta cê, kadán kun tafī, ku cê : diā mūtūmé nán

tana táfowa, káda ku zī t̃p̃r̃ó. Sunka tafí gídān ubānta sunka ċē ga mūtāné, káda ku zī t̃p̃r̃ó, diā mūtumé nán, wóda ta tafí garí ěn wánkē būzu, ita ċē, yāo ta tafó. Sunka ċē, da kyaú. Sunka zámna, garí dúka suna mūrna. Ubānta da uwānta suka tārīēta suka kāw̃ ta gídā. Irī dúka ta kāw̃, da zāmnā da rīgūnā, abúnāgarí nāgarí dúka ta kāw̃ ċíkin gídānsu. Sunka zámna tana rābawa ga mūtāné dúkiā.

Da kíziā ta gáni háka ta ċē ga diāta, tāši, ki tafí, ki wánkē būzu nán, ta ċē, da kyaú. Kíziā ta yi fūši, ta kámna fúskā, ta aíkē diāta. Diāta ta tafí tana táfiā ta gáni zúnsāyē suna dáffa kā'nsu. Ta ċē másu : uwāta ta aíkōní, dōmí ta gáni diā, zārākuāta ta kāw̃ dúkiā, don wónan ta aíkōni, ěn tafí ěn wánkēši (mī?) ga rūan dádi, k̃o ku ñe rūan dádi? Suka ċē mātā : ki dauki námā kādañ ki ċī, ta daúka ta ċī. Suka ċē mātā, wúċē gabá, rūan dádi šina nēsa.

Ta wúċē tana táfiā ta gāmú da námā šina daffa kā'nsa, ta ċē : uwāta ta aíkōni, dōmí ěn tafí ěn wánkē būzu nán ga rūan dádi. Námā ya ċē mātā daúki kādañ, ki ċī ; ta daúki ta ċī. Ya ċē mātā, wúċē gabá, rūan dádi šina nēsa. Tana táfiā ta gáni fāra tana sóya kā'nta, ta ċē mātā : uwāta ta aíkōni ěn tafí ěn wánkē būzu nán ga rūan dádi, don ta gáni zārākuāta, diāta, ta kāw̃ dúkiā da yāwa, don wónan ta aíkōni, ěn tafí, ěn wánkē būzu nán ga rūan dádi. Fāra ta ċē, daúki kādañ, ki ċī ; ta daúka

ta cǐ. Fǎra ta cǐ mǎta, wúçǐ gabá. Ta wúçǐ tana táfiǎ ta gǎmú da gǐwayé suna dáffá kǎ'nsu, ta cǐ mǎsu : uwǎta ta aǐkǒni, éni taftǐ, éni wánkǐ búzu nǎn ga rǎan dǎdi, dǒmi ta gǎni diǎ zǎrǎkuǎta ta kǎwǒ dǔkiǎ da yǎwa, nǐ kuá ta aǐkǒni, na taftǐ. Sunka cǐ mǎta, ki daúki kǎdañ, ki cǐ ; ta daúka ta cǐ. Suka cǐ mǎta : wúçǐ gabá. Ta wúçǐ tana tǐfiǎ ta gǎmú da rǎa šina gúdu kwur kwur kwur. Ta cǐ mǎsa : uwǎta ta aǐkǒni, éni taftǐ, éni wánkǐ búzu nǎn ga rǎan dǎdi, dǒmi ta gǎni diǎ zǎrǎkuǎta ta kǎwǒ dǔkiǎ da yǎwa, don wǎnan ta aǐkǒni, kǒ kai ne rǎan dǎdi ? Ya cǐ mǎta, ba nǐ ba ne rǎan dǎdi ; wúçǐ gabá, ámmǎ daúka kǎdañ kǐ šǎ ; ta daúka ta šǎ. Ya cǐ mǎta, wúçǐ gabá, ta wúçǐ. Tana táfiǎ ta gǎmú da zǔmuá, ta cǐ mǎta : uwǎta ta aǐkǒni, don éni wánkǐ búzu nǎn, don ta gǎni diǎ zǎrǎkuǎta ta kǎwǒ dǔkiǎ da yǎwa, nǐ kuá ta aǐkǒni. Zǔmuá ta cǐ mǎta, daúki kǎdañ kǐ šǎ ; ta daúka ta šǎ. Ta cǐ mǎta : ba nǐ ba ne rǎan dǎdi ; wúçǐ gabá, kin kúsa ; ta cǐ, da kyáú. Tana táfiǎ ta gǎmú da nǒnǒ šina gúdu. Ta cǐ mǎsa : uwǎta ta aǐkǒni, dǒmi ta gǎni diǎ zǎrǎkuǎta ta kǎwǒ dǔkiǎ da yǎwa, don wǎnan ta aǐkǒni. Nǒnǒ ya ámsa mǎta, ba nǐ ba ne rǎan dǎdi. Daúki kǎdañ kǐ šǎ, kǐ wúçǐ gabá. Ta daúka ta šǎ. Ta cǐ mǎsa, na kúsa da rǎan dǎdi ? Ya cǐ mǎta, kin kúsa, taftǐ gabá ; ta wúçǐ. Abúbu ngǎ dúka ta cǐsu, bábu abín da ba ta cǐ ba.

Tana táfiǎ ta gǎmú da mútum daía, ta támbǎyǐsa,

ta ēē, kọ ka gáni rūan dádi dagá nán? Ya ēē mاتا, mī ya káwọkí nán? Ta ēē mاسا : uwاتا ta aikọni, don, én tafọ, én wánkẹ bűzu nán, don ta gáni dīā zārakuata ta káwọ dūkiā da yāwa, don wónan ta aikọni. Mútum ya ēē mاتا, kin kúsa, ki tafí gabá, ta ēē, da kyaú. Tana táfiā tā gáni habán gúlbi, da sọfuā tana nán, ta tafọ wúrín sọfuā, ta gaisẹta. Sọfuā ta ēē mاتا, mī káwọkí nán? Ta ēē : uwاتا ta aikọni, don ta gáni dīā zārakuata ta káwọ dūkiā da yāwa, don wónan ta aikọni. Sunka zámna sunka šima sọfuā ta ēē mاتا : ki tafí, ki wánkẹ bűzu nán, ki dāwoyo. Ta tafí, ta wánkẹ, ta dāwoyo. Sọfuā ta ēē mاتا : ki dọra tókūniā ; ta dọra, ta fūra wūta tana kúsa da wūta zámne. Sọfuā ta ēē mاتا : ki tafọ ki kárba námā nán ; ta tafọ ta kárba kašší. Ta ēē dagá zǣciānta : mīnẹ kašší nán zā ší yi muna, har mu kọši? Ta kī wánkẹwa tana sā ékin tókūniā. Sọfuā ta bāta bérkọno, gīžirí, daúdāwa māsora, kīmba, abín dádi nán dúka anasāsu ga ékin tókūniā da námā, dúka ta bāta ta sā ; ta yi fūši, ta sā, ta rafẹ tókūniā.

Ta šima kadaan tókūniā ta čika da námā. Búdurūa ta ēē, kǣkǣ kašší ya zāma námā? Ta yi mamāki ; námā ya nīna, ta šidẹ. Sọfuā ta ēē mاتا : ki dọra tókūniā ; ta dọra tókūniā. Sọfuā ta bāta šínkáfa daía, ta ēē, ta tafí ta wánkẹ. Ta kī wánkẹwa. Ta ēē, mīnẹ šínkáfa daía (kọ kwāra daía ta šínkáfa) zāta yi muna, mu čí mu kọši? Ta kī wánkẹwa tana

sā. Ta šīma kādañ tūkūniā ta ċīka da šínkáfa. Ta ċē: kākā šínkáfa daia ta ċīka tūkūniā? wónan mamāki nē. Sōfuā ta ċē mātā: ki fitás, ki kāwọ mu ċī, da námā da rōmuāsa da šínkáfa, ki fitás, ki kāwọ mu ċī. Ta tafí, ta fitás šínkáfa, da námū; ta daúka rōmuá ta zūba ga kaín šínkáfāta, ta āžē. Ta fūtá da sōfuā, ta kāwọ mātā; námā dúka ta ċúnyē; ta sā na sōfuā dabám, nāta dabám; ta kī ta ċī tāre da sōfuā, doñ wónan ta daúka na ká'nta, ta hādiē námā dúka.

Sunka zámna kwāna biú kọ úku ta ċē, zāni gídā. Sōfuā ta ċē mātā, da kyaú. Yarīniā ta yi šīrī. Zāta táfiā sōfuā ta ċē mātā, ki tafó, ki zāwa kāfāta. Yarīniā ta yi fūši; ta zā wónan kāfā da ta zámna dagá Bornu; ta fúsga kāfā wóčan, wóda ta zámna dagá Madína. Ta tāra kāfān sōfuā ga wūri daia. Sōfuā ta ċē mātā, ki tafó, ki wánkē báyanā. Ta tafó ta wánkē. Tana fūši, ta ċūda da kárfī; báyan sōfuā ya būrūgba. Yarīniā ta zī ȳōrọ, ta ċē, na fūda báyan sōfuā, ɛnna zāni šīga? Sōfuā ta ċē mātā: ki būda babán rāfōnia, ki sāba kwoí biú. Ta ċē, da kyaú; ta daúka kwoí biú. Sōfuā ta ċē mātā, kadán kin tafí wūri da kēguā, kí ċē: ɛm pássa! Kadán kin zī: pássa, pássa! Káda ki pássa; ta tafí tana táfiā ta sāmú wūri akoí kēguā, ta ċē: ɛm pássa? Ta zī: pássa, pássa, pássa! Ta ċē, o, ɛm pássa, káda su gúdu; ta pássa daia; hárío ta pássa sunka sáma biú. Ta gáni ākuya da

kāfō daía, ta gáni dōki da kāfā úku, ta gáni mūtāné, kúturú, ta gáni mūršan bābu kyaú, āmur-gúdē.

Da tana táfowa da fāri, ta gáni gíwa, mútum, kudá, zāki, fāra, rāa, zūmuā, fāri nōnō ; da ta dāwoyo abūbūā ngā dúka aṇdaúkēsu. Ta tafó da šānu, kūnuā acīrē, kāfó bābu. Ta kāwo dūkiā nán dúka bābu daía da kana čēwa, wónan da kyaú kọ dōki, ko šānu, kọ āwaki, ko mūršan, kọ mūtāné, ba daía da kana čēwa, wónan da kyaú, kọ wónan bābu kyaú, su dúka daía, ta kāwo.

Mútāné sunka gáni kūra sunka čē : yāki šina táfowa garīnu. Wódānsu mūtāné suka hāwa dōki dagá číkin garí, suka tafó suka gáni sai yarīniā da dūkiā sunka dāwoyo, sunka čē : diā mūtumé nán tana táfowa. Sunka fadé ga mūtāné ubānta da uwānta suna mūrna diāsu tana (kāwowa) kāowa dūkiā. Ta tafó, tu šíga číkin garí ; ta tafó ga uwāta, ta čē : ga, abín da kina sọ na kāwo máki. Ta kāwo, ta zūba ga uwāta dūkiā nán dúka, ta bāyēs ga uwāta sunka zāmna.

Ši ke nán, ya kārē ; bābu wóni magánān yarīniā da uwāta, da kíziāta ; dúka ya kārē.

20. *Magána ta dōki, dān-Asbōn, da yāro da gisso da māyā.*

The Story of the Horse of Asbon breed, the Boy, the Spider, and the Witch.

Asbōnāwa sunka kāwo dōki, dān Asbōn, suna sō sāyēsua; kúrdīnsa da yāwa; sāyīnsa da wūya. Ubāngīzīn dōki ya ēē: dōktina wōnan ba na sāyīnsa da kúrdi, saí da nōnōn máče. Mútāné sun tafó sunka támbāyā ubāngīzīn dōki, suka ēē mása: nāwa kúrdi na dōkīnka? Ya ēē másu: kúrdīn dōktina saí da nōnōn máče anasāyēnsa. Mútāné sunka ēē, úú, áá, dōki ngā nāka kúrdīnsa da wūya; wāne šina iya sāyīnsa?

Wōni yāro ya tafó, ya támbāyā ubāngīzīn dōki ya ēē, nāwa kúrdīnsa? Ya ēē mása, saí da nōnōn máče anasāyīnsa. Yāro ya ēē, da kyaú, ba na iya sāyi dōki nán; yāro ya tafí.

Hário yāro, kāmānši, ya tafó; ya sáni kōmīne ya sō uwāsa tana yi mása, ya tafó ya támbāyā ubāngīzīn dōki, ya ēē mása: nāwa kúrdīn dōkīnka? Ya ēē mása, kadán kana iyawa ka tafí, ka yénkē nōnōn uwāka, ka kāwo mání, ka kárba dōki nán. Yāro ya ēē, da kyaú. Yāro ya tafí ya támbāyā uwāsa; da ya támbāyā ya ēē máta, uwāta, ki sāyā mání dōki nán da nōnōnkī; ta ēē mása, da kyaú. Ta ēē

mása, taft ka kāwō wūka ka yénkē. Yāro ya taft, ya kāwō wūka, ya yénkē nōnōn uwānsa ; ya taft ya bāyēs ga maidōki ; maidōki ya bāši dōki. Yāro ya tafō ya dārimē dōki.

Akayī kwānāki úku ya ċē ga uwāsa, zāni táfiā ěn gáni wūrin da kāsān dūniā ta kārē. Uwāsa ta ċē, da kyaú, da ubānsa dúka sunka ċē, da kyaú, ka taft. Alla ši kāwōka !

Yāro ya ċē ga dōki : dōki, gáni, na sāyēka da nōnōn uwāta, ka kaíni wūrin makārān dūniā ! Yāro ya yi širi ; ya dārimē sūrdi, ya taft šina ċfiā ya sāmú abōki gísso. Gísso ya támbāyēsa, ya ċē, kaí yāro, ěnna zāka ? ya ċē mása, zāni ěn gáni makārān dūniā. Gísso ya ċē mása : ěm bika ? Ya ċē bini.

Gísso ya yi sūrdinsa na tōfon (kō na kūnēn) itāċē suna táfiā. Suna táfiā suna táfiā har sunka issa wūri da bābu kāsa ; sunka gáni wōta máċē, māyiā, tana dagá nēsa sunka gánēta, ámma ba ta gánēsu ba. Tana yin abin da ba ši kē daídaí.

Yāro da gísso sunka tafō wūrīnta suka gaššēta, ta kārīgbi gaisuānsu. Ta ċē, kuna láfiā diāna ? Sunka ċē máta, saí láfiā. Ta ċē másu, ku tafō mu taft gídāna ; sunka ċē, da kyaú. Suna táfiā bābu kāsa, bābu itāċē saí híska, saí rūa, saí wūri bakki, sunka šida ċíkin gídā māyiā ; da mārāċē ya yi tana nēma zakāra ta kíššēši ; zakāra ya gúdu, ya gbōyu ċíkin háki, tana nēma tana nēma ba ta sāmú ba.

Ta dáffa tūo, ta kāwo ga yāro da gísso, ta cē másu, gá tūnā ku cī; sunka cē, da kyaú. Yāro ya cē, ba na sō ɛn cī tūo nán. Gísso ya cē bābu kōmī mu cī, sunka zámna sunka cī tūo. Gísso šina da sándā da kárfē. Da sunka cī tūo sunka kārē sunka tafī sun bēriči. Dākan dēre māyiā ta daúka wūka tana wāzawa. Zakāra ya yi kūka, ya cē: gáta, tana táfowa, ku yi širi. Yāro ya ži háka magánān zakāra. Māyiā ta cē, ɛnna zakāra nán? Ránā dúka tna nēmānsa, bān sāmēsa ba. Ta dūba kál-kāšin gadó, ta sā hānū ta lálabe, ba ta sāmēsa ba, ta zámna. Hárto ta daúki wūka, tana wāzawa tana cēwa: ki cī námā, ki cī námā! Hárto zakāra ya yi kūka, ya cē, gáta tana táfowa! Máčē, kō māyiā ta ži magánān zakāra. São úku zakāra šina kūka har garī ya wāyē. Ta gaída yāra ta cē másu, kun kwāna láfiā? Ta támbāyēsu, ta cē másu: žia kun gáni tna yīn abin da ba ši kē ba daídai? Gísso ya amsa ya cē, nī na gáni.

Māyiā ta yi kūmiā; ta tafī ta nēma zakāra, ta cē, kadán ban kášši ba yāro nán da gísso suna ká labāri nán cīkin dūniā da garīnsu. Ta nēmi zakāra, ta kāmā ta kaššēši, ta dáffaši, ta kāwo ga gísso da yāro da dēre. Sunka cī sunka tafī bēriči. Gísso ya cē ga yāro: ka yi hánkali da dēre na yāo; yāro ya cē da kyaú.

Gísso ya daúki sándānsa ta kárfē, ya āžē kúsa ga ká'nsa. Da ya yi bēriči kádañ, ya tāši, ya daúki

sándānsa, ya zámna kúsa ga bākīn kōfā. Da dēre máče ta yi šīri zāta táfowa ta kásše yāro da gisso ta ē. Tana wāzawa wūkānta tana čewa: ki ē nāmā, ki ē nāmā! Gissi ya yi šīri, ya čē, gāta tana táfowa! Ya daúki sándānsa ta kárife, ya taya kúsa ga bākīn kōfā. Māyiā ta tafó sanúsanú. Gisso ya daúki sándā ta kárife; ta sā kānta čikin dāki; ya pássa kānta da sándān kárife. Ta dāwoi čikin dākīnta, ta šaínyē žini dúka na žikīnta.

Ta žīma kādān ta čē, yānzū suna bēriči. Ta wāza wūkānta kāmān dā; ta tafó sanúsanú. Gisso šina žīnta; ta sā kānta čikin dāki; ya pássa kānta da sándān kárife. Ta dāwoyā čikin dākīnta ta šaínyē žini dúka, kāmān dā.

Sāo úku suna fadā háka, da ita da gisso da dēre har garí ya wāye. Gisso ya čē ga abōkīnsa: dūba, máče nán māyiā čē; dēre dúka na pásše kānta. Yāro ya čē, da gáskiā? ya čē, i, da gáskiā. Ya čē mu yi šīri, da sāfe mu tafi garīmu; gisso ya čē, da kyaú.

Máče ta tafó garēsu; ta čē, kun kwāna láfiā? Gisso ya čē, saí láfiā. Sunka gāšēta sunka čē mātā, yāo zāmu táfiā garīmu; ta čē, da kyaú. Yāro ya daúka askāke, ya dārīmā ga wūziā ta dōkīnsa, dúka wūziān dōki saí āska. Yāro ya dārīma sūrdi, ya yi šīri, ya hāwa bīsa dōki. Gisso ya hāwa bīsa kūnēn itāče, dōkīnsa ke nán. Suna táfiā. Máče ta sáma māyiā zāta kāmā yāro; ta kan kāmā wūziān

dōki āskāke sunka yénkē hānūnta; ta ɗāya, tana lāšēwa žīni.

Hārīo ta tafō kāmān hīska, ta ɗe : ku ɗāya dagá bākīn wūta nán, nī kāmā ku, nī ɗīku. Yārō da gīsso suna gúdu sunka tafō wūrin rūan zāfi šīna tafāsa. Yārō ya ɗe ga dōkīnsa, ka fūšēni dagá rūan zāfi nán da nōnōn uwāta na sāyēka. Dōki ya tumá, ya kētāre gúlbi dúka na rūan zāfi, gīsso ya hāwa, ya fāda ɗīkin rūan zāfi, da ši da dōkīnsa dúka na hūnēn itāɗe; yārō ya dāwoyo máxa, ya fīsāsa.

Māyiā ta tafō kúsa da rūan zāfi, ta tafti, ta tāršēsu; ta kāmā wūziān dōkīn yārō, āskāke sunka yénkē hānūnta; ta bēri, ta ɗāya tana lāšēwa žīnīnta. Yārō da gīsso suna gúdu, sunka tafō sunka iše wūta tana gúdu kāmān rūa. Māyiā ta ɗe másu : ku ɗāya dagá nán nī tāršēku, nī ɗīku. Yārō ya ɗe ga dōkīnsa, ka fūšēni dagá ɗīkin wūta nán, da nōnōn uwāta na sāyēka. Yārō ya būge dōkīnsa da būlāla, ya yi sūkuā; dōki ya tumá, ya kētāre wūta dúka, ya daúki gīsso tāre da ši.

Sunka kētāre gúlbi máɗe ta tafō kāmān hīska. Ta wúɗe wūrin wūta, ta tārda yārō da gīsso. Ta kāmā wūziān dōki; hārīo āskāke sunka yénkē hānūnta, ta ɗāya tana lāšēwa žīni. Yārō da gīsso sunka sūkuā sun iše babān gúlbi na rūan saínyi. Kadān yārō ya ɗe ga dōkīnsa : ka fūšēni dagá ɗīkin

168 *Magánān ākuyā da dānta da kūra.*

rūa nán, da ya bŭge dōkīnsa, da ya daúki gŭsso sunka kēlāre gúlbi.

Māyiā ta ēē ina yīn wóhállá húlka? én taftí gídā ya fī. Ta ēē, ba zāni sāmūnsu ba. Ta dāwoi garinta. Yāro da gŭsso da sunka kēlāre daía, biú, a na úku sunka issa wūrtn kāsa suna táfiā bīsa kāsa. Gŭsso ya taftí wūri da šina sō; yāro kuá ya taftí garīnsa, ya taftí gídān uwānsa. Da uwāsa da ubānsa da kānuānsa da sun gánēsa sun yi mūrna kwarai dānsu ya záka dagá éikin dūniā.

Ši ke nán, ya käre; magánān dōki, dān Asbōn, da yāro, da gŭsso, da māyiā kuá, ya käre.

21. *Magánān ākuyā da dānta da kūra.*

The Story of the Goat and her Child and the Hyena.

Sāo daía ākwiā da zāta táfiā šān híska ta ēē ga dānta: kadán na taftí, kadán ka rŭfē kōfā, kadán wōni ya záka dagá báýāna, ya bŭga kōfā, káda ka bŭdē, saí ka gáni kāramā kōfā, kadán ka sáni wānēne ka bŭdē kōfā, ámmā kadán ba ka sáni ba, káda ka bŭdē har én záka; ya ēē, da kyaú. Da ākwiā ta taftí tana yīn zánē ga abōkaínta, da gá báýānta kūra ta záka, ta bŭga kōfā. Dān ākwiā ya yi gúdu ya záka šina sō ya gáni wānēne ya záka;

ámmā da fāri šina tamáha uwāsa čē; da ya dūba ga kāramā kōfā ya gāni kūra čē. Ya yi mūrna ya, čē: kē kūra, kin záka, kina sō ki kāmāni, ki čī sábadā wāyōnki? Ámmā yánzu na gánēki, kūra čē.

Da kūra ta žī háka ta čē: Nī ba kūra ba čē, nī uwāki čē. Kūra tana sō ta saúya mūriānta ta kāmā na uwān dān ākwiā, ámmā mūriāta ba daí-dai ba kāmā na ākwiā. Dān ākwiā ya čē: Na gāni gāšinki, na žī wārinki, na žī mūriāki, ba kāmā na uwāta ba. Da kūra ta žī ta gúdu, ta šiga číkin dāži.

Da akašīma kādañ uwāsa ta záka ta būga kōfā. Dān ākwiā ya záka, ya dūba ga kāramā kōfā, ya gāni uwāsa čē, ya būdē kōfā máza. Uwāsa ta čē mása: dāna, dagá báyāna wāne ya záka? Ya čē, kūra ta záka, ta būga kōfā, ámmā ban būdē ba; na dūba ga kāramā kōfā, na gāni kūra čē, da na gánēta na yi mūrna, doñ ban būdē máta ba kōfa máza. Na yi magána kādañ da ita, da ta žīni ta gúdu ta šiga číkin dāži. Uwāsa ta čē, kaí dāna nāgarí ne; ta tšōsa, ta čē mása: doñ wōnan dāna, kadán ka gírīmā, kōwānē ya yi máka magána kāda ka kī. Ya kārē.

22. Zánčẹ da múlānẹ úku sūnānsu Kūsa, Kwānia
da Gába.

Mútānẹ nán úku sunka zámne wūri daía, suka fāra šān hāyaki. Kūsa mútum maidūkiā ne, da Kwānia, ba ši ke da dūkiā da yāwa ba, ámmā Gába tālakā ne, maidubāra da wāyo. Mī kana tamáha kadán mu tafī yāki mu kāmā bāyi? Kūsa ya ẹẹ ga Kwānia. Da kākā zāka tafī yāki bābu fādāwa? Kwānia ya āmsa ga Kūsa. Nī tafī ga Sārīkī, da nī ẹẹ māsā: Sārīkī, albérka ga sūnānka! Ina sọ abú daía wónḡa na sáni ka bāni, Kūsa ya ẹẹ. Ámmā Kwānia da ya žūrāręsa ya ẹẹ, tafī, yi abin da ka ke sọ. Hākanán Kūsa ya tafī ga sārīkī, ya fadā māsā kōmīne da ši ke sọ. Ámmā sārīkī ya ẹẹ, ba zāni āmsāka ba yāo; ka tafī ka dāwoyo. Da ya zāka ga gídānsa ya fadā ma abūkānsa biú: Sārīkī ya ẹẹ kaza da kaza, ba ina tamáha ba yánzu ši bāni abin da ní ke sọ. Ga lōtu nán dúka fa Gába ba ši ẹẹ ba kōmī ba; ya zūba idānūnsa bīsa garęsu kāmān kūra ta gáni ākwīā. Kūsa da Kwānia ẹn ku žī bātūna, nī gōda máku wóta dúbāra, wóda nī ke tamáha ba ka sọ ba, don nī tālakā ne. Fadī abin da ka ke sọ, sunka āmsa māsā. Da hāka Gába ya fāra zánčęnsa da hābāiči: En ka šípka hāzi, da ya cīra gánīmsa kāmā cīāwa gábba da gábba ši ke gírīmā, ámmā ku kun sọ cīn

hāzi tun da ba ši cīra ba. Minēne wónan da ka ke cẹ, Gába? nī ban sán'ka ba, wótakīla én ka wāye mámu hábaīci mu sán'ka, Kūsa ya cẹ ga Gába. Hábaīcina fa ke nán. Kaí Kūsa bākọ ne ga garí nán, da kana da dūkiā, ámmā ba kā sọ ba ka bī haínyan gáskiā, da na cẹ dafāri kun sọ ku cī hāzi tun da ba ši cīra ba, ši ne, ka sọ ka daúka ma kánka ka taft ka yi magána da sārīkī, ámmā ba zāši bāka ba abín da ka ke sọ; doñ kana tamáha kaí maidūkiā ne; bámda wónan kana da kāsāita! Rūfẹ bákinka, Kūsa ya āmsa ga Gába tun da ba ši kārẹ ba zánčẹnsa, kaí tálakā ne, ba ka sáni ba karātu ko rubūtu zāka fāya ka yi mání wāzu gabá ga fúskāta? Kaí māraskūmiā ne. Ina yi máka aikín gāfará, ámmā ka šīračẹni har én kārẹ zánčẹna. Karātu da rubūtu ansāmẹsu da dúbāra; nī ban sáni ba karātu da rubūtu kámān kaí, ámmā én ka žī abín da nī fadā máka ba ka yi ba gārāšẹ zūa ga sārīkī. Fadā mání abín da ka ke sọ, Kūsa ya cẹ ga Gába. Dúbāra ta ke nán, Gába ya fāra cẹwa. Kadán kana sọ ka sāmú abú dagá sārīkī, ka támbāyā dafāri mútāné māsugírīmā na kúsa garẹsa, da su, én sun gáni dúbārānka tāgarí cẹ, su gaíya ma sārīkī; hákanan Gába ya cẹ ga Kūsa. Ya kārẹ.

23. *Yārān mākarānta da ubānsu.*

The Schoolboys and their Father.

Akoí yāra biú da ga ċikin gídān ubānsu. Ubānsu ya sāsu ċikin mākarānta, ya ċē māsú: yāyāna, kádán kun tafí ċikin mākarānta ku yi karātu da kyaú; abín da ubāngīzi mākarāntānku ya fadā múku ku yi; suka ċē da kyaú. Da suka tafí suna kōyo karātu suna zákūa ga gídā lotu daídai.

Sāa daíá (kọ wóta ránā) da suka tafí ga mākarānta wóni yāro ya záka šina sọ ya yi fadā da su; ya záka ya fadā māsú magúna da ba su sọ ba. Yāro babá ya āmsa ya ċē māsá: ubāmu ba ši aíkōmu ba mu yi fadā, da ba ši ċē muná ba, ku žēfa dūši ga yāra kāmānku, ba ši ċē ba, ku sāgi mútum da ya fīku gírīmā, sai ya ċē, ku tafí ku yi karātu dagá ċikin mākarānta, ku kōya da kyaú; abín da ya ċē muná kẹ nán.

Yāro wónčán ya āmsa ya ċē māsú: ku tafí, ku mātōrāta. Sun ċē māsá, kọ da mu mātōrāta nẹ bābu rūānka garēmu. Suka tafí mākarānta suka kōya, suka tafó ga gídā. Da suka kwāna ċikin gídā, da garí ya wāyẹ suka tafí; da zāsu táfiā mākarānta, ámmā ba su tafí ba. Da suka gáni yāra, kāmānsu, suna yīn wórīgī suka bīsu, suka yi wórīgī tārẹ ta su har ga mārāċċẹ dúka. Da suka dāwoyo ċikin gídā, da ubānsu ya gánēsú, ya ċē

másu : Kun tafí mākarānta yāo ? Kọ ba ku tafí ba ? Ba su āmsa mása ba. Ya ěē, na sání ba ku tafí ba, doñ na gání fúskānku kun gāzi. Yāro daía ya ěē mása ; ubā, da gáskiā, yāo ba mu tafí ba ga mākarānta, sai mun tafí mun yi wórigi. Ubānsu ya ěē másu, na yi mūrna, doñ kun fadā mání gáskiā, kadán ba ku fadā mání yāo gáskiā, da na tafí na támbāyā maimākarānta, kadán ya fadā mání, ba ku tafí ba, da ina bŭgānku. Ámmā yánzu ba na sọ bŭgānku, doñ kun fadā mání gáskiā. Ši kẹ nán, ya kārẹ.

24. *Abín mamāki agánēši ělkin mākarānta.*

Wonderful Things exhibited in the School.

Yāo da na tafí ga mākarāntān wóni mútum, doñ ẹn kállo abín da zāsu góda ga yān mākarāntānsa, na gání abin mamāki úku : Nafāri, gāḍo šina da kāfāfu šida, fúdu ga báyā da wūziāsa, kúsa ga hákarikāri da kāfāfūnsa biú a gabá, da idōnsa daía maigírīmā ga tákan hánći, da hálšīnsa kāmā na kīfi. Nabíú, kyāñwa da kāfāfu bokoí ; da naúku, zūnsuā da kāfāfu fúdu, da fúkafúkai fúdu. Ámmā da sunka kārẹ góda abú, na fíta, ina sọ ẹn tafí gídā ; da na fíta maimākarānta ya aíkọ mání wóta budu-rŭa, káda ẹn tafí har yārān mākarānta su fíta ; ámmā ban sọ ba kọmawā, sai tana sọ ẹn tafí ga

174 *Abín mamāki agánēši ċikin mākarānta.*

*ċikin mākarānta, hákanán kuá na dāwoi, na zámna ga wūrina nafāri. Maimākarānta ya ɗāya ga ma-
ɗāyi ya yi magána ga uwāyēn. yāyān mākarānta,
kána ya fadī ga dīānsu ya ċē: káda ku rānzruā
kámadā wódānsu yāra su kē yi; ámmā su ċē, mu,
mun kōyo kwarai, ba mu iya fadīn magána nán;
da Alla ši kōya muna kāri.*

*Da ya kārē fadī sunka yi wāka, báya da sunka
yi wāka muka dúrgusa ga āduā. Da ya ži wóni
yāro šina wórigi ya ċē, ka yi kārwoi. Yāro nán ba
ši mōsa ba har āduā ta kārē. Da āduā ta kārē suka
fāra bāda tāgiā da zānē ga yārān mākarānta.
Kōwōnē yāro, kadán ya gáni tāgiāsa šina mīka
hānūnsa, ámmā ba ya iya ċēwa: tāgiā ta ċē, bāni,
saí ya mīka hānū. Yāro kō yarīniā báya da suka
rábu nāsu tūfa, kōwōċē yarīniā ta kāmā zānē ahū-
yāta suna gáida māsukōya másu har suka fīta.
Báya da suka fīta maimākarānta ya ċē mání, abín
da nī kē sō ka gáni kē nán. Kadán ka dāwoi ka
yi háka ga kāsānka. Ka yi māssallāċi da mākā-
rānta kāmān háka. Na ċē, kadán na sāmú rūnfa
ya íssa. Ya kārē.*

*Yāo na tafī mākarānta, don én ži abín da su
kē ċē comet. Ši nē su kē ċē, kadán ya záka én ya
tāba dūniā ši kōnēta. Ámmā sun ċē, da yāwa sun
zúka sun wūċe, da ba su kōnēwa dūniā ba.*

25. Zánčẹ da támrāru.

Conversation between Stars.

Dādaí ba ka gáni ba támrārọ šina táfiā ya yi magána da abọkĩnsa? Dādaí ban zī ba háka ċikin dúniā nán támrārọ ya taft ya yi magána da abọkĩnsa. Támrārọ šina tāši ya taft ga wóni kámānsa, kadán ya ƙāya kádañ wóni ya tāši, ya taft énda ya tāši wónćán ya tāši, magánānsu ta ƙẹ.

26. Aíkin ránā. The Work of the Sun.

Aíkin ránā ƙẹ nán da na sáni. Kadán ránā ta fita ta bāda hásƙẹ ga dúniā dúka, ta sá ƙọwa ya sáni aíkĩnsa ya yi. Kadán ba ši ƙāre ba máza ránā ta fādi kása, da hazọ mārāčẹ ya rufẹ dúniā, kána dẹre ya záka. Kadán dẹre ya sá dúniā dúka bakki, wāta da támrāru su bāda hásƙẹ kádañ ga dúniā, da ka iya gáni kádañ énda ka ƙẹ zūa. Da mútāné su yi bẹrci suna fūtawa ga ċikin dẹre. Maiaíki šina tūna da aíkĩnsa; kadán gari zāši wāyewa hazọ ya rufẹ dúniā kámān hāyakī, da ba ka iya gáni nẹsa ƙọ kúsa, da ya ċika kása dúka da rāba (reāba); da ránā ta fita tana líkēši. Kadán dāmānā ta záka rūa da gāšimāraí su tāru su yi ƙɪbri, kána su nāriƙẹ kámān kánkāra, kána rūa su zūba kása. Kadán mútāné sun gáni rūa ya záka kása suna yin mūrna sábadā abínēi; da

māsugōnāki su tafī su yi šípka ; kadán sun yi šípka abīncīnsu ya gírīmā har su nīna, kána su yénkē su gbōya ; da šānu suna ēīn cīāwa daīnyē, har dārī ya záka. Kadán dārī ya záka ba ka sō ba ka rábu da wūta ; wūta da dārī ba su da dádī. Kadán ka rábu da wūta ka zī dārī, kadán ka záka kúsa da wūta, wūta ta kōnēka. Háka kana žin wōhállā har ránī ya záka.—Kadán ránī ya záka kōwa šina yīn mūrna, doñ bābu dārī, bābu daúda ga haīnya. Itātuā sun tōfō ; abú dúka kana gáni da kyaú ; kadán kana sō ka tafī wōni wūri da dádīn táfiā ; háka dūniā ta kē saúyawa. Wōnan ya kārē.

27. Šān híska. Taking a Walk.

Sāo daía na fīta šān híska na gáni zūnsuā maikyaú tana wāka da dádī, tana yīn mūrna da kānta, ta zámna bīsa ga rēšēn itācē, ta zámna ga wōnan rēšē ; ta zámna ga wōnē rēšē, háka tana yīn wákānta ; ina kállōnta, na gáni wōni yārō ya záka ga sārārī ya gáni zūnsuā maikyaú, ya súnkwia kāsa daúki dūši šina sō ya žēfa zūnsuā. Da na gánēsa na cē māsā : yārō, dōmī kana sō ka žēfī kyaúkyāwa zūnsuā háka, da ta kē yīn wākā da dádī? Káda ka žīmāta cīwō ; doñ kō kaí da kānka ba ka sō wōni ya žīmāka cīwō. Da ya zī na yi māsā magána háka, ya yēsda dūzi, ya gúdu ya

tafi. Da ina dawóyowa ga číkin gari na gāmú da yāra da yā-mātā suna táfiā ga šān híska suna čīra yāyān itāčē, suna yin gúdu bīsa ga haínnya; wódānsu suna čīran čīāwa, wódānsu sun daúka furé itā-tuā suna káffa ga kānsu, wódānsu suna sánsanāwa; háka kōwa ya yi mūrna ga kānsa.

Da suna dawóyowa gidā wódānsu sun daúka itā-tuā kēkasásu su kāwọ su fūrā wūta ga sōfīnsu. Da kōwónē ya tafi ga gidá, ya fadí labāri ga iāyēnsa; šān híska kē nán.

28. Magánān žīrīgī da rūa.

The Boats and the Water.

Na sāmú yāro šina wórigī da žīrīgīnsa kārāmī, ya čē mání, ka gání žīrīgīna šina táfiā bīsa ga rūa? Na čē mása, dōmī žīrīgīnka ba iya nūta ga číkin rūa? ya čē, ban saní ba. Ya čē mání, kadán ka saní ka wāyē mání kākā žīrīgī nán ši kē táfiā bīsa ga rūa. Na čē mása, ka gání: Alla ya yi rāmī da girimā da tawọ, da ya čīkaši da rūa. Na čē mása; yánzu kadán ka daúka dūši nán ka žēfa číkin rūa, ba ka ganīnsa hárío. Dōmī fa ba ka ganīnsa? Doñ šina da naŵyi, da číkīnsa bābu rāmī, ámmā žīrīgīnka dagá číkīnsa bābu kōmī, doñ wónan ši kē táfiā bīsa ga rūa kāmān tákarda da ka žēfa číkin rūa; doñ wónan fa mūtāné suka yi žīrīgī babá da su šiga dagá číkīnsa, ya kaísu kōénna énda sū kē sọ. Doñ wónan ka gání yánzu,

kadán žtrīgīnka šina táfiā bīsa ga rūa ba ka iya ka gáni hainyā wóta ya wúče, ámmā kai yānzū kadán ka tafī mūtānē suna gáni ěnda ka wúče, ámmā rūa ba ka gáni abin da ši ke rábaši. Kadán ka ěbira kása ka daúka wúka kuna iya yénkata šūši, ámmā ba ka daúka dagá ěkin kwáciā ba ka iya rábaši, sai ka káwo kwáciā biú; kadán ka yénka rūa da wúka sai ya gāmú kumá, sai ka zūba ga wóčiān kwáciā. Doñ wónan fa kadán muna sō mu gúdu ga wóni wūri káda mūtānē su gānēmu, sai mu tafī mu šiga ěkin žtrīgī da mu tafī bīsa ga rūa. Doñ wónan fa kadán kīfi šina táfiā ěkin rūa, ba mu iya mu gānēši, ámmā kīfaye suna gānīmu kámadā mu ke gáni bīsa ga kása. Wónan ya kārē.

29. *Káriā māsūsān atē.* The Tea Party.

Šataú ya ěē ga mātāsa Hawa, ki yi širi mu tafī šān hīska, ta ěē da kyaú; ta tafī bīsa ta yi širi, da ta záka ta ěē ga Šataú, ka tafō mu tafī, nē na yi širi. Da ya záka ya daúka tágiāsa ya sā ga kānsa, suka fita suka tafī ga šān hīska. Da suka tafī suka gāmú da abōkānsu Naino da mātāsa, suka ěē ga Šataú: Ku záka ga gídāmu gōbē mu šā atē tāre da ku; suka ěē da kyaú; suka gaída žūna suka wúče. Da suka šā hīska suka dāwoyo ga gídā. Da dēre ya yi suka ěi kálāčīnsu suka tafī ga kwāna. Da suka tafī ga kwāna; Šataú ya yi māfálki Naino

šina bāši kúrdi fúdu, da ya bāyēs ga mātāsa. Da gar̄t ya wāyē Šataú ya wánkē fúskānsa šina mūr̄na šina tamáha suna da sināria én sāyē gūrāsa, ya cē ga mātāsa, ki tāši gar̄t ya wāyē; ámmā Šataú wāwa nē, abín da ši kē yi kāmān šār̄tri. Ya cē ga mātāsa: ki bāda kúrdi ga bārānia ta sāyē gūrāsa da kúrdin da na bāki zīa. Ta cē, yaūšē ka bāni? Ya cē, na bāki zīa da mārācē. Ta cē māsā, ba ka bāni ba kúrdi, ina tamáha ka yi māfálki. Ya cē mātā: ki dūbēnī, kina tamáha nī yār̄o nē? Ta cē māsā, gāfarā: yāo da mārācē muna táfiā ga gidānsa Naino. Ya cē da kyaú. Kadán mun taft̄ nī támbāyēsa. Da mārācē ya yi, ya cē ga mātāsa, ki yi širi, ki sā sānki ga wāyānki, ki sā siliāki, ta cē da kyaú. Ta cē māsā: kaí ma ka zāka ka yi širi. Ya cē: kē bābu rūānki da nī, ina širi māza na fiki. Ta taft̄ ta sā zānēnta maíkyau, da kāyān ādōnta dúka ta sā; ta cē māsā: Šataú, ka taf̄o ka yi širi, káda lōtu ya wúcē. Da ya zāka bīsa ga dāki, da ya dūba sāānsa ya gāni kánanā nán biāl ga šida; ya tūbē rīgānsa māza, ya āžē kāyānsa dúka māsudaúda, tun da ba ši wánkēba fúskānsa ya sā rīgāsa da wándōnsa, ya zūba rūa cíkin māwānken fúskā, ya āžē tūlun rūa dagá báyānsa šina wánkē fúskānsa māza māza, ya šika wāyān rīgānsa dúka. Mātāsa ta cē, Šataú! Kaí, kasāmi mūtum nē. Ya cē, sábadā mī? Ta cē, ka gāni madūbi, wāyān rīgānka dúka ya šika. Da zāši žūyawa ya

fādi bīsa ga tūlu ; kálkāšīn wándōnsa dúka ya šīka da rūa. Mátasa ta fādi kása da dāriā har ta kúsa mútuā. Ta ēē mása : ka tāši ; kánda ya tāši rīgāsa da wándōnsa dúka sun šīka. Da yā tāši ya ēē máta, mī zāni yi yánzu ? Ta ēē, saí ka sā sābōn wāndō da sābōn rīgā. Ya taft ga kásuā. Da yāra sun gāni ya šīka suka yi dāriā har suka bīši éikin kásuā. Nán ya sāye rīgā da wāndō, ya sasu dagá nán, ya yi gúdu, ya záka ga gídā. Ya ēē ga mátasa, ki fitó na yi šīri. Da ta šīda kása ya sā tāgiāsa suka fīta. Suna gúdu suka taft éikin gídān Naíno, suka būga kōfā, akabūdē māsū suka šīga. Naíno ya gánēsa. Ba šī gaída ba Naíno ya támbāyā kúrdi. Naíno ya ēē : yaūšē na bāka kúrdi ? Ya ēē zīa. Ya ēē mása, káriä ka fadē, ina tamáha ka yi māfálki. Šataú ya ēē, mātā tāwa ma ta fadā mání háka ban yírdāta ba, ámmā yánzu na yirda. Šamārī da yā-mātā da yāwa dagá wūri nán. Suka yi dāriā. Da suka šā atēnsu Naíno ya kāwō gīa, ya ēē ga Šataú, kana sō ka šā gīa ? Ya ēē, ī, ina sō ēn šā. Ya bāši kādān, ya šā ; ya ēē, ina sō ka kāra mání hārīo, ya kāra mása ya šā ; ya ēē, ina sō ēn šáinye dúka. Naíno ya ēē : ha ha ha, kadán ka šā dúka kana sāmu dāriā éikin dāki nán ; ya ēē mása, qā, nī dādaí gīa ba ta (g)bāta mání ba kaí. Naíno ya ēē da kyaú, ya bāši tūkūniā dúka, ya šā ya šā har ya sáma mārashānkālī. Mátasa ta ēē, nī na sanī šī wāwa nē, kadán ba mu tāši ba

šina gbātamū da gīa. Da Šataū šina kwánčē ga kása ya zī magánān mātāsa ya yi dāriā kāmān wāwa, Da suka zī šina dāriā sun sáni ya sū gīa. Ya tāši šina yāwō dagá ċikin dāki, ya ganí wóni abú da kyaú, ya daúka yana sā ċikin wūta. Da wóta máčē ta gáni tana sō ta záka ta fītás dagá ċikin wūta; da ta mīka hāntū ya kāma hānūnta ya mārē bākīnta. Da mūtāné suka gáni suka ċē, ya fī ku kaiši ga gídānsa. Suka sā tāgiāsa suka fīta da ši suka kaiši ga gídānsa. Da mātāsa ta šīma kādan ta gaidā su. Maigidā ya ċē mātā, ina sō ċē rākāki ga gídā, ta ċē, agaššēka. Ya tafī da ita har ga gídā mīzīnta. Ya būga kōfā; bārāniā ta záka ta būdē kōfa, ta šīga, ši kuá ya dāwoí ga gídānsa. Da garí ya wāyē mātān Šataú ta ċē ya mīzīnta, ka saní abín da ka yi zīa? Ya ċē, ban yi ba kōmī. Ta ċē, ka sū wóni abú maíkyau ga ċikin wūta, da ka būgē bākin wóta budúrūa. Ya ċē, áá, ban yírda ba. Ta ċē da kyaú, kadán ba ka yírda ba. Suka zámna ċikin gídānsu. Ta ċē mása, kadán ba ka sō magánāta ba na fadā máka ba gabá nán. Ši kē nán, ya kārē.

30. Yāro da ya kawa mállamī.

The Boy who became a Minister.

Akoí wóni yāro, sūnānsa Kwandage, šina zámne kúlum da ubānsa da uwāsa; abú dúka da su kē yi

šina gáni ; abú da ya gáni mótāné suna yi šina sɔ ya yi. Sāo daia ubānsa ya kaíši éikin māsallāci ga ránā aljima. Da ya gáni mótāné suna yīn wɔāzu (wāzu) da ya záka ga gidā ya daúka kūžiēra ya ũya bísa garēta, da kānuāsa tana zámne kúsa da ši tāre da ũyēnsu, da ya yi kārátun lētáfi, ya āšē, ya fāra yīn wāzu ; da ũwāyēnsa suka ži suka tāši suka fita, suka bérēi tāre da kānuāsa ; da kānuāsa tana kallōnsa kōyaūšē šina yīn wāzu háka, har ya gírīmā ya kāwa mállamī. Ya kārē.

31. *Káriān yārɔ da gɔnāsa.*

The Story of the Boy and his Farm.

Akoí wóni yārɔ šēkarūnsa ša biál. Ga wóta ránā ya záka ga ubānsa ya čē, ubāna, mī zāni yi da zāni čida kaína ? Ubānsa ya daúka tákardā, da háka ya fāra rubútawa, ya čē : záka aíkīn gōna, kɔ rīkēn kásuā. Ya čē, ka sāba dagá éikin biū nán wóna ka sɔ. Ya čē mása, ina sɔ én yi aíkīn gōta. Ubānsa ya čē, kākā záka uíkīn gōna ? ba ka da māsuaíkī. Ámmā ya čē ga ubānsa. kúrdīn da ni kɛ da su nī bāšīēsu ga waigōna, da saúrān bāšīnsa da ni kɛ da ši, kadán na nōma gōna, kadán na sāmú házi da yāwa nī biāši saúrān bāšīnsa. Da ubā ya ži magánān dānsu ya čē mása da kyaú ; ka tafī, da ka yi abín da ka sɔ. Da ya tāši ya daúki kúrdīnsa ya tafī ga maigōna, ya čē mása, ina sɔ ka saida

máni šāšīn gōnānka. Da maigōna ya tafi tārē da ši, ya čāga māsā šāšīn gōna, ya čē māsā, kadān ka iya ka bāni sināriā dart biú ka daúka, ámmā kadān bai gámēka ba ka bēri. Da yāro ya bāši sināriā dart, ya čē ga maigōna, kadān na nōma gōnāka, na sāmú házi nī biāka kíngi. Da maigōna ya bēři. Ya nōma gōna nán. Šēkāra daía ya sāmú házi da yāwa, ya tafi ya saida házi; da ya saida házi ya sāmú sināriā dart biál, ya záka ya biā maigōna; da maigōna ya čē māsā: gōna nga na saní tana da kyaú; kadān kana žī magánāta ka yi tāki; hákanán yāro ya tafi ya kírā Fūlánī tārē da šānūnsu suka zámna ga čikin gōnāsa suka yi māsā tāki, ya bāsu āzurfá dart. Da ya nōma gōnāsa ya sāmī sināriā dart gōmā; da kōwōčē šēkāra da ya nōma šina sāmūn kārī. Ámmā ga šēkāra bókoī kúrdīnsa suka fāra rāgewa. Da ya yi māfálki wóni abú ya čē māsā: ka sāyi šānu da ka sāyi tūmāki, da ka yi sádakā da su, da ka daúka wódānsu kúrdi, ka bāyēs ga tálakāwa na čikin hainya tārē da makafi, da námā kuá ka bāyēs ga maidúkiā da tálakā, kadān ka yi háka ba ta rāguā. Da yāro ya tāši ya yi hákanán. Da ya nōma gōnāsa ga šēkāra nán kúrdīnsa ba su rāgu ba. Hákanán ya zámna har ga mākārin raínsa. Ši kē nán, ya kārē.

32. *Maicīn yāwa.* The Glutton.

Maicīn tūp ya cī abú dúka da ši ke gabá garēsa. Kadán ši maiaikī ne bábu kōmī, ámmā kadán rāgo ka bāši abú kádañ na cī šina kārēši máza máza har šina sōn kārī. Ámmā maiikāci šina yīn hánkalī da abín da ka bāši, doñ ya saní ka sāmēsa la wāya. Ámmā rāgo sábadā rāgōncīnsa, ba ši saní ba kōmī, saí ya cī ya kōši; ya sá rīgāsa ya yi rāgaítu wōšē. Kadán ya záka ga gídā šina kwánta bísa ga gadó (kọ: ya yi kwánčē bísa ga gadó ya jī) kọ ga kása šina yīn bírgima kámān žāki, saí šina yīn gūrī kana tamáha ya yi aikī da da wāya, ámmā ba abín da ya yi; kadán ya tāši saí šina mīka. Ámmā bákīnsa ya fī kōwa da yāwān magána. Ámmā maiikāci kadán ya zámna káwoí, káda ka támbāyēsa mī ya sāmēsa, kadán kana da hánkalī ka saní šina sọ ya tuná da wōñi abú. Kadán ya tāši dagá wūrīnsa ya taft kádañ ši kan fāya, da ya āžē kūñēnsa kámān maižūrārēn magána; hákanán na sání fákankānin maiaikī da maikwāya. Maikwāya ba iya cīda kānsa, saí šina sọ ya cīda kānsa kámān karé maikwāraka. Kadán tālakā ya záka ga cīkin gídanka kana cīn tūpñka, ámmā šina kallōnka, da ka daúka tūpñka, kadán ka bāši cīkin hānūnsa ya cī maikwāraka ke nán. Maikwāraka ši ne abōkīn maikwāya. Yīn kwāraka da yīn rōkọ su dúka daía ne.

33. *Tákardā da alkālamī da ādāwa suna yīn
ḡámkī.*

The Dispute between the Paper, the Pen, and
the Ink.

*Tákardā da alkālamī da ādāwa kōwānēnsu ya
yi gídānsa dabám ; suka yi abūta su dúka úku ;
bābu abín da zāši īya rábasu dagá wōnan abūta. Sāo
daía alkālamī da tákardā suka yi ḡámkī. Tákardā
ta ēē, nī ba na sō ka hāwa ga báýāna da ka yi
máni zānē. Alkālamī ya ēē, da na šīga ga gídān
ādāwa na fíta da bakibokí. Ādāwa ta ēē : kaí
alkālamī, dómi kana sō ka sā kīyāya ṭakānina da
tákardā ? Ēn ka zámna dagá ēīkin gídānka bābu
abín zāši sāmúnka, ámmā kana šiga ga gídān kō-
wānē kámān bārāo. Alkālamī ya āmsa, kadán ba
ni da kūruā ba zāni táfiā ga gídān kōwa ba. Ādā-
wa ta ēē mása : kaí kana īya yénkē kārīā ! Kana
ēē, kana da kūruā, kaí wānēnē ? Alkālamī ya ēē,
kē, ba ki saní ba, nī ina da kúsa ga kūruā ? Ubān-
gīžīna kōyaūšē šī kan kāmāni, da šī kan aíkēni ga
gídānki, ēn na fíta nī kan yi zānē ga báýān tákardā,
ámmā tákardā ba ta sō ba, ta kan kīrāni mai-
daúda, nī kē. Káda ki támbāyēni yánzu fa kōmi ;
ki zámna dagá wūri énda ki kē ; ēn na zāka ga
gídānki ki kāmānī. Hákanán suka rábu. Kōwa
ya tafí ya kwānta ga gídānsa. Ya kārē.*

34. *Magána da ránā da wāta.*

The Saying about the Sun and the Moon.

Wódānsu mūtāné suna ċēwa wāta da ránā ba su fadā ba dafāri kána ránā ta haifu. Da ta haifu ta kírāwọ wāta ši kāmā diāta har ta tafī ta yi wónka ta dāwoyo. Wāta ya karba diān ránā ; wāta ba ši iya ba rikewa diān ránā ; kadán ya kāmāta ta kan kōnēši, da ya zī sāfi ya sáke, diān ránā ta fādi kāsa ? don wónan mūtāné suna zīn sāfi ga kāsa. Da ránā ta tafọ ta gá wāta ta támbāyēsa énnā diāta ? Ya ċē máta : diāki tana kīnēni, sábadā wónan na bérta, ta fādi kāsa ; don wónan tana kāmā wāta.

Ámmā wódānsu mūtāné suna ċē : haínyān wāta da káya, haínyān ránā da raíraí, don wónan wāta ba ši táfiá mázamáza kāmān ránā. Kadán ya gúsa táfiá ši kan síga ga túrūban ránā ; ránā ta kan kāmāši ; kadán ránā ta kāmāši mūtāné suna daúkān túrūmī su dārimē bākin túrūmī da fāta suna kidi suna rōkō ránā suna ċēwa : ránā, ránā béri, ko sáke wāta. Hákanán ċákin garīmu muna yi, kadán ránā ta káma wāta. Ši ke nám, ya kārē.

35. *Magána ta ktšiā da zārākuā da mīzīnsu daía.*

The Story about the Second and First Wife, and their Husband.

Máče daía ba ta da dūkiā da yāwa ; máče daía tana da dūkiānta kādan. Mātā wóčan (zārākuā)

ta cē, ina táfiā éikin dāži; mīžīnta ya cē da kyaú, ki tafí kōēnna kin sō. Ta yi šīri, ta tafí éikin dāži, da ta táfiā nēsa. Da mārācē ya yi, ta cē: Alla ši bāni dāki kāramī! Da ta tafí gabá ta gáni gídā, maikyaú, ta šiga, babu kōmi éikinta. Ta cē, Alla ši bāni mārūfin kōfā! Alla ya bāta da makúblī dúka. Hárío ta cē, Alla ši bāni gadó na kwāna! Alla ya bāta. Kōmīnē ta rōka, Alla ya bāta dúka abín da tana sō.

Da mārācē ya yi kúrčīā ta záka tana yīn kúka tana cēwa ga mácē: yi kūnūnki māza! Ta cē, mīnēnē zūnsuā nán tana fadā máni? Kúrčīā tana kúka tana fadā ma mácē magána: yi kūnūnki ki šā. Máčē ta žī, ta tāši, ta yi kūnūnta ta šā. Da rānā ta fādi kūra ta tafó, ta cē: ina zámna ga dándālīn sārīki? Máčē, ta cē máta, ki tafó, ki zámna. Máčē ta tāši, ta gúdu ta šiga éikin gídā, ta rūfē kōfā ta zámna; kūra ta tafí; máčē ta fíta, ta zámna ga kōfān gídānta.

Da dēre ya yi Dōdō ya tafó šina kúka šina cēwa, nī zámna ga dándālīn Sārīki? Máčē ta cē, ka tafó; ya tafó, ya zámna ga bākīn kōfā. Máčē ta šiga éikin gídā, ta rūfē kōfā. Hárío Dōdō ya cē, ina ūya šiga ga éikin gídān Sārīki? Máčē ta tafí, ta būdē kōfā, ta bēri Dōdō ya šiga éikin ūkān gídā, Da ya šiga ta gúdu, ta šiga éikin dāki. Dōdō ya cē: ina ūya šiga éikin dāki? Máčē ta būdē kōfa ya šiga éikin dāki; ita ta gúdu, ta šiga ga kálkā-

188 *Magána ta kīšiā da zārākuā da mīžīnsu daša.*

šin gadó. Dōdō ya hāwa bīsa gadó, ya zámna, ya fitásda rīgūnānsa dūka, da tāgiāsa, ya zámna, ya fūta. Lōtu kō úku da dēre ya zūbásda kúrdi da sínđriā da dūāsu, da zānuā, da rīgā dūka; ya bēri; ya tāši, ya tafī čikin dāži.

Da sāfe máče ta fíta dagá kálkāšin gadó; ta gáni kúrdi da yāwa, da rīgūnā, da zānuā dūka da yāwa; da tāra, da tafī; ta sā čikin sándūki; kulum Dōdō šina táfowa, har ta tāra dūkia da yāwa. Ta tāši ta daúki dūkiānta ga bīsa rākūmī, ta tafī čikin gartī. Mīžinta ya gánēta šina mūrna mātāsa ta kāwo dūkiā da yāwa, ta zámna.

Mātā wóčan (kīšiā) ta gáni zārākuāta ta kāwo dūkiā da yāwa ta yi fūši, ta čē, nī ma, ina táfiā én nēma dūkiā. Mīžinta ya čē mātā, čč, ba ki táfiā. Ta čē, ina tafī. Mīžinta ya čē mātā, ki tafī, ki yi abín da kin sō. Ta tafī čikin dāži. Ta gáni gída da zārākuāta ta šiga, ita kuā ta šiga nán.

Da mārāčē ya yi, kúrčīā ta tafō tana yīn kūka. Máče ta gáni, ta čē, mīnēne kúrčīā nán tana yi mání magána da yāwa?

Ba ta sáni ba tana mātā magána ta yi švri. Ta čē, kúrčīā nán, dōmi tana yi mání magána da yāwa ban sáni ba. Ta daúki sándā ta būgē kúrčīā, ta kásšē, ta dáffa, ta čáinye.

Da dēre ya yi kūra ta tafō ta čē: ina iya zámna ga dāndālīn sārīkī? Máče ta čē mātā, mī zāki yi naná? tana yīn fadā da kūra; kūra ta tafō, ta

kámāta, ta kásshē, ta cháinye námānta dúka, sai ta béri aúta yāsa daíá. Da garí ya wāyē wóta kúrčíā ta tafó, ta gáni yāsan mútum daíá; ta daúka ta tafí éikin garí ta šída ga gídā énda mīžīn máta ši kē. Ta zámna bīsa itāčē ta čē: gá, yāsān mātāka! da ta tafí éikin dāži, ta kásshē kúrčíā kāmā ta (err uwāta) ta cháinye, ita kuá kūra ta cháinyēta. Ta žēfa farčīn máčē da ta mútu. Kúrčíā ta tāši ta tafí. Mútumé nán ya gáni yāsa ta máčē, ya čē aí! na fadā máta káda ta tafí, ta kī, ta tafí, gá, ta sāmú kānta. Ya bīzņē fārčīn máčē ga kāsa. Si kē nán, ya kārē.

36. *Magána na Abega na tūlūn zūmā.*

The Story told by Abega of the Pot of Honey.

Óikin Afrika na žī labāri da ina kāramī. Yāki ya záka ga wóni garí. Mútānē dúka éikin garí nan da sun žī yāki šina zákuā sun daúki dūkiānsu sun gbōyē, wóni suna túrumbūdē éikin kāsa, wóni sun sá éikin kōgo itāčē; da yāki ya záka sun gúdu.

Māsuyāki sun kōnē garí nan dúka da wūta. Da sunka sāmú tūlūn zūmā suna gérdamā ga káin tūlūn zūmā suna čēwa, wā maidaúki wónan tūlūn zūmā? Suka čē, mu rábaši; wódānsu sunka čē, ba ši išīēmu.

Wónan mútum ya tafó, ya čē, ina rábaku da tūlū na zūmā; sun čē da kyarú. Mútumé wónan ya čē: ku daúka ku bīni. Da sunka daúka mútum

ya ċē; kuna žīn kīšīrūa? Da suka āmsa suka ċē, ī, muna žīn kīšīrūa. Ya ċē, ku zāka, kadán kuna žīn kīšīrūa. Suka tafó ga káin rīziā. Mútumé nán ya ċē da su: ku žēfa tūlū wónan ċíkin rīziā, kadán kuna sō rūan dádi. Sun ċē da kyaú. Sun žēfa ċíkin rīziā, tūlū ya páššē.

Su daúka gūga suna žā rūa suna šā suna žīn dádi kádañ kádañ. Suka ċē, muna gaíššeka, abōki, mun šā rūa mu kōši. Kọ tálakā šī zāka kọ yánzu saí šina sāyē rūa wónan šī šā. Wóni mútum ya ċē, O! ina šáinyē rūa nán dúka ċíkin rīziā wónan. Suka ċē, ba ka iya ba. Ya šíga ċíkin rīziā da kánsa ya sá bákīnsa šina šā rūa wónan ċíkin rīziā šina ċē, káda dádi šī wúčēni, šina šā ba šī žīn dádi ba saí kámān rūa, zūmā ya gbāta ċíkin rūa. Ya ċē, kākē zāmu yi da rūa nan? Suka žā rūa wōšē suna zūba ga kwāriā har suka gāži, suna zámna káin rīziā. Yánzu zūmā ta kārē; bārēwa suna šā.

Abin dúka šina da lōtūnsa. Abín dádi šina da mākārīnsa; abín da wǵya kuá šina da mākārīnsa. Sai Alla šina yīnsu dúka.

37. Magána da Alkālī.

The Saying about the Judge.

Alkālī mairában gáskiā nē. Šina zámne ga bākīn kōfān gídānsa. Mútānē su zāka garēsa, su ċē mása: muna sō ka rába muna šēriā; šī támbā-bāgēs, ya ċē; mī ya gāmá ku fadā? Wóni ya ċē.

mútumé nán ya rīkē kúrdīna ; ya ċē mása, kúrdī nawá ka bāši ? Ya ċē mása kúrdī káza. Alkālī ya ċē mása : ka bērsī kwānāki gōmā, kadán ba ši biāka ba, ka kāmāši ka kāwōši wūri nán ém būgása, ya biāka tīlas.

Garī kōwōnē šina da Alkālī. Kō yāro ya sanī magánān gáskiā kadán šina da hánkalī, kō ya ganī yāro, kāmānsa, suna yīn fadā, ši támbāyēsu, don ya sanī wānēnē maigáskiā, ya ċē, mīnēnē ya gāmú ku fadā ? Su fadā mása ya žī. Kadán ya žī magánān wōni ba ta kē daídaí ba, ya ċē mása : kaí ! ba ka da gáskiā ; kadán ya žī magánān wōni ta kē daídaí, ya ċē : kaí ! kana da gáskiā.

Mainya mūtānē sun tafī ga wūrin sārīkī. Dōmī ? Don su žī magánān sārīkī, da ya fadā masu labāri abín žī. Dōmī mūtānēn dūniā suna sōn sārīkī ? don sārīkī šina hakúmtasu, su yi abin da ši kē sō : ámmā ba sábadā wōnan ba kādaí, saídaí ya bāsu šēriā daídaí, kadán abú ya fāye māsú da wūya suna zákuā ga wūrīnsa da ya rábasu daídaí ; ši bāda maigáskiā gáskiānsa, ámmā ga maimāgūnta ya sāši arātāyē. Dagá Bornu suna ratāyewa mútum ? i : hákanán kuá ina tamáha suna yi dagá Haúsa.

Kadán zāka táfiā ya wūrin māsuhánkalī, káda ka daúka mārashánkalī tāre da kaí, don ši sāka kūmiā, ámmā kaí ka kēkašē kāmān itāċē da kūmiā.

Abín dūniā makāri nē. Kadán kana da dūkiā

da yāwa, kadán dūkiānku ba su kāre ba, rā'nka ši kāre : ga čikīnsu biú daia šina gbāta.

Kádā ka ālāli maihānkalī kadán ya če zāši bāda abú garēka, don ši fūši da ya kī bāyes.

38. *Rāḡon laiya.* The Pascal Lamb.

Rāḡon laiya. Kadán ka sāyēsa ba ši da kība ; ka sāši ga čikin dāki ka dārīmēši. Ka zūba rūa kādañ ga čikin dūsa ka bāši ya čī. Kadán mātāka tana da ḡirārē ta bāši ya šā. Ka bāši hāzi da dāwa ya čī. Kōdā čiāwa kādañ ; ka rīkēši wāta biú kō daia. Kadán sállan laiya ya záka ka taft ka wánkēši ga čikin rūa har ya yi fāri. Akāwōši ga ḡidā akáššēši da sāfē. Kadán anafīde fātānsa sai tana fita da kiḡe, adāffa námān rāḡo nán, ayi tūp maidádi, kō tūḡon sállā, sūnānsa ḡudá, azūba rōmuā bīsa garēsa, da akaí tūp da námā gabá ga mašnya mūtāné, nāsu dabám na yāra dabám, da na mātā dabám. Sállan laiya háka ta kē. Da ga rána nán anasūkuān dōki da anabūgan bīndigā. Dúka suna yīn mūrna. Abd el Kérīm ya bāmu rāḡūnān laiya biú, daia ya bāni, da daia ga Abega, da mun yi mūrna.

39. *Magána ta máče da dānta, da kūra da kūrēḡe da wākānsu.*

The Story about the Woman and her Son ; the Hyena, the Fox, and their Song.

Máče ta taft gar, ēn daúka kāšiā ; ta taft ta

daúki dānta ga báya; ta tafí ta daúki kwōriānta, ta yi širi. Tana táfiā tana táfiā ta iše wūrin kāsīā; ta āžē dānta ga kálkāšin itāče; ta tafí tana būgān kāsīā da sāfe har mārāčē ya yi, tana gérta kāsīā tana kāwọ tana āžēwa; tana táfiā tana būga kāsīā tana kāwọ tana zūbawa čikin masáki; ta čika masákīnta, ta yi góyo wóni ga báyānta.

Da mārāčē ya yi, ta tafó, ta daúka kāsīā ga kānta, ta tafí gídā, ta āžē káyānta; saúrān kāsīā ga báyānta. Da dēre ya yi tana béríci da mīžīnta; da suna kwānčē mīžīnta ya čē máta, émma dānki? Ta čē mása, ga báyāna; ba ta saní ba kāsīā ke ga báyānta, ta mánčē dānta čikin dāži. Kūra ta ganí, ta daúka, ta kaí, ta gbōye.

Da máče ta kúnčē zānēnta na góyónta, ta ganí saí kāsīā bābu dā, gabānta ya kārīe ta ži tōro. Mīžīnta ya čē máta, aí, na támbāyēki énnā dānki? kinka čē šina báyaníki, ki bāši nōnọ, ya šā; da ta dūba ba ta ganí ba kōmí saí kāsīā. Sunka zámna ta gása zámna; ta tafí čikin dāži ga wūri énda dānta ši ke, tana táfiā ga kálkāšin itāče tana yīn wāka, tana čēwa: itāče, itāče ka hánkūra, ka bāni dāna:

Itāče ši kan āmsa ši kan čē máta. Ki wúče gabá, dānki bābu dagá garēni. Ta kan wúče, ta kan tafí ga wóni itāče ta kan čē: itāče, itāče, ka bāni dāna, da ya šā nōnōna.

Tana wāka háka kūra ta ži, ta tafó, ta čē ga

máče, ki yi wāka ɛn ži. Ta čē : itāče itāče ka bāni dāna !

Kūra ta čē : ha ha ! mī kinka čē ? ta čē : itāče, itāče, ka bāni dāna, wónda ya šā nōnōna !

Kūra ta čē, ki kóya máni wāka nán. Máče ta čē : itāče, itāče, ka bāni dāna !

Kūra ta čē : itāče, itāče, káda ka bāni dāna !

Máče ta čē, ba háka ba ; máče ta čē, ki fadī háka : itāče, itāče, ka bāni dānā. Kūra ta fadī daídaí, ta čē : itāče, itāče, ka bāni dāna, wónda ya šā nōnōna !

Kūra ta čē ga máče, ki tafó, ki daúki dānki. Máče ta bī kūra, ta daúki dānta, ta dāwoyá gidā. Kūra ta zámna wūri nán tana wāka tana čēwa : itāče, itāče, ka bāni dāna ; itāče, itāče ka bāni dāna. Kūrēge ya ži, ya tafó, ya čē ga kūra : dōmī kina wāka da sāfē har yánzu ? Ki tafī ki čī tūonki. Kūra ta čē ga kūrēge, ka rike wākāta har ɛn tafī ɛn čī tūona, ɛn dāwoyó. Ya čē da kyaú. Ya čē máta, mī kina fadī ? Ta čē mása : itāče itāče, ka bāni dāna, wónda ya šā nōnōna. Kūrēge ya čē : itāče, itāče, káda ka bāni dāna. Kūra ta čē mása, ba háka ba. Ya čē máta : kākā kina sō ɛn fadī ?

Ta čē mása : itāče, itāče, ka bāni dāna ; ši kuá yá čē : itāče, itāče, ka bāni dāna. Ta čē, da kyaú, ka saní ; ta tafī, ta čī tūo, ta dāwoyó. Kānda tana dāwoyá kūrēge ya mánče wāka. Kūra ta zāka ta čē ga kūrēge, ɛnna wākāta da na fadī máka ? ya čē máta, na mánče. Ta tāsi zāta kāmā-

ši; ya fāda ċikin rāmi; kūra ta ɥāya wōšē. Ya dāwoyó, ya ċē mǎta: na tūna; ya ċē mǎta, tafó ěn fadǎ máki. Ta ċē mǎsa, kaí! ba háka ba wākata maidǎdi na bǎka, ka āžē mǎni ka mǎncē yǎnzu ina ċinka. Ya fāda ċikin rāmi; hǎrio ya dāwoyó, ya ċē mǎta, na tūna; ta ċē mǎsa fadǎ mǎni; ya ċē mǎta: baši baši; ya mika hǎnū; ta ċē, ba háka ba; tana nēma ta kǎmāši; ya fāda ċikin rāmi, ba ta sǎmēši ba. Ta zǎmna tana ráwa bǎsa ga rāmīnsa; rāmīnsa ta ċika da kǎsa tana tamáha (ċēwa) ta kǎššēši. Ta tafí, ta rássa wǎ-kǎnta. Ši kē nan, ya kǎrē.

40. Gōdiā da dānta da kūra.

The Mare, the Child, and the Hyena.

Akoí gōdiā ta haífi dānta ta tafí dǎži da dānta. Ubāngīžīn gōdiā da dān gōdiā ya dǎrimē mǎsu karaúrāwa. Gōdiā da dānta sunka tafí dǎži sunka ċi ċiāwa. Kūra ta táršīšesu da dēre; kūra tana šó ta kǎma dān dōki. Dān dōki ya yi gúdu karaúrāwa tana kūra; kūra tana gúdu ta bér dān dōki da uwāsa. Da sǎfe ubāngīžīn dōki ya ċē, ěnna gōdiāta da dānta? Da sǎfe ya tāši, šina bīn saú na gōdiā da dānta, ya sǎmí kǎfǎn kūra tana bīn gōdiā. Ubāngīžīn gōdiā ya tafí, ya sǎmú gōdiānsa da dǎnsa, ya tafó gídā šina mūrna. Ši kē nán, ya kǎrē.

41. *Magánān Sābuā.*

The Saying about the Guinea-Hen.

Da fāri akayi abūbuā dúka akačē (akafadī, kọ wónḁa ya yi su ya ēē) ku tāši, ku taftī. Zúnsuā dúka sunka ēē: ẹn da yīrdān Alla muna tāši. Zúnsuā dúka kōwónē zāši tāši šina ēēwa: ẹnḁa yīrdān Alla muna tāši, mu taftī. Abú dúka maiḁefēto sun fadī hákanán. Da sābuā zāta tāši, ta ēē: kọda Alla ya yīrdā ba yīrdā ba, ina tāši ẹn taftī; tana tāši ta taftī, ta fadī. Alla ya ēē máta na daúki miki albērka, kē sābuā; saí, kāfānki šina anḁānīnki. Saí žīmūnā ban sání ba. Ši kẹ nan, ya kārẹ.

42. *Magána ta budurūa da sāmārī.*

The Story about the Girl and the Bachelors.

Budurūa tana da kyaú sāmārī fúdu suna da kyaú suna fadā da kaín budurūa nán. Kōwónē sārmaýī šina ēēwa, nī zāni daúka budurūa nán, wóni šina ēēwa, nī zāni duúkānta, hákanán suna fadā.

Da dēre ya yi wóni sārmaýī ya tafó ya yi magána ya ēē, ina sọ ẹn daúkēki, ta ēē da kyaú. Gọbe da sáfe ka sāyi kārife babá, kadán na šiga ka daúkēni. Ya ēē da kyaú Da sáfe ya yi ya taftī ya sāyi babán túkūniā, ya kāwọ ya āžē. Ta yi wāyo, ta ēē da wóni sārmaýī, kadán ka šiga ẹn daúkēka, ya ēē da kyaú. Ta rūde mútāné biú. Da ránā ya yi

wónḁan sārmāyī ya tafó ya šiga ; wónḁan sārmāyī ba ši saní ba, ya tafó, ya dūba éikin kārife, ya ganí bakibakí, ya sūngumā šina tamáha budurūa tana éikin kārife nán ; mútum da šina éikin tūkūniā šina tamáha yarīniā ta daúkēsa, ámmā ba ši saní ba nāmīzī, kāmānši ya daúkēsu. Ya tafi éikin dāzi, ya daúka mútum éikin tūkūniā, ya tafi, ya gāmú da mútāné da suna gérdomā, sunka čē, éna zāka kaíta? Zāsu yi fadā. Mútumē da šina éikin tūkūniā ya čē, Kai! hānkūra, káda ku kāsšēni ; sunka zī mūrian Káto, sunka yés ; tūkūniā ta mútu ; mútum ya fútó ; su dúka fúdu su zámna da dāriā sunka čē : kākā zāmu yi da yarīniū nán maiwāyo? Sunka čē, ta rūdēmu dúka. Hakanán ši ke. Kōwóne ya káma haínyāsa. Wāyo yarīniū ke nan. Máčē ta fi sārīkī da wāyo. Ši ke nán, ya kārē.

43. *Tasūnia ta makāfó.*

The Story of a Blind Man.

Wóni makāfó ya tāši dagá éikin garīnsa šina sō ya tafi ga wóni garí. Da šina táfiā ya tába sándā da kāfa, ya daúka šina táfiā šina sū sándā gabá garēsa. Kadán ya tába wūri da akoí čiāwa ya sáni ba haínya ba, kadán ya tába wūri da bābu čiāwa ya sáni haínya čē ; don ya sáni wūri énda mútāné su ke wúčēwa kōyaūšē čiāwa ba ta čira ba dagá nán. Har rūa suka táršēsa dagá éikin dāzi ;

rīgāsa dúka ta šēga, har ya išīē wūri da rūa ya kwānta kāsa; wūri na da sūrūfi ėnda rūa suka kwānta; ya šīga ċíkin rūa, ba ši sání ba ėnda zāši táfiā, ba ya iya ya yi mōsi, kọ ya taft gabá, ya zámna nán, har ga mārāēē ya yi. Wóni yāro ya tafó dagá ċíkin gart, ya gání makāfó dagá ċíkin rūa, ya ēē māsá : abóki, ba ka iya fíta dagá nán? Ya ēē, úú, ba na iya fíta, da rūayē suka záka kāsa da ta šika (šika šēga) ina táfiā har na záka ga wūri nán, da yánzu, gání, ba na iya fíta. Yāro ya ēē māsá, kadán ka žēfo sándāka ėnda ni ke, ina tafi ėn fīšīēka. Makāfó ya žēfa sándā ėnda ya ji mūriān yāro ta ke. Yāro šina zákuā garēsa sanúsanú, har ya záka ėnda makāfó ši ke. Ya ēē makāfó : ka kāma sándā nán, har ėn fīšīēka (wōšē) wōšē, ya ēē da kyaú, ya kāma sándā, yāro šina jānsa ya fīšīēsa wōšē. Da ya fīšīēsa wōšē makāfó ya sá māsá albérka ya fī dāri. Ši ke nán, ya kārē.

44. The Story of a Saint. Dictated by Ali, a Haúsa Soldier in Her Majesty's Service, at Woolwich, June 14, 1876.

Wôli = báwān Alla.

Abín da ya sá akaēēdaši wôli : Uwāsa ta mútu, dā na ċíkínta, ta mútu. Da jiki akarūfē ta haifu a ċíkin rāmi cān. Ši ke nán, mútānē na zámne

suka jī kūkan yāro : suka tāši suka daúka haúya suka gína rāmi suka fītásda dā. Ši ke nán, akakaiši gídān sārīkī. Da akakaiši gídān sārīkī, sārīkī ga ċē : báwān Alla ne. Ya ċē, adūba da kyaú; ċn ya gírīmā abāi mállamī ya yi karátu, ko asāši karátu. Ši ke nán, da akaċe wūrin mállamī, mállamī āže Alkorāni. Mállamī ya šīga gārin dēbo rūa, ya gá yāro ya daúki Alkorāni šina karátu. Ši ke nán Mállamī ya yi salati : En! na ga ikon Alla! Yāro ya gá mállamī ya rufē Alkorāni. Ši ke nán, mállamī ya ċē; Kai ne ubāngīžina, yāro. Alla ne ya bāka. Ya ċē, amaída yāro gídān sārīkī; ya ċē, ċn antāmbāyā, dōmi akamaída yāro, káda abī guzūnsa; ya ċē, Alla ya bāyēna yāro báwān Alla, saí ayi mása sádaka, ya yi karátu.

45. Magana turūrua.

The Story about the Ants.

Wódānsu mūtāné suka yi abín ga sārīkī, wónḁa ba ši sō ba : ya ċē ga fadāwānsa, ku kāwo máni taíki biú ċīkē da ṭābān házi, da ku díayēsu gabá ga dándālīna, doñ mūtāné nán su dinta kwāra da kwāra, da su sāsū ga ċīkin taíki, doñ wónan ši sáma palasānsu, doñ sun gbáta máni zḡċiā. Ámmā da dēre ya yi turūrua suka záka ga mūtāné nán, suka ċē másu : mī ya kārīā zḡċiānku? Suka fadā ga turūrua fa kasa da kasa ya farú. Da munka zámna ga ċīkin garī nán da muna bākōnċi, muka

yi abú wónḁa ba ši ke daídaí ga dōka ta kāsā nán, da abín du sun sã gabá garēmu, ke nán, sábadā palasāmu. Da turūrua ta jī háka, ta cē, wónan ba ši da wnyā, ku yi šira har én dāwoy. Da hákanán ta tafī ga gidānta, ta tādu fadāwānta, suka záka ga wūrin mūtāné, suka dinta kōwōnē kwārān házi, suka sãši ga cīkin taíki.

Ámmā da sãfiā ta yi, sārīkī ya kírā mūtāné nán, ši támbāyēsu én sun kāwásda házi ga wūrinsa? Hákanán suka záka tāre da taíkūna; ámmā da sārīkī ya gáni sun kārē aíkēnsu ya fīšēsu dagá cīkin kāsānsa, da hákanán ši ke suka dāwoí ga garínsu da mūrna.

46. *Dān zúnsu da bākīn gēbē.*

The Child of the Bird with the Black Beak.

Dān zúnsu na bākīn gēbē ya tafī rīziā da sãfē. Mātā sunka tafī rīziā daúkān rūa sunka fáya ya cē: „Nī dān zúnsu na bākīn gēbē na sã maza gúdu na bāi mātā tōro.” Mātā sunku ži dān zúnsu na bākīn gēbē šina wāka (mātā) suna gúdu suka bér tūkānē sunka tafī gidā sunka fadī ya mūtāné sunka cē: Akoí dān zúnsu na bākīn gēbē, ya cē:

Nī dān zúnsu na bākīn gēbē

Sã maza gúdu,

Bai mātā tōro.—Mūtāné sunka cē: kārīā ne; ěnna kun gáni dān zúnsu na bākīn gēbē sã maza

gúdu, bāi mātā t̄ōrō? Mātā sunka c̄ē, dagá b̄isan r̄īziā muka gánēši. Mātā da m̄aza sunka tāfi r̄īziā; mātā suna žīn t̄ōrō.

Dān zúnsu na bākīn gēbē ya ga mūtāné, ya c̄ē:

Nī dān zúnsu nu bākīn gēbē

Sā m̄aza gúdu

Bāi mātā t̄ōrō. Ba ku hálbawa da k̄ibiā, ku káššēni?

Mūtāné sunka žī dān zúnsu na bākīn gēbē šina wāka, sunka gúdu sunka tafī gídā sunka fad̄t ga s̄ārikī, akoí dān zúnsu na bākīn gēbē b̄isa ga r̄īziā, ya s̄ā m̄aza gúdu, ya bāi mātā t̄ōrō. S̄ārikī ya c̄ē, ba gáskiā ba; ba dān zúnsu na bākīn gēbē ya s̄ā m̄aza gúdu, ya bāi mātā t̄ōrō. S̄ārikī ya c̄ē ga fādāwa; ku tafī r̄īziā, ku ganí dān zúnsu na bākīn gēbē s̄ā m̄aza gúdu bāi mātā t̄ōrō. Sunka tafū r̄īziā; Dān zúnsu na bākīn gēbē ya gánēsu, ya c̄ē: Nī dān zúnsu na bākīn gēbē s̄ā m̄aza gúdu, bāi mātā t̄ōrō. ba ku halbēni da k̄ibiā? ya támbāyēsu.

Fādāwa sunka žī dān zúnsu na bākīn gēbē šina wāka sun gúdu sun tafī w̄ūrin s̄ārikī sunka c̄ē: gáskiā, akoí dān zúnsu na bākīn gēbē ya s̄ā m̄aza gúdu, ya bāi mātā t̄ōrō. Kwāna šída mūtāné ba su sāmú ba rūa. S̄ārikī ya c̄ē, ɛn tafī ɛn ganí dān zúnsu na bākīn gēbē s̄ā m̄aza gúdu bāi mātā t̄ōrō. Ya yi súrdi, ya hāwa b̄isa d̄ōki, da fādāwānsa sunka yi súrdina sunka hāwa dāwakīnsu tāre da mūtānēnsu m̄asubūsa da m̄asukīdi, da m̄asud̄kī, da

māsukībiā da māsukaṅsākālī, sunka taft rīziā. Dān zúnsu na bākīn gēbe ya gánṣu suna táfíwa, sunka tafó sunka ɕáya. Dān zúnsu na bākīn gēbe ya ɕē : Nī dān zúnsu na bākīn gēbe sā maza gúdu báí mātā ɕōro. Fādāwa sunka ɕē ga sārīkī, ká-zi abú da dān zúnsu na bākīn gēbe ya ɕē ? Sārīkī ya ɕē, ban zī ba ; dān zúnsu na bākīn gēbe ya ɕē : Nī dān zúnsu na bākīn gēbe sā maza gúdu báí mātā ɕōro ; ba ku hálbina da kībiā ? Sārīkī da fādāwānsa da mútāné dúka suka firgída, suka gúdu suka taft éikin bírnī. Sārīkī ya ɕē : Káka dān zúnsu na bākīn gēbe sā maza gúdu báí mātā ɕōro ? Sārīkī ya zámna éikin gídānsa.

Wóni almāziri ya tafó šina rōko mútāné šina nēmān sádaka.

Mútāné sunka ɕē da ši : mua, mun yi kurāna šída ba mu sāmí ba rūa, kana rōkōmu ? taft cān. Almāziri ya ɕē : mī ya hāna múku šān rūa ? Sunka ɕē : wóni dān zúnsu na bākīn gēbe sā maza gúdu báí mātā ɕōro, ši ne ya hānamu. Almāziri ya ɕē, ɛnna ši ke dān zúnsu na bākīn gēbe ? Mātā sunka ɕē, bīsa ga rīziā.

Almāziri ya yi báka da kībiānsa na itāɕe da gōrānsa da kwāriānsa, ya taft bīsa rīziā. Dān zúnsu ya gánṣi šina tafíwa, ya ga almāziri ya tafó. Dān zúnsu na bākīn gēbe ya ɕē, nī dān zúnsu na bākīn gēbe sā maza gúda, báí mātā ɕōro.

Kaí yāro ! ba ka hálbawa ? Almāziri ya hál-

hësa, ya cê : dān zúnsu na bākīn gēbē sã mǎza gúdu báí mǎtá t̃rō? Ya cê, yārō ba ka tafíwa? Yārō ya tafó. Dān zúnsu ya cê mǎsa : ba ka yénkewa? Yārō ya yénkē dān zúnsu. Ya cê, ba ka físgewa? Yārō ya fíge dān zúnsu. Ya cê ba ka fūra wūta? ya fūra wūta. Dān zúnsu ya cê, ba ka gássawa? Yārō ya gássa. Ya cê, ba ka fūtásuā dagá cīkin wūta? Yārō ya fūtás nāmān zúnsuā. Ya cê, ba ka cī? Ya cê, ba ka šān rūa? ya šān rūa; ya zámna. Yārō ya šīmā (šīmāwa = fūtāwa) kādañ cīkin yārō šina múrdāsa šina cīwōnsa. Dān zúnsu ya cê mǎsa : ba ka táfiā túdu? yārō ya tafí šina túdu. Zúnsuā da yāwa suna fūta dagá cīkin yārō; yārō ya sāmú lāfiā; ya cê mǎsa, ba ka tafíwa? yārō ya tafó. Dān zúnsu ya cê mǎsa, ba ka šā rūa? Ya cê mǎsa, ina šā; ya cê mǎsa, tafí ka šā; ya tafí ya šā rūa. Ya cê mǎsa, ba ka daúka rūa cīkin gōrānka da kwāriānka? Almāžirī ga cīka kwāriānsa da gōrānsa da rūa. Dān zúnsu ya cê, ba ka táfiā gídā? Almāžirī ya cê, ina táfiā; almāžirī ya táši táfiā da gōrānsa da kwāriānsa da rūa da kāin dān zúnsuā da ši kē mǎsa magána. Almāžirī ya tafí gídā da rūa. Mútāné sun ganí sunka cê, énnā ka sāmú rūa? Ya cê, dagá rīziā na sāmú rūa. Sunka cê, ka saida múna rūānka, ka faida rá'mu. Ya cê, náwa kuna sāye? Ga bāyi iširin mum bāka, doñ rūa na cīkin kwāriā. Almāžirī ya cê, ya yi kyaú, ku bāni sunka bāši bāyi iširin.

Ya wúçē ya tafī gídān sārīkī. Fādāwa sunka
 çē, énnā ka sāmú rūa? Ya çē māsū dagá rīziā.
 Sārīkī ya çē, yāka, almāzirī; ya tafó wūrin sārīkī.
 Sārīkī ya çē, ina sō ka saida mání rūānka na čikin
 gōrānka; almāzirī ya çē, náwa kana sāyē? Sārīkī
 ya çē, ina bāka bāyi dārī. Almāzirī ya çē, da
 kyaú. Sārīkī ya bāsi bāyi dārī. Sārīkī ya támbā-
 yēsa, kākā ka sāmú rūa? ya çē, na tafī rīziā, na
 sāmí dān zúnsu na bākīn gēbē šina míní wāka, ya
 çē, én kāsšēši, na kāsšēši, na čīši, na daúka kā'nsa
 da rūa, na tafó da kái na dān zúnsu na bākīn gēbē.
 Kānsa, gaši šina magána dúka. Ka ganí kānsa?
 Gaskiā ina fadā máka. Kānsa dūba ka ganí, da
 bāki, da jā, da fārī, dúka žikīnsa. Dān zunsu na
 bākīn gēbē ba žikīnsa ba ši kē magána. Kānsa ši
 kē magána da yāwa. Sārīkī ya çē, almāzirī, ka
 háńkūra, ka bāni kā'n dān zúnsu, ya bāsi. Almā-
 zirī ya tafī gídā da bāyīnsa dārī, da sārīkī ya
 bāsi, ya sāmú sábadā kán rūa da bāyi iširin ya
 tafī. Kārewan tāsúniā. Kunkurus kāndambāria
 ém ba doń gísso ha, da na yi kārīā da yāwa. Da
 sārīkī da almāzirī suka yi abūta. Ši kē nan ya
 kārē. Gōbē da sāfē, én na tāši én sāmú taikin
 kúrđi da ga bayā dākīna.

47. *Tasúniā ta túmfāfiā.*

The Story of the Boy, his Farm, and the Pumpkins.

Akoi máçe da mīžīnta sun haifu dā nafārī ; sunka haifu wōni dā suka haifu dā fúdu. Sunka kī dān fārī ya tafī dāži. Ya gāmú da wōni mútum, babá mútum (mútamé Alla), ya tafī dāži. Da dān fārī da babá mútum sunka tafī cīkin dāži da nēsa babá mútum ya çe mása, kākā ka tafī dāži? Ya çe : uwāta da ubāna da kānuāna sunka ktīni na šīga dāži. Babá mútum ya çe mása, zámna wūri nan cīkin dāži nán. Ya çe mása, mī zāni sāmú, kadán dāmanā ta tafó mī zāni cī? Babá mútum ya bāši diān túmfāfiā ya çe mása : ka yi gōna cīkin dāži nán ; én dāmanā ta tafó ka šípka diān túmfāfiā nán. Ya çe mása da kyaú. Sámásama dāmanā ta tafó, ya šípka diān túmfāfiā ; túmfāfiā ta fútó, ya çe, abín da Alla ya bāni kē nán. Ya çe, ya yi kyaú. Ya zámna šina gérta túmfāfiā ta gírīmā, ta yi diā mainyamainya. Yāro ya çe : ém pássa diān túmfāfiā én ganí abú da kē cīkīnta ; ya pássa ya sāmú kúrdi ; ya yi rāwa ya yi rāwa da mūrna maidádi ; ya zámna ; túmfāfiā ta nēna ; ya yi rāmi fúdu māsutāwó ; ya kārīe túmfāfiā dúka, saí ya bēri daíia daíia. Kōwōne ya pássa saí kúrdi ši kē sāmú, šina zúbawa cīkin rāmi šina mūrna

šina dáriā na žin dádi; ya pássa túmfāfiā dúka sai kúrdi sai kúrdi ši ke sāmú. Ya čika rāmi fúdu da kúrdi bámda (wóđānsu) wóđānda da ya béri wōšē.

Ya taft gart wūrīn uwāsa da ubānsa, da kānuānsa, ya čē: ku tafó mu taft gōnāta! Sunka čē, taft čán; wānē ya bāka gōnā? Ya čē, ku hañkūra, mu taft gōnāta. Sunka čē, taft, ba mu sōnka ba da kai da gōnānta; mu kiku. Ya taft gōnānsa čikin dāži. Kwāna fúdu ya zámna; ya tafó čikin gart, ya čē, ku tafó mu taft čikin gōnāta. Ubānsa da uwānsa sunka čē, mun kī. Ya taft wūrīn kānuānsa ya čē mūsu: ku tafó, mu taft gōnāta. Sunka čē, mun kī. Iāyāmu sun kīa, mu muna táfiā? mun kīka.

Ya taft wūrīn makoptānsu (makoptan iāyānsu) ya čē garēsu, ku tafó mu taft gōnāta. Sunka čē uwāka da ubānka da kānuānka sun kīka, mu muna táfiā gōnānka? Mútāné sunka čē mūsu, ku taft ku ganí gōnānsa, sunka čē, da kyaú. Ya čē mūsu, ku daúki kwāriā da sámfonku, da kē da mīžīnki ku tafó ku bīni. Sunka tāši sunka taft gōnānsa. Ya čē māsú: gōnāta ke nán. Sunka čē, gōnāka dúka túmfāfiā? Ya čē mūsa, i, sunka zámna čikin ɛruān itāčē, ya čē ga nāmīži: aíkē mātānika ta taft ta kāwọ dān túmfāfiā maída gírīmā.

Nāmīži ya aíkē mātānsa, ya čē máta, ki taft, ki kāwọ dān túmfāfiā; ta tafó čikin gōnā, da čīrọ dān

túmfāfiā ta kāwọ ta aúta, ya ċẹ músu, ku pássa dān túmfāfiā ; sunka pássa sunka sāmú kúrdi iširin, sunka yi wasósó. Suka kāwọ wóta dān túmfāfiā, sunka pássa sunka sāmú kúrdi tálátin. Dān fāri ya ċẹ músu, ku ċika kwāriānku da sāmfonku da kúrdi. Sunka kāwọ dān túmfāfiā da yāwa ; ċn sun pássa su sáí kúrdi dayāwa. Sunka ċika sāmfo da kúrdi har sunka gāži, sunka taft gidā da kúrdi dayāwa. Sunka nūna da ubānsa da uwānsu da kānuānsa sunka ganí kúrdi da yāwa farīfet. Sunka ċẹ, ċnna gōnānsa, ċnda ši ke mu taft? Sunka ċẹ músu, gōnānsa ċkin dāži da nēsa. Uwānsa da ubānsa da kānuānsa sunka taft dāži suna nēmānsa har sunka gāži, ba su sāmú ba gōnānsa, sunka tafó gidā, sunka ganí kúrdi wūrin makóptānsu suna ċẹwa : da mun saní da ya kírāyēmu da mun taft. Mútāné sunka ċẹ músu ku nẹ, kun kī ; ya kírāyēku, kun rēnāši, ya taft dāži. Alla šina sōnsa, ya bāši kúrdi da yāwa. Sunka ċẹ, ba ku iyawa ku kaímu ċnda ši ke? Sunka ċẹ, ba mu tya ba, ba mu saní ba ċnda ši ke.

Dān fāri da kwānaki gōmā sun yi, ya taft ga garí. Uwānsa da ubānsa sunka gánēši, sunka tártēši suna gúdu, ya tafó. Sunka támbāyēsa : mu biú zāmu táfiā gōnānka? Ya ċẹ, na kírāyēku kun kī. Sunka ċẹ, ka hánkūra, ka kaímu ga gōnānka ; ya ċẹ músu, na kī ; na kírāyēku kun kī, nī kuā na kī, ba ku táfiā tāre da nī. Dān fāri ya

ċē mūsū, kun gani makḳptānku sun kāwḳ kúrdi kuna sḳ ku bīni mu tafṭ gōnā. Ya ċē na kī; ya tafṭ gōnānsa, ba su gánēši ba. Dān túmfāfiā da ya bēri dúka ya kārīā, ya zūba ċikin rāmi, ya zámna, ya gérta gōnānsa, ya ċī kúrdīnsa, ya zámna. Ši kē nán, ya kārē.

Kunkurus kán kúsa, ċm ba doḥ ċisso ba da na yi kārīā da yāwa. Gḳbē da sāfē ċn sāmí taíkin kúrdi da yāwa.

Tasúniā kē nan da kārīā da yāwa.

48. *Dān ċiākḳ da lāyān kámzḳ.*

The Child of the Hen with the Charm of the Crust.

Dān ċiākḳ da lāyān kámzḳ zāši táfiā, ya bīa bāšīn ubānsa. Dān ċiākḳ da lāyān kámzḳ ya yi zīka da kumá, ya tafṭ ċikin dāzi šina táfḳwa šina táfḳwa ċikin dāzi ya gāmú da musūru, ya ċē, dān ċiākḳ da lāyān kámzḳ ċnna zāka? Zāni ċm bīa bāšīn ubāna. Musūru ya wíċē kādaḥ, ya ċē, dān ċiākḳ da lāyān kámzḳ, ċm bīka? Yā-ka, tafó, ka bīni. Ya tafó; ya saínya musūru ċikin zīka na kumá, ya tafṭ da ši. Ya tafṭ gabá ya gāmú da zāki ya ċē: dān ċiākḳ da lāyān kámzḳ ċnna zāka? Zāni ċm bīa bāšīn ubāna. Zāki ya ċē, ċm bīka? Ya ċē, ī, bīni. Zāki ya tafó ya šiga zīkan kumá. Dān ċiākḳ da lāyān kámzḳ ya tafṭ, da šina táfiā ya gāmú da kūra. Kūra ta ċē, dān ċiākḳ da lāyān kámzḳ, ċnna zāka? Zāni ċm bīa bāšīn ubāna.

Kūra ta čē, ém bika ? Ya čē tafó ; ta tafó, ta šiga čikin žika na kumá. Ya tafí, ya gāmú da híska. Híska yā čē, dān čīākọ da lāyān kámzọ, éнна zāka ? Ya čē, zāni ém bīa bāšīn ubāna. Híska ya čē, ém bika ? Ya čē, bīni. Híska ya tafó ya šiga žikan kumá. Ya tafí ya gāmú da gūlbi. Gūlbi ya čē, dān čīākọ da lāyān kámzọ, éнна zāka ? Zāni ém bīa bāšīn ubāna ; gūlbi ya čē, ém bika ? Ya čē, tafó ; ya šiga čikin žikan kumá. Ya tafí gabá, ya gāmú da zūmuā. Zūmuā ta čē : dān čīākọ da lāyān kámzọ, éнна zāka. Zāni ém bīa bāšīn ubāna. Zūmuā ta čē, ém bika ? Ya čē bīni. Zūmuā ta tafó ta šiga žikan kumá. Ya tafí ya gāmú da gíwa. Gíwa ta čē, dān čīākọ da lāyān kámzọ, éнна zāka ? Zāni ém bīa bāšīn ubāna. Gíwa ta čē, ém bika ? Ya čē, bīni. Gíwa ta tafó, ta šiga žikan kumá. Ya tafí gabá ya gāmú da dāmisā. Dāmisā ta čē, dān čīākọ da lāyān kámzọ, éнна zāka ? Zāni ém bīa bāšīn ubāna. Dāmisā ta čē, ém bika ? Ya čē, bīni. Ta tafó, ta šiga žikan kumá.

Ya tafí ya gāmú da haínnya ta zūa garí. Ya tafí garí da dēře šina kūka. Mútāné sunka čē, dān čīākọ nán ne. Wóni šina čēwa ga wóni, én ka sāši akūrikē kāži ? Ya čē : musūru fitó ga ránānka. Musūru ya fitó, ya čī kāži dúka, ya gúdu. Da sāfe maigídā ya tafó, ya būdu akūrikēn kāži bābu kāži dagá nan saí dān čīākọ da lāyān kámzọ ya fitó si daía, kāži dúka bābu. Maigídā ya čē, ku ganí dān

čīākọ da māsīfa, kážina dúka bābu ; ban sáni ba enda sun tafí. Mútāné sunka čẹ : sási číkin tūmāki da āwāki su takīřši ya mútu ya zámna. Dẹre ya yi ya čẹ : kúra, fíta ga ránānki ! Kúra ta fúto, ta čí āwāki da tūmāki dúka. Da sāfe maigídā ya tāši ya gáni āwāki da tūmāki dúka bābu. Ya čẹ, ku ganí dān čīākọ da māsīfa ? mútāné sun ganí bābu āwāki da tūmāki sunka čẹ, ku sási gārīkẹn šānu su takīřši ya mútu.

Dẹre ya yi dān čīākọ da lāyān kámzọ ya čẹ : zāki da dāmisā ku fúto ga ránānku ! Sunka fúto sunka čí šānu dúka. Maigídā ya tāši ya gáni šānu bābu. Ya čẹ, ku ganí dān čīākọ da masīfa ? Mútāné sunka tafí sun ganí šānu bābu. Maigídā ya čẹ, ku káwọ sándūnā akíššěši. Mútāné sunka fúto da sándūnā zā-akáššěwa. Dān čīākọ ya čẹ : zūmuā da dāmisā ku fúto ga ránānku ! Sunka fúto zūmuā da dāmisā suna fadā da mútāné. Mútāné dúka sun gúdu, saí dān čīākọ da lāyān kámzọ ya fúto šina kūka. Mútāné sunka čẹ : ku rűfěši da čiāwa da yāwa, asā wūta akáššěši ; ankarűfěši da čiāwa asā wūta akáššěši, ya čẹ : híska fúto ga ránānka ! Híska ya fúto ya daúkẹ čiāwa dúka. Saí dān čīākọ da lāyān kámzọ šina kūka. Mútāné sunka tāru, sunka čẹ : Akáwọ itāčẹ, arűfěši, asāwūta akáššěši. Ankakáwọ itāčẹ, ankarűfěši da itāčẹ, ankáwọ wūta. Mútāné sunka tafí suna nẹma wūta ; sunka sāmú wūta suka káwọ, sunka sā ; wūta tana čí. Ya čẹ :

gūlbi da zūmuā ku fúto ga ránānku! Gūlbi da zāmuā sunka fúto; gūlbi ya kāsšēšē wūta dúka; zūmuā ta fúto tana fadā da mūtāné. Mūtāné sun gúdu; sai dān ċiākọ da lāyān kāmzọ ši daía šina táfiā.

Mūtāné sunka ċē: dādaí ba mu ganí ba dān ċiākọ da māsifa da yāwa. Ya kāwọ zūmuā, ya kāwọ kūra, ya kāwọ zāki, ya kāwọ dāmisā, ya kāwọ hiska, ya kāwọ gūlbi; gúwa ta fúto, ta kārīā gídā dúka.

Kunkurus dān-tāmbāriā, ẹm ba don gísso ba da na yi kārīā da yāwa. Ši ke nan, ya kārẹ sai wóni ba wónan ba.

49. *Tasūniā. Magánān cācā. (Ko jājā.)*

The Story about the Gamblers.

Mūtāné biú suna yīn cācā daía ya ċē, kadán na ċika ka bāni kúrdi dārī, daía ya ċē, kadán na ċika ka bāni kúrdi kámadā ka fadā mání, ya ċē da kyaú. Suna yīn cācā daía ya ċi daía. Hárío sunka kómo suna yi, daía ya kāsšē daía. Da suka yi cācā nán mútum daía ya daúki bāši dūbu bial na kúrdi, daía ši kuá ya daúki dūbu biál kāmā na wónéán. Sunka ċē, kadán mun haífẹ dīāmu, dānka ši tafọ ċikin gídāna, ši aúna kúrdi, kadañ dā nāmīzī ne zāka nán ši ċika da kúrdi, kadán máċẹ ba iya ċika. Su dúka sunka ċē da kyaú. Mútum daía šina haífua iyđlinsa dúka nāmīzī; mútum daía šina haífua dúka saí budurāi.

Da šīkārā ya yi, mūtum wōnčan ya aikō dānsa. Dānsa ya tafō, ya čē ga mūtum, na zāka ka biā bāšin ubāna. Zōfō mūtum ya čē, da kyaú. Sunka tafi číkin gídān kúrdi sunka bāyēs ga yāro (ko sārmāyī) mūdu (ko zāka) šina aúna, ya kārē, ya yi lābdu rākūmā da kúrdi,—rākūmā gōmā ša biú saí kāyān kúrdi.—Yāro ya gāida mūtum, ya čē, zāni táfiā garīmu; ya čē māsā da kyaú. Yāro ya tafi ya čē ga ubānsa: ka aikēnī, na tafi, na dāwoyō. Ubānsa sārīkī nē; wōnčan mūtum šī kuá sārīkī nē, su dúka biú sārākūnā.

Wōnan mūtum ya čē ga diāsa babá da kē číkin gídā, ya čē máta: ba nī da yāro, saí kē čē dāna; ya čē máta, ina sō én aikēki ga wōni garī, ki tafi ki kāwō kúrdīna; ta čē da kyaú. Šina da dōki tatátin číkin gídānsa, ya čē máta, ki tafi ki káma dōki daía, wōnda kina sō, ki hāwa, ta čē da kyaú. Ta tafi ta yi šīri. Ta zāka ta šīga číkin gídān dauāki, ta támbāyā dōki daía ta čē māsā: kana iya kaínī? ya čē máta, ina iya kaíki, ba na iya kāwōki ba. Ta wúčē ta tafi ga wōni dōki, ta čē, kana iya kaínī ka kāwōnī? Ya čē máta, ina kaíki, ba na iya ba kāwōki. Ta támbāyā dauāki dúka sunka čē, muna iya kaíki, ba mu iya kāwōki ba. Ta tafi ta támbāyē wōni gāšīērēn dōki; ya čē máta ina iya kaíki én kāwōki; ta čē da kyaú. Suka dārīmē súrdi ga bīsa garēsa. Ta tafi ta káma rākūmā gōmā ša fúdu; ta čē ga ubānta, zāni

táfiā wūrīn da aíkēni, ya čē da kyaú, ki tafī ki dāwoyó láfiā.

Ta hāwa bīsa dōki. Tana da Kyañwa. Kyáñwāta ta čē mātā, nī ma īna táfiā tāre da kē. Ta čē, da kyaú. Da daúki Kyáñwāta bīsa ga dōki suna táfiā.

Da sun yi kúsa ga garī kyāñwā ta čē mātā : kádán kin íssa garī nan kin yi magána kámān mūriān mīzī, ba kámān mūriān máče ba. Ta čē da kyaú. Suka kētāre gūlbi, suka tafī číkin gídān sārīkī. Ta gaídā sārīkī, ta čē mása : na tafó, ka biā bāšin ubāna ; ya čē da kyaú. Ya čē, ku kaí sārmāyi nán číkin wóni gídā maikyaú. Fādāwan sārīkī sunka kāwōši číkin gídā maikyaú sunka āžēši sunka tafī sunka aikē sōfin mūtāné sunka čē, ku tafī ku yi magána da ši ; kádán mūriānsa kāmā na máče, ku tafó, ku fadā mání ; kádán mūriānsa kámān nāmīzī ku tafó, ku fadā mání, sunka čē da kyaú.

Sunka tafī gídān bākō, da sunka tafī sunka gaíšiēši. Da sunka gaíšiēši sunka yi zāncē da īta, ba su saní ba máče, suna tamáha nāmīzī nē. Da suna yin magána sunka kāre sunka tafī ga gídān sārīkī. Sunka čē, wónan mūriānsa kāmā na máče, wódānsu sunka čē, wónan mūriānsa nāmīzī. Su dúka ba su saní ba nāmīzī kō máče.

Ga wóta ránā sunka čē, bākō nán ba ši tafówa ši tafī wónka ? Sunka čē : muna táfiā mu lámā-yēsa. Sunka tafó, suka gaíšiēsa, ya kárba gaisu-

ānsu, sunka cē māsa, ka tafó, mu tafí wōnka, ya cē da kyaú. Da sunka tafí cikin gūlbi, ya fūtásda rīgūnānsa sunka šiga suna wōnka. Da sunka kārē wōnka sunka fitó, mūtāné sunka cē, O! nāmīžī ne : ya sā rīgānsa ya tafí gidānsa. Sunka tafí sunka fadī ga sārīkī sunka cē, nāmīžī ne. Ya cē da kyaú.

Da garí ya wāyē sunka kírāwōšī ; ya tafó, sunka bāšī záka sunka šiga cikin gidān kúrdi šina aúna kúrdi har kúrdi sunka kārē. Suka kāwō dagá wōnī gidā šina aúna ya kārē ; ya yi lābdu rākū-mānsa gōma ša fúdu dúka da kúrdi āzūrfa. Ya cē ga sārīkī, zānī táfiā ga ubāna, ya cē da kyaú. Sunka yi māsa rākīa sunka kētārē gūlbi ; sārīkī šina dawōyōwa ga gidā, ta cē, kaí ! ka t̄aya, ta t̄āda mūriānta ta cē, ka žī, nī mácē cē ba nāmīžī ba. Sārīkī ya cē, O ! šina žin haušī. Ya cē, kun cē mání nāmīžī ne, gá, ta mácē, ta tafí da kúrdīna dúka, ta cika záka kwarai. Sārīkī ya dāwōyó gidā ; ita ta tafí da dūkiānta ta tafó ga ubānta, ta cē, ubā, na tafí ga wūrin da ka aíkēni na dāwōyó, ya cē da kyaú. Sunka zūbē kúrdi dúka ga cikin gidā. Ya cē, kē diātā kwarai cē. Sunka zámna da kúrdīnsu suna yīn abín da suka sō.

Da sunka zámna wāta biú sārīkī wōncán ya aíkō maaíkī, ya cē, kādán ka tafí ga ubān yarīniā nán ka cē māsa : Sārīkī ya aíkōnī ya cē šina sōn diāka ga ámrē ; ya cē da kyaú ; ya yi širi ya tafó ga wūrin sārīkī, ya cē māsa : Sārīkī ! Alla šī

dāde da rā'nka? Sārīkī ya aīkōni ya cē mání šina sōn diāka ya yi ámrē da ita; ya cē mása da kyaú. Sārīkī ya támbāyā diāsa, ya cē, kina sō ki yi árīmēnsa? Ta cē, ina sō. Ya cē ga maaíki diāta ta cē tana sō; ka yi árīmēnta, kámadā sōta. Maaíki ya tafī ya fadī ga sārīkī. Sārīkī ya cē da kyaú. Ya cē kúrdi nawá ina bāši? Ya cē mása, ba ši fadā mání ba, saí ka támbāyēsa da kánka. Ya cē mása, ka tafī ka támbāyēsa hário: kúrdi nawá zāni bāši? Ya cē da kyaú. Ya tafō ga wūrin sārīkī, ya cē mása: sārīkī ya fadā mání ya cē kúrdi nawá zāsi bāka? Ya cē kúrdi zāba dūbu šida da bāyi talátin; ya cē da kyaú. Ya dāwoi ga wūrin sārīkī ya cē mása: Sārīkī ya fadā mání, ka bāši kúrdi zāba dūbu šida da bāyi talátin; ya cē da kyaú. Ya daúka bāyi talátin da kúrdi dūbu šida, ya cē ga maaíkīnsa, gásu, ka kaísu gārēsa; ya cē da kyaú. Ya daúka ya kaísu ga sārīkī Sālīmānu, sūnānsa kē nán. Sārīkī Sālīmānu ya cē mása, ka daúka mātāsa ka kaí mása. Suka daúkēta bīsa dōki suka kārōta ga wūrin sārīkī. Sārīkī ya cē māsū: káda ku sāta cīkin gídāna, ku āžēta cīkin wōni gídā. Suka kaíta suka sāta cīkin wōni dāki bābu kyaú. Da suka āžēta sārīkī ya aīkō wōni bāwa ya sámma mīžīnta, ta zámna nán da kāyāyēkīnta.

Ta zámna wāta fúdu, sārīkī ba ši kīrāyēta ba, ba ši kúlla da ita ba. Da ta zámna ba ta saní ba

abín da zāta yi. Ta tāši da dēre, ta tafī ga wūrēn mātān sārīkī, ta čē, kina bērnī ēn kwāna da mīžēnki? Ta čē, ī. Ta támbāyēta ta čē mاتا: ki góda mání wūri énda kina āžē gōra, da ki góda mání wūri énda kina āžē zūmuā da tāba da šuger; ta čē da kyaú; ta góda mاتا dúka, da tana yīn magána kámān mātān sārīkī, ta čē, ki tafī číkin gídāna. Kadán zakāra ya čēra ki tafó ki šéga číkin gídānki, da nī ēn tafī gídāna, ta čē da kyaú.

Da dēre ya yi sārīkī ya kwānta da īta, ba ši saní ba wónčan bāwa ya yi kwāncē da mātān sārīkī. Da dēre zakāra ya yi čēra ta tāši saní, ta fíta; mاتا wóčan īta kuá ta tafó ta šéga číkin gídānta, suna yīn háka har wāta daía. Yarīniā ta daúka číkin sārīkī; mاتا čán kuá ta daúka číkin bāwa. Su dúka suka zámna číkin gídānsu. Da wātáni sun číka yarīniā ta haifu dā nāmīžī, mاتا wóčan ta haifu dānta. Da akayi šékāra biúl yāra sun fāra táfiā. São daía mūtāné sun tāru; dān yarīniā šina táfiā, ya rātāya tákōbīnsa da falādarā; dān mاتا čán kuá ya fitó kámān dān bāwa. Kadán mūtāné sun gánēsa suna čēwa: wónan dān bāwa nē, ba dān sārīkī nē; kadán sun ganí dān yarīniā suna čēwa, wónan dān sārīkī nē.

São daía dān sārīkī da dān bāwa suna yīn wórīgī suka fāra fadā číkin dāndalin sārīkī. Da sunka ganí dān yarīniā suka čē: wónan dān sārīkī nē! Suka čē wónčan ši wōsa tana dagá číkin gídān

sārīkī, kākā fúskānsa kāmān bāwa? Mútāné sunkia tāru, sārīkī yā fitó, suka ēē: wónan dānka nē? Ya ēē, i, fúskā kāmān tāwa; ámmā bañ saní ba éнна uwāsa. Sārīkī ya ēē, ku támbāyēsa, éнна uwāsa? Suka tambāyēsa éнна uwāsa ta kē; ya káisu éán. Da ya káisu suka kírāwó uwāsa ga wūrīn sārīkī. Sārīkī ya ēē, wónan dānki nē? Ta ēē dāna nē, ya ēē, ki tafó, ki zámna éikin gídāna, ki zámna mātāta. Ta ēē da kyaú. Ta daúka kā-yānta dúka ta tafó ta šíga éikin gídān sārīkī ta sámma mātāsa. Ši kē nán, ya kārē. Ko sārīkī ba ši fī máčē da wāyó.

50. *Tasūniān kānuā da kānēnta da māsīfānsa.*

The Story of the Sister and her mischievous Brother.

Akoí kānuā da kānēnta. Da ubānta ya saní mútuā tana tafówa ya ēē: kōmīnē kānēnki šina sō ki bāši, da ubānsu ya mútu. Da uwāsu zāta mútuā ta ēē: kōmīnē kānēnki šina sō ki bāši; ta ēē da kyaú. Uwā ta mútu. Samásamá kānēnta ya yí kúka. Yāsa ta ēē māsá: mī kana kúka? Ya ēē, ina sō bāyīmu dúka ambērsu su tafí. Yāsa ta ēē māsá: wónan ba ka yi ba; ka bēri bāyi su tafí mu sámma tálakā. Ya ēē máta, mīnēnē nán da babá suka ēē miki? Ta ēē māsá, tafí, ka yi abín da ka sō. Ya tafí, ya ēē ga bāyi, ku tafí, na bérku dīā, sunka tafí.

Samásamá kănē ya yi kūka ; yāsa ta ēē : mī ya sāmēka kana yīn kūka ? Ya ēē, ina sō ēn kōnē žaúrin šānu da šānu dúka. Yāsa ta ēē, ba ka yi ba. Ya ēē, mīnēnē nán da babá suka fadā miki ? Ta ēē mása, tafī, ka yi abín da ka sō. Ya tafī, ya sā wūta ga žaúri, wūta ta káma ta ēī žaúri da šānu ; ya tafī ya zámna.

Samásamá ya yi kūka ; yāsa ta ēē, mī kana sō ? Ya ēē máta, ina sō ēn kōnē házīmu. Ta ēē masa, ka kōnē házīmu mī zāmu ēī ? Ya ēē máta, mīnēnē nán da babá suka ēē miki ? Ta ēē mása, tafī, ka yi abín da ka sō. Ta sáēē házi ta gbōye. Ya tafī, ya sā wūta ya kōnē házi, ya záka, ya zámna. Yāsa tana kāḡwa házi tana yīn tūḡ suna ēī.

Sāo daíá ya daúki tōka ya dārīmē éíkin zānta, ba ta saní ba abú da kănēnta ya yi máta. Ta tāši da sāfe tana táfiā tōka tana zūba dagá báýānta har wūri énda ta gbōye házi. Ta daúki házi ta tafó, ta yi tūḡ sunka ēī. Yāsa ta tāši, kănēnta ya bī haínyānta har bākīn rāmi, ya dāwoyó gidā.

Samásamá ya yi kūka ; yāsa ta ēē mása ; mī kana sō ? Ya ēē máta, ina sō házi da kika gbōye ēn kōnēši.

Ta ēē mása, kadán ka kōnē mī zāmu ēī ? Ka bērmu tálakā ; ka bēr báyi sun tafī, ka kōnē šānu, ka bērmu tálakāwa ; ta ēē mása : wónan ba ka yi. Ya ēē máta : mīnēnē nán da babá suka fadā miki ? Ta ēē mása, tafī, ka yi abín da ka sō ; ya daúki wūta ya tafī ya kōnē házi ya tafó ya zámna.

Samásamá ya yi kūka. Yāsa ta ē mása, mī kana sō? ya ē mاتا, īna sō ēn sāyēsda gídāmu. Ta ē mása, wōnan ba ka yi ba. Ka kōnē házi ka bērmu tālakā, kana sō mu yi nōma, kana sō ka sāyēsda gídā? ka bērni īna rōkō wūrin mūtāné? Ya ē mاتا, mīnēnē nán da babá suka fadā mīki? Ta ē mása, tafī, ka yi abín da ka sō. Ya tafī ya kāwō mūtāné suka sāyi gídā. Ta ē mása, ba nī īya zámna ēikin garī nan. Yāsa ta tāši, ta káma kānēnta, ta fíta ta tafī wōni garī, ta bēri kānēnta, ta tafī nōma da mūtāné.

Ya tāra yāra ya ē mūsu, mu yi wōrīgīn túrumī. Ya šíga ēikin túrumī; sun daúka tabāriā zāsu kāsšēši da tabāriā; ya tumá ya fúto wōšē ya káma daíānsu yaná sā ēikin túrumī, ya pássa kā'nsa da tabāriā ya pássa kān yāro, ya fútás wōšē, ya žā ya āžē ga kōfān dākīnsu, kúsa da dākīnsu, ya tafō, ya šíga ēikin túrumī, zāsu dákaši, ya tumá, ya fítō wōšē ya káma daíā, yaná sā ēikin túrumī, ya pássa mása kāi, ya kāsšēši; ya fútás wōšē ya kaí, ya āžē ga kōfan dākīnsa; ya āžē yāra dúka, ya pālpašē māsū kaí, ya kāsšēsu; ya žāsu, ya āžē dúka ga kōfān dākīnsu. Yāsa da ta saní kānēnta hāllīnsa bābu kyaú ta ē ga mūtāné zāni ēikin garī; mūtāné sunka ēē, mī zāki yi yānzū kadān kin tafī gídā? Ta tafī gídā, ta ganí kānēnta, ya pālpašē kān diā mūtāné, ta ē mása, mī ka yi? Ya ē mاتا: ban yi kōmī ba. Ta káma kānēnta tana gúdu ēikin

dāži. Babān zúnzuā ta tafó, ta ēē mūsu, ina sō ēn daúkēku bīsa. Ta ēē mاتا, ki daúkēmu bīsa? Ta daúkēsu tana táfiā da su, zúnzuā ta gāži ta āžēsu bīsa itāčē. Mútānē sunka tafó ēikin gart sunka ganí diānsu dúka ampálpasē musú kai su mútu sunka haúa daúāki suna sūkuā suna nēmānsu har sunka gāži, ba su sāmēsu ba. Yāro šina dúka, ya ganí gūzun zúnzuā šina da jā. Yāro ya fútāsda wūka, ya ēē, ina sō ēn sōkē gūzun zúnzuā nán. Yāsa ta ēē mása, kadán ka sōkēsa ši tāši, ši bērmu bīsa itāčē. Kānēnta ya ēē, ina sūka zúnzuā nán; ya sōkē; zúnzuā ta tāši ta bērsu bīsa ga itāčē. Yāro ya yi rūa da yāwa suna zákuā; itāčē dúka rūa su kúsa hādīēsu. Mútānē sunka kāwō žirīgī sunka šiga ēikin rūa sunka fūšīēsu, sunkā tafī gidān zōfuā, ta ēē mūsu, dagá ēnna kunka tafó? Sunka ēē mاتا, dagá wóni gart muka tafó; ta ēē mūsu, ēikin gart nan ba ku sání kōwa? Suka ēē mاتا, ba mu saní ba. Ta yi tūo, sunka ēi ta ēē mاسو: kadán mārāžē ya yi, akoi Dōdō. Yāro ya tāra dūši, ya sā wūta. Mútānē dúka sun ži țoro, sun dārīmē kōfa sun yi bērci.

Dōdō šina kūka ēikin gart har ya tafó wūrin yāro šina sō ši ēi yāro; yāro ya daúki dūši da wūta ya yi jā, ya žēfa ga žikīn Dōdō. Dōdō šina hadīē dūši da wūta. Dōdō dūši da wūta ya yi jā, ya kōnē mاسا zūciā, ya mútu ēikin gart. Yāro ya

fūta tākālmīn Dōdō dagá ě́ikin kāfānsa, ya āžē ya taft̄ ya yi bérē.

Da sāfē mūtāné sunka tāši sunka ganí Dōdō ya mūtū, sunka ě́ē, wānēnē ya kāsšē Dōdō? Sunka ě́ē, ba mu saní ba. Sārīkī ya ě́ē, kōwōnē ya kāsšē Dōdō nán ina bāši dīāta da šāšīn garí. Mūtāné dúka sun sa tākālmāsu ě́ikin kāfānsa ba daídaí ba. Wōnan ya tafó ya sū ga yārōnsa tākālmī ba daídaí ba. Mūtāné sunka ě́ē, akoí gídān zōfuā nán da bāki biú ku kíráwōsu, su tafó. Akakíráwōsu sunka tafó. Yārō da ya kāsšē Dōdō ya sū tākālmī ě́ikin kāfānsa ya ě́ē, nī na kāsšē Dōdō. Sārīkī ya ě́ē, na bāka dīāta da šāšīn garí. Sārīkī ya bāši dīānsa, ya yi ārīmē da ita; ya bāši šāšīn garí. Yāsa ta zámna gídān sārīkī tana yīn aíkī tana ě́i ga ě́ikīnta. Ši kē nán, ya kārē.

Kunkurus kā'n kúsu; ẽm ba don gĩsso ba, da na yi kārīā da yāwa; gōbē da sāfē kadán na tāši dagá kwāna, ẽn sāmú taíkin kúrdi ě́ikē, da kúrdi ga bāyān dākina.

51. *Tasūniā ta mātā biú, da kīšiā da Sārākuā da dīānsu biu, da na mūtumē da ya gēta mūtāné.*

The Story of the Two Women, their Daughters,
and the Man who could repair People.

Akoí mātā biú da kīšiā da sārākuā, mīžĩnsu daia. Suna da dīā biú; kōwōčē máčē tana da

diā. Diā ta wóni máče tana da kyaú, ta wóni máče diānta bābu kyaú. Tana žin haūši diā wóni tana da kyaú, tāta bābu kyaú. Ta če ga diā wóčan máče (ktsiā ta če ga diā) hāwa bīsa dāki ki jīro kābīewa. (Diā uwāta bābu gídā, ta tafī wóni gídā). Diāta ta hāwa bīsa dāki ta jīro kābīewa ; ta hāwa bīsa dāki ta fādo ta kārīē. Ktsiā ta yi mūrna diān mūtānē ta kārīē. Uwāta ta zāka ta gāni, ta tāmbyēta ta če, mīnē ya kārīē ki ? Ta būde bā-kīnta ta če : Ktsiāki ta če, én hāwa bīsa dāki, én jīro kābīewa, ta če da kyaú, ta hāwa bīsa dāki, ta jīro kabiēwa, ta fādī, ta kārīē. Uwāta ta yi fadā da kisiānta har ta gāzi.

Ta ži labāri akoí mūtum šina kīra mūtānē šina gērta mūtānē. Ta če, ina tafī da diāta ši gērta mīni ; ta kāma diānta, ta tafī čikīn garī. Ta sāmā mūtum maigērta mūtum, ta če : ubāngīžī, gá yarī-niāta, ka gērta mīni ; ta če, nawī kūrdi ina bāka ? ya būde bākīnsa, ya yi magāna ya če : ba na sō kūrdi ; gá, šānuna ki kḡwo ; kadān kin tafī dūrumī (itāče sūnānsa dūrumī) da ya nīna ki bāsu su čī. Ta če da kyaú ; hārīo ya fadī ya če : čīawa mai-kyaú ki kaisu, su čī ; ta če da kyaú ; ya fadī ya če ; ki kaisu wūrīn rūa maisainye su ša, maiguibi nán ki ša. Ta če da kyaú. Ya fadā mātā ya če, ēnuā maisainye ki kaisu su šīga su fūta, ta če da kyaú. Da garī ya wāye ta kúnče šānu ta tafi kḡwo. Ya če mātā, kin yi kḡwo maikyaú, diāki

tama yin kyaú, kin yi kɛwo bábu kyaú, diáki ba ta yi kyaú.

Ta kúnçe šānu ta tafí kɛwo; ta káisu wūrín ċiāwa maikyaú sunka kōši; ta zámna wūrín ċiāwa da bábu kyaú; ta káisu wūrín itāçe dūrumī, ta hāwa bīsa, ta jīro diān dūrumī nonānu; šānu sun ċi sunka kōši. Ta káisu wūrín rāa maisainyi sunka šā sunka kōši, maidaúda ta šā. Da ránā ta yi ta káisu ɛnuā maisainyi sunka šīga suka yi kuānčē; ta zámna ċíkin ránā.

Da mārāççe ya yi ta káwoosu gidā. Bīšīmī šīna kūka, ya çē, ubāngīžīmu, muka ċainye: ċiāwa da bábu kyaú ita ta zámna, diān dūrumī nonānu, mu muka ċainye, wódānda ba su nīna ba, ita ta ċī. Rāa maisainyi mu muka šā, maidaúda nan, ita ta šā. ɛnuā maisainyi mu muka zámnu muka šainye. Šīna çēwa: ka gértá diāta da kyaú.

Ubangīžīnsu da ya žī šānānsa suna kūka ya yi mūrna sun ċi sun kōši. Babānsu šīna wāka sunka tafó gidā. Ubāngīžīnsu ya çē ga máçe, kin yi kɛwo nāgarī. Góbe da sāfe ta káisu ta yi mūsu kámadā žīa. Sunka tafó gidā suna wāka. Babānsu ya çē: umbu umbu! da gīše; ċiāwa maikyaú mu muka ċainye: diān dūrumī nonānu mu muka ċainye; rāa maisainyi mu muka šainye; ɛnuā maidādi mu muka šainye. Kaí, ktra diāta da kyaú. Ka gértata da kyaú, ka gértá diāta da kyaú! Ubāngīžīnsu da ya žī wāka (sānānsa)

sānsa da dádi, ya gérta yarīniā mázamáza ta yi kyaú, ya fi nafāri. Sunka tafó gídā. Ubāngīžīn šānu ya čē: gá diāki ta yi kyaú.

Da uwāta ta ganí diāta ta yi kyaú tana táfiā daídai ta yi mūrna da yāwa, ta tafó wūrīn mīžīnta. Mīžīnta ya ganí yarīniā ta yi kyaú tana táfiā daídai, ubānta ya yi mūrna da dāriā, ita čē tana žīn dádi.

Da kišiā ta ganí wónan máče diāta ta yi kyaú, kišiā ta kírāwo diāta, ta žēfata bīsa dāki; yarīniā ta fādo, ta kārīē. Ta tafí da diāta, ta čē, Ūbāngīžī, gá, diāta, ka gérta míni; nawá kúrdi īna bāka? Ya čē, ba na sō kúrdi, ya čē mātā, saí šānūna ki yi máni kḡwo, ta čē ta kyaú. Ya čē mātā, kadán kin yi kḡwo maikyaú, diāki tana yīn kyaú, kin yi kḡwo bābu kyaú, diāki ba ta yi kyaú. Ya čē mātā, ki kaísu wūrīn čīāwa maikyaú su čī, ku kaísu wūrīn dūrumī, ki bāsu diān dūrumī nonānu su čī su kōši; ki kaísu wūrīn rūa maisaínyi su šā; maidaúda nan ki ša; ki kaísu wūrīn ēnuā maisaínyi su šīga su zámna, ki zámna čīkin ránā. Ta čē da kyaú. Da garí ya wāye ta kūnče šānu, ta tafí kḡwo wūrīn čīāwa da bābu kyaú sunka kī čī. Ta kaísu wūrīn dūrumī; ta hāwa bīsa dūrumī; diān dūrumī nonānu ta čaínye, ta bāsu daínye ba nīna ba. Ta bādasu sánsána bābu kyaú, suka kī čī. Ta kaísu wūrīn rūa, ta tafí ta šā maisaínyi nán; ta kaísu wūrīn rūa bābu kyaú su šā, sunka kī; ta

tafi ta zámna čikin ęnuā maisaínyi, sunka zámna čikin ránā.

Da mąraęęęę ya yi ta kąwosu gídā. Babąnsu šina kuka ya čę: umbu umbu! da gışę: čiāwa da bąbu kyaú ta kaímu munka kī čī; diān dūrumī nonānu ita ta čaínye, daínye ta bāmu munka kī čī.

Ta kaímu wūrin rūa ta šaínye maisaínyi nán, ta bāmu maidaúda munka kī šā. Ta tafi ta zámna čikin ęnuā maisaínyi, ta bęrmu čikin ránā, muka zámna čikin ránā. Da šina kuka ya čę: Gęrtą diāta bąbu kyaú. Ubāngiži da ya ži sánsa šina kuka bąbu dádi, ya gęrtą yarīniā bąbu kyaú. Kąfa dúka ba gęrtą ba saí ya (g)bāta. Žikīn yarīniā bąbu kyaú. Uwāta ta tafó čikin gídā ta ganí diāta bąbu kyaú; ta yi kuka ta čę, da na saní da bāni žęfata ęn kąreāta da gāngań. Ta tafó da yarīniā ta bąbu kyaú ańgértāta kādań-kādań; mīžin-ta ya ganí bąbu rūānsa, ba yi máta ba magána. Ši ke nán, ya kąre.

52. Albása mąganī ga sārīm mačiži.

Onions a Remedy against Snake Bite.

Kadán kana táfiā da dęre ka sā albása ga káfanka.

Dómi? doń káda mačiži ši sāręka. Kadán ya ži wārin albása šina gúdu. Doń na fāye yāwon táfiā, na ži háka. Doń nī da kaina na žāfa albása

na tufi yāwo da dēre, na ži mačizi šina yīn fūči
čikin čiāwa sábadā albása ya ži. Dómi mačizi
kadán ya čiso mútum saí ka šā kūnūn albása da
yāwa ši sāka sūfa, doñ wónan mu sāši da dēre.

Dómi anabāda māganī ga māsucīwo? doñ káda
su mútu? Kadán mútuā ta záka kọ su bāda māganī
nán dúka, ba ši da añfāni.

Kadán hánči suna múrdāka, ka šā kyānwa kádan
ka ži dáma. Yarīniā ba wóni čwoc garāta ba saí
hakōri su kẹ wóhalsāta.

Dómi mútānē India suna kásšewa fārufāru
mútāné? Suna tamáha su sāmú albérka kadán su
yi háka? Mútāné Mahamadu ba su da albérka
hal ábadā kadán suna yīn háka. Ba su saní ba
kámadā žāsu gérta dúniā; kadán suna yīn háka
suna tamáha da kyaú? Alla ba ši sọsu ba.

Šān tāba māganī da tuārī. Dómi túnda na kī
šān tāba ban ži dādi ba, doñ háka ina sọ ẹn šā
kumá, kọ šina bāni lāfiā. Dādaí tuārī ba ši ká-
māni ba da fāri, saí báyan ga kī šān tāba.

53. *Añfānīn karé da sāniā.*

The Use of Dogs and Cows.

Kadán dēre ya yi ina žin karnūka suna yīn
hápši sunka hána máni kwāna. Mīne añfānīn
karé ši kẹ? Añfānīn karé šina da yāwa. Kadán

akoí karé éikin gídānka bārāo ba ši ūya šiga ; kadán ya šiga šina yīn hápši ši tāššēka, ka daúki sándā ka fīta da dēre, ka gēwoyē báyan dākīnka dúka, añfānīn karé ke nán. Nabiú, kadán ka tafi éikin dāzi ši kan káma máka nāma, ka kan daúka ka kásshēši, ka fūra wūta, ka fārde žikīn nāma nán dúka, ka fīda yāyān éiki dúka ka gássāsu, ka ēi. Kadán ka dāwoyó éikin gídā da mūrna.

Naúku abú daía ne karé ya kī. Kadán ka zámna kúsa da wūta kana yi géngéda da kwāna, kadán hānūnka ya tába wūta kadán ka zōši ya záka ši kan ē, abú dúka maigída ši kan bāni, ámmā abin nán har yānzū ba ši bāni ba.

Nafúdu. Kadán karēnka ya ži kana táfiā fāraúta šina yīn mūrna ya fīka šina wórīgī gabá garēka šina fāduā kāsa, mūrnása ke nán.

Mīne añfānīn bīžimī ? Saí šina haifuā yāyān šānu. Sāniā ta fīši da añfānī : tana bāka nōno da mai, saidaí ka bāta čiāwa da yāwa. Kadán sāniā ta bāka nōno da mai, kadán ta zūfa saí ka kásshē ka ēi, añfānīnta ke nán. Ámmā ba ka ēi dúka ba. Ba mu ēn kāfa ; ámmā añfānīnsa šina ga fārufaru mūtāné, kadán ka sāyēs ka kan sāmú kúrdi, kaka (g)bātas kúrdi kana sāye abímēi da su ; rība da ka ēi da su da kāfōnsa kāmān ka ēi sāniā ke nán. Mīnēne éikin kāsānku suna yi da kásshē ? Éikin kāsāmu kásshē ba ši da añfānī saí ga mūtāné māsura-kūmā suna yīn kūmbi da ši.

Mīñēné ańfānīn faricin sāniā? Ban saní ba ańfānīnsa. Mīñēné ańfānīn fātān sāniā? Ańfānīnsa da yāwa. Kana yīn tákālmī da ši, kana dúmkē wóni abú da ši, kana yīn suríkīā bāka da ši. Kana yīn gadō da ši. Mīñēné ańfānīn wūziān sāniā? Kadán dāmanā ya záka kadán akoí zábro kana kórēsu da ẹsgá; daía kuá kana yīn gūrumī da ši (esgan dōki).

54. Zánsanče. Conversation.

Ɖaraí ni ke. Šẹkāru ẹida kọ bọkoí na rábu da ubāna na mánče Haúsa yánzu. Ba ka mánče ba, saí kana sọ ka garīwóyāta. Kana sọ mu tafí wọše yāo? ị, ịna sọ, saídaí ịna ịtọrọ híska nán da dārī. Kana sọ ka fíta wọše da dẹrẹ? ị, ịna sọ ẹn fíta, kadañ wāta ẹi kẹ da fārī. Ina tamáha dẹrẹn yāo wāta ba ịya fíta saí ga lẹtun ẹnda zāmu táfiā kwāna. Kadán kana žīn dārī, ka tafó, mu yi wórīgī mu sāmú zūfa, kadán bābu wūta.

Ka záka mu tafí ganí abọkaímu, mu yi zánče da su, mu yi dārīā mu záka gídā. Ina sọ ẹn yi máka rákīā, ámmā ba na sọ ẹn ẹíga ẹ́kín gídānsu. Dọmí ba ka sọ ka ẹ́ga ẹ́kín gídānsu? Doñ káda su dārani.

Yāo na gérta letāfīna dúka, kadán mútāné su záka su ganí da kyaú. Dọmí ba ka gérta náka ba? Doñ na žī gāžīā. Sai ka záka, ịna sọ ẹn tāya

máka. *Kana sô ka šā rūa? Ba na žin kīširūa. Rūa nán da saínyī šī kẹ kámān kānkára. Muna da kānkára ga garīmu tana fādawa dagá Sámma. Abòkīna šina sô ya taft̃ garīnsu, ámmā ina žin taúsāyi. Dôki šina sô ya ěi ěiāwa, ámmā ěiāwa ya kārẹ.*

Aíkīn gōnā da wūya, kadán ya kārẹ da dādin ěi, hákanán kuá aíkīn lẹtāfī, kadán ya kārẹ da dādin kārátu.

Sāo daia karẹ ya taft̃ ya kwānta bīsa ěiāwān sāniā, da sāniā ta tafó tana sô ta ěi ěiāwa karẹ ya hánāta. Sāniā ta ěẹ ga karẹ : kaí ba ka ěn ěiāwa, dōmi ka hánānī ẹn ěi ěiāwāta? Ya ěẹ : wó, wó, šī ne, taft̃ taft̃. Sāniā ta ěẹ : kaí ka fāyẹ daúkān saínyī, abú ba nāka ba, dōmi kana hánāwa? Doñ wónan kọyaūše kadán karẹ ya ganí sāniā šī kan kōrẹta, ámmā sāniā tana sô ta sòkẹsa da kāfo. Kadán ya ālālẹta da hápšī ta kan ži tōro ta kan gúdu. Kyānwa tana bāni tōro da dẹre. Dōmi? Sábādā kúkānta. Ámmā kaí mútum nẹ, dōmi kana tōron kyānwa?—Suna sô mārī ga kaí. Kaí kana sô ka mārẹsu ne? Ba na iya mārānsu, doñ sun fīnī da kārīfī.

55. Magána da abòkin Dorugu.

Dorugu's Description of a Friend of His.

Ina sô ẹn širiā yāo abú ga abòkīna, sūnānsa Dāmagáši. Da ga ẹnna ší kẹ? Šī nẹ dagá ěíkin

kāsa gartmu. Ši ne yārọ abòkīna na gáskiā. Ši bāwa kọ ba bāwa ba? Ši bāwa ne, ámmā ubāngīzīnsa ši bẹrēi kāmān dā. Ba-haúšẹ ne? ị, ba-haúšẹ ši kẹ. Dāmagáši da Haúsāwa ne, ịna sọnsa kāmān uwā daía; ši kuá ịna sọna kwarai. Na ẹ, ịna tamáha nī sāmẹsa da rāi; saí abú daía ịi kẹ ịrọ, káda ubāngīzīnsa ya saísasa, kọ wóni abú ya sāmẹsa. Kadán ka gánẹši kāmān dā ši kẹ; fúskānsa kyaún gáni, ši daí dān Haúsāwa ne na-gáskiā. Da ga wónẹ gart akahaífasa? Ban sáni ba dagá ẹnna akahaífasa. Kadán ka tafí ẹ́kin gart Bornu kana sāmú ịrín mútāné magána dabám dabám da yāwa. Mútāné da yāwa na sáni, ámmā ba na sọ ẹn aíkẹ másu kọmi. Dọmi? Doñ ịna tamáha wótakíla su mútu, kọ sun tafí ga wóta kāsa sun zámna ẹ́n. Ban aíkẹ ba kọmi ga ubāna, doñ ịna ịrọ kadán māaíkáci ya tafí ba ši sáni ba ẹn da ši kẹ.

Kārewa na magánan Dorugu.

VI. CONTRIBUTIONS FORWARDED TO THE AUTHOR
BY THE REV. J. C. JOHN, NATIVE MINISTER AT
LOKOJAH, RIVER NIGER.*

1. *Dokita Baikie ya Káfa Lokoja.*

Lōkoja garin Anasāra da mūtānēnsa aṅkáfaši da dokita Baikie.

Lokoja, the Town of the Christians and of its (Original) Inhabitants, was founded by Doctor Baikie.

Wóni ba-tūre akakirā da bākīn Haúsa Kurdūgi, ámmā da magānan Anasāra Dokita Baikie, ši ne ya káfa garí nán. Don wōnan anakirāši wóta ránā Lōkoja garin Kurdūgi. Da žirigīn Anasāra ya káfa ékin dāci kúsa da garin Čāba wóni šēkāra mūtāné da sun ékīnsa sunka sábkā ga Rāba suka káfa bükōki suna sō su zámna nán, su dúka fārfarú da babáku mūtāné da su ke ékin žirigī nán. Babān mállamīmu na Anasāra šina tāre da su lōkáci nán. Da sunka zámna nán šēkāra daía har babān mállamīn Anasāra ya yi bükōki gōmā na kānsa da na yārānsa, šinā sō ši yi māsallāci da mākarānta ši kōya mūtāné Rāba da yāyānsu Haúsāwa, Nufāwa, musulmaí da Kafrāi adīnin Anasāra, wōnda ši ne adīnin Isa Kristu ko haínyān gáskiā

* The orthography is, with few exceptions, that of contributors.

na rāin dēniā da na lāhira ; ši ke nán wóni ba-fúlaḗ, sūnānsa anaḗḗdaši. Abdul Kādēri, makārīḗḗ, ya taḗ ga sārīkīn Nupe lōkāḗi nán, ya ḗḗ māsā, ḗn ka bēri Tūrāwa su zámna ḗikīn kāsānka sun kārḗ su kārbaši dagá hānūnka. Sārīkīn Nupe ya ži haūšīn magána nán. Ši ke nán ya ḗḗ : afaḗá mūtānē Anasāra da su ke Rāba, su tāši dagá nán su kōma kāsā, ga kāsān Awōro, su zābi uṅguā da zāsu zámna. Tūrāwa kuá suka ži haūšīn zánḗ na sārīkī, ámmā ba su da ikon gērdamānsa, doṅ ši sārīkī nḗ ḗikīn kāsānsa, da su bāktī nḗ ; suka tāšḗ abīnsu. Da sārīkī ya sallamḗsu suka kōma har ga Māgaṅgámi kwāra da Čāda, ina tamáha dokīta Baikie babá na Tūrāwa nḗ, da babān mállamī, na Anasāra ši nḗ babān babáku mūtānē. Garí da ši ke Magaṅgámin rūa, wūrīn da suka íssa, ši nḗ anakirā Lōkoḗja yānzū, ámmā lōkaḗi nán da suka fitō dagá Rāba, kúrmi nḗ ši ke, doṅ sārīkī Masaba yā ḗi garí. Dāā garīn mūtānē Awōra da Masaba ya ḗi šina bīsa saūni da anakirā Pāti (Pāti magá-nan Nupe nḗ, Bēnuḗ. 2, Bishop Crowther.

2. Šĕla. Proclamation at Lokoja.

Ayi šĕla : žia da yamma akanḗ, akaḗḗ : ku žaúra ku žia mūtānén Lokoḗja dúka. Dauda ya ḗḗ : Agaíšĕku da babā, da yāro da masugarí da baktī. Bāya ga wónan ya ḗḗ : agāya máku : wóta baiwā

ta gidān Dako ta tafī itāčē jia da sāfē ba agunēta ba, wónḁa ya kawọta abāši gērọ, ba sāta ba nē, ya yi cintuā nē. Abín da ya cē agāya máku.

3. *Labārin sārān itātuā Kūka biú a Lọkojā.* By
REV. JOHN.

The News about the Cutting down of the two
Kūka Trees at Lokoja.

Wóni mútum ba-Tūrē da ši kẹ Gunsul ćikin Lọkojā šina sọ ši ǵina gidā b́isa wóni saūni, ámmā mainyān itātuā Kūka biú suna wūrin da ši kẹ sọ ši ǵina gidā nán; šina sọ asārāsu mása itātuān Kūka nán, ámmā bai sāmú wónḁa suna iya sārānsu. Ya aíkā bārānsa ši tafī ši bidā mútānē da zāsu yīn aíkī nán. Bārā nán ya tafī ya támbāyī mútānē, ámmā ba kọwa da ya yírda ši haúa saūni nán b́eri ačē ši tába itātuā nán da gāterī, don ančē, kọwa ya haúa saūni nán, kọ ši yi kúsa da itātuā nán ya šidọ hakaúčē. Musūlmi da kafrái ćikin Lọkojā dúka sun kī.

Wóni ba-Yārube da ankatámbāyāsa, ya cē, nī ban ći dāwa da yāwa ba tūkuna, ẹn tafī ẹn sārē itātuā nán, ẹn mútu. Gunsul nán bai saní abin da zāši yi ba; ya hāwa dōkinsa, ya tafī gidān mállam Anasāra ya gāya mása abín da ya farú, da abín da ši kẹ sọ. Mállam Anasāra ya gāya mása, ya

čē, wónan ba abin da wɔya ba. Gáskiā ba ka sāmú wóna su ke sārē máka itātuā nán ba? Mallam Anasāra ya čē mása: Mu Anasāra mu sārāši máka.—(Ina sō ɛn čē, kō na mǎnčē ɛn fadā máka, ba-Tūre nán ya fide bárā nán dagá aíkĩnsa, dōn ya čē ši Anasāra nē da šina žĩn ȳrō ši sārē itāčēn Kūka, šina sō ši yi mamú dāriā.)

Ši ke nán mu Anasāra munka tǎru munka yi šāwōrā munka čē da kǎimu: yānuwā, kun gání kǎkǎ ba-Tūre nán šina sō ši gōda adīnimu čĩkin Lōkojā tǎre da Musúlmĩ da Kafraí, su biú nán su biú nán sun kī su tába itātuā Kūka nán, ɛn mu ba mu sārē itātuā nán ba, ši čē mu dúka daía nē, ši kai labārimu ga Tūre. Ši ke nán mu dúka muka gāmá bāki, munka čē: da ikon Alla mu nē zāmu sārā itātuā nán. Rǎnā nan rǎnā asĩbi nē, gōbē rǎnān Lahādi zāmu māsullāči, ámmā žĩbi rǎnā Atenni mu hāwa saūni nán, mu sōma sārā itātuā nán. Da sǎjē rǎnā Atenni, mu dúka muka tǎru mu tǎramu kō gōmā da gātura a kǎfadamu munka hāwa saūni, mūtāné duka suna kállomu suna čēwa: wódānan ba su da aíkĩ da saūni, da mūtāné nán ba su da iko su yi kúsa kō su hāwa wódānan, dōn su Anasāra nē, sun čē su hāwa su sārē itātuān Kūka nán. Wóni sǎrmāyĩ ya hāwa saūni nán šina bida māganĩ, da ya šĩdō ya tafĩ gídā ya sáma mahaúkači, da akakaíši ga Eko. Dúka wónan munka žĩ, ámmā ba mu kúlla ba, munka hāwa bĩsa

saūni. Mállamī abōkīn aíkīna šī ne ya fāra tába itāčē daía čikēnsu da gáterī, da mu dúka muka fāra sārē. Mun sārā har munka gāži, munka bēri mu taft gídā mu čī, abínčī.

Gōbē da sāfē munka kōma mun sōma aíkī kumá. Da ba mu bēri aíkī ba har mun kādē itāčē daía. Itāče nán babá šī ke, mu aína gūzūnsa, kēwoyēnsa ya yi kamá taki āširin da fúdu; da ya fādi dúka garī suka jī fāduānsa, sunka yi kurúruā, sunka čē: mūtāné nán suna da gāsikiā. Mu kuá muka yi kurúruān mūrna, da ba-Tūre ya āmsa mu. Munka zō gídā rdnā nán.

Da sāfē kumá munka tāši mu taft mu fálma itāčē da ya saúrā. Ámmā na mánčē én fadā máka, wódānsu mūtāné doñ tōro ba su taft kúsa ga itātuān Kūka nán, ba su saní biú ne su ke, doñ suna kúsa da žūna. Da sun gáni daía ya yi saúrā sunka čē, itāčēn Kūka nán da ansārēši jīa, ya tāši kumá! Sai sun gáni munka kádē wónan kána suka yírda, sunka čē: mūtāné ngā ba awāsa da su ba. Ši ke nán munka kārē sārān itātuā Kūka biú, da su ke bīsa saūni na Lōkojá, da mun gōdē Alla; Musúlmī da Kafraí ba su da abín da zāsu čē mamú. Da mu zō gídā mun tāru kumá mu taft mu kai labāri ga ba-Tūre, da šī kuá ya yi mūrna ya gōdē mamú; ya biāmu kúrdi zámbar dāri, ga gači. Ya kārē.

4. Labārin Annabi Isa.

The Report of the Prophet Jesus.

Labārin Isa Kristu da na ži a-bākin mūtānēn Lōkoja, wōnda su ke musūlmi na Mahama. Sunka ēē sun sanī Annabi Isa ya fī annabāwa dūka, šī ne ya haliči zūnsaye dūka ; sun ēē ; sāan da šī ke a dūniā kulum šina yīn abūbuā mamāku ; šī kan daūka kasa šī dāmaši šī dūnkulēši kāmān zūnsu šī fūra māsuraī, da šī tāšē bīsa ; sunka ēē Isa Kristu šina da babā ikō, ba wōnda ya yi kāmādā šī ēikin dūniā. Na tāmbāyēsu na ēē, ēnna šī ke yānzū ? Sun ēē šina bīsa šina kēwoyēmu dūka šina gāni šina fī abūbuā dūka da muna yi da muna fadī. Sun ēē šī kōma kumā a tāšīn dūniā šī yi yāki da duḡal (duḡal). Sāa nān dūniā ta sāma lāfiā, doḡ šī kāsšē miāgu mūtānē, da māsugarī su zāmna ēikin dūniā. Na tāmbāyēsu kumā na ēē : wā šī ke yīn šēriān dūniā nān a rānān gōbe ? Sun ēē, aī, Isa Kristu ne wōnda ya kāsšē duḡal da miāgu mūtānē da Kafrāī, šī ya yi šēriā kō. Abīn da na fī sabadā Isa Kristu.

Wānēne duḡal nān ? Duḡal mūtumē šina yīn mūgūnta dūka ēikin dūniā nān, wōnda rānān bāyānna Isa šī yi yāki da šī, da Isa ya kāsšēši da dūka māsubīnsa.

5. *Labārin Kōluā, da Isa ya sā ya yi magána.*

The Report of the Skull which Jesus endowed
with the Power of Speech.

*Wóta ránā Annabi Isa ya hāwa b́isa ga dōḱinsa
ya taf́i Kiĺisa, ya gáni rūa ; rūa nán šina gúdu.
Ya sápká dagá b́isa dōḱinsa šina arwálla č́ikin rūa
nán, ya gá babán kōluān ḿutum. Da ya gáněši
ya yi mamaki don girimānsa ; da ya gáma sállá
ya rāka biú. (Ko : da šina ýin salla ya &c., &c.)
Da ya č́ika ya rōki Ubāngíži ya č́e : Alla ka bāši
iko ši yi magána, da ya č́e hákaná Ĵibrilu ya zō ya
č́e ši támbāyí kōluā ; nāmíži ka kẹ kọ máčẹ ? bā-
wa kọ sāríkí ? Sāraūniā maibaíwa, kọ mairōwa ?
tálakā ka kẹ, kọ māwodáči ? Da ya č́e háka, Alla,
Ubāngíži ya yi daímyēn hálšẹ ya sā bākin Kōluā ;
ya č́e : “Asahadu lā Allaha ila Allahu.” Na šaída
bābu sāríkí saí Alla. Kaí kuá hískan Alla ka kẹ,
kọwónẹ magána da ka č́e da nì nì Ĵia máza. Nì da
ina ga d́éniā na č́i sāríkí ; býrnina kọfẹ dāri úku ;
sārakí dūbu ; bāyi sāmāri árba gabá árba bāyāna ;
bāyi da sun sā rīgā dibáĴo fāra, árba hānūn dāma,
da rīgūnā bakí arba hānūn haūni ; rīgūnā Ĵā árba ;
māsuhāwan dōki ; zārumí dūbu ; sārākí ambāda
yāyā su yi ámrẹ ; uwāta bā da dānta bāyi dūbu,
wódānda ya sā b́isa dōki dūbu.*

6. *Labārin samāmé.* Expedition for Slaves.

En ka jī kídín kúriā da jījifi kọ kūkān zakāra nafāri ka saní samāmé zāsu táfiā wóni gartí. Tún jīa da mārēē sun nīka gārīnsú sun yi šīri kọ, kídín kúriā nán na kírānsu gārin táfiā. En sun tāru suna yīn dọka : wóna šina da tuāri, káda ši taftí; wóna ba ši iya gúdu kumá, káda ši taftí. En ubān táfiā ya zọ šina gabānsu; en zāsu táfiā akoí wóni dọka kumá : Káda su dūba báya : don en suna da laiyan zāna, káda su bāci kọ ši kārīē. En sun yi kúsa gartí nán da suna sọ su cē, dúkānsu suna kwāncē éikin ciāwa kúsa da haínyan gartí nán. Suna nán dēre dúka bābu wóna šina mōsi, kọ ši yi magána kọ ši yi tuāri, don káda mūtānén gartí su jī. Kọ suna gáni mātān kásuā suna wúce-wa, en ba da yāwa ba su kẹ ba su mōsi ba. Da kūkān zakāra nafāri, sāan da kwána na da dádi, ubān táfiā ši bā magána, su tāši bāki daia su yi táfiā sanúsanú har su íssa gartí nán da suna sọ. Da sun íssa sai aji “Allahu akbar”. Báya ga wónan su sā wúta ga dākūnā; da kọwa ya fíta dagá éikin dāki ya zāma bāwa. Ámmā en nāmēzi ne ko kato maikarifi wóna zāši yi fadā, kọ šina nūna māsu kǐbiā sai asārēši da tákobi kọ akaššēši; da mātā da yārā dúka éikin gartí nán wóna ba su iya fadā kọ ba su yi gúdu ba, dúkānsu sun šiga baúta.

Yāki nan, wóta ránā én sun kāmā bāwa dakāru su da kānsu su kan yi fadā da žūna (jūna) bīsa bāwa nán har su sārē žūna da tákōbī ; ámmā én dāži ya gbáce mūtāné su kan jī labāri túkūna su zō ; wódānsu su kan yi kormóto, su kaí labāri su gāya mūtāné garín da dakāru suna sō su ēī, su ēē másu, ku maída háńkalī dakāru suna zūa. Sā-ān da māza éikin garí nán suna yīn šīri su jīrasu suna kaída mātānsu dā yāyānsu ga wóni garí nēsa, kō su gbōyēsu éikin kurūmi. Sāanán māza da suna éikin garí su fāya su jīra dakāru da bākānsu su yi fadā da zāfi da su. Wóta ránā su ī másu, har su kōrēsu, dakāru su gúdu dúka. Sāan da én sun zō gídā ba ka jī (žī) kālānga kō bŭgúm bīndigā kámadā su kan yi sāānda sun yi nasāra. En su yi kúsa da garí suka jīra žūna a haínya, don káda su šīga garí da ránā sai da dēre, sun ēī kūmiā kē nán. Ámmā sāān da sun ēī garí, kō sun kāmā bāyi da yāwa tún dagá nēsa anaži (anači)n kídīnsu da bīndigā. Mūtāné suna ēēwa māsusamāmé suna issa. Sāan da kana gáni bāyi da sunka kāmā. Kōwa da nāsa wónda ya kāmā šina gabānsa da kāyā da sunka daúka ga kānsa. En sun issa garí su tāru kumá ga gídān ubān táfiā, don su yi hūmū-ši. Wónda ya kāmā bāyi biú, ši bā ubān táfiā daía, ši, ši daúka daía ; ámmā ém bāwa daía nē, asāīdaši arāba kúrdīnsa wūri biú, ubān táfiā ši daúka daía. Wóta ránā su kan kāmā yāyā na

240 *Dīla mallámīn dāwa, da zāki sārīkīn dāwa.*

sārīkī. *Ɛn sun kāmā wóḍānsu suka yi mūrna da yāwa, don su saní mūtānēnsu su zō gārīn pánsānsu su kan širga másu kúrdi da yāwā. Ɛn anasāyē da báwa, báwa daíá korōro gōmā, su kan támbāyā korōro āšīrīn kō tālatin, don su yāyān sārākī nē ; ámmā akačē “ žini ya fī rūa guibi”, don wónan mūtānēn da akakāmā yāyānsu su kan yi kokārī su pančē žinīnsu. Wóḍānu su kan jīngīnē kānsu su kārbi kúrdi, don su sāmú dānsu kumá. Abín da ya gbāta kāsāmu kē nán.*

7. *Dīla mallámīn dāwa, da zāki sārīkīn dāwa.*

The Fox is the Priest of the Desert, and the Lion
is the King of the Desert.

Dīla ya kas (=káššē) barēwa zāi (=zāšī) ē, zāki kuá ya zō ya kwáčēšī yana (=šīna) ē. Tō, Anán dīla yana kúka. Sābuā ta zō tana kūka kukuí-kukuí ! Dīla ya čē : kaí (kē ?) yāl kāriyā ! ba ki sanī ba, ankwáčē dūkiāna, kana kūka, ba ki gaišēni ba, ba ki saní nī nē na yi máki zānē nán ba ? Yánzu na gōgē zānē nán náki. Zāki, da ya gāmá čīn námā, ya kírā dīla ya čē da šī : ina sō ka yi mání zānē nán na sābuā a žikīna, gamá nī sārīkīn dāwa nī kē, da aí mállamī na kōnga mállamīn dāwa ? Dīla ya čē mása : Ɛn kana sō Ɛn yi máka zānē, adámrēka, káda ka yi mósi. Zāki ya čē, tō, āzō asū karífáfa su dúmrēni ; da sun zō

sun dāmɓēši. Ansā karife a wūta, da ya yi jā, dila ya ɗe: bisimilaí bārēwata, sābuāta, gāda, baú-na, kēnkina ka iše na kammu gūsa, dāmmūna ka kwáɗe, doñ fēn kārifi; sāniā, bīrina, rākūmīn dāwa ina ɗi ka kōrēni, na kāsšē selbī kāmā ina sō ɗn ɗi, ka kwáɗe, ka bā yāyānka, na tārē kāsua na fīsga kaza fūdu dagá hānūn wōni mūtum, ka kwáɗe kumá, ka ɗe, wōnan ba nāmāna, ke nán, na yi máka tūba ka kī, har yānzū kana bīna, yā ɗe na rāma máka mūgūnta da ka yi mání, doñ wōnan na ɗe dū sābuā ni ne na bāta zānē, ba ni ne na bāta, Alla ne ya yi máta, ya yi māsā zānē dūhu da bókoí, da zāki ya máɗe. Da yāyān zāki sun gá ya mūtū sun ɗe: wōnan gāba ba ši kārē tārē da mu, da dila ši kuá ya ɗe, ni da ku ba mu tārā ɗnuā daía; ɗn kuna yīn yámma, saí ni ɗn yi tagābaz, ɗn kuna gābaz, saí ni ɗn yi tayámma. Dalīlin dila ba ya kwāna saí gūzun itāɗe da ba ši da ɗnuā biú.

8. Zamānin annabi Musa da Faraūna.

The Reign of the Prophet Moses and Pharaoh.

Dila šeku mállamī.

The Fox the Reverend Priest.

Annabi ya yi yāki da ubān mātān dila, sūrīkīn gart. Mātān dila ta ɗe da ši Mállam: kākā wōnan alāmarin yāki? Tō, gá yākin annabi yana xūa, ba ka

yi dabāra ka kawāsda yāki? Ši ya ɗɛ “iša allahu na yi māganī da yāki zāi lalaɗɗa, ta ɗɛ “bisimilahi” yi ta aiki; ya ɗɛ ɛn kin sɔ daɗina kūka, iša Allahu da albérkacɛin mallámɛi ba acɛi wɔnan gari. A na nan mállam dām Baūra ya yi ādūa da aiki, da yāki ya gbáɗɛ a dāzi, ba asán yamma da gābaz har yāki ya yi šɛkarū bókoī har kwānākin annabi sun kare a daniā. Da zāi mútuā ya tārā jamāa dúka ya ɗɛ da su: ba wɔni abú ya sā na tārā ku; Alla ne ya sā ayi gabá, ámmā gá mu muna báyan daki har šɛkarū bókoī, ba wɔnda ya yi wɔnan sai dām Baūra. Ni kuá ina rōko Alla ši rāma masa amāišiši wóta halita, ku kárba ādūa? sunka ɗɛ: Amin. A nan yāra sun fíta suna wúɗɗa su yi ciāwa, dām Baūra ya támbāyɛsu, ɛnna záku? Na gá anyitāro wūrin annabi. Yāra sunka ɗɛ, labūdi, mu yāra ne, ámmā mun ji (ži) ya yi tāro ya ɗɛ: tun šɛkarū bókoī muna yāki har yānzū, ba mu ɗi gari ba; mállam dām Baūra ne ya sā háka. Ni kuá tun da Alla ya sā.

Énci ya fika ránā nán.

Mu zābe mu zābe gɛron maiidɔ

Mu zābe nāgarī mu bɛr kúpturu.

Támbāyā tāre da āmsa.

Domi ba su da šānu da yāwa a Lōkoja? Don ba su yi yāwān rāi nán; aikoī ciāwa da yāwa, da dāwa, da rāgo, ámmā kudā su kan hálbɛsu, hálbín kudā nán šina da deffi ko samu.

9. Gísso da taútaú.

Gísso da taútaú sun sɔ suka yi šīri zāsu garin būkin ámrɛ a samá. Gísso ya ɛɛ ga taútaú ka daúkɛni b́isa, gāma nī ba na iya tāši b́isa kāmānka. Taútaú ya ɛɛ, tɔ, nī daúkɛka. Da ya daúki gísso a kāfāda sun tafī b́isa, ya kaíši wūrin wāsan būki ya āzɛši a nán. Māsubūki sunka ɛɛ da gísso, marhabi, gísso, da wā ka zɔ, da ya ɛɛ, nī da taútaú. Da suka kāwɔ gɛrɔ na támbāyā da tɔɔ, bāyā suka kāwɔ furá da zumá. Māsuwasa suka subɛ kúrdi ta būkāta har wāsān dɛrɛ ya yi. Gísso ya tāši šina yāwɔ kɔɛnna ɛ́ikin garí; da mūtāné suka ɛɛ, kaí gísso da wā ayī háka nī rɔkɔ amaísása wóta halíta, káda mu gāmú da ši a dúnīā har ga lāhira. Da ya jī haka ya ɛɛ, kaí, mī na yi? Da ya ɛɛ háka ya sámma dila. Mátānsa ta ɛɛ, nī zān gání? da ita kuá ta sámma dila, suka šiga ɛ́ikin dāži. Ya kārɛ.

Wāka.

Dān Baūra mállamī nɛ

Karé yān akaɛ́uyaši.

Kānda dāmānā ta fūdi šípka gɛro

Šípka gɛro ba dāwa ba

Ba ašata da nɔnɔ ba.

Jāmāa yān uwāna dɛngi

Ku dāmrɛ kāya mu jɛ giči

Mu yi ta širin kíyāma

Mu kôma giçi kọ yánzu.

Kôwa ya ċę ya fika

Cęne da ši, ka fĩ.

Fĩkon dūniā aĩ wõfi nę

Ēn da ba na kiyāma ba

Wónḁa ya kětäre sírāfai

kunka zõ, ya ċę, da nĩ da taútaúći maigáto da yā-wa, maigáto a fāwo igiā. Da taútaú ya fĩ yana gbáčĩnsa ya yi fūši, ya ċę, nĩ kuá nĩ ma yi kán-kanċę, nĩ bęrsĩ bĩsa samá, nĩ gá wónḁa zāi kaĩsi kāsa, na gá wónḁa zāi kāwõn bĩsa kumá. Da ga nán kuá taútaú ya tafó gídā ya yi zamānsa. Da gísso ya sõ zūa gídā yana ċęwa, O taútaúći ya-ka mu tafĩ gídā. Da ga ċán wóta kúrċiā ta zõ ta ċę da gísso, mĩ ya sāmęka gísso kana kũka? Ya ċę, abõkĩn táfiāta ya gúdu ya bęrnĩ a samá ta bókoi, ban sāmĩ wónḁa zāi kaĩnĩ a kāsa. Kúrċiā ta ċę mása: ku ěn anyĩ máku ránā, saĩ ku yi dęre, ba doñ wónan ba, da na kaĩka. Ta ċę, mĩ zāka bānĩ, ěn na kaĩka gídā? Ya ċę, nĩ bāki káyān sināriā; ta ċę, tõ, nĩ kaĩka, ěn Alla ya sõ. Da ta daúkęši a káfāda ta kaĩši har gídā. Gísso šina nęmān kúrċiā zāši káššęta. Ya hása wūta ċikĩn dāki, ya ċę da kúrċiā, ki šĩga ċikĩn dāki nán, ki daúkõ mūdu, ěn aĩna máki sināriā; da ta šĩga ya rufę kõfa. kúrċiā ta kõņę, ya daúka ya ċaĩnyęta, ya ċę, yaĩ karvyū! da ban yi máta háka ba ta kāwõni ba. Ya käre.

10. *Labārin wōni mūtum sūnānsa Abdu a Kaúyēn Kano.*

Ana yūñwa a Kano, sūnān yūñwa nán Banga-banga. Ši ke Abdu nán šina da mātā úku ; yina¹ da gōdiā, yina da yāyāyē ; yūñwa ta dāmēši. Ya káma gōdiā tas,² ya sāyēs Zambar arbaïn ; ya daúka kúrdi. Da dēre ya yi táfiā wūrin ūwalgídānsa, garin yi mātā šāwāra, ya ċē : ūwalgída, ga ši, na sāmu kúrdi zámbar arbaïn, ga ši, kọ ana yūñwa, ina³ dabāra da zāmu yi kúrdi nán su fūšiē-mu yūñwa? Ūwalgída ta ċē : nāmīzi bai yi dabāra máċē ta yi? Ya ċē dúk⁴ da hákana de⁵ na yi šāwāra da ke. Ta ċē, tō. Izan Alla ya kaímu gart ya wāyē ka tafti kāsua ka sāwọ hāci taiki úku na zámbar gōma gōmā, ka zō, ka bā mātāka wāncē taiki daía, wāncē taiki daía, nī kọ⁶ taiki daía. Saúrān kúrdinka zambar gōma kuá ka rike a hānū, kana sāyē kana sāyēswa ; mu kuá hačimu kōwōċe ta rika dabāra rānan kwānānta, en kānu ta kan yi, ta yi, en ta kan dáffa dāwa, ta dáffa ; kaí kuá zámbar gōmā nán, da ka rīkē a hānū, ta išēka dabāra,

¹ *Yina*=*šina* in the dialect of Kano.

² *Tas*=*tasa*. ³ *Ina*=*ena*. ⁴ *Dúk*=*dúka*.

⁵ *De*=*daí*. ⁶ *Kọ*=*kuá*.

en yūñwa ta fīčē. Ya čē, tō, na jī ; káda kē gaya kōwa saí nī, saí kē.

Da wōnan rāna ta kōwoyo kuma ya kōma dākin daía mātātas, ya čē, tō : wánčē ga šāwāra ta sāmēni, amma hánkalīna bai kwánta da kōwa saí kē. Ta čē, wóčē šāwāra čē ? Ya čē, ga ši. Na Saída gōdiā zámbar arbaín ; ga ši, kō anayūñwa, ina dabāra da zā en yi zámbar arbaín ta fīšiēmu yūñwa ? Ta čē hába maigída ! ga babā mātāka. Ya čē, nī ke na yīrda da kē. Ta čē, tō. Da sāfē daúki kúrdi nán, ka rábasu fúdu ; kaí ka daúki zámbar gōmā, ka bā wánčē zámbar gōma ; nī ka bāni zámbar gōmā : wōnda ta iya činīki tana yi ; en kwānānta (ya) ta kēwoyo tana yīn abínči ; wóda ba ta iya ba, en nāta sun kāre don kanta. Kaí kō zámbar gōmā nán kana rīkē da su, kana jujuyāwa har Alla ya fīšiēmu yūñwa. Izan yūñwa ta fīta zámbar gōmā tāka ka sāmi abín jālī. Ya čē, tō ; na jī ; ya čē, káda ki gāya kōwa.

Da wōni mārēči ya kōmo, ya tafī dākin kāramā mātātas, ya čē : wánčē ga šāwāra ba zāni ga kōwa ba saí kē. Ta čē, ga maíya-maíyan mātāka. Ya čē, nī de na yīrda da kē, gama na ga kin fīsu hánkalī. Ta čē, tō ; gāya mání, en jī. Ya čē, ga ši, na saída gōdiā zámbar arbaín, ga ši, kō anayūñwa, ina dabāra ? Ta čē, dabāra na gārēka ? Ya čē, na bāki zābi. Ta čē : gōbē ká daúki kúrdi nán ka tafī kāsua, ka sāyi rīgā, ka sāyi wōndo, ka sāyi

kōrē, ka sāyi rāwanī, ka sāyi tāgiā, ka sāyi tākalmī; ka zō ka sā, ka yi zámānka. Da ċimúmi da dabāramu duk ba su kē ċišēmu ba; sārāútal Alla ka¹ ċišēmu. Kekeāwa (kekyāwa) kúma, kekeāwa arzīki. Ya ċē, tō, na jī. Garīn Alla Taala ya wāye ya kīrā babān dānsa, ya dōra māsā kúrđi, kúrđi zámbar gōmā ša biar; ši, ya daúki zámbar gōmā; suka tafī kāsua Laraba; Laraba rānān gādo; suka jē suka zámna a kāsua. Dilāti ya zō, mairīga. Ya sāyi girike na zámbar īširin biú bābu; ya sāyi kōrē na tamānia; ya sāyi wōndo dunhu na tamānia; ya sāyi rāwanī na alfin dān kūra; ya sāyi fūla ta alif ta sāki; yā sāyi sambaċē tākalmī. Saúra kúrđinsa alfin ya sāyi dāwa ta kúrđi alif; saúra kúrđinsa alif; ya sāyi foċēn gīširi na dārī tokos: gama ši maisaida gīširi nē. Saúran kúrđinsa mētin; ya sāyi nāmā, ya tafō gída, ya jē ya kwāna.

Da sāfiā ta yi ya daúko rīgātai,² ya sā.; ya daúko kōrēnsa ya sā; ya sā wōndōnsa, ya sā fūlātas; ya nādē rāwanīnsa; ya zō kōfān gídānsa, ya zaúna.³ Da sāsafē rānān alhāmīs mūtānē, kōwa ya zō saí ya wúċē suna magána suna ċēwa: wānē

¹ *Ka*=*ši kan*, or *ta kan*. ² *Rīgātai*=*rīgāsa*.

³ *Zaúna*=*Zámna*; *as*: *daúre*=*dámre*; *aúre*=*ámre*, etc., etc.

kọ ya tābu nẹ? Em ba wónḁa ya tābu nẹ. Ana-yūnwā kāmā wónan, mútum ya saída gōdiātas, ya jẹ, ya sāyo ʔumōkanai, ya zō yi (ya) sā wūya (sā-wuyā) kāmā mahaúkači? Ku kialẹ̀ṣi. Aí, ẹ̀i ma da kānsa ya tūbe ya sāyẹs. Šina ʔinsu da bai ẹ̀e da kōwa kōmi ba; har hánči ya yi; ya yi kirām babān-dānsa, ya ẹ̀e: daúko bākān gíṣiri, ka zō mu taft kāsua; ya daúko; suka taft kāsua; kāsuan wóni garí waiṣi Goda. Da suka jẹ suka ẹ̀i kāsua; ya sasayi da gíṣirinsa. Lāsar ta yi; ya yi sallān Lasar; ya daúki rīgūnānsa ya sá; ya zō rūnfa, ya zaúna šina fūtawa.

Akoí wóni Ba-makuṣe woi¹ ẹ̀i Auta, maidūkia da yāwa; ya yi kirām babām-bāde, ya bāṣi kúrdi dārī, ya ẹ̀e: šiga kāsua ka yi dōka, ka ẹ̀e: gōbe junia, da tāžiri da ẹ̀i kẹ karkāra nán, da mallāmai da su kẹ karkāra nán, bámda sārīki ba sārāken sārīki, saúra jamāa nán, gōbe duk Auta na kirānsu. Auta ya taft gída. Garín Alla ta aba ya wāyẹ, da tāžirai da mallāmai da tālakāwa, kōwa ya taft kōfas Auta tunda sāsafẹ. Ana kọ saída talāta talātan, Auta ya zō ya sāyi hāči dāmi dārī úku. Ya ẹ̀e, ku tūre wóni kumá; akatūre, akadaúre hāči dāmi dārī úku. Ya ẹ̀e, ku tūre wóni kumá; akatūre, akadaúre hāči dāmi dārī úku. Ya ẹ̀e, ansāmi dāmi nawá? Akačẹ dārī tāra. Ya ẹ̀e, ku kāra

¹ Woi, above it is wai.

türe daía ; akačē, antüre. Ya čē, ku daúra dámi mētin ; sunka čē, sun daúra. Ya čē, tō ; dúka dámi nawá kē nan ? Akačē, alif da minya. Ya čē, tō, mādala ! Ya čē : ina¹ mūtānén da na kirāwo ? Ku zō, kun ga hāči anasāyésuwa talāta talāta kāsua. Amma suna sallamá máku alif alif : ku darúka kọ har káka ta yi, ku bāni kúrdi. Mútāné mainya mainya sun tāši suna fadá kāmá zasu yi wāsoso. Ya čē, tō ; kōwa ya kōma, ya zámna, kadá ku yi fadá. Ya tāši da kānsu ya šíga číkin fāge nán, yana² yāwo har ya zō ga mūtumé Auda,³ maigōdi-ānsa ; ya gánši yina da rīgūna, yina kyaakyawa kāmá ; ya sā hānū, ya kāmaši, ya zō da ši har wūrin hāči, ya čē, ka ga hāči dámi alif, na lāmunchēka ; ka ga kọ dámi dārī na bāka kyaūta ; lādan lāmuni a wūri nán. Ya yi činīki zámbar alif ; ga kọ hāči kamá ba atābaši. Ya čē, ga, kúrdinka zámbar alif Aúta ! Ya čē, aí, na sán,⁴ en na kai kāsua yánzu na sāyés : na čē, na lāmunchēka har káka dúka. Da saúren hāči da ba ka sāyés ba, da kúrdin da ka yi činīki dúk ga múka ka taft gídānka. Abdu ya tafó gída kamá sārīki. Da zāši a kāsa ya taft, da ya kōmo, ya kōmo a bīsa ;⁵ anayi māsā rākiā, ya zō har gídānsa ; ya taft kōfan dūki mātā

¹ Ina=éna. ² Yana=šina. ³ Aúda=Abda.

⁴ Sán=sáni. ⁵ A bīsa=a bīsa dōki.

nán da ta yi mása šāwāra nán, woi ita Kande ; ya
 čē, Kande, fitó, ki ga abín da Alla ya yi ! Ta fitó,
 ta čē, kaka akayi ? Háka ya čē da ita : kinži,
 kinži ! Ta čē, tō, madala ! Aí na gāya máka :
 “ Kyakyāwa kāmá kyakyāwa arziki.” Nánda nán
 ya yi basōri, ya aike Adamawa ; ya aike Gwanža,
 ya aike Kūkawa kọ Kānem. Kāka ta yi, ya zama
 Kunkumin tāžiri. Yánzu a kárkarānsu, bābu
 maikūdi kamátas. Doñ háka akačē : kōmi mūtum
 yi¹ ke yi, ga yi kyaokyāwa kāmá ; doñ ya gérta
 arzikińsa. Ya kārē.

11. Wākān tālaūči.

An Elegy on Poverty. REV. J. C. JOHN.

Tālaūči mūtum ne bákī maigēro, maihakōra.
 Da dōro, da tūra, da babān gabá.
 Tālaūči akančēdaši : bābu ši ne čiā.
 Kadán ya yi žtki, ya haifi wūyā.
 Tālaūči čikĩnsa da gírīmā, wūyānsa kādañ.
 Da maikō, ba ka sāmú maisōnsa.
 Tātaūči šina da maikō, ya maikon tūkūniā yān
 Ngfawa.
 Žiki ya kāda, wolla, ban sōši ba.
 Dāke (deke) guāno tārē da žaba, zūbasu a šadda,

¹ Yi=ši.

*Ba su iye wārinsa ba,
Kana bīnsu ko rā'nka bai sōsu ba,
Kana bīnsu ko rā'nka bai sōsu ba,
Kana bīnsu ko rā'nsu bai sōka ba.
Tālaúci yi kan wa hálínka kūbe,
Yi kan azáma abín nán da ši boi kámačēka ba ;
Yi kan aza țārānka bizbiz da kaí,
Yi bāka țaw sāa, wóda ba sāka ba.
Tālaúci yi kan sā wódānsu bér gídā ;
Mī zāi (=zāši) sā a bér gīzi, ba bābu ba.*

12. *Labārin mādúnki Madaki Awwa, iyan Kāno.*
Uwān sārīkī Kāno, alwōli.

The Story of the Tailor of Madaki Awwa, Awwa,
the Mother of the King of Kano.

*Ši kan širiā mātā rīgā da albāda da albōdi da
čūna da čunōni ; da alžīfu da alžīfāye, da hānū
da hanāye, da šiga da šīgūna, da žāfi da žafōfi.*

*Da ta aíkēši wōni garī anūna mātā, ančē, Gá
Umoru, mādúnki ne. Wōnan mādúnki ya zō, ya
širiā nāsa. Da ya širiā nāsa, ya širiā kawai
(honestly) ya yi rīgā na halās, ba sāta ciki ba. Ya
kirā ta ya čē, rīgā ya kārē. Ta čē, aí, ba ka sa
čūna da čunōni, ba ka sā algāba da algabōbi, ba
ka sā hānū da hanāye, ba ka sā alžīfu da alžīfāye,
ba ka sā albāda da albadōdi, ba ka sā šāfe da šāfe-
šāfe ? Ta čē da ši, dnai ! Ba ka iya dúnke ba.*

Madúnkina nādā šine gōnin dúnki. Šīriāsa da albāda da albadōdi, da ċūna da ċunōni, da algāba da algabōbi, da alžifu da alžifāye, da hānū da hanāye, da šāfi da šāfōfi, zánċe ya kārē wónan.

Dalīlin zánċe. Wónan mafāri māzambāċi ne, ya kan šīriā biú rīgā daía da a kan yénke biú. Sārāki suna sō māzambāta.

13. *Labārin Wólì, mállam Šiēku.*

The Story of the Saint Priest Sheku. By REV.
J. C. JOHN.

Da yān mākārāntānsa gúda úku. Daía ši ne babānsu. Idān sun zō mállamī ya bāsu karātu ; ěn zāši tāši, mállamīnsu yi kan ċē da su : “ bābu kúsa ga Alla, bāhu nēsa ga Alla.” Babānsu almāžīraí, ašīċē, bai bāda gāskiā ba kulum kulum. Rānān sállā ta zō ta idi ; almāžīraí biú suka ċē. Mu ĵe gídān babānmu, mu sāši a gabá zūa gídān mállamī, mu tafí wūrin idi. Suka zō gídān babānsu, ya yi mūsu marabá ; ya šimfida mūsu būzu, suka yi gātsuā da ši.

Ya ċē da su, ěna labāri ? Suka ċē, mun zō mu tafí gídān mállam tāre da kaí, mu ĵe, mu sā a gabá babām mállam, mu tafí māsallāċi. Ya ċē, tō ! Ku zámna agāma tūo, mu ċi. Suka zámna, mātānsa na tūka tūo. Ya ċē, dēbi rūa, ki kaí mání báyan dāki, kāmīn yi wónka ěn kōmo, ěn kin kwāšīċē,

tūo ya ša iška, mu ži dádiñ ċi. Ta dēbi rūa, ta kaí mása báyyān dāki, ta zō, ta ċe da ši, na kaí máka rūa, ya ċē, tō! Béri ěn jē, ěn yi wónka. Ta ċē, tō! béri, ěn šíga dāki ni kuá ěn daúko mássa.

Ya tafí gārin wónka; ya túbe rīgā, ya ážīe, ya (kwánče?) kúnče bántē, ya ážīe, ya túbe fūla ya ážīe, ya fúgana gārin wónka; zāi sā hānū a rūa, rūa nán, ya zāma kōgi, “kan Baharil mal.” Gá ši a fúgune a bákin rūa. Mālaíku suka ċē da ši: Kaí na bákin rūa, ěn máče ċē, ta zāma nāmīzi, ěn kwō nāmīzi ne, ya zāma máče!

Čikin ikon Alla ya zāma máče kyaúkyāwa. Ya tūši fāya, ya kaí kāra ga Alla. Ya dūba gabáz da rafin, ya gá býrnī nán. Ta jē kōfán garí, ta tárda sārīkīn kōfa, ta ċē, sārīkīn kōfa? Ya ċē, ċi; ta ċē, ěna gídān Limāmin garí nán? Sārīkīn kōfa ya ċē da ita, mútum baí šíga garí ba ya támbāyi gídān Limāmi? Ta šíga har čikin garí. Kōēna ta tárda sāmārī, saí su bīta, sun ċē, wōnan yal Lāraban! mu gá ěnda zāta šíga. Sāmārīn da suka bīta sun yi mútum arbain. Ta šíga har gídān Limam; Limam ya yi máta marabá! ya ċē, tō! gá, mu zāmu māsallāči. Suka kōmo daga māsallāči, ya kirāwota, ya támbāyēta, ya ċē, kē daga ěna? Ta ċē, daga ikon Alla ni kē. Ya ċē, kē, daga ěna, ta ċē, ni diáku ċē, na mállamā, ámmā daga ikon Alla ni kē.

Ya ċē, tō, kōma gídā, ki zámna. Da akakāre,

(aṅkakare) sállá, almāžirai suka fító, gārin nēma aúre, mútum ya fī arbaín. Ta ēē da Liman, su zāmna tūkūna sai na yi wāta úku. Ta ēē da Liman : akirāwó māsū nēman aurēna. Liman ya kirāwosu. Liman ya ēē : sá akirāwóta, ya ēē da ita, gá, māsū-nēman aurēki, wóne ki ke sọ a číkīnsu? Ta ēē, Liman wónḁa ka zāba ši ne mīžīna. Liman ya ēē, na bāki wónan.

Akadaurá (aṅkadaúra) auré ta tafí gidānsa. Da zūānta gidānsa Alla ya bāta číki. Ta yi wāta tāra ta haifi dā-nāmīžī ; ta yi gōyó šēkārā biú, ta yāye. Ta haifi yā-máče, ta yāye ; ta haifi dā-nāmīžī, ta yi gōyó šēkarā biú, ta gāye ; ta haifi yā-máče ; yāyānta fúdu, biú māza biú mātá. Ta kwo yi šēkārā gōmā ša biú a garí nán. Bākin rāfé(n) nán kuá su ke jan rúa mútānēn garí.

Ránda ta yāye yā-máče ránán aljīma. Ta zọ bākin rāfi, ta wónke tumókīnta. Ta yi wónka, ta dēbi rúa tana mūrna. En mārēče ya yi zāta šīga dākin mīžīnta. Ránān ta zāma kāmān sābua amāria tana tūgunē a bākin rāfi, sai ta ji mālāiku suka ēē da ita : kai na bākin rúa, en máče ēē ta zāma nāmīžī, en nāmīžī ne, yi (= ši) zāma máče. A číkin ikon Alla ta (ya) zāma nāmīžī. Aṅgānši aṭūgunē a báyan dākīnsa, ga rūānsa na dā, ážīē, gá rīgā tāsa, ážīē, gá bántēnsa ážīē, gá fūla tāsa, ážīē ; ya yi wónka ya tāši ; ya daúki rīgā tāsa, ya sá, ya daúka bantēnsa, ya sá fūla tāsa, ya šīga

ĕkin gídānsa, ya tárda almāžirai azámne. Suka ĕē, har ka iwo wónka kọ? ya ĕē, na iwo. Da zāi zámna ya ĕē: “Bābu kúsa ga Alla, bābu nēsa ga Alla.” Mátāsa tana ĕikin dāki, ta šíga gārin daúka māsā, ba ta kômā ba túkūna. Alla ya gāma wónan hakúmĕi. Ta ĕē, da na šíga gārin daúka māsā, ina saúri (sámri) mázamáza, ĕn kwāše múku tūo, ya ša híska, ášie har ka yi wónka ka kômọ? Ta ĕē, béri akwāše múku tūo. Ta kwāše músu tūo, suka ĕē, suka tāši zūa gídān mállamīnsu. Mállam ya ĕe da su, har kun zọ kọ? Ši babá mállami Šiēku ya ĕē, ku zámna ku ĕi tūo. Sunka zámna suka ĕi tūo. Ya fíto, ya šíga gabá, suka tafī māsallāĕi; sunka yi sállu suka kômọ gídā. Ya zọ zāi zámna ši mállam ya ĕē, “Bābu kúsa ga Alla, bābu nēsa ga Alla.” Ši, wónan da bai bāda gáskiā ba, doñ wónan Alla ya nūna māsā almārinán, doñ ya bāda gáskiā, rá’nán ya bāda gáskiā. Ášie, mútuā ta zọ ga sọfo nán, rá’nán sọfo, nán ya mútu. Ši wónan babá almāžiri nán, ya (zāši) gāži mállami nán, doñ háka Alla ya nūna māsā alāmarī nán, doñ ya bāda gáskiā ga alāmarin Alla. Kọmi akaĕē Alla ya yi, ya yi. Káda ka ĕe, abín nán Alla ba yi.

Ámmā Allaha Allaha! káda agāyawa, jāhili wónḁa ba ši sán’ Alla ba, saí ya ĕē, kāriā ka kẹ yi da kaí da ši dúka ku daúki alhākin Alla. Kaí da muka gāya máka mun sán’ mállami nẹ, kaí ka sán’ Alla, dọmin háka muka gāya máka.

14. Dogo's Account of his Life as given by himself. Communicated by the REV. C. PAUL of Kippo Hill, River Niger.

Añhaifēni da (= ga or a) bīrñi Damagaram, Sūnān ubāna, Mahama, uwāna Madīna. Sāan da ina yāro ina nōma gōna tāre da ubāna. Kānēna gūda da na sāmú ya rāsu da yāki Sheikh Kūkawa. Sāan da na yi gírīmā na tafī fataúci tāre da madugú wóni sūnānsa Mizakkara da bīrñin Gumel. Muna daúka Kanwā analébtuwa šānu. Gumel ya yi nēsa dagá bīrñinmu kuāna gōmā ša biál. Mun je mun kōma háka šēkarū biú. Hákanán ne māsusamāmi sunka pásšē haínya sun kásšē mūtāné ékīnmu, mu dúka hámsin da bókoí, sun káma mūtāné íširin da bókoí ékīnmu, nī ne ékīnmu, mūtāné fúdu akakásšesu. Tālatin da daía sun súbdē kāyā sun gúdu. Mūtāné Burbēbe su ne, sun pásšē haínya. Burbēbe wónan dān bīrñi ši ke takānin Gumel da Kāno ékin kūrūmī, sunka kāwomu da bīrñin Kāno, nān ne akasáíšēni; ba-yārube wóni da ya tafī Kāno, ši ne ya sāyēni, ya kaíni Ilorin, daga Ilorin da Ajašē¹ kúsa da bākīn kōgi. Wóna ya sāyēni da Ajašē sūnānsa Akamgba² na Domingo, ba-zāñfara ši ke. Šēkarā sída nī ke gídānsa, ina yi aiki mai ja ina tūra agba³ kaí bākīn

¹ Baddagry. ² Cooper of. ³ Yoruba word for Cask.

rūa. Nī da abòkainá biú, sūnānsa Zoki da Salifu, mun gáma báki mun gúdu. Muka zò Eko,¹ wūrin Guluba.² Mu mútāné arbaín da fúdu.

Mun támbāyā Guluba muna sò mu kòma gídā. Ya ée, tò, šina da kyan. Hákana nẹ ya yi tákardā da sārīkīn Massaba, sārīkīn Nuffe, ši bāmu haínnya gídā. Sārīkīn Massaba da ya gáni tákardā ga éē, tò, šina da kyan. Da ránā Alfima ya tāra mútāné da māsáláši da Bidda, ya kirāmu, ya éē, wónda ši kẹ sò sámma, ši sámma, wónda ši kẹ sò taft, ši taft; gá gúzure, káda kòwa su tábāsu da haínnya, su yāya nẹ. Guluba abòkina nẹ.

Ámmā nī ban taft ba da garínmu, na zámma Lokoja da mútāné Anasāra. Da wódānsu da sun taft na jí labāri, da sun kaí gídā lāfiā.

15. Magánān Omoru. The History of Omoru.

Sūnāna Omoru. Anhaifēni da bīrñn Wurnu. Obāna sūnānsa Albadu, sūnān uwāna Mamuna. Aíkina sāan da na yi yāro gínan tūlu da mātā su daúka rūa. Aíkīn gína tūlu bābu anfāni, don wónan na béri, na taft Nuffe ina yāki, šēkarā išīrin ina yāki, na taft yāki Nuffe. Nangwam ačē sansāni Yawa Zozo sansāni Bayaro, Kaffi, sansāni Madawaki, Kumá, na šiga sansāni Ndako, mayākin

¹ *Eko* = Lagos. ² *Guluba*, the Name given to Sir John Glover, Governor of Lagos.

sārīkīn Nuffe da sansāni Bayaro na sāmú bāwa biál, na sáyē, kúrdīnsa na kášē bánza, ban yi ámrē ba, ban yi kōmī ba, gá ni, na sámma wōfi. Yāki nán ba na bēri ba, sai na sāmú bāwa gōmā ša biál, sāa nán ina taftí gídā, na yi nōma dada, na yi ámrē, na samma maidūkiā da Alla da ma aīkīnsa ya yírda sammanwan bāwa gōmā ša biál ši nē addōan da dūniā nán.

16. Omar's Visit to the Mission Station at Lokoja.

Mállam! Sanú da ránā. Nnhh! Sanú da ránā abōki. Wānēnē kaí? Nī bākō nē. Na jī labārīnka dagá sansāni, don wónan na zō ɛn gaisīɛka. Sanú sanú. Kana lāfiā? Lāfiā laú, mállam, na gōɗe Alla.

Abōki ina sō ka fadā mání labārin ráínka dúka. Tō. Sūnāna Omar, aṅhaifēni Kāno, ubāna sūnānsa Osman, uwāna sūnānta Adama. Sāan da na yi yāro ansāni da mākarānta, sūnān Mállam da ya kōya mání karātu Amadu. Na sámma karātu šēkarā biú, sāa nán na kī karātu, na taftí fataúci, na zē Adamawa na sáyē haúrin gíwa, ina kāwo Eggan, garīn sārīkīn Nuffe. Na taftí Adamāwa sāa biú, sāanda ina kōma Nuffe na kaí Kaffi, na jī labārin Nnako na yāki da Koto da Bassa, da Affo, da Gwāri da Agatu. Na bēri fatāúci, don ban yi aṅfāni kāmān yāki ba. Wōta bókoī kē nán da na šīga yāki, ban káma bāwa tūkuna ba, yāki nán ba na bēri ba, sai na sāmú bāwa išīrin da biál

túkun, s̄ā nán na tafí gída én žē en yi nōma. Ubāna da uwāna ba su s̄āni wūrin da nī kē ba, na bērsu šēkarā biál.

Dúka kē nán? Dúka kē nán, wóla ya kārē. Ba ka gāya m̄āni labāri na činīkin Kāno ba? Na gāya máka mállam!

Tūrāwa m̄itāné Tarābalas suna zūa dayāwa kāmān dārē biál, dúka m̄āza nē, dūkiānsu da b̄isa rākūmī kāmān ālib, suna kāwowa akóko, alķēba, ŷelbafalādāra, rāwanī daifan bākí, bakki da duāsu, da tákwobi, da s̄úlke, da liyar. S̄āan da sun zō su kan yi wāta biú ko úku; suna yin činīki da haūrin ḡywa, da tozali da bai. Ámmā ém bāwu ya ta haifī da haínnya ankāp da ita anbērtā dīā wūrin da tana sō ta tafí, ta wačē.

Zūānsu dagá Tarābulīš wāta biál nē. S̄āan da mun ŷī f̄ātake suna zūa suna kīdi muna b̄uga b̄in-digā muna yīn mūrna. S̄āa nán tālakāwa su s̄āmú abinčī.

Abōki dúka wónan na ŷī, ámmā ina sō én tám-bāyēka magána gúda; kuna tamáha da garínku da mu Anasāra muna da adīnīnmu? Wallahi, Mállam, mu ŷī háka. Da na zō nán na gáni m̄ā-sallāčīnku, šī nē dakyaú, abú dúka ya yi daídaí, nī da abōkaína, mun yi kālōnsa. Ámmā ka ŷī magána wq̄azu da na yi ránā Lahadi, ránān Alŷē-mamu? Na ŷī dúka da ka ŷiūya da Hausa. Ka gáni na yi wq̄azu Isa Kristu, wōnda kun kirā

Annabi Isa da Alkorānku, kun dāriāmu, da mun
ɗɛ abin Alla da gāsikiā. Abin Alla ɛi ke, Alla ya
ɗɛ hāka. Sāanān da ya aiki mōnsōnsa, mallaiika
Yibirilla, wōnda ya kāwo labārin haifuānsa da
dūniā, wōnda ya yirɗa da ɛi, ba ɛi rasa ba, sai ɛi
sāmú rāi hal ābadā. Abin da mu Anasāra mun
yirɗa ke nān. Da Alla ɛina sō dūniā dūka su
yirɗa kumá, don ɓin Isa Kristu da ya subās da
gilme ya wōrikemu daga sūnufi dūka.

Mállam gāsikiā gārɛku.

Hākanān ne abōki, mu kumá muna sō ku gani
gāsikiā nān, da ku bi haɓnyān gāsikiā. Na ɓi,
Mállam. Ina sō en tafi gidā ankirā salla ko.
Tō, tō, sanú. Sai anɓema, Mállam. Tō, sanú,
abōki. Ammā ɓaya tūkuna ga goro kādan.

Bárka Mállam, bárka !

17. A short Account of the Invasion of Hausa by the Fūlāni, by Hašimu, a Hausa-Fūlāni.

Ni Hašimu; sūnān ubāna Abdu, uwāna Adama,
su biu Fūlāni ne. Anhaifēni da dān bīrni Gorzo,
yamma da bīrni Kāno. Obānemu sun fita daga
bīrni Kunāri, da Futa Dsalon da Malla, tūnda sun
tāsso zūa nān ɓɛkarū dārī tāra da settin (?) su
dūka suna kiwon sānu, sun sāmma jamāa bābu
bīrni. Abin da ya kāwo fad(d)a har sun sāmma
māsugāri ɛi ke nān.

Bunu sārīkin Gober, ya ɗi sūnūnsu dayāwa.

Fūlāni ba su *ɗɛ* *kōmi* ba. Ya *kōmō* *kumá* *ši* *ɗi* *šānu*. *Fūlāni* sun *ɗɛ* ya *yī* *kyaú* mu *rāma(wa)* *Āmmā* *sārīkīn* *Gober* ya *dēbɛ* *šānūnsu*, ya *kāwɔ* ya *bāsu*, ya *ɗɛ*, *lāfiā* *ɗákānīnmu*; ku *tāsso* daga *nán* ku *kōmō* *kúsa* da *nī*, *sunka*, *ɗɛ* ba mu *zūa*; da sun *kī*. Da *sāfɛ* ya *kāwɔ* *yāki* da *dāwaki* *ālib* *ši* *kwašɛ* *Fūlāni*, *āmmā* *Fūlāni* *sunka* *kōrɛši* *serai*. Daga *nán* ba *ši* *kāra* *kāwɔ* *yāki* *kumá*, *sai* *šina* *kāwɔ* *sōmu* (*māgant*) *šina* *sā* da *rūa* da *suna* *ša* da *su* *mútu* *dúka*. *Báyā* *wónan* *Fūlāni* sun *bāši* *yāki*, *sunka* *káššɛ* *mútānēnsa*, *sunka* *kāma* *bāwa* da *yāwa*, *hákanán* *nɛ* *Fūlāni* sun *ɗi* *Gober*. *Hákanán* *Fūlāni* *kumá* sun *aíkɛ* da *mútānēnsu* da *Hausa* *dúka* da *su* *fadda* da *arnānsu* (*habēnsu*) sun *aíkɛ* *háka* da *bīrni* *Kāno*, *Káčina*, *Daúra*, *Zozo*, *Ranu* da *Bornu*. *Fūlāni* sun *fíta* *wōšɛ* *suna* *yāki* da *su*. *Hákanán* *Fūlāni* *sunka* *kōrɛsu*, *sunka* *samma* da *bīrni* *nsu* *suka* *ɗisu*. *Sɛkarā* *sabaīn* da *úku* *ke* *nan* *túnda* *sunka* *malāka*.

18. Lokoja, Rūan Kwāra. Šɛkāra Hejira 1293,
na Anasāra 1876.

Magánan Omoru, mayāki.

The Story of Omoru, the Warrior.

Mallam *Mahamma* *wóna* ya *fito* daga *Haúsa* *ta* *gabaz*, ya *gaisua* *mállamai* *Anasāra* *dúka* da *sun* *mútānɛ* *Alla* *dúka* *wóna* *suna* *aíko* *Labāri-*

Nāgarī ėkin kása dúka-Alla ši bāsu lāfiā, ši bāsu iko, don su iya yin aiki nāgarī wóna suna yi.

Omuru, dān Mahamma-Banċe, sun aifesa a Kano ėkin kása Haúsa ta gabaz. Lōkaċi ši samāri šina sāyi dōki, ši kāwōši a Kāsan Nuċe ši saídaši; haka šina yi har ya zō ya zámna tāre da su ya sámma bārān Sumazāki, dān Mallam Dendo. Ši fa ya sārāúta ši mayāki na Massaba. Mafāri ya kē ėi wónan sārāúta. Suma ya ċe da ši, dōmi? Ši ya ċe, don rīkōši Massaba; ya ā sāni yāki da ku wóta ránā? Nī sērki na ċe da ši “ċi” ši bābu kōmi. Ya yi ši mayākinsa a Rabba; a nan ya sāmi dúkiā na kaínsa; da yāwa dōki da dakāru kumá da yāwa. Mafāri bāra nāgarī ši kē; amma bāyānsa ya daúka mūgu alli; mafāri ubāngīzīnsa ya aīkōši garin yāki; ya yi nasāra da yāwa; ya pālše garūruā da yāwa. Amma bāya wónan kumá ya aīkōši garin yāki; ya yi nasāra kumá dāa; ya kē zūa gída fatawāye. Don wónan ubāngīzīnsa ya yī fūši; ya kaí yāki a wāzēnsa; amma ši fa ya fīši kārīfi; ya yi nasāra; ya ċīši; ya kōrēši har zūa ga Illorin; ya malāka Kāsan Nuċe. Sāanan Omuru, dān Massaba ya zō dagá Haúsa; ya yi yāki da ši. Ši fa, Alla ya bāši iko, ya yi nasāra; ya ċīši, ya kāšēši; ya kārba kāsān ubānsa. Bāya wónan dúka, ya aīkō gārēsa ā Illorin, don ši kōma gída ši ċī sārāútānsa. Dagá lōkaċi nga nī (= nē) kása sun Nuffawa ya sāmi lāfiā.

19. (a) *Kāno*.

Kāno ni (= ne) sūnā wōni babá bȳrni ċikin kāsān Haúsa. Mállam Sulemanu, ba-fulāta ne a sāraúta Fūlāni, ši fa ya fāra ċin serki. Daga lōkáċi wōnda akakárba ita har yánzu ya yī šēkarā sábaín biú bábu. Báýā wōnda ya tāra su nán, ya ċi sāraútānsa šēkarū tāra, báýā wōnan ya mútu. Báýā na mútuānsa Lemamu Dabo ya ċi sāraúta šēkarū āširin da bókoí, ya mútu. Báýā na mútuānsa, dānsa Sumanu ya ċi, šina ċi sāraútānsa šēkarū tāra da wāta bókoí, ya mútu. Báýā wōnda ya mútu Abdulahi kumá ya ċi.

Daga mafāri har yánzu Kāno bȳrni babá ta ke. Ōikinta ba ā genī kafriċi sai Musúlmi, ámmā ċikin sun gāri (= gartnsu) kārāmī wōnda ya kúsa da ita nán ā na genī kafri da yāwa.

Abdu, maiċin sāraúta yánzu, ya sāmī amāria fúdu, sadakā dayāwa, dān da diānsa, tālatin da daía su ke. Ya sāmī yāyān yāki dayāwa, maihāwan dōkīnsa ya yi kāmān mútané dūbu gōmā ; ši fa babān serki ši ke. Ya sāmī dúkiā da yāwa. Šina da yāki ā hānū. Da ya fāra ċin sāraúta har yánzu ya yi kāmān šēkarū āširin da fúdu.

Akoí da yāwan ċiniki ċikin bȳrni nga. Gídā ċiniki na Tūrāwan gabáz ċikinta, ya yi kāmān ham-sāmiā, suna kāwọ dishamida, riāli da abín ċiniki dúka na Tūrāwa asaízūa ċin suna kōmọ suna sāyē

bāwa, gēro, lēmu da tufāfi. Mútāné dúka ékīnta sun yi kāmān dūbu dārti da āširin da'ia babu. Akoi mākarāntai da yāwa ékīnta, māsallāci tāri ; akoi mállamai ālfin da dāri úku da gēmā da bōkoi.

19. (b) Another Description of Kānu (as Dorugu pronounced the Word, instead of Kano).

Kānu bírnī babá da ga ékin gartí Haúsa. Bírnīn Kānu gartī yāyāyé, ámmā wódānsu mútāné su kan ēē bírnīn Kānu gartī yāmāta, don diānsu suna da kyau. Kōfān bírnīn Kānu ina tamāha ša fúdu. Gínan bírnīnsu da tawo, angínāsu da yímbu. Suna da góndan Mazar, da góndan dāži. Da akoi wóni itaḗe sūnānsa lēmu šina da tami. Kōwōne dān-Haúsa šina sō lēmu ga ékin alžēfūnsa ; wódānsu da gírīmā kāmān góndan dāži, ámmā wódānsu kánānā. Báyan bírnīn Kānu suna da gōnaki da yāwa, da suna da rukúki, da suna da kōramā da yāwa ga báyan bírnī. Suna da wóni dūši sūnānsa Dāda, tún da ba ka gāni ba bírnīn Kānu kana gāni kansa. Kāsuān bírnīn Kānu tana da gírīmā.

Akoi sabira, tākálmīn Kānāwa, tāndun kōlli da kōlli, bérkōno, gīširī, nāma, rīgā, alharīni, māsokāci ko madūbi, tākōbi, allēwa ; šānu, rākūmā, da abú da yāwa bāmāda wōnan.

Makāfi da māsugāni dúka agarīwōye suna ēika kāsua. En ka zāka ga mārīnān Kānu kana gānin

mútānē wódānsu suna rīna alharīni, da wódānsu zāre ; wódānsu suna rīna rīgā, da wódānsu suna dūmki ; wódānsu suna būgan túrkudi suna yīn wāka. Ēn ka šīga ga éikin bírnīn Kānu ka yi hánkalī ga kāyānka kánānā, don sun sáče tāsamu tunda mu ke dagá nán, sun sā ga kálkāšin babān rīgānsu, sun yi yāwo da ita.

20. *Labārin sāmūn Dan Daura (Dorugu).*

The Finding of Dorugu.

Da Bukar (Abega) ya jī labārin Dan-Daura ya tada mōnzo gārīn bidānsa. Monzōnsa ya tafti ya yi nēma har ya sāmēši. Labārin bida da sāmūnsa wōnda mānzo ya kāwo ke nan.

Sūnāna Abdu, ba-Kabe, anakirā kua Yerima. Bukar ya aikēni em bido Dan-Daura ; nī ko na tafti bida Dān-Daura. Da munka tāši dagá Lokaja munka kwāna Bōhu garīn Ibrahim ; dagá nán ba mu kwāna sai Yāši na Mozu. Dagá nán da munka tāši munka kwāna Gāba ; dagá nán sai Amāra. Da munka tāši dagá Amāra sai garīn sarikim Bāsa ; dagá nán sai Loko ; mun kwāna biú Loko. Da na tāši sai jūn-gāru ; dagá jūn-gāru Nasarāwa ; dagá Nasarāwa sai Kafi. Na yi kwāna gōma ša biú Kafi. Dagá Kafi sai Bulunguru ; dagá Bulunguru sai Gitata, Fanda, Kukui, Aribi, Gurara, Kačia, Aduma, Falale, Giriku, Rimi, Zózo. Kwāna na biú Zózop. Da na tāši da Zózo, na kwāna

Kudan. Da Kudan da na tāši na kwāna Tudun-Kāya sābon gart Gorzo, Dambā-koši, Gayam, Rogi, Tōfa, Gogori. Tōfa Kāsuān-tudu, Birnin Kano. Kwāna na aširin da biú ċikin Kano. Da na tāši na kwāna Kekwa, da Kekwa na kwāna Kogi, Kaiwa, Dučin-Gadawar, Take, Gamza, Bidr, Sābon-gart, Kaure, Isāwa, Zongo, Kaiwa, Gogi, Missau, Tika, Magaba, Kogi, Babān-duči, Babúr, Gudá, Birni, Garua, Kukāwa, Wanka, Čeliel, Igabi, Kuna, Dorowá, Garmáo. Nán na sāmē Dan-Daura. Da na sāmī Dan-Daura na ċē, Haba, Dan-Daura! Mútum ya bér gídānsa ši kása woíwoyawa? Yānu-wānka sun kása zāma hañkalīnsu ya dāmu. Añkaš māsū labāri ka mútu, tō! Sun yī kūkānka. Sun ċē, en dādaí sun sāmu wónḁa zāsu aíkāši samo sānsō māsū labāri kō kana da raí, kō mūtūwānka ya zāma gāskia, dā ko lāda su yī daši. Yāu šēkara biú ba su sāmu ba. Nī ko, ina zamne tāre da Dānuwānka, baí Kāsa máni kōmi ba. Na jī da kūka nāsa ya yī yāwa űa zāa abidoka, na ċē: maidaúda, gōñinta wūya gārēta, em ba don háka nán ba, dā en Dan-Daura na da raí dūniā na sāmō máka ši: en ko ya mútu na kāwo máka gāskia. Ši ya sā na tāso zákua bidānka. Nī ko kōda na zō garīnku ka sáni ban sánka ba; kai ko ba ka sanī ba. Nī ko na daúki alkāwali ga yañuwānka da kaku kánka. Alkāwali da na daúka da ši kē ba da munafuči (ba) na zāka ba. Alla ko ya yī

máni dalīli na gāna da kaí. Na gode Alla. Tò ! Ka kárba kirān yāñuwānka ? Ya ċē, na jī. Munka kwāna ; sāfiā ta yi, na ċē, gá tákardānka dagá Bukar, da Mállamīn Anasāra. Ya būde, ya gáni, ya ċē, tò ! ina jī, anaċēwa anabidana, saí yau na ga gáskia ; saúra mua táfia da ikon Alla. Na ċē, tò ! širia mu taft. Munka kwāna tāra ; na ċē : har yánzu širīnka bai käre ? Mu tāši. Ya ċē máni, Yerima ! Na ċē, ī. Ya ċē, ka ganēmu, mu Anasāra muna da dādi, ba mu da dādi. Ka ga sāa da níķē ċikin dūkiā nán na Anasāra abaċēni da dāre abaċēni da rāna ; ayi máni baka magána, en hañkūre : na rīgia ya na zāma nāsu. Doñ hákana Alla ya sá na fíta, ban sāmu dāma kōmawa ba ; amma na sán sabada háka akakirāni ; da ikon Alla na taft gída ; jawābinsa ķē nán. Ko na zō gída ko ba su sáni ċinikīnsu ba ina zámne da yāñuwāna ya fī máni. Kalāmīnsa ķē nán.

Na ċē, tò ! gōbe na tāši ; ya ċē, ka tāši ? Na ċē, ina tāši. Ya ċē ; yoū, šī ķē nán, sanú sanú nī kan yi. Na ċē, tò ! em ba zāka ba ka fadā máni, en tāši. Nī anaikōni wūrīnka, da añkaikōni wūrīnka anka ko bāni wāta úku ; yau, gáni wāta biar ban kōma gída ba ; na ċē, nī, em ba ka táfia, na kōma gída. Ya ċē máni, kaí, ba doñ ina gáni gírmanka ba, ka ži wahalla, bābu šegen da ka fīšēni da kāsa nán. Na ċē, aū ya (is itsa) na ċē, tò ! bābu laīfi. Da kaí da Bukar da Mállam Anasāra da dúk na

268 *Labārin sāmūn Dan Daura (Dorugu).*

sāmu lāda tāre da ku ; na ēē, na gode Alla. Na jī labāri kana yi mání háka háka, ka woholšēni sai zūa fāduān dāmama zāka. Ya ēē, kaí bēri fa yi mání garāže, sai wāta ya ŧaya sāa nan mu tāši. Na ēē, nī na yi kōkari ŧaya ba nī ŧāya har wāta ši ŧaya. Tūnda na ganēka en kana táfia mu tafī, em baka zūa kuá, ka bāni šaída en kaí ga yānwānka, da sunka aíkōni. Sāa nan mūtānén garī sunka ēē, kaí Dan-Baúra (Daura) Dotižo kamá wōŋga ya tāso garī da garī har kó ya gāna da kaí, bai kamāta ka yi gérdama ba. Sāa nan ya kárba, ya ēē, tō ! Gōbe mu tāši. Gōbe ta yi, munka tāši, munka yi kwāna tāra munka zō Māgaba, munka kwāna bókoi. Na ēē Mai mu tāši. Ya ēē, īna bīm bāši na zámber īširin ; ba zā en tāši ba, saí suna bīani. Na ēē, haba ! Dan-Daúra, ba lálē zámber īširin ba ko zámber dārī nē, ba ta ŧaišēka ba : Ka šīriā, mu tāši, mu tafī. En sun bāka mu tafī, em ba su bāka ba mu tafī ; en yau muka tafī gída, en dūkiā ka ka sō, danuwānka na bāka. Ya kī. Mun kōma, mun kwāna fúdu. Na ēē : Dan-Daúra, gōbe mu tāši. Ya ēē mání : Kaí ! ka ŧanančēni. Irin wōnan da ka ka yi mání, ba nī sōnta ; ba nī sōn gāraže ; sanú sanú nī kan yi. Na ēē, tō ! Em ba zāka ba ka fadá mání. Na ēē gōbe īna tāši. Ya ēē, ka tāši ? na ēē na tāši ; ya ēē, yi, ši kē nan. Ni ko da garī ya wāye na tāši. Rābona da ši kē nán. Mātānsa ta yi kūka, ta yi kūka kwāna úku.

Na ċē mاتا, yi hánkuri, en Alla ya sā kina da rābōn tafti gída, ki tafti! Ta ċē, en ka tafti ka fadā Mallam Anasāra da uwāta Māmi (Mrs. John) em ba yenkēni ba na, en ina da raí, bāzara, ina bi mūtāné en gúdu; ši zama nai ši. Na ċē, tō! Ši kē nán. Rābona da ši kē nán.

VII.

CONTRIBUTIONS BY MR. GOTTLIEB ADOLPHUS KRAUSE,
SENT TO THE AUTHOR FROM TRIPOLI IN AFRICA.

1. *Álmāra mūtānēn daūri wōnda ya yi ta sōfin mūtāné.* By Hadzi Adam, of *Sókoto*; (probably a Fulbe by birth.)

Wóni sōfo da dānsa úku.

The Story of an Old Man and his three Children.

Ya ċē da dānsa kārāmī, in (= ɛn) na yi mútu karka (= kadáka) yi gādo čikin bāyina, ka daúka dōki nga kārāmī, ya išēka. Ya ċē, tō, ubāna, Har ubānsa ya mútu mállamaí sun záka rābōn gādo. Sun rabá dīā maínya maínya, sun daúki bāyi, ši kao (= kuá) yārō kārāmī ya ċē, ba nī sō bāyi, saí dōki nga kārāmī ši nī ka (= kē) sō. Sun ċē, kaí, mahaúkáci ka kē. Ya ċē, da hánkalī na dōki kārāmī nī ka (= kē) sō. Sun ċē, ku bāši, anbāši. Ya kāmāzi; ya yi ma(i) túrkē. Ya yi kūka; dōki, ya ċē: dūn da dōkin abba, dān da

dōkin inna, mī ka ka (= ke) sō? Ya ēē, bāni rūa, ka bāni čiāwa. Ka gāni karka (= kadā ka) yi t̄rō. Zāma (sai ma) ži bātun ubāka, ka ga labāri ya yi māsā dābu : rīgā, da wāndō, da tākalmī, da wūla, da rāwanī, da māži, da tākōbi, da sināria, da āzurfa. Yārō ya ži dādi ; ya kāra ma(i) sā čiāwa da rūa ; ya sā ya kōši. Har sälla ta zāka yārō (ši) na kūka, ya zāka enda dōkinai (= dōkin-sa) ya yi mai (= māsā) magāna. Dōki ya ēē, mī ka ka (= ke) sō? Ya ēē : bābu rīgā, lābu wāndō bābu kōmī suna dāriā ta (= ēē). Dōki ya ēē, ka yi kūrum. Ya kāwō māsā rīgā, da wāndō, da kōmī. Ya kāwō māsā sūrđi, da kāwu, da lizāmi, kāyān dōki dūka ; sināriā da āzurfa. Ya ēē, ka haūni, āmmā idan (= indan = kadān) ka haūni, en ka ži dādin sūkuā karka (= kadā ka) sā mīni (= māni) kaīmī. Ya ēē, tō. An̄katafi ūrin (= wurin) idi mūtānē suna fadī, wōnčan, wānēnē ná (= nán) da kao (kyau) ši ka (= ke) an̄kakōmō dagā idi mūtānē suna fadīn wōnga yārō ya fē yanne na sā kāyān. Yārō ya ži dādin sūkuā ; ya sā kaīmī ga dōki ya wūče gīda šina sūkuā šina sūkuā har wōta gūda ya zō ga gārī wāni (= wōni) Bābu wōnda ya ganēši sai dīā ta sārkin gārī ná (= nan) ya šiga čikin kúmči, ya dāmre dōki bai (= bāyā) gā kōwa ba, ášē, dīā sārki ta gánēši ; ši bai (= baya) gánēta ba. Ya fīta ya yi kāyān bāwa, ya tafī čikin gārī, ya dēbe žirai, ya rūfē ižiā-

taí (= ɪziása) gúda, ya tafti šina tálla bāwa; ya saies (= sáyés) bāwa; ya saí (= sáyì) háči (= házi) da dāwa; ya daúka rŭā ya tafti énda dɔ́kīnaí (= dɔ́kīnsa) ya bā ši rŭa ya šā, ya bāši háči ya či da čiāwa. Gɔbɛ hákaná (= nán) žibi hákaná.

Dīā sárki ta čɛ ma sárki: na gá mīžina, ba nī sɔ kɔwa saí ši; ya čɛ, ina (= éna) ši kɛ? Ta čɛ, maisaida bāwa, maižia na gudá (= gúda) ya čɛ: kɛ mahaúkáčiya ki kɛ! Ta čɛ, áá, ina sɔnaí, (= sɔnsa) ya čɛ: dīān sārākŭnā suna sɔnki; kɛ ka (= kán) āmɾɛ maižia gudá? Ta čɛ, ši ni ka (= kɛ) sɔ. Dīān sārākŭna sun žia sun čɛ: muna kašɛši; ši kau (= kuá) šina yāonaí, ya yi gídānda wóta sɔfuā; sunka čɛ, én ši ta kɛ sɔ muna fissai. (i = ši) dagá čikin garí.

Sárki ya čɛ: anikámɔ múnì (= mání) zābo gɔmā bābu hálbi, bābu būgu, sun čɛ, tɔ. Kažia (nāžia?) ya tafti énda dɔ́kīnaí šina kŭka. Dɔ́ki ya čɛ: mī ya sāmɛka? Yārɔ ya čɛ, ka ži, sárki ya čɛ: aká-ma mása zābo gɔmā. Dɔ́ki ya čɛ, sā mání sɛrdi (= súrdi), ka haúni, mu tafti. Sun tafti dāži, ya káma mása zābo gɔmā, sun tafɔ gídā. Su sun gánɛši, sun čɛ: gá wání (= wóni) dān sárki da zābo gɔmā! Sun čɛ, ka bāmu sŭwa (= su), ya čɛ, ina bāku sŭwa (= su) én yi múku wúta ga bai(a) (= bāyā) ku daúka(su). Ya yi músu wúta, sun tafti gídā sun káo (= kāwɔ) ma sárki zābí. Sárki ya čɛ, ina (= éna = énna) nɛ(a) mīžì ná (= nán) sun čɛ, dān bánza, wa ya sání?

Yāki ya zāka ga gart; ya fīta ya kọrẹ yāki ẹi daia. Mútānēn gart sun gaza isa (more probably should be read, sunka isso) ẹlkin yāki; ẹi daia ya kọri yāki. Wani (= wóni) būzu na (= šina) gáni, nai (= šina) yi an (= ẹn) zāka gýwa. Būzu ya ẹ, Sárki, mútum daia ya yi mayāki! Ya ẹ, mai ižie nā (= nan) gudá? Sárki ya bāši dīānai (= dīānsa) ya āmrẹta. (Sárki ya bāši dā ẹn yi āmrẹta). Ambāši šāšin gart. Yā hánna ma dīān sārakūnā. Sāā ná (= nán) ẹi kaọ (= kau = kuá = kwa) ya ẹ: ba ka ẹ, akáma máka zābọ gōmā? Ya ẹ, akāọ (su), wónḁa ya kámosu, saí kārīā suka yi; su kāọ máka šeida (= šaída), bābu šeida, nī na kámosu. Ya ẹ, akai šeida; nī ne ankadūba anẹ, gáskia ka (ke) ankayi músu kūwa; sunka yi kūmiā. Ya kārẹ.

2. *Tasūnia ta zōmọ da ya kāšẹ zāki.* By Hadzi Ibrahim Ben 'Ali el Fūlāni er Sókótọ. Krause.

The Tale of the Weasel which killed the Lion.

Ya ka abọki ini (= ẹn yi) máka tastinia ta zōmọ ya kāšẹ zāki wónan (= wónḁa) babān dādzī (= dāži) nẹ. Akoí dagá ẹán námān dāži dẹwa (= da yāwa) suna kyo (= kīwo = kúwo = kyu) dagá nán. Zāki ya gáni žina (suna) ẹinsu, ya hána másu džín (= žín) dádi kyu. Sunka ẹ, mu zāka, moi (= mu yi) dabāra, mu tafí ūrín (= wū-rín) zāki nán, mu gaía mása ẹi ya hána mu žín ẓín kyu, mu kau (= kuá) muna gúddūnsa.

Wóta ránā šina nēmēmu ba šina sāmēmu; ránā nán ši kau kwāna de uñwa (= da yñwa) mu gaia garāsa (= garęsa) mui (= mu yi) sulha mu da ši. Kōyaūšę sāfiā tāši, ẹn ránā tai sāka (= tsāka) zāka, mui kūrīā zakāni (= ɬakāni ɬakani) mu wanda (= wōnda) dúk kūrīā ta fāda bįsa garęši, mu kāmāši mu kai mása ši ši (= ći) mu kau (= kuá) ši bērmu, mu yi kyo ẹn ta mu kasa (mui ko in tamu kāsa) sun taft mása sun gaia mása, ši kao (= kuá) ya gaia músu ya yērda (= yirda) sunka taft ćikin dāwa sun kai (= sunka yi) taki-wōnsu. Kōyaūšę sāfiā taii (= tayi) ẹn ránā tai (= ta yi) sāka (= ɬaka) sui (= su yi) kūrīā; kō-wanęnsu nę kūrīā ta fāda bįsānsa ẹn babá ẹn kārāmī ankāmaši, a-aíkę mása, da ši ši ći dagá nán. Wóta rāna kūrīā ta fāda bįsa ga zōmọ; sun kāmāši, zāsu aíkęši úrin zāki ya ćiši; ya gaia garęsu, ẹn dā dę kú sakęni ku bērni ẹn taft nī daia nā úrin zāki, da na kāsęši, mu dúk (= dúka) mu fūta. Sun gaia garāsa ina (= ẹn wóta ka kai (= ka yi) ka kāsę zāki? Ya gaia músu, ba rūānku, nī dē (= daí) kuka lēni da ši. Sun gaia mása dyeka(?) kaína ka šiga ćikin dadyi (= dádi), inde (= ẹn daí) ba ka taft máza ba, mu nēmāka mu kai mása ya ći. Da ga nán zōmọ ya taft ya nēma úri ya šiga, yai (= ya yi) kwānciāsa har ránā tai sāka (= tsāka). Zāki baí gá ankāo mása kōmi, ba ya gaia wódanan abaíbaí mīa (= mi ya) sāmęsu kai

yai (= ya yi) cira har kusan azubar, bai gá kōmi
 ba, yai fūši, ya tasi, ya taft šina nēmānsu da gācān.
 Zōmo ya cinkayɛši šina táfɛ ta fūši, šina sāmri
 kɛsakissa, zōmo ya tāšɛ mása ya taft máza šina
 kūka, ya gaia mása, kaí, mī sāmɛka? Tún da
 safe ina ɗirānku, ba ku kāwó mání abínčina ba,
 ya gaia garāsa, ya ɗɛ mása, gá ši, anyi kūrīa;
 kūrīa ta fāda bɛsa sumuna zōmo, sun ɗɛ mání, tó,
 gá ši ka kaí sumānka ūrin zāki, na tafó (taft)
 da ši mun zó wūrin rīziā (= rīzia) mun sāmɛ
 sumānka zāki dagācān, ya karbaši dagá hānsa,
 na gaia garāsa, ka barēi ɛn taft da ši anaaikēni
 dā ši ūrin zāki, ya gaia akoí wóni zāki wóna ya
 fīni duka ɗikin dāɗzi nga, wúɗɛ ka gaia ga zāki
 nán na karba, ši zāka ši sāmēni, gá ni dagá nán
 ūrin rīdziā na sāya (= tsāya = ɗaya) ina kūka,
 ya gaia garēni ɛm ba ka taft ba na kāmāka na ɗiku,
 ku duk biú. Ši kɛ nán na sō nūna mākā zāki ya
 gaia mása mu taft wūrīnsa. Zōmo ya úɗɛ, zāki ya
 bīši bayā, sun taft har ya zó da ši kan rīdziā, ya
 saia (= ɗaya) bɛsa rīdziā, ya gaia garāsa yella ka
 sō kākā ka gání; zāki ya zó zōmo ya nūna mása
 inuwānsu ɗan ɗikin rūan rīdziā; zāki ya dūba ya
 gání gāši ɗan zāki da zōmo, ya kāra fūši ya zābūrá
 ya tūmá ya fāda rīdziā woi zāši fadā da zāki nán
 da ya gání dagá nán; zōmo ya úɗɛ ya taft abínsa,
 ya sāmɛsu, yā gaia māsū hákanán ta ka ɗɗɛ inɗa
 zōmo ya kāšɛ zāki da dubāra: zāma dubāra ta fī

kārīfi ; ba don dubāra ba mútum ši saida dōki da rākūmī. *Kungurus ka'n kūsa.*

3. *Rākūmī da Gíwa, da Kūrēge.*

The Camel, the Elephant, and the Fox.

Gá ta na (= nan) Rākūmī da Gíwa ; ya kōri Gíwa rākūmī(?) Rākūmī ya zō ga kūrēge ya cē, ina sōn gōnā ba nī da abōkin taíyo. Kūrēge ya cē, tafti kana sāmú abōkin taíyo ; ya tafti, ya yi sāsabē. Gíwa ta sō énda kūrēge (ši ke) ta cē, ina sōn gōnā, ban da abōkin taíyo. Ya cē, tafti, kia kina sāmú ; ta tafti, ta iše sāsabē, wōnda rākūmī ya tūē. Rākūmī ya zāka ya iše antūē gōnā. Gōbē gíwa ta zāka anyi rūan dāmānā. Gíwa ta tafō da iri, ta yi šipka, ta tafti. Rākūmī ya zāka ya yi nōma, ya tafti. Gíwa ta zāka, ta yi maimai, ta tafti. Rākūmī ya zāka žīwaia, ya ga háči sun nīna, ya yēnke ya tafti. Gíwa ta zāka, ta yi dāmri, ta tafti. Rākūmī ya zāka énda kūrēge (ši ke), ya cē, na yi gōnā na sāmún maitaíyo, ban gánēši ba. Gíwa ta zō énda kūrēge (ši ke), ta cē, na yi gōnā, na sāmú abōkin taíyo, ban gánēši ba. Kūrēge ya cē ga rākūmī, yā ka, i, yi gíná ɛn sāka čiki ka gá maitaíyōnka. Ya yi gíná, ya sā rākūmī. Gíwa ta tafō ta iše ma rākūmī kónčē čikin rāmi ; ta makurē ta cē ma kūrēge, éna maigōnā ? Gá ši ke, kūrēge ya cē máta, ba ši naná, ámmā yānzū ši zāka ba ši dādewa ; ámmā ga báta sa naná aže

276 *Fāsara letāfi na Haúsa : Aršadan allāhu.*

(probably better : *ámmā gabátāsa nan aže*) *yánzu ši záka ; ya gōda máta rākūmī kōnčē, ta yi țōro, ta šaéka (šēka) ta fāda dāži ; rākūmī ya fīta ; kūrēge ya daúka háči dúku ši daía. Gíwa ta tafti ; rākūmī ya tafti. Ya käre.*

4. Dictated by Hadzi Abdullāhi, of the Province of Sindu (or Damagerim), in Bornu. Krause.

Fāsara letāfi na Haúsa, Aršadan Allāhu.

Exposition of the Hausa Book "Aršadan Allahu."

Letāfi šinan (= šinīn = sáni) Álla ne ši dáya (= daía), bábu ši abōki, ši samáme ne Álla ši ya hálči bīsa da abin da ke čikin bīsa, Álla ši ya yi gása (= kása) da abin da ke čikin gása, (Álla) ši ya sáni ši ya hálči rāa, ya hálči čtyāwa (= čīāwa) ya hálči itātua, ya hálči haktūkua, da kōwa ya táso, ya hálči haři, ši ya yi abūbua dúka, ka sán Álla ši ne. Míyau (= míyóu = míyau) da da gobē ši ne midále (= maidēre) ubangīzi ši ne, mílāna (= mairāna) ši ne misásá báwal kámanú, Álla ši ya yi mútānē řjāyē kumá (= kúma = kúma) kuá ya yi bá baku, ya yi mázā ya yi máta ya gáma ya čē, mu baúta mása, mu mútānē, mu bīši, mu sán řílá (= řírá) alla lađla ba ši abōki tarāya ko kuñ ganí anāñ ālla adān ka čē da ši da wāne lōkači akayīši ši ya yi lōkači(n) ada(n) ka čē da ši a wāne wúli (= wūri) akayīši, ši ne ya yi bīgile

(= *bígire*), in (= *én*) *ka* *ɛ* *da* *ši* *da* *dále* (= *dēre*)
akayīši kúma ši ya yi dāla (*n*) *én* *kuá* *ka* *ɛ* *da* *ši*
da lāna (= *rāna*) *ka* *yi* *qáliya* (= *kāriā*) *a*(*n*) *ka*
ɛ *álla* *a* *bísa* *yi* (= *ši*) *ke* *ka* *yi* *qáliya* *a*(*n*) *kuá*
ka *ɛ* *a* *qása* (= *kāsa*) *ka* *yi* *qáliya*, *a*(*n*) *kuá* *ka* *ɛ*
a wāne wóje (*waje*) *yi* (= *ya*) *ke* *fa* *ši* *báya hágum*
kuá kumá ši *báya dāma báya gabá* *kuá ši* *báya*
báya kuá *da* *abú* *da* *ké* *lúa* (= *rúa*) *sáyi* (= *saí*)
alla ši *ya* *sán* *abi nása* *da* *abí* (*abú* *abí*(*n*) *abú*(*n*)
da *ke* *ɛ* *ikin dúfu qásā álla* *ši* *kadéi* (= *kadaí*) *yá*
sani, *álla* *ši* *ya* *yi* *itāɛ* *da* *qai*(*n*) *yán* *sa* *wó* *dānsu*
kuá *su* *kan* *ɛ* *da* *kātu*(*n*) *itāɛ* *álla* *ya* *kan* *yi*
dā(*n*) *itāɛ* *wáni* *da* *dádi wóni* *kuá* *bábu* *dádi* *álla*
ya *yí* *su* *da* *mīkyanú* (= *maíkēāp*) *da* *máras* *kyanú*
dúka *álla* *ya* *yí* *su* *álla* *ši* *ya* *halitāmu* *alla* *ši* *ya*
kan *yi* *rái* *ši* *ya* *kan* *káše* *ši* *nē* *mamátakin* (also
mamálēkin, *mamálaka*) *álla* *ši* *nē* *maíkačín* *maíkata*
álla *ši* *ya* *kan* *yi* *árziki* *ulla* *ši* *nē* *ya* *kan* *sā* *fiyá*,
alla *ši* *ya* *kan* *sā* *čūta* *da* *maganínta*, *álla* *ši* *mī*-
magána *nē*, *ámmā* *ba* *da* *báki* *ba*, *álla* *kumá* *ši*
mīgáni *nē*, *ámmā* *ba* *da* *idániya* *ba*, *álla* *ši* *mīfi* *nē*,
ámmā *ba* *da* *kuné* *ba* *kumá* *lōkačín* *balagáge* *ya*
sán *álla*, *ši* *nē* *mačtko*, *alla* *kadán* *ya* *so* *saraúta*
tása *yánzu* *yánzu* *saí* *ya* *kášēmu* *mudúka* *dániyel*.
Álla *kan* *ya* *so* (*qi*) *kuá* *múmu* *rái* *da* *lūtū*
(*t*, almost *t*, *u*, almost *u*) *da* *ba* *ma* *mútu* *ba*, *alla*
ya *ɛ* *káda* *ka* *ɛ* *nā* *fī* *wāne* *a* *dúniya* *fī* *yaya* *tana*
a *gobé* *láfira* *ši* *nē* *čila* (= *tsīra*) *ṭīram* *da* *bábu* *lú*-

nanī a (bāya nása) *bāyānsa lōkaēn mūtúm dúka* *dañ Adámu* (Adam) *da Háwa álla šī ne mīkyā-wawa sūna álla šī ne ya sábkp* (sábkp) *alqor'ani,* *dōmin šē* (šī) *galgadēmu mu bī hač(n) ya kyaúkyā-wa* (= *kēāpkēāwa*) *káda mu lađe* (= *rádæ*) *kumá.* *Wádansu* (= *wódansu*) *kuá su kan cē mu bi tāfá-biki* (= *tāfárikī*) *kyaúkyāwa álla šī ya yi* (Adul-lāhi writes like some others *yayyi ya yi*) *alēfēna* (*alēfēna*) *dōmúmu, álla háryanu* (*hárīo*) *ya yi wútá dōmúmu, káda* (he says *ma yi*, then) *mī yi leífī* (= *laífī*) *ya sāmú a wútá, kadá(n) mun yi kyaúkyāwa aiki álla saí ya sāmú a alēfēna, álla šī bábu bukátal gēřo* (= *gēřo*) *álla bábu ya bukáta dáwa mu ne abí(n) búki nása, aí, ba wódānán ba. Mús-limī mu yi sállā, álla ya cē mu yi ášima* (= *ázu-mī*) *álla ya cē mu yi sádaka, álla ya cē mímúmu mu yi ibáda, mu sọ zúmunta mu sọ yán uwa, mu sọ dēngi, káda abáta zúmunta.*

5. *Almārā ta maisá da makáfu.* Dictated by Hadži Adam, of *Sókóló*, to Mr. Krause.

The Story of the Owner of an Ox, and the Blind Man.

Almārā batún mātānēn daurī su sunka yíta (or *almārā ta maisá da makáwo, batún mūtānē daurī*).

Wáni (= *wōni*) *kēna mutún da sānai* (= *sānsa*) *ya tafī wáni garī ya kōmọ šina tafātatai ya čimma makáfu ya gazi ya cē mai* (= *mása*) *tafō in* (= *ēn*)

haúšáka (or haúšēka) bisa sã ya tafó ma makáfo ya haúsai (= haúsaši) bisa sã sun tafi sùna tafi har sun zɔ maráraba haɕya ya ɕe masa, šidɔ bāni sáná nán níkã bī (= bā). Ya ɕe in (= ɛn) báka mī ka bāni sáná? Ya ɕe mása, mahaúkaɕi, nī da sáná, ka ɕe in báka, ya ɕe ka bāni sáná da bānānɕi, ya ɕe : bānānɕi? ya yī kurúrua, mūtāné sun tārã sun ɕe, mī ya gámáku? maisá ya ɕe, na ɕimai (not ɕimmai) ya gašī, na ɕe mai (= mása), tafó, ka háu sã, ya tafó, na hausai mun tafó, na ɕe, šidá, ka bāni sáná, yā kǎ (= gǎ). Mūtāné sun kɔɕe (= kwátši) sã sun bā makáfo. Sárki ya jã ya ɕe, akaísu, akaísu ɛnda sárki, ya ɕe wã adda (perhaps for ya dā) sã ɕíkĩsu? Makáfo ya ɕe, nta adda-šta(?) Sárki ya ɕe, ku kaísu (= akaísu) mašidi, daki dabán dabán, ankaísu dabán dabán, ankaí másu (músu) tūɔ, ya ɕe, kɔwa zɔ šī fálki (fɛki) makáfo šina fádĩn : na sāmī sáná ɛn ɕi tūɔna da náma na sāmī sã. Maisã šina ɕɛwa : mī níkaí (yī) da tūɔnku? kun kɔɕe min sã, ankɔɕe, sa anbási abinái. Ya kãɕe.

The same Story by Hadzi Abdulahi, of Zinder.

Ina máka zancɛn mūdānū da makáfo. Makáfo zāši birnī ya tárda mīdānū da sã nása a gōna yéna (= yína) sásabe, ya gá makáfo, yana fāda qāya (= kāya). Mīgōna ya ži taúsāyin makáfo ya haúsasa bisa sã. Mīdānū ya ɕe mása, ka tafi

en tãrdaka a bákin bírni. Makáƴo ya šiliya (= širi)a ya taƴi bákin birni, mĩdānũ ya tãrda makáƴo a bákin birni, ya ɗe da ši, ku bāni sãná. Makáƴo ya yi tƴu (= ũfu) mĩtāné suka zō da gĩdunsu. Mĩdānũ zāši kwaɗe mini šãná, mĩdānũ kwá ya ɗe, ba nása ba ne, sã náwa ne in ži mĩdu, mĩtāné suka ɗe, kalia (= karia) ka ke yi, sã na makáƴo ne. Dagà nán mĩtāné suka ɗe, ku taƴi suka kwāše sã suka báyiwa (baíwa) makáƴo sã, suka ɗe, ku taƴi šeria begen sárĩki; akakai makáƴo weni gĩdã, akakai mĩdānũ weni gĩdã, da anakai tũo ga makáƴo akakai tũo da mĩdānũ, sálĩke ya tše, an (= en) kun kai tũo ku yi šúrārã abin da zãsu fadã ku ži. Makáƴo ya ɗe, an ɗi tũona, na sãmú sã, mĩdānũ ya ɗe ankarɗe mini sãná. Sálĩke ya ɗe sã nán mĩdānũ ne, ku bāši abi nása. Aka bāši sã nása. Zãɗe makáƴo da mĩdānũ ya kare.

Compare the following Fable with that given in the *Haúsa Grammer*, page 168. By HADŽI ADAM.

Almará batún dūniã mĩtāné daúrí, or almārã batún tun da dẽwa.

The saying of the people of Old.

Kúra da diãnta úku. Zõmo ya zãka ya šigã šikinsu sun ɗe, kai waɗe ná? ya ɗe dan sanku ni ne; sun ɗe, mí sunanka? ya ɗe: kudúka. Kúra ta kão musu náma ta žẽfa músu; ya daúki zõmo;

*sunka ċē, wā ki bā? ta ċē, kudúka. Ya ċē, kun
ziā, ya ċánye (= ċénye) náma dúka ši daía. Gōbē
káka ná žibi háka ná, har yai (= yi) kíba. Kúra
ta záka ta ċē, ku fitó diāna ěn ganċku kun yi kíba,
sun fitó, íska ya dańkċsu, ya žċfásdasu. Ya käre.*

6. *Wākan Dān Balkōre wānda ya yi ta šina ċikin
Mārādi, maímaúlo, sūnānai (= sūnānsa) maizābo.*

("Dan Balkōre was the Commander of the Haúsa
Troops fighting to recover Kátsina from the
Fulani; he is also called *Dam Bālkōre*.")—Rev.
MR. JOHN, Lokoja.

*Dān Balkōre yāro nē
Mātā sunka (g) bāta ši,
Ya ži (= ze) dōmin mātā,
Ya fasō dárni.
Ba rābón gōra na Gido
Alla ya bāka,
Suna kwāna
Ya ka tafó nán mu gā na Kur
An mútu bābu gānāwa;
Gérta kōrínka,
Asni dān gūžia!
Ba mútum nē,
Mātā sunka ċē babá.
Ya käre.*

7. *Tasānia na Žaha da matānsa.*

The Story of Zaha and his Wife.

Akoí wóni garí. Sun táši mūtāne sun ɛ da Žaha : “Ka yi ámrɛ.” Ya ɛ da su : “ba ni yi ámrɛ máɛ mai-yára, ba ni ámrɛ máɛ saí wonda ši kɛ kórámma ya kawɔ-ta. “Káka máɛ kórámma ši kawɔ-ta?” Ya zámma Žaha saí wóta rána ya fitá woʒɛ ya gamá da máɛ ta tafo zá-ta garí. Ya ɛ da ita Žaha : “waɛ ɛ wónan?” Ta ɛ da ši : “wónan máɛ ɛ.” “Kɛ dagá ina?” Ta ɛ da ši : “dagá garí kazá.” “Ina zá-ki?” “Za-ni garí nán.” “Mi kɛ yi?” “Ina sɔ ɛn zámne nandɛ.” Ya ɛ da ita : “ki-na dɛ mízi?” Ta ɛ da ši : “ba ni dɛ mízi.” “Ki-na sɔ-na (sɔ=n=a) na amrɛ-ki?” Ta ɛ da ši : “ina so-n-ka.” Kɛ ki-na dɛ yára ko bábu?” Ta ɛ “bā ni dɛ yára kɔ dɛa í-na da dɛa ya mútu tun ši-na kárami.” Ya ɛ da ita : “wónan fa í-na sɔrɔ ši taršɛ-ni múguntá yáron-ki.” Ta ɛ da ši : “káka zá-ši taršɛ-ka múguntá yáro-na mátaɛ tun ši-na kárami?” Wónan fa ya ɛ da ita Žaha : “nu tafí uri-n mállamai su dāmrɛ mú-mu ámrɛ sákāni-na da kí.” Su-ka tafí; su-n dāmrɛ mú-su ámrɛ da Žaha da mata nan bákuwa. Su-na nán su-n zámna dɛáwa ši-na ámrɛ da ita har rúa su-ka zɔ šikí-n garí mūtāne. Dúka mūtāne na gárí su-n fitá zá-su búzne .

háči. Žaha ya fitá tarē da mūtānē-n gari du. Da ši zā-ši búzne háči dā ya búga búgu dēa ya yíske elgidiri šiki da žindāria. Yā tōnē žindāria-n-sa ažia mūtānē na da, ya kōmo gidá-n-sa šikín birnī ya že ya aúno alkamma da šair da mai da dabino, saúra žindāria ya sā-ši šiki-n sōfo sálka, ya žeŋa-ši šiki-n bisa na gidá-n-sa, kuā wóta rána ši hau ši že ši gan-ši ši sábkō har wóta rána su-n zo mūtānē masuzúa háži. De ya zo wōni tálaka ya iske mātā ta Žaha ta-na zámne da ita da mātā. Ya çe da ita : “bā-ni sōfo sálka da na sa rúa šiki-n tafta zúa háži.” Ta çe da ši : “ba ni dā sálka sōfo.” Ta çe da ita wóta máče makōbēia-n-ta : = i-na gūni wōni sōfo sálka šiki-n bisa na gidá-n-ku. Ta táši mātā Žaha ta hau bisa ta daúkō sōfo sálka ta ba tálaka. Ya çe da ita : “Alla ši sa albárka ga yāra-n-ki.” Ta çe da ši : “ba ni da yāra, i-na dā yāro dēa ya mūtutun ši-na kárami.” Ya çe da ita : “Alla ši gáferta má-sa ga yāro-n-ki çe ya mūtutū.” Ya tafti tálaka da sálka-n-sa sōfo ya kai-ši ya ažē šiki-n kāyá-n-sa. Har gōbē Žaha ya hau bisa zā-ši dūba sōfo sálka ya hau bisa (bai =) ba ya ganí sálka ya çe da mātá-n-sa : “ina sálka sōfo da ke šiki-n bisa.” Ta çe da ši : “ya zo mi-ni wōni tálaka (šinai =) ši-na yi mi-ni adúa ga yāro-na çe ya mūtutū, ši-na rōko má-sa ga Alla gáfara ; na daúkā-ši na bá-ši.” De ya zo Žaha ya çe mātá-n-sa : “ba na gaia mi-ki yāro-n-ki čintá-n-sa ta iské-ni kō ši-na šiki-n

284 *Kámadā inna yīn sárki éikīn Iuragis.*

láhira?" Ya táši Žaha ya že kásua ya seŋ sálka bába nágarī, ya taŋ uri-n da masu-háži su ke sebkē. Yē-na rikē da sábo sálka ya ē da su: "wa ke mūsaiā sálka sábo sálkā da sálka sōŋ?" Su-n ē da ši masu-háži: "mi ka ē?" Ya ē: "i-na da sálka sábo, i-na sō šiki-n sa sálka sōŋ." Su-n ē da mai-sálka sōŋ: "ka bá-ši sálka sōŋ, ka káma sálka sábo, wónan mutúm maharúkači nē." Žaha ya káma sōŋ sálka ga tálaka, wónčan kuā ya káma sábo. Da Žaha ya sámu sálka-n-sa sōŋ da akoī žindria, ya že gidá ya ē da máta tá-sa: "Žē-ki na bér-ki." Su-ka rabó máčē nan da Žáha ya káre ke nan wónan.

8. *Kámadā inna yīn sárki éikīn Iuragis.*

The Choosing of a King among the Iuragis.

Wonan kua abin da su ke yi Iuragis na Azzer kadan sarki ya mútu, suna so su yi sarki. Su taru maza duk, karami da baba, Iuragis da Imangasatis da Kel Izaben da Ifogas da Ihaiawan du Imada-railalen da imgad mainya kade, su taru cikinsu: to, Jemaa, muna so mu yi sarki, mi ku ka ē? Jemaa duk su ē: gaskia. Su ē da su Iuragis: mu, mun zaba wani dan wani, ši nē sarkimu. Su ē dā su saura Jemaa: to, mun yerda da ši, sarkimu wani da wani. Su aika maiki ga mata nasu mainya mainya, masu (nasu?) šekara hamsin da

settin har sabain, su ɕe da su : gaši, mun yi sarki wani dan wani. Su aiko masu matu su ɕe da su : ko mi ne ku ka yi nagari. Su taši maza nan duk su miƙa masahanu, su ɕe da ši : Alla ši baka hañkuri bissa mu da talakawa duka ši zamma abin kuma aku (acko ?) Su taru mata duka mainya da dare su je gareši su ɕe da ši : Alla ši baka hankuri bissa mu. Ši ke nan sarauta Iuragen.

[The last two Descriptions are taken from G. A. Krause's Mittheilungen Nro. II. of the Riebeck'schen Niger Expedition. Brockhaus, Leipzig, 1884.]

Makāri.

ENGLISH TRANSLATION OF THE FOREGOING HAUSA TEXT.

INTRODUCTORY SENTENCES.

"THE SWEETEST OF ALL SONGS,"

1ST CORINTHIANS, XIII.

IF I speak with the tongues of men and of angels, but have not love, I am become sounding brass, or a changing cymbal. And if I have the gift of prophecy, and know all mysteries and all knowledge: and if I have all faith, so as to remove mountains, but have not love, I am nothing. And if I bestow all my goods to feed the poor, and if I give my body to be burned, but have not love, it profiteth me nothing. Love suffereth long, and is kind; love envieth not; love vaunteth not itself, is not puffed up, doth not behave itself unseemly, seeketh not its own, is not provoked, taketh not account of evil; rejoiceth not in unrighteousness, but rejoiceth with the truth; beareth all things, believeth all things, hopeth all things, endureth all things. Love never faileth: but whether there be prophecies, they shall be done away; whether there be tongues, they shall cease; whether there be knowledge, it